YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

79266

EYÜP'TE MİHRİŞAH VALİDE SULTAN KÜLLİYESİ ve KORUMA ÖNERİLERİ

Mimar Didem AYDIN

F.B.E. Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve-Restorasyon Programında Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Füsun ALİOĞLU

...ÖĞRETİM ...
...DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İSTANBUL, 1998

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ŞEKİL LİSTESİ i

RESİM LİSTESİ ii

ÖNSÖZ vii

ÖZET viii

ABSTRACT ix

1. GİRİŞ 1

1.1 Çalışmanın Amacı, Kapsamı, Yöntemi 1

2. EYÜB' ÜN TARİHSEL ve FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ 2

2.1 Coğrafi Yapısı 2
2.2 Tarihsel ve Fiziksel Gelişimi 3
2.2.1 Bizans dönemi 3
2.2.2 Osmanlı dönemi 4
2.2.3 Geç dönem 30
2.3 Sosyal Yapı 33

3. MİHRİŞAH VALİDE SULTAN KÜLLİYESİ 38

3.1 III. Selim ve Dönemin Mimari Özellikleri 38
3.2 Konumu 42
3.3 Külliyeyi Meydana Getiren Binalar ve Programları 43
3.3.1 Mihrişah Valide Sultan Türbesi 51
3.3.1.1 Mimari özellikleri 52
3.3.1.2 Yapım sistemi ve malzeme özellikleri 60
3.3.1.3 Bezeme özellikleri 65
3.3.2 I. avlu kapısı 81
3.3.2.1 Mimari özellikleri 81
3.3.2.2 Bezeme özellikleri 83
3.3.3 II. avlu kapısı 86
3.3.3.1 Mimari özellikleri 86
3.3.3.1.2 Bezeme özellikleri 87
3.3.4 Mihrişah Valide Sultan İmareti 89
3.3.4.1 Mimari özellikleri 89
3.3.4.2 Yapım sistemi ve malzeme özellikleri 94
3.3.5 Mihrişah Valide Sultan Sebil ve Çeşmesi 97
3.3.5.1 Mimari özellikleri 97

3.3.5.2 Bezeme özellikleri 107
3.3.6 Mihrişah Valide Sultan Mektebi 115
3.3.6.1 Mimari özellikleri 115

4. YAPIDAKİ BOZULMALAR, NEDENLERİ ve KORUMA ÖNERİLERİ 117

4.1 Yapıdaki Bozulmalar 117
4.1.1 Mihrişah Valide Sultan Türbesi 117
4.1.2 I.avlu kapısı 128
4.1.3 II. avlu kapısı 131
4.1.4 Mihrişah Valide Sultan İmareti 131
4.1.5 Mihrişah Valide Sultan Sebili ve Çeşmesi 135
4.1.6 Mihrişah Valide Sultan Mektebi 146
4.2 Sorunları Oluşturan Nedenler 148
4.2.1 Doğal etkenler 148
4.2.2 Canlılara bağlı tahribatlar 149
4.3 Koruma Önerileri 150
4.3.1 Sağlamlaştırma 150
4.3.2 Ayıklama 150
4.3.3 Bütünleme 151
4.3.4 Temizleme 151
4.3.5 Çevre düzenlemesi 152
4.3.6 Yeniden işlevlendirme 152
4.3.7 Yangına karşı korunum 154
4.3.8 Periyodik bakım 154

5. SONUÇ 155

KAYNAKLAR 157

EK 1 Mihrişah Valide Sultan Külliyesi Rölöve ve Restorasyon Projeleri 160

ÖZGEÇMİŞ 200

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1	Eyüb' ün coğrafi konumu	2
Şekil 2.2	Eyüp' teki türbelerin genel vaziyet planı	9
Şekil 3.1	Mihrişah Valide Sultan Türbesi alt sıra pencere detayı	41
Şekil 3.2	Mihrişah Valide Sultan Külliyesi ve yakın çevresi	44
Şekil 3.3	Mihrişah Valide Sultan Külliyesi vaziyet planı	45

RESİM LİSTESİ

Sayfa

Resim 2.1	Fransız ressam Flandin' in fırçasıyla Eyüp Sultan Camii	6
Resim 2.2	19. yüzyılda Eyüp Camisi arka görünüşü	7
Resim 2.3	Eyüp Sultan Camii ve Türbesi iç avlusu	10
Resim 2.4	Ayas Mehmet Paşa Türbesi	10
Resim 2.5	Zal Mahmut Paşa Türbesi	11
Resim 2.6	Pertev Mehmet Paşa Türbesi	11
Resim 2.7	Sokullu Mehmet Paşa Türbesi	12
Resim 2.8	Hubbe Hatun Türbesi	12
Resim 2.9	Mir-i miran Mehmet Paşa Türbesi	13
Resim 2.10	Ferhat Paşa Türbesi	13
Resim 2.11	Siyavuş Paşa Türbesi	14
Resim 2.12	Mihrişah Valide Sultan Türbesi	14
Resim 2.13	Şah Sultan Türbesi	15
Resim 2.14	Adile Sultan Türbesi	16
Resim 2.15	Sultan Reşad Türbesi	16
Resim 2.16	III. Selim' in kılıç kuşanma merasimi	18
Resim 2.17	Sultan Abdülhamid' in kılıç kuşanma merasiminden dönüşü	19
Resim 2.18	Sultan Abdülmecid' in kılıç kuşanma merasiminden dönüşü	20
Resim 2.19	Sultan Reşat' ın kılıç kuşanma merasimi	21
Resim 2.20	Hatice Sultan Sarayı' nın selamlık bölümü	25
Resim 2.21	Flandel' in çizimiyle Esma Sultan Sarayı	26
Resim 2.22	Bostan İskelesi' nin denizden görünüşü, yalılar,iskele ve kahve	27
Resim 2.23	Eyüp İskelesi, İplikhane Kışlası ve İdris Köşkü sırtları	28
Resim 4.3	Eyüp Bostan İskelesi'nin denizden görünümü	29
Resim 2.25	1910'da Eyüp İskelesi ile Bostan İskelesi arasındaki yalılar	30
Resim 2.28	Piyer Loti Kahvesi	36
Resim 3.1	Mihrişah Valide Sultan Külliyesi'nin genel görünümü	46
Resim 3.2	Mihrişah Valide Sultan Külliyesi'nin genel görünümü	46
Resim 3.3	Türbe Çıkmazı Sokağı	47
Resim 3.4	Külliyenin Türbe Çıkmazı Sokağı üzerindeki giriş kapısı	47
Resim 3.5	Türbe Çıkmazı Sokağı üzerindeki Tunuslu Hayrettin Paşa Çeşmesi	48
Resim 3.6	Bostan İskelesi Sokağı	48
Resim 3.7	Hüsrev Paşa Kütüphanesi	49
Resim 3.8	Sadrazam Hüsrev Paşa, Mahmud Celalettin Paşa ve Prens Sabahattin Türbesi	49
Resim 3.9	Külliyenin Bostan İsklesi Sokağı üzerindeki ihata duvarları ile türbenin birleşmesi	51
Resim 3.10	Külliyenin Türbe Çıkmazı Sokağı üzerindeki ihata duvarları ile türbenin birleşmesi	52
Resim 3.11	Mihrişah Valide Sultan Türbesi	54
Resim 3.12	Mihrişah Valide Sultan Türbesi ön cephe detayı	54
Resim 3.13	Türbenin alt sıra pencerelerinin müzeyyen dökme demir parmaklıkları	55
Resim 3.14	Müzeyyen dökme demir parmaklık detayı	55

Resim 3.15 Müzeyyen dökme demir parmaklık detayı 56
Resim 3.16 Alt sıra pencerelerin kemerlerinin kilit taşlarını süsleyen stilize deniz kabuğu motifi 56
Resim 3.17 Türbe ön cephe detayı 57
Resim 3.18 Üst sıra pencerelerini süsleyen alçı filgözü dışlık 57
Resim 3.19 Üst sıra pencerelerinin kemerlerinin kilit taşlarını süsleyen deniz kabuğu motifi 58
Resim 3.20 Türbe kubbesinin oturduğu tamburu çevreleyen yarım paye ve süs konsolları 58
Resim 3.21 Giriş revakının ön görünüşü 59
Resim 3.22 Türbe giriş kapısının dış görünüşü 59
Resim 3.23 Revaklı bölümdeki taşıyıcı mermer sütunlar 62
Resim 3.24 Dış cephedeki granit sütunlar 62
Resim 3.25 İç mekandaki granit sütunlar 63
Resim 3.26 Kurşun kaplı kubbe 63
Resim 3.27 Türbe kubbesinin alem detayı 64
Resim 3.28 Revaklı bölümün örtü sistemi 64
Resim 3.29 Türbenin iç mekanından barok sütun başlığı 65
Resim 3.30 Revaklı bölümdeki barok sütun başlığı 66
Resim 3.31 Türbe giriş kapısı detayı 67
Resim 3.32 Türbe giriş kapısı detayı 68
Resim 3.33 Türbe giriş kapısı tokmak detayı 69
Resim 3.34 Türbe giriş kapısının iç görünüşü 70
Resim 3.35 Türbe iç mekandaki üst sıra pencerelerini süsleyen vitraylı içlik 70
Resim 3.36 Türbe iç mekandaki ahşap pencere kapağı 71
Resim 3.37 Türbe iç mekandaki ahşap dolap kapağı 72
Resim 3.38 Türbe iç mekandaki ahşap kapakların kulbu 72
Resim 3.39 Türbe iç mekandan kalem işi detay 73
Resim 3.40 Türbe iç mekandan kalem işi detay 74
Resim 3.41 Türbe iç mekandan kalem işi detay 74
Resim 3.42 Revaklı bölümdeki kubbe iç yüzünün kalem işi detayı 75
Resim 3.43 Revaklı bölümdeki tonozların iç yüzündeki kalem işi detay 76
Resim 3.44 Mihrişah Valide Sultan'ın sandukası 78
Resim 3.45 Hatice Sultan'ın sandukası 79
Resim 3.46 Beyhan Sultan'ın sandukası 79
Resim 3.47 Refet Kadın'ın sandukası 80
Resim 3.48 Perestu Kadın'ın sandukası 80
Resim 3.49 I. avlu kapısının ön görünüşü 82
Resim 3.50 I. avlu kapısının arka görünüşü 83
Resim 3.51 I. avlu kapısından girilen revaklı bölüm 84
Resim 3.52 I. avlu kapısından girilen revaklı bölümün kubbe ve kemer yüzündeki kalem işi süsleme 84
Resim 3.53 I. avludan II. avluya geçişi sağlayan geçitin kalem işi tavan süslemesi 85
Resim 3.54 I. avluya bakan revaklı bölümün sonunda yer alan barok çeşme 85
Resim 3.55 II. avlu kapısının ön görünüşü 87
Resim 3.56 II. avlu kapısının arka görünüşü 88
Resim 3.57 II. avlu kapısının arka görünüşü 88

Resim 3.58 II. avluda yer alan mezarlıklar 89
Resim 3.59 II. avlunun batısında yer alan revaklı bölüm 91
Resim 3.60 II. avlunun kuzeyinde yer alan revaklı bölüm 91
Resim 3.61 II. avlunun batısındaki revaklı bölümden pencere detayı 92
Resim 3.62 II. avlunun batısındaki revaklı bölümden kapı detayı 92
Resim 3.63 II. avlunun kuzeyindeki revaklı bölümden pencere detayı 93
Resim 3.64 Z06 nolu soğuk hava deposu olarak kullanılan mekanın giriş kapısı 93
Resim 3.65 Z08 nolu yemekhane olarak kullanılan mekanın giriş kapısı 94
Resim 3.66 Revaklı bölümden sütun başı detayı 95
Resim 3.67 Revaklı bölümden kemer detayı 96
Resim 3.68 Revaklı bölümden gergi demiri detayı 96
Resim 3.69 II. avlunun kuzeyindeki revaklı bölümden çatı detayı 97
Resim 3.70 Mihrişah Valide Sultan Sebil ve Çeşmesi 99
Resim 3.71 Sebilin ön cephesindeki mermer parapet detayı 100
Resim 3.72 Sebilin ön cephesindeki mermer parapet detayı 100
Resim 3.73 Sebilin ön cephesindeki pencere detayı 101
Resim 3.74 Sebilin ön cephesindeki dökme demir şebeke detayı 102
Resim 3.75 Sebil ön cephe detayı 102
Resim 3.76 Sebil ön cephe detayı 103
Resim 3.77 Sebil ön cephe detayı 103
Resim 3.78 Sebilin ön cephesindeki, akantus yaprakları ile süslü kartuşlar içindeki kitabe dizisi 104
Resim 3.79 Sebil arka görünüşü 104
Resim 3.80 Sebil giriş kapısının arka görünüşü 105
Resim 3.81 Sebil giriş kapısının iç görünüşü 105
Resim 3.82 Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi 106
Resim 3.83 Sebil pencerelerinin kilit taşlarını süsleyen stilize edilmiş deniz kabuğu motifi 108
Resim 3.84 Sebilin ön cephesindeki demet sütunlar ve bunların volütlü sütun başlıkları . 109
Resim 3.85 Sebilin iki yanındaki ikiz çeşmelerin ayna taşı detayı 109
Resim 3.86 İkiz çeşmelerin ayna taşlarının iki yanındaki granit sütunlar ve volütlü sütun başlıkları 110
Resim 3.87 İkiz çeşmelerin mermer testilikleri ve sebil ile çeşmeler arasındaki sütunların oturduğu mermer kaide 110
Resim 3.88 İkiz çeşmelerin ayna taşı üzerindeki ayet dizisi 111
Resim 3.89 Ayet dizisinin iki yanındaki, mermer plastrlar üzerindeki barok süsleme 111
Resim 3.90 Ayet dizisi üzerinde yer alan barok süsleme 112
Resim 3.91 Sebil ile ikiz çeşmeler arasına yerleştirilen mermer sütun ve volütlü sütun başı 112
Resim 3.92 İkiz çeşmelerin barok süslemeli yalak taşı detayı 113
Resim 3.93 Sebil ile çeşme arasına yerleştirilen mihrap bölümü 113
Resim 3.94 Sebil ile çeşme arasına yerleştirilen mihrap bölümü 114
Resim 3.95 Sebil iç mekandaki küçük barok çeşmenin ayna taşı detayı 114
Resim 3.96 Mihrişah Valide Sultan Mektebi'nin içinde bulunduğu mezarlık 115
Resim 3.97 Mihrişah Valide Sultan Mektebi 116
Resim 4.1 Türbe iç mekanın, üst sıra pencerelerinin arasında kalan kalem işlerindeki bozulmalar 118

Resim 4.2 Türbenin iç mekanının kalem işlerindeki bozulmalar 118
Resim 4.3 Türbenin iç mekanında sıva ile kaplı durumda olan mermer yüzeyleri 119
Resim 4.4 Türbe giriş kapısının çalınan kapı tokmakları 119
Resim 4.5 Türbenin cephe sütunlarında ve sütun başlarında meydana gelen kirlenme ... 121
Resim 4.6 Türbenin üst sıra pencerelerinin kilit taşlarındaki bozulma 121
Resim 4.7 Türbenin ön cephesindeki pencere yanlarında bulunan palstrların profillerindeki kırılma 122
Resim 4.8 Mermer yüzeylerdeki kirlenme ve çatlamalar 122
Resim 4.9 Mermer ek yerlerindeki ayrılmalar 123
Resim 4.10 Mermer yüzeylerdeki kirlenme ve kırılmalar 123
Resim 4.11 Alt ve üst sıra pencerelerde meydana gelen bozulmalar 124
Resim 4.12 Mermer yüzeylerde meydana gelen kirlenme 124
Resim 4.13 Granit sütunlardaki kirlenme ve tunç bileziklerdeki paslanma 125
Resim 4.14 Türbe giriş kapısının yanında bulunan mermer kaidede meydana gelen kirlenme 125
Resim 4.15 Revaklı bölümde bulunan mermer sütunlarda meydana gelen kirlenme 126
Resim 4.16 Türbe giriş kapısının kemer ve kilit taşlarındaki kirlenme 126
Resim 4.17 Revaklı bölümde bulunan eklenti bekçi kulübesi 127
Resim 4.18 Kurşun kasnakta kısmi olarak meydana gelen bitki tabakası 127
Resim 4.19 Kurşun örtüde meydana gelen bozulmalar 128
Resim 4.20 I. avlu kapısı ön cephesinde meydana gelen kirlenme 129
Resim 4.21 Kuzu çeşmelerinin yalaklarının çalındıktan sonraki durumu 129
Resim 4.22 Kuzu çeşmesindeki yalak izi 130
Resim 4.23 I. avlu kapısının arka cephesindeki küfeki yüzeyde meydana gelen kirlenme ve kısmi olarak oluşan bitki tabakası 130
Resim 4.24 Tuğla kemerlerdeki aşınmalar ve gergi demirlerindeki paslanma 132
Resim 4.25 Mutfak mekanındaki eklenti aydınlatma elemanları 132
Resim 4.26 Eklenti kesimhane bölümü 133
Resim 4.27 Depo olarak kullanılan kümbet 133
Resim 4.28 Eklenti kazan dairesi ve su deposu 134
Resim 4.29 Eklenti hayvan barınağı 134
Resim 4.30 Eklenti hayvan barınağı 135
Resim 4.31 Sebil ön cephesinde meydana gelen bozulmalar 136
Resim 4.32 Sebilin mermer parapet bölümünde meydana gelen kirlenme ve aşınmalar ... 136
Resim 4.33 Sebil pencerelerinin dökme demir şebekelerinde meydana gelen paslanma ... 137
Resim 4.34 Sebil ön cephesinin demet sütunlarında meydana gelen bozulmalar 137
Resim 4.35 Sebil ön cephe profillerinde meydana gelen kirlenme ve aşınmalar 138
Resim 4.36 Sebilin arka cephesindeki küfeki duvarlarda meydana gelen kirlenme 138
Resim 4.37 Sebilin arka cephesinde meydana gelen kirlenme ve aşınmalar 139
Resim 4.38 Sebilin arka cephesinde meydana gelen kirlenmeler 139
Resim 4.39 Sebilin iç mekanındaki mermer yüzeylerde meydana gelen kirlenme 140
Resim 4.40 Sebilin iç mekanındaki küfeki yüzeylerde meydana gelen kirlenme 140

kirlenme 141
Resim 4.42 Sebilin iki yanındaki ikiz çeşmelerden solda olanın yalak taşında meydana gelen kırılma 141
Resim 4.43 Çeşme testiliklerinde meydana gelen kirlenme ve kırılma 142

Resim 4.44 Mermer sütunların oturduğu mermer kaidedeki bozulmalar 142
Resim 4.45 İkiz çeşmelerin ayna taşında meydana gelen bozulma 143
Resim 4.46 İkiz çeşmelerin ayna taşının iki yanındaki çift sütunlardaki kirlenme 143
Resim 4.47 Çeşme cephesindeki profillerde meydana gelen kirlenme ve aşınmalar 144
Resim 4.48 Sebil ile çeşmeler arasına yerleştirilen mermer sütunlarda ve sütun başlarında meydana gelen kirlenme 144
Resim 4.49 Çeşme cephesindeki profillerde meydana gelen aşınma ve kirlenme 145
Resim 4.50 Mihrişah Valide Sultan Sebil ve Çeşmesi'nin kubbe eteğindeki kalem işlerinin onarımdan sonraki durumu 145
Resim 4.51 Mihrişah Valide Sultan Sebil ve Çeşmesi'nin kubbe eteğindeki kalem işlerinin onarımdan sonraki durumu 146

Resim 4.52 Mihrişah Valide Sultan Mektebi' nin yandıktan sonraki durumu 147
Resim 4.53 Mihrişah Valide Sultan Mektebi' nin onarım gördükten sonraki durumu 147

ÖNSÖZ

Türklerin tarih boyunca kurdukları en büyük devletlerden biri olan Osmanlı İmparatorluğu, üç kıta üzerinde yayılıp, altıyüzyıldan fazla devam etmiş ve dünyanın en güçlü devletlerinden biri haline gelmiştir. Kazandığı siyasal ve ekonomik alandaki başarılarıyla adından söz ettiren Osmanlı İmparatorluğu belli sistem ve esaslara dayanan yönetim şekli yanında kültürel alanda da önemli bir varlık göstermiş, eserleriyle dünya mimarlık tarihi literatüründe ağırlıklı bir yer edinmiştir.

Osmanlı Mimarisi, kendinden önceki eski Türk devletlerine ait mimari eserlerin sentezini yaparak geliştirdiği farklı ve yeni plan tipleriyle, mimarlık tarihinin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Özellikle 18. yüzyıl eserlerinde bu gelişme açıkça görülmektedir.

Osmanlı'nın dini ve sivil mimarisinin nadide örneklerinin kalıntılarını içinde bulunduran bu kutsal belde, Türklerin ilk yerleşim merkezi olma özelliğini de kendinde bulundurmaktadır. Osmanlı ruhunun zerafetini tüm eserleriyle yaşatan ve yansıtan Eyüp Sultan çok dar bir sahada kurulmuş olmasına ve etrafının yüksek tepelerle çevrilmiş olmasına rağmen engin bir tarihi eser hazinesidir. Eyüp iç mekanda bulunan kıymetli abidelerden ayrı olarak, kıyılarını süsleyen pekçok sahilsaraya sahiptir. Ne yazık ki ahşap olan bu sahilsaraylardan günümüze kadar gelebileni yoktur.

Fonksiyonu ve yapılış amacı bakımından, sosyal bir amaçla meydana getirilen, bir mimarlık kompleksi tipi olan "Külliyeler", Osmanlılar'ın dünya mimarlık sanatına verdiği en başarılı yapıtlardır. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi' de İstanbul'da inşa edilen son külliyelerdendir. 18. yüzyılda yapılan külliye, dönemin en güzel örneklerindendir. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, tarihsel süreç içinde işlevlerini koruması itibari ile çok fazla hasar görmeden, sadece doğal etkenlerin neden olduğu fiziksel eskimeyle günümüze ulaşmıştır.

Mihrişah Valide Sultan Külliyesini sağlıklı bir şekilde gelecek kuşaklara aktarmayı sağlamak amacı ile, araştırmalarımı yöneten danışman hocam sayın Doç. Dr. Füsun Alioğlu'na, Rölöve Restorasyon Kürsüsündeki tüm hocalarıma, bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım sayın Muharrem Oral ve Nihat Eren'e, Eyüp Belediyesi'ne, yardımlarından dolayı değerli arkadaşlarım Ahmet Turan Köksal, Handan Şen ve Öznur Arı'ya ve beni maddi manevi her yönden destekleyen aileme sonsuz teşekkürler ederim.

ÖZET

Çalışmanın giriş bölümünde konunun amacı, kapsamı ve yöntemi anlatılmıştır.

İkinci bölümde Eyüb'ün coğrafi ve sosyal yapısı, tarihsel gelişimi ve fiziksel olarak nasıl biçimlendiği ele alınarak, önemli yapılar tek tek incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, önce batılılaşma hareketlerinin başlangıç sebepleri araştırılarak, batıya açılışı hazırlayan ilişki ve gelişmelerden mimarinin ne ölçüde ve hangi yönde etkilendiği irdelenmiş ve özellikle 18. yüzyılda dini mimarideki gelişmeler incelenmiştir. Daha sonra, Osmanlıların dünya mimarlık sanatına kazandırdığı külliye mimarisi anlatılmış ve Türk külliyeleri ile Mihrişah Valide Sultan Külliyesi arasında ki farklardan bahsedilmiştir. Yine aynı bölümde külliyenin yapım tarihi, yaptıranı ve genel yerleşim özellikleri incelendikten sonra, külliyeyi oluşturan yapılar önce vaziyet planı ölçeğinde daha sonra tek tek ele alınarak mekansal, yapısal, cephe ve bezeme özellikleri ile ele alınmış, yapıların rölöve ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır.

Dördüncü bölümde, külliyede meydana gelen fonksiyonel ve malzemeye yönelik hasarlar belirlenmiş ve bu hasarları oluşturan nedenler anlatılmıştır. Ayrıca külliyede oluşan hasarlara karşı yapılacak müdahaleler belirlenmiş ve bu amaçla restorasyon projesi hazırlanmıştır. Yine bu bölümde koruma önerileri geliştirilerek, külliyede korunacak veya yeni verilecek işlevler ve bu işlevlerin gerektirdiği donanım belirlenmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

İn the entrance chapter of this study the purpose, the content and the method of the subject are explained.

İn the second chapter the geographical and social structure of Eyüp, its historical development and how Eyüp was physically shaped is studied by examining the important buildings one by one.

İn the third chapter first the beginning reasons of modernization, then how much and in which ways the architecture is effected by the relations prepared by moderniza tion and developments are searched. And especially during the 18th century the developments in religious architecture is examined. Architecture of Külliye, that is gained to the world architecture by Ottomans also the differences between Turkish külliyes and Mihrisah Valide Sultan Külliye is explained. After investigation of the construction date, who constructed the Külliye and the peculiarities of general settlement, the buildings that form the Külliye first in the site plan scale, then one by one according to space, structural, facade and ornament characteristics are examined and buildings' survey and restoration projects are prepared.

İn the fourth chapter the damages in materials and function are determined and the reasons that caused the damages are explained. İnterferences according to the damages in Külliye are defined and for this reason restoration projects is developed. By this project new functions are formed and the needs of functions are defined.

1. GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı, Kapsamı, Yöntemi

18. yüzyılın en önemli eserlerinden biri olan, türbe, imaret, sebil ve mektepten oluşan Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, Eyüp semtinde kuzey ve doğuda sahil yolu, güneyde Bostan İskelesi Sokağı ve batıda Türbe Çıkmazı Sokağı ile çevrelenmektedir.

İstanbul'un tarihi gelişme süreci içinde, sanatta batıya açılış hareketlerinin izlerini taşıyan külliye bölgede düzensiz olarak gelişen fiziksel değişimlere karşın, eski Eyüp imajını yaşatan özellikleriyle önemli bir araştırma konusu olmuştur. Bu çalışma İstanbul'daki yüzlerce külliyeden günümüze kadar gelebilen Mihrişah Valide Sultan Külliyesi binalarının, çevresiyle birlikte bir bütünlük içinde, sağlıklı bir kentsel mekan oluşturarak, gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu çalışma sırasında, Eyüb'ün tarihsel gelişim süreci içindeki verileri araştırılmış, dönemin mimari özellikleri ana hatlarıyla ortaya çıkarılmıştır. Bölgede varlığı bilinen önemli yapılar eski resim ve gravürler ile birlikte incelenmiştir.

Bu amaçla, külliyeyi oluşturan yapılar, önce vaziyet planı ölçeğinde, daha sonra tek tek ele alınarak mekansal ve yapısal özellikleri incelenmiştir. Külliye binalarının klasik yöntemle analitik rölövesi çıkarılmış, restorasyon projeleri oluşturulmuştur. Dönem içindeki yerini belirlemek amacıyla da diğer külliyelerle bir karşılaştırma yapılmıştır.

Yapılan restorasyon çalışmalarında, yapılardan işlevleri olanlar korunarak, olmayanlara da yeni fonksiyonlar verilerek, çevre ile bütünleşmesi sağlanmıştır.

2. EYÜB' ÜN TARİHSEL ve FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

2.1 Coğrafi Yapısı

Bugün sur dışı yerleşme bölgelerinden biri olan Eyüp İstanbul'un batısında, Haliç'in güney kıyısında yer almaktadır. Eyüp, Alibeyköy, Kemerburgaz yerleşmelerini ve Kemerburgaz' a bağlı köyleri içine alarak Karadeniz kıyılarına kadar uzanan geniş bir alanı kapsayan yerel bir yönetim birimi ile idare edilmektedir. "Eyüp İlçe Belediyesi" olarak adlandırılan bu belediye sınırları içinde yakın zamana kadar yer alan Bayrampaşa, 1990 yılından itibaren müstakil bir belediye olarak ayrılmıştır. Eyüp semtini oluşturan mahalleler, eski yerleşme alanını kapsayan Merkez, İslam Bey, Döğmeciler, Nişanca, Defterdar, Topçular, Rami mahalleleri ile 1950' lerden sonra oluşan Alibeyköy'e doğru uzanan gecekondu yerleşmelerini içine alan Silahtar Ağa Eyüp mahalleleridir.Yerleşmenin topografik yapısı engebelidir. Merkezde yer alan Eyüp Sultan Külliyesi ve kıyı ile bütünleşen yakın çevresi deniz seviyesine yakındır. Merkezden ve kıyıdan geriye doğru uzaklaşıldığında topografya yükselmektedir. Merkeze doğru ışınsal ve kıyıya doğru dik inen yollar, alçalarak uzanan vadilere oturmaktadır (Kara, 1993).

Şekil 2.1 Eyüb'ün coğrafi konumu (Haskan, 1996)

Yerleşmenin şehir ve yakın çevresi ile kurduğu karayolu ulaşım bağlantısında en önemli üç akstan biri, surların hemen dışından ve Eyüb'ün güneyinden kuzeydoğu-güneybatı istikametinde geçen Haliç Köprüsü ve devamındaki I. çevre yolu bağlantısıdır. İkinci yol, I. ve II. çevre yollarını bağlayan 20 numaralı devlet yolu Rami Kışla Caddesi, Eski Edirne asfaltıdır. Üçüncü yol ise, sahilden Eminönü-Alibeyköy istikametindeki Haliç kıyı yoludur (Kara, 1993).

2.2 Tarihsel ve Fiziksel Gelişimi

2.2.1 Bizans dönemi

İstanbul'un fethi ile Eyüp adını alan yerleşim merkezinin ilk adı Kozmodion'dur. Kozmodion, Doğu Roma imparatoru I. Konstantin tarafından kurulmuştur. Bizans döneminde sur dışında ki bugünkü Eyüp semtinin bulunduğu alan, Haliç'in diğer sahilleri gibi zengin ve yoğun bir bitki örtüsü ile kaplı olması ve civarındaki ormanlarda av hayvanlarının bol bulunması nedeni ile, imparatorlar tarafından av sahası ve sayfiye yeri olarak kullanılmıştır. Ayrıca burada birçok manastır inşa edilmiştir. Bu manastırlardan bugünkü Eyüp yerleşmelerinin olduğu ve arazinin dik bir yamaç halinde suya indiği yerde II. Teodosios zamanında (408-450) Aziz Kosmos ve Damianos'un ismine izafeten kurulan manastırdan dolayı buraya "Kosmodion" (yeşil) denildiği rivayet edilmektedir. Haliç'e nazır dik bir yamaç üzerinde bir kale gibi yükselen bu kilise, önemli bir ziyaret yeri olmuştur. Ayrıca bu manastırın yanında, yarışların ve siyasi gösterilerin yapıldığı, tahta parmaklıklarla çevrili olduğu için "Skilokeskos" denilen bir hipodrom ile kemerli bir divanhane olduğu bilinmektedir (Haskan, 1996).

I. Leon (hd 457-474) tarafından bugünkü Otakçılar Camii civarında küçük fakat gösterişli bir saray olan "Mamas (Ayios) Sarayı" adı verilen bir saray ile yakında dünya işleri ile alakasını kesmiş saray kadınlarının oturduğu bir manastır inşa edilmiştir. Burada yer alan manastırlar içinde Leon Makeleos Manastırı, farklı statüsü olan bir manastırdır. Bu manastırın kilisesinin papazı tarafından, harbe gidecek imparatorlara, kumandanlara ve asilzadelere hareketlerinden evvel özel bir merasimle kılıç kuşanma törenleri düzenlenmiştir. Söz konusu manastır, Bulgar savaşları sırasında tahrip edilmiştir (Kara, 1993).

Bunların dışında Aya Anargiros, surun Blahernai Kapısı yanında Aya Fotini, bugün Feshane' nin olduğu bölgede İmparator I. İustinianos'un (hd 527-565) eşi İmparatoriçe Teodora için yaptırdığı Ayios Panteleymon kilisesi ve bu kilisenin biraz ötesinde, Defterdar mevki civarında Kamiloye Fire yani Deve Köprüsü denilen ahşap bir köprü olduğu bilinmektedir. Prokopios, Yapılar ve Gizli Tarih isimli eserlerinde İustinanos'un sahilde Priskos ve Nikolaos adına, temelleri su içine atılmış bir kilise daha yaptırmış olduğunu yazmaktadır. 6. yüzyıldan beri Bizans'ın kutsal bir ziyaret yeri olan Meryem Kilisesi ve Ayazması, 1434 yılında yanmıştır. Yerine yapılan kilise Ortodokslar'ca hala saygı görmektedir (Kara, 1993).

2.2.2 Osmanlı dönemi

Kasabanın günümüzdeki adını belirleyen kişi, tarihi kaynakların tanıklığı ile, Hz. Muhammed' in bayraktarı olan Ebu Eyyüb Halid b. Zayd b. Kulayb al Naccari al Ansari'dir (ölümü H. 668). Hz. Muhammed'in Mekke'lilerin şerrinden kurtulmak için Medine şehrine hicret ettiği zaman ilk konuk olduğu ev rivayete göre Ebu Eyyüb' ün evidir. Bir riveyete göre de, Ebu Eyyüb' ün, Hz. Muhammed'e yardımcı olan grup arasında seçkin bir yeri vardır. Peygamberimizin ölümünden sonra Ebu Eyyüb, Doğu Roma imparatorluğu'nun merkezi olan Konstantiniyyat al Kubra'ya karşı Emeviler'in düzenledikleri büyük gaza seferlerine katılan ashabın en saygılı önderidir (İnalcık,1993).

Eyüp ismi Hz. Muhammed'in sancaktarı Ebu Eyyüb Ensari'den dolayı verilmiştir. Bununla ilgili olarak bir rivayete göre, Arapların 673 yılında Bizans'la savaşları sırasında Ebu Eyyüb burada ölmüş ve surların dışında bir yere gömülmüştür. Uzun yıllar mezarının yeri bulunamamış, ancak İstanbul'un fethi sırasında Akşemsettin istihareye yatarak, rüyasında mezarın yerini görmüştür. Gerçekten de söz konusu yer kazıldığında, Ebu Eyyüb kitabesi yazılı sandukasıyla karşılaşılmıştır. Bu kabrin bulunması askerler arasında sevinç uyandırmış ve büyük bir moral sağlamıştır. Ordu sabaha doğru ilk defa Topkapı ile Edirnekapı arasındaki (Lykos) vadisinden şehre girmiştir. İlk şehitler de Ebu Eyyüb'ün mezarının yanına gömülmüşlerdir (Parlar, 1984).

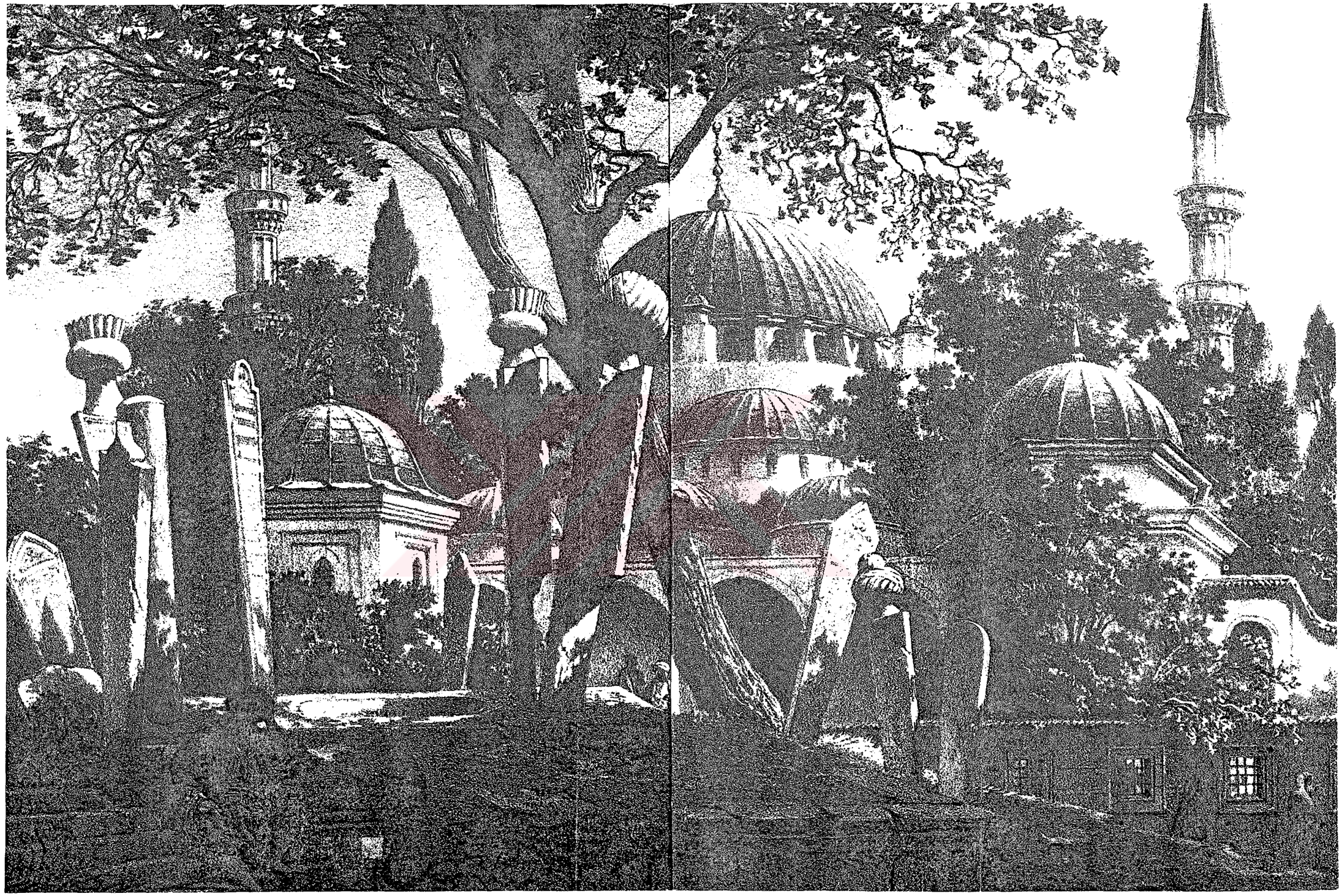
Ebu Eyyüb Ensari'nin mezarının bulunduğu yere Fatih Sultan Mehmet 1458 yılında türbe, cami, medrese, darül it'am ve çifte hamamdan oluşan Eyüp Sultan Külliyesi'ni yaptırmıştır. Eyüp Sultan Külliyesi'ni meydana getiren yapılardan biri olan Eyüp Sultan Türbesi, İstanbul' da günümüze kadar özgün tasarımını koruyabilmiş en eski Osmanlı mezar anıtlarından biridir (Tanman, 1993).

Eyüp Sultan Külliyesi içinde yer alan, Eyüp Camii'nin yapımı 1458 yılında tamamlanmıştır. Cami, 1766 yılında bir depremden çok hasar görmüş, 1798-1800 yılları arasında yeniden inşa edilmiştir. Osmanlı Barok üslubunun en güzel örneklerinden biri olan Eyüp Camisi, III. Selim zamanında yaptırıldığı biçimiyle günümüze ulaşmıştır ve halen iyi durumda bulunmaktadır. Caminin tasarımında, Osmanlı öncesi Türk mimarisinden kaynaklanan, Osmanlı döneminde de Mimar Sinan'ın tekrar ele alıp geliştirdiği ve ustalık eseri olan Edirne Selimiye Camisi'nde uyguladığı, merkezi kubbeli ve sekiz destekli şema kullanılmıştır. Caminin süslemelerinde mümkün olduğunca aşırılıktan kaçınılmış 19. yüzyıl başları için oldukça yalın ve dinlendirici bir iç mekanın yaratılmasına gayret edilmiştir (Tanman, 1993).

Padişahın ya da vezirlerin sefere çıkmadan, erkek çocukların sünnet olmadan, kızların evlenmeden önce Eyüp Sultan türbesini ziyaretleri, Osmanlı hükümdarlarının kılıç kuşanma törenlerinin Eyüp Sultan Türbesi' nde yapılması, önemli kişilerin Eyüp Camisi haziresine ya da caminin yakınına gömülmesi gelenek haline gelmiştir. Eyüp Türbesi'nin etrafi giderek mezarlıklarla dolmuştur. Böylece Eyüp semti İstanbul'un kutsal bir merkezi haline gelmiştir. İstanbul şehrinin Tanrı tarafından koruyucusu olduğuna inanılan Ebu Eyyüb, zamanında halk dilinde Eyüp Sultan lakabı ile anılmış ve türbesi yalnız İstanbullular'ın değil, İslam dünyasının her köşesinden gelen müminlerin kutsal bir ziyaretgahı mertebesine yükseltilmiştir (İnalcık, 1993).

Resim 2.1 Fransız ressam Flandin'in fırçasıyla Eyüp Sultan Camii (Haskan, 1996)

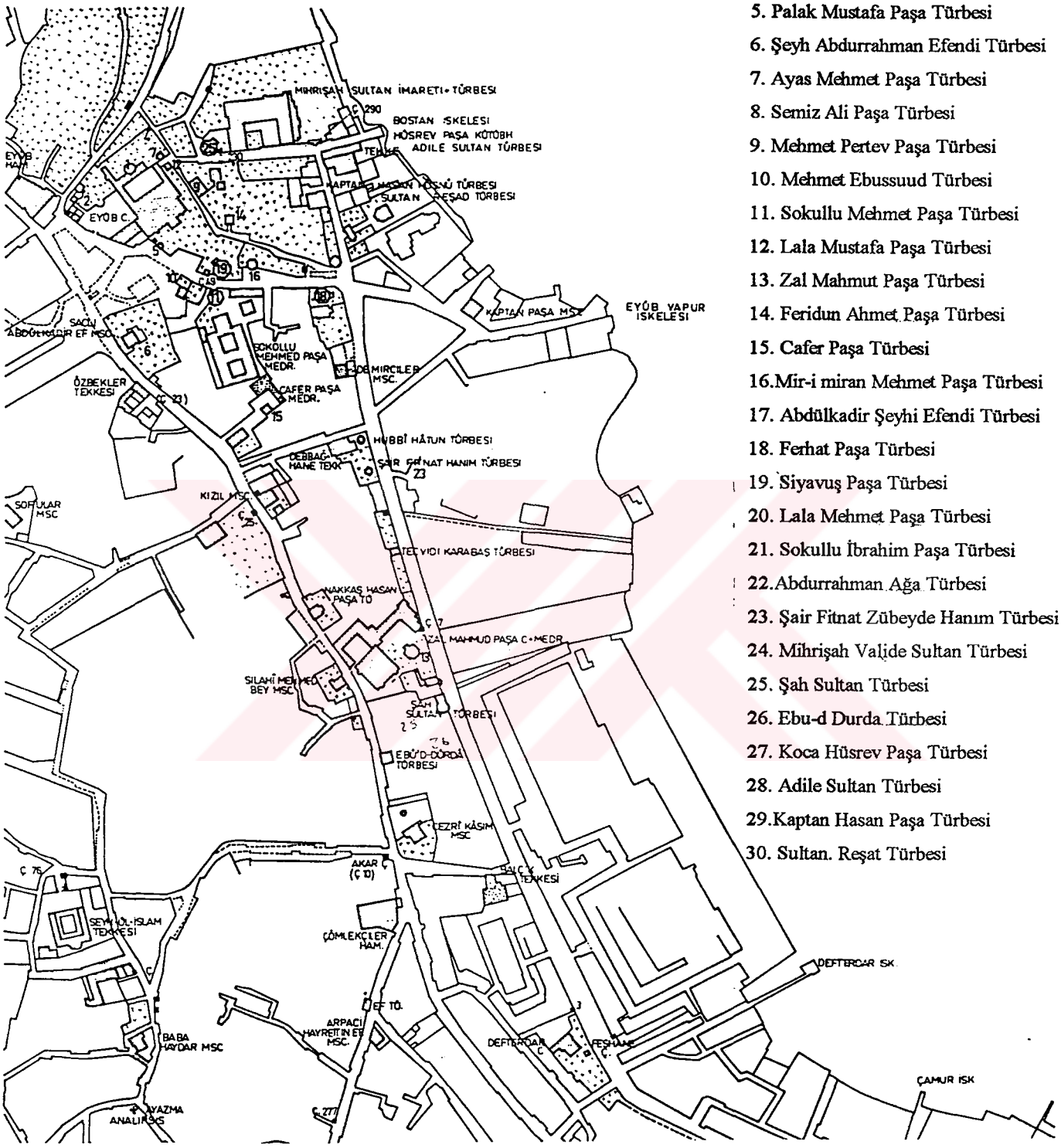

Resim 2.2 19. yüzyılda Eyüp Sultan Camisi'nin arka görünüşü (Haskan, 1996)

İstanbul'un belki de Türkiye'nin en büyük İslam nekropolü olma niteliğini, Eyüp ilçesi bugün de korumaktadır. Eyüb'ün, Bizans döneminde de şehrin nekropol bölgesi olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca bugün Eyüp'te iki ayrı hristiyan mezarlığı da mevcuttur (Kara, 1993). Bütün İslam mezarlık bölgeleri içinde Eyüb'ün özel bir durumu vardır. Hz. Muhammed'e çok yakın bir kimsenin mezarının burada yer almasının yanı sıra sahabeden birkaç kişinin daha türbesinin burada olması, Eyüp bölgesinin nekropol olarak gelişmesini hızlandırmıştır. Devlet soyundan pek çok kişinin yanısıra, geniş bir halk kitlesininde Eyüp'te ve çevresinde son istirahatgahını araması sonucunu doğurmuştur. Anıtsal padişah ve vezir türbelerinden, küçük hazirelere kadar çok çeşitli mezar yapısı aralarına serpiştirilen cami, mescit, imaret, çok sayıda çeşme, sebil gibi dini ve sosyal yapı, çevrenin kendine has atmosferini yaratmıştır (Haskan, 1996).

Eyüp bölgesi, İstanbul'da ve belki de Türkiye'de, mezar ve türbelerin en yoğun ve sayıca çok bulunduğu bir çevredir. İstanbul'un fethinden başlayarak, burada her çeşit mezar ve türbe tipi bulunmaktadır. Özellikle, Osmanlı türbe tiplerinin hemen hepsinin burada örneğinin bulunması, bölgeyi mezar ve türbe mimarisinin etüdü için önemli kılmaktadır. (Demiriz,1989).

Eyüp'teki türbeleri stil ve yüzyıllara göre sınıflandıracak olursak; Defterdar Mahmut Çelebi Türbesi (1545), Eyüp Sultan Türbesi (1547) Türk klasik öncesi stildeki türbelerdir. Ayas Mehmet Paşa Türbesi (1549), Zal Mahmut Paşa Türbesi (1559), Pertev Mehmet Paşa Türbesi (1572), Sokullu Mehmet Paşa Türbesi (1574), Hubbe Hatun Türbesi (1589) Türk klasik stildeki türbelerdir. Mir-i miran Mehmet Paşa Türbesi (1588), Ferhat Paşa Türbesi (1595), Siyavuş Paşa Türbesi (1602), Abdurrahman Paşa Türbesi (1648) Türk son klasik stildeki türbelerdir. Mihrişah Valide Sultan Türbesi (1792), Şah Sultan Türbesi (1800) Türk barok stildeki türbelerdir. Adile Sultan Türbesi (1899), Sultan Reşat Türbesi (1918) ise Ampir-Neo-klasik stildeki türbelerdir (Ünsal, 1982).

2. Mustafa Ağa Türbesi
3. Hoca Sinan Paşa Türbesi
4. Hançerli Sultan Türbesi
5. Palak Mustafa Paşa Türbesi
6. Şeyh Abdurrahman Efendi Türbesi
7. Ayas Mehmet Paşa Türbesi
8. Semiz Ali Paşa Türbesi
9. Mehmet Pertev Paşa Türbesi
10. Mehmet Ebussuud Türbesi
11. Sokullu Mehmet Paşa Türbesi
12. Lala Mustafa Paşa Türbesi
13. Zal Mahmut Paşa Türbesi
14. Feridun Ahmet Paşa Türbesi
15. Cafer Paşa Türbesi
16. Mir-i miran Mehmet Paşa Türbesi
17. Abdülkadir Şeyhi Efendi Türbesi
18. Ferhat Paşa Türbesi
19. Siyavuş Paşa Türbesi
20. Lala Mehmet Paşa Türbesi
21. Sokullu İbrahim Paşa Türbesi
22. Abdurrahman Ağa Türbesi
23. Şair Fitnat Zübeyde Hanım Türbesi
24. Mihrişah Valide Sultan Türbesi
25. Şah Sultan Türbesi
26. Ebu-d Durda Türbesi
27. Koca Hüsrev Paşa Türbesi
28. Adile Sultan Türbesi
29. Kaptan Hasan Paşa Türbesi
30. Sultan. Reşat Türbesi

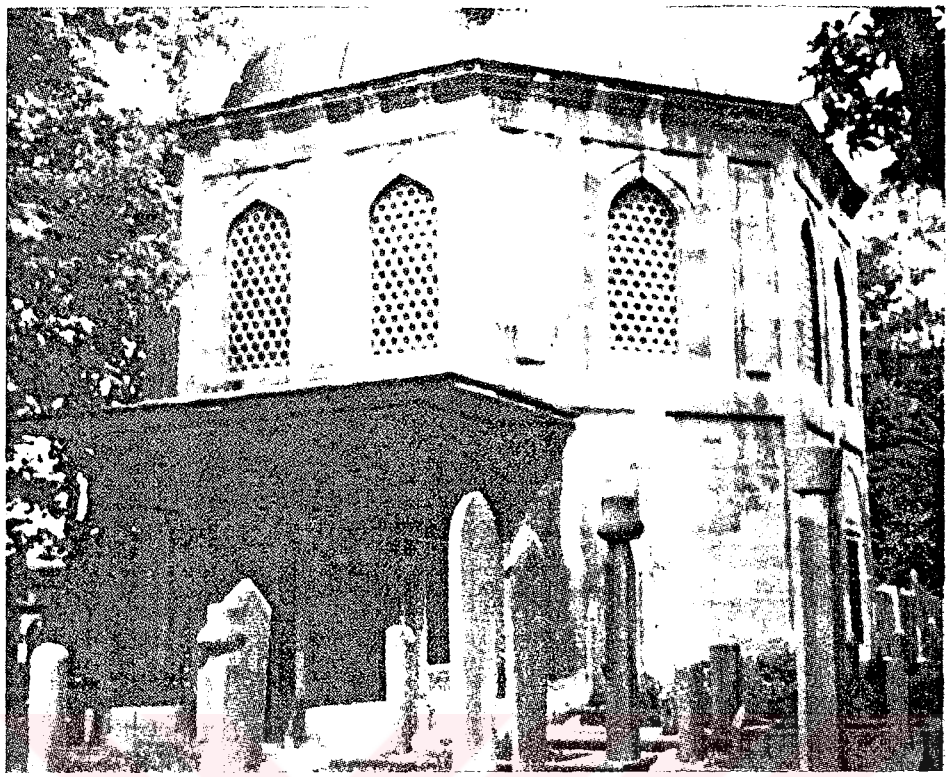
Şekil 2.2 Eyüp'teki türbelerin genel vaziyet planı (Wiener, 1977)

Resim 2.3 Eyüp Sultan Camii ve Türbesi iç avlusu (Haskan, 1996)

Resim 2.4 Ayas Mehmet Paşa Türbesi (Haskan,1996)

Resim 2.5 Zal Mahmut Paşa Türbesi (Haskan, 1996)

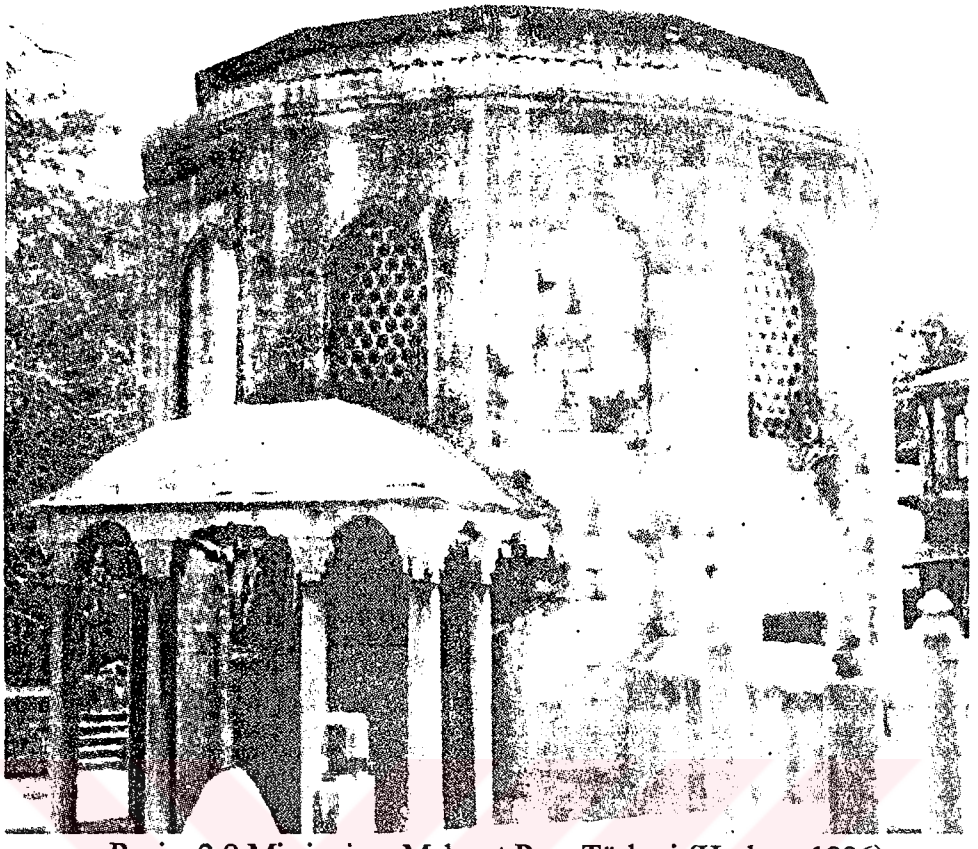
Resim 2.6 Pertev Mehmet Paşa Türbesi (Haskan, 1996)

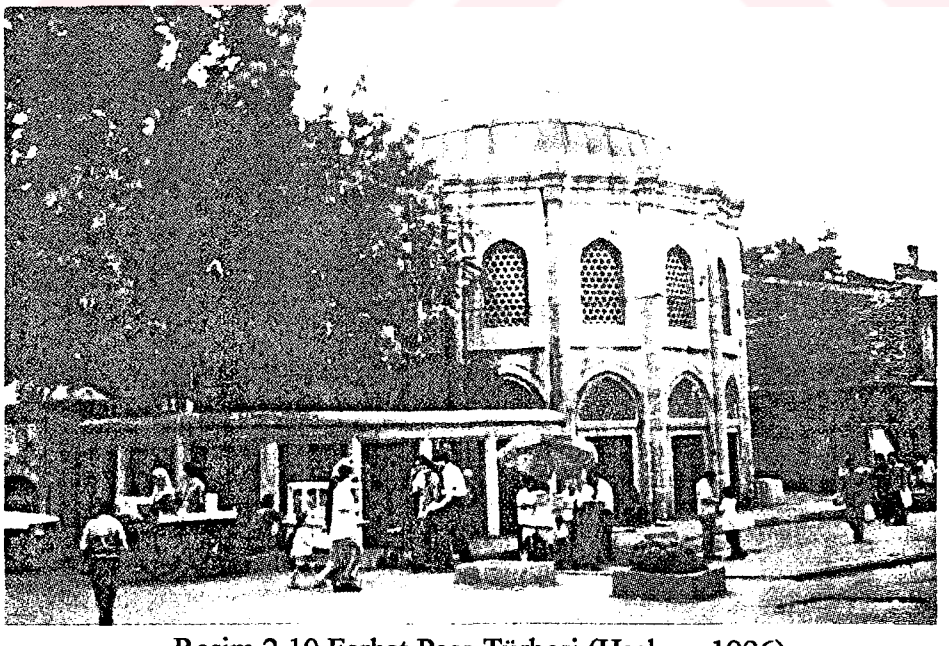
Resim 2.7 Şokullu Mehmet Paşa Türbesi (Haskan, 1996)

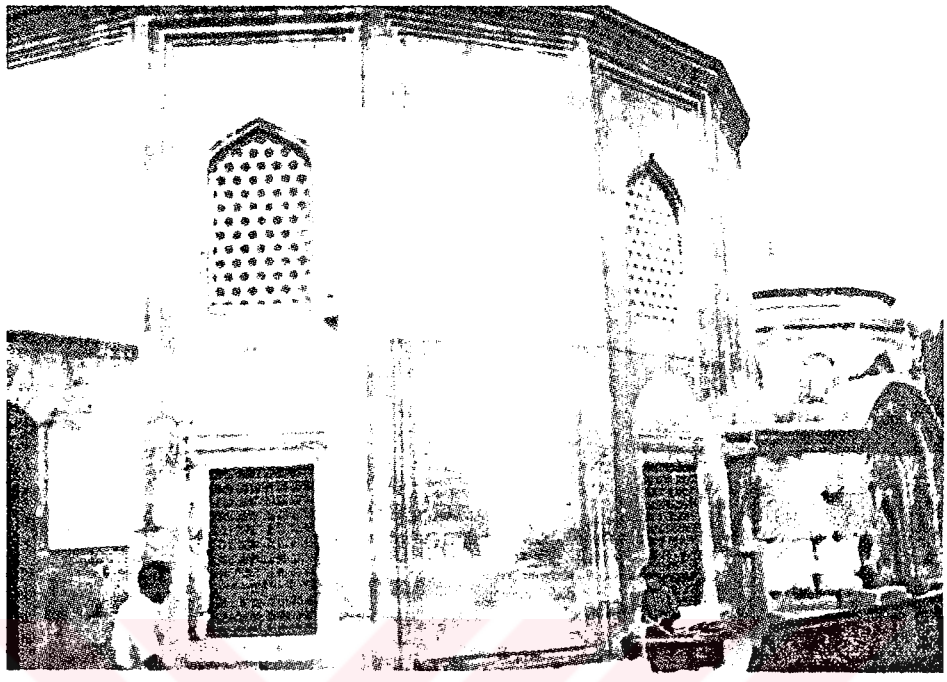
Resim 2.8 Hubbe Hatun Türbesi (Haskan, 1996)

Resim 2.9 Mir-i miran Mehmet Paşa Türbesi (Haskan, 1996)

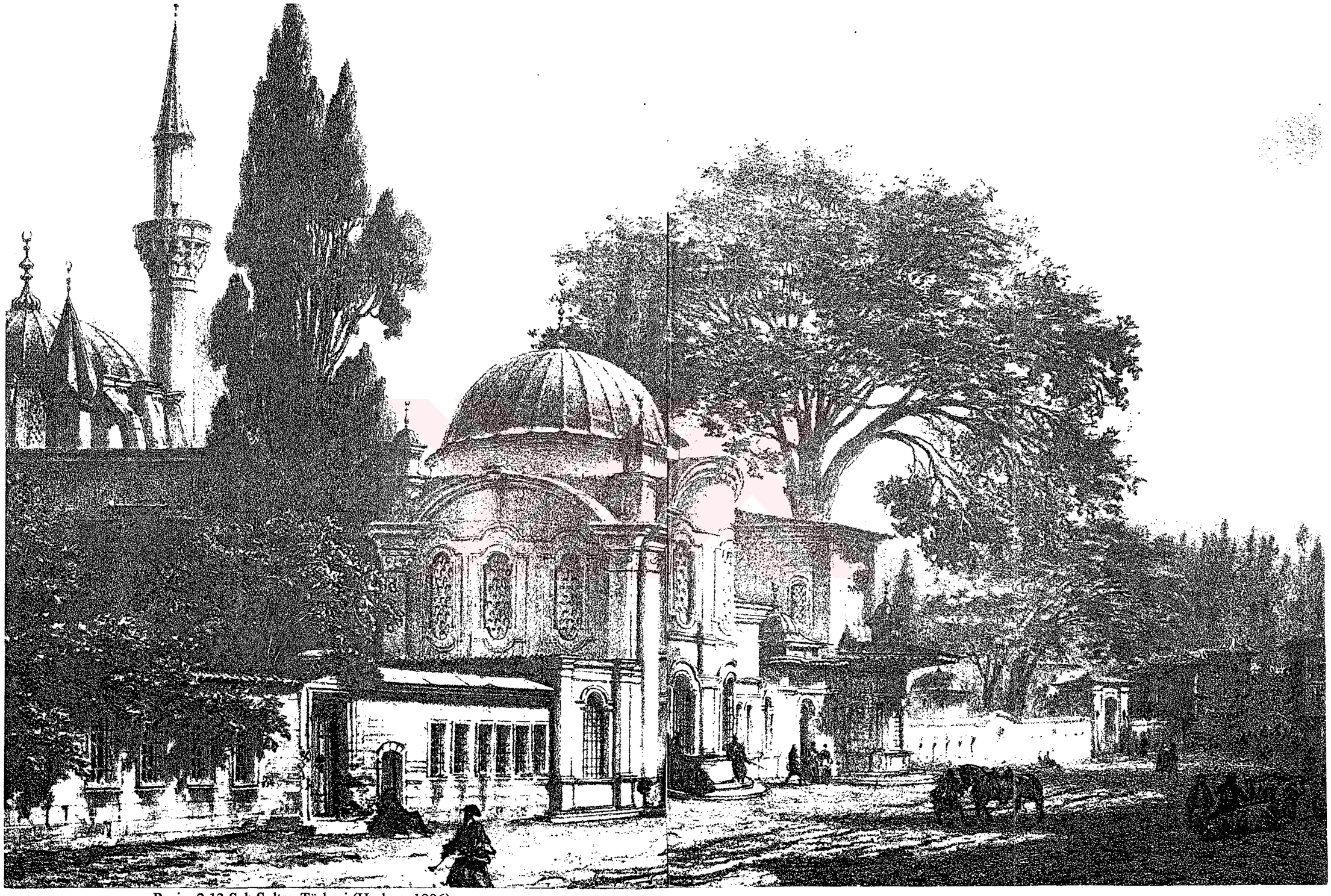
Resim 2.10 Ferhat Paşa Türbesi (Haskan, 1996)

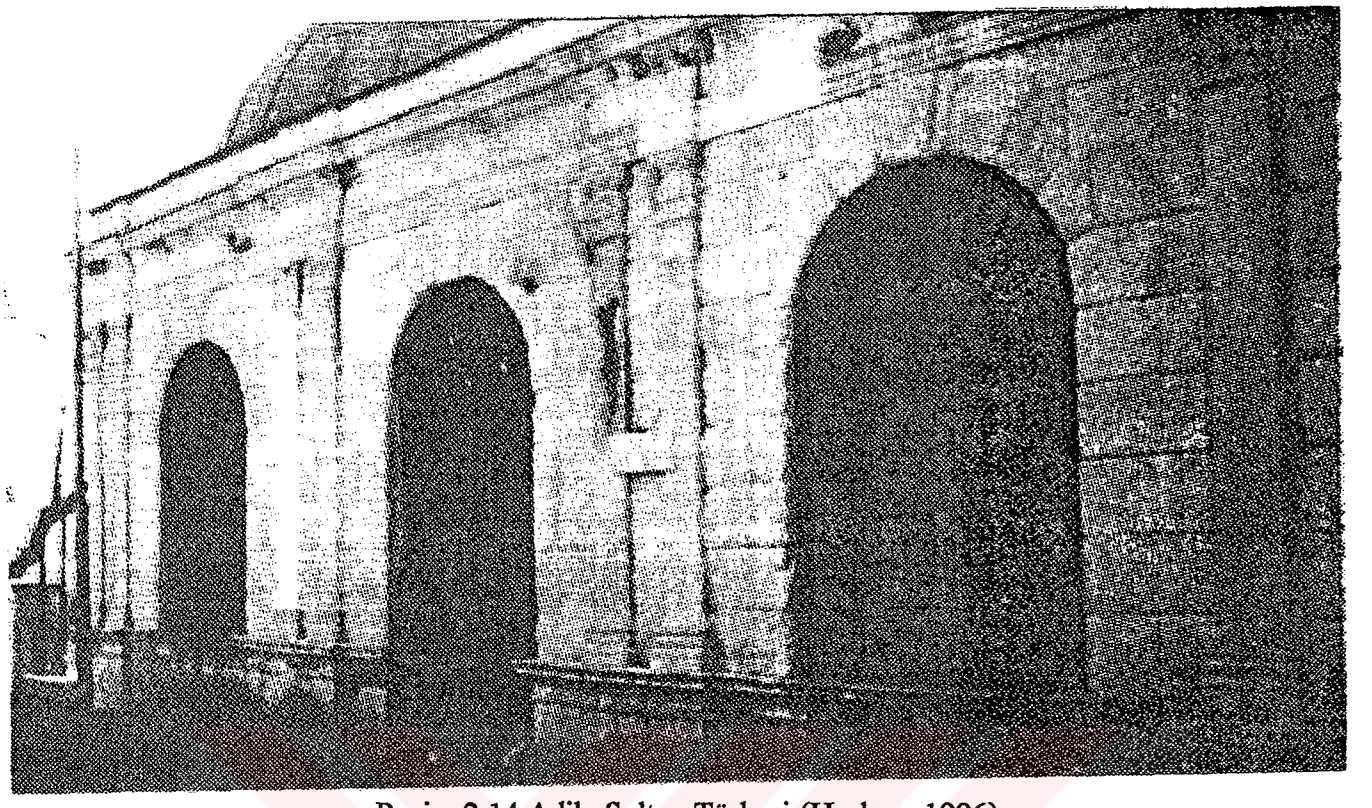
Resim 2.11 Siyavuş Paşa Türbesi (Haskan, 1996)

Resim 2.12 Mihrişah Valide Sultan Türbesi (Haskan, 1996))

Resim 2.13 Şah Sultan Türbesi (Haskan, 1996)

Resim 2.14 Adile Sultan Türbesi (Haskan, 1996)

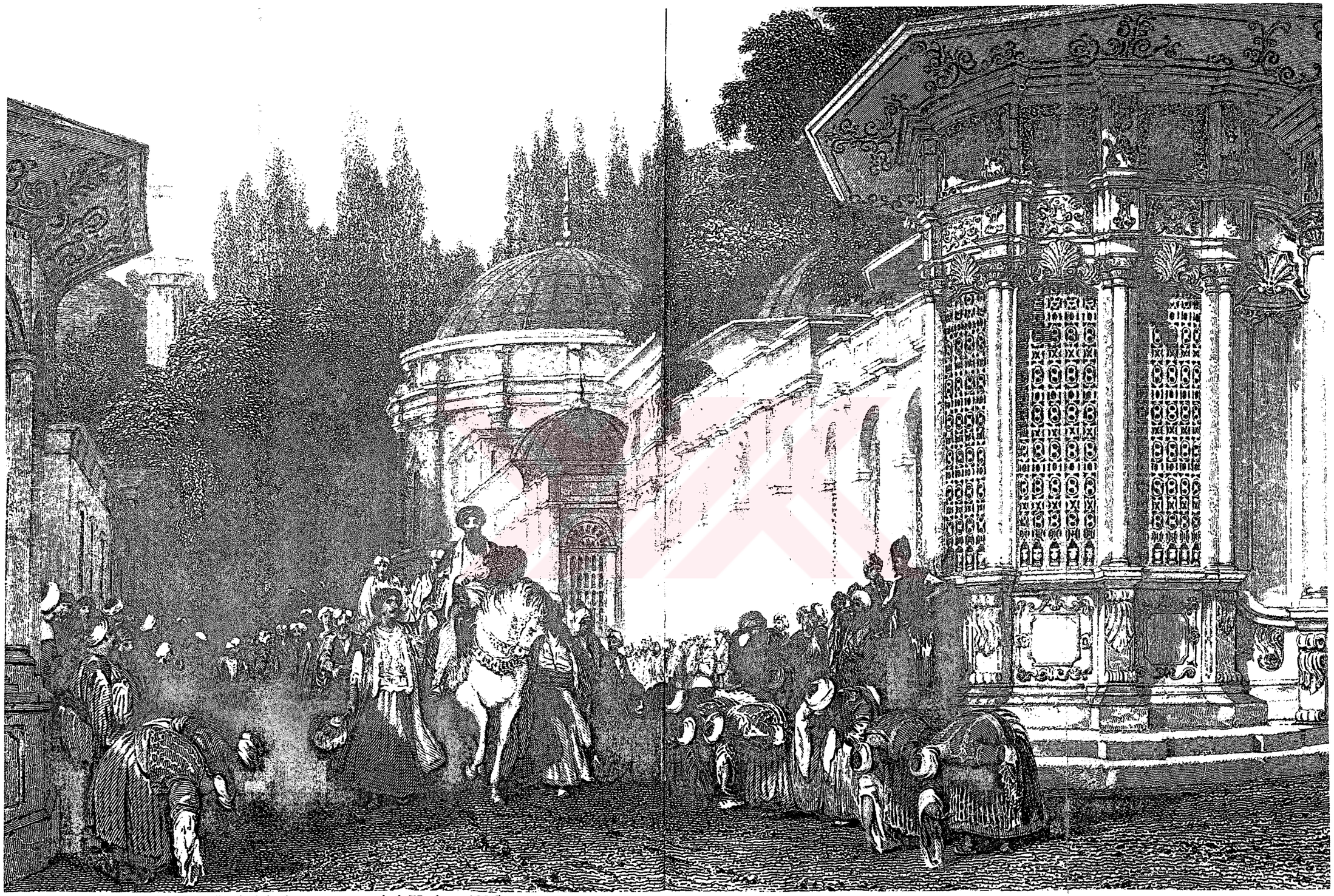
Resim 2.15 Sultan Reşad Türbesi (Haskan, 1996)

Eyüp Bizans döneminde olduğu gibi, Osmanlılar döneminde de, Osmanlı Sultanlar'ının cülusларından sonra, kılıç kuşanma törenlerine sahne olması ile de ayrıcalığı olan bir semttir. Osmanlı Sultanları Eyüp Sultan'ın manevi varlığında tahta çıktıktan sonra, Topkapı Sarayı' nda peygambere ve sahabelere ait kılıçlardan birini, Eyüb Sultan Türbesi'nde "taklid-i seyf" denilen merasimle kuşanırlardı (Kafadar, 1993).

Osmanlı dönemindeki kılıç kuşanma merasimleri şöyle yapılırdı: Bunun için gönderilen tezkereler üzerine davetliler sabahleyin erkenden resmi serpuş ve elbiseleriyle saraya gelirlerdi. Evvela top arabacıları, onu takiben sırası ile topçu, cebeci ve yeniçeri ocakları, iki sıralı dizilip padişahın geçmesini beklerlerdi. Deniz yoluyla gelecek olan padişah sabah namazından sonra Harem-i Hümayun'dan çıkıp ata binerek deniz kenarındaki Sinan Paşa köşküne gelir, buradan üç fenerli saltanat kayığına binip, beraberinde silahdar, çukadar, rikadar, ve sair musahib ağalar ile Bostan İskelesi'ne gelinirdi. Padişah iskeleye geldiği zaman orada kendisini beklemekte olan sadrazam, şeyhülislam, kazaskerler, yeniçeri ağası, rikab ağaları, kapıcıbaşılar, vezirler, defterdarlar ve halk tarafından karşılanır, yemek için oradaki konaklardan birine götürülürdü. Öğle namazı kılınıp yemek yendikten sonra, padişah ata binerek önünde vezir-i azam, vezirler ve diğer devlet erkanı ile Hz. Halid'in türbesine gidilirdi. Padişah türbeye girdikten sonra sadrazam ile şeyhülislam ve yeniçeri ağasını oraya davet eder, şeyhülislam evvela dua eder, sonra padişah iki rek' at namaz kılıp duasını yapar ve şeyhülislam tarafından kılıç kuşatılırdı. Kılıç kuşanma geleneğini ilk olarak Fatih Sultan Mehmet uygulamış, kendisine meşhur Akşemseddin tarafından kılıç takılmıştır. İdeo-simgesel amaçlar taşıyan bu törenlerin, seçkin bir mekanı olan Eyüp, Pagan-Hristiyan-Müslüman ve Bizans-Arap-Osmanlı örtüşmelerinin hepsinin sahnesi ve tanığıdır (Haskan, 1996).

16. yüzyılın en önemli mimarlarından biri olan Mimar Sinan'ın Eyüb'e kazandırdığı önemli eserlerden bazıları şunlardır:

Şah Sultan Camii: Önünde geniş saçaklı ahşap bir direklik bulunan dikdörtgen planlı caminin iki sıra tuğla hatıllı taştan beden duvarları ve minaresi XVI. yüzyıla aittir. 1766 depreminde yıkılan camii III. Mustafa zamanında yenilenmiş, 1953 ve 1971 yıllarında onarım görmüştür (Kuran, 1986).

Resim 2.16 III. Selim'in kılıç kuşanma merasimi (Haskan, 1996)

Resim 2.17 Sultan Abdülhamid'in ikinci kılıç kuşanma merasiminden dönüşü (Haskan, 1996)

Resim 2.18 Sultan Abdülmecid'in kılıç kuşanma merasiminden dönüş alayı (Haskan, 1996)

Resim 2.19 Sultan Reşat'ın kılıç kuşanma merasimi (Haskan, 1996)

Nişancı Mustafa Paşa Camii: Eyüp Nişanca Caddesi ile Nimet Sokağı'nın birleştiği yerdedir. Beden duvarları kaba yonu taş, ahşap kırma çatısı alaturka kiremitle kaplı olan, son cemaat yeri bulunmayan Camii 1780 yılında yandıktan sonra temelden başlayarak yenilenmiş ve zamanımıza bu haliyle ulaşmıştır. XVI. yüzyıl biçim ve mimari karakterini yitiren camide Sinan'dan kalan herhengi bir özelliğe rastlanmamaktadır (Kuran,1986).

Zal Mahmut Paşa Camii: Defterdar Caddesi ile Zal Paşa Caddesi arasında olup, kesme taştan tuğla hatıllı olarak inşa edilmiştir. Minaresi ise yekpare kesme taştır. Son cemaat yerinde altı sütunlu bir revak mevcuttur. Yapımı 1577 yılında tamamlanmıştır. Minaresi 1894 depreminde yıkıldıktan sonra yenilenmiş, 1955-1963 yılları arasında da camii Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından onarılmıştır (Haskan, 1996).

Arpacı Paşa Mescidi: Abdurrahman Şeref Bey Caddesi ile Arpacı Hayrettin Sokağı'nın birleştiği yerdedir. Tavanı alçak olan mescidin planı poligonaldir. Mabet ve minaresi tamamen ahşaptan yapılmıştır. Minaresi iki yolun birleştiği yerdedir. Kitabesi yoktur. Yapı 1901 ve 1986 yıllarında onarım görmüştür (Haskan, 1996).

Düğmecibaşı Mescidi: Tuğla hatıllı taştan yapılmış olan mescid, yapımından kısa bir süre sonra cami haline dönüştürülmüştür. 1965-1966 yıllarında Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından onarılan yapının XVI. yüzyıl karakteri bozulmakla birlikte, bugün iyi durumdadır (Haskan, 1996).

Süleyman Subaşı Mescidi: Eyüp Mescidi Sokağı'nda bulunan mescid, kareye yakın bir salon, iki katlı son cemaat yeri, ve minareden oluşur. Çatısı alaturka kiremit döşeli mescidin beden duvarları, horasan harçlı moloz taştan, minare kaidesi kesme küfeki taşından yapılmıştır. Mescidin 1967 yılındaki onarımı sırasında ahşap son cemaat yeri kagire dönüştürülmüştür. Bunun dışında mescid, XVI. yüzyıl mimari karakterini oldukça iyi bir biçimde korumaktadır.

Semiz Ali Paşa Türbesi: (1565-1566) Eyüp Sultan Türbesi'nin hemen yanında yer alan ve dört cephesinde kabartma rozetler, baş taşında vezir kabuğu, ayak taşının yüzlerinde geometrik süslemeler bulunan mütevazi mermer lahittir (Kuran, 1986).

Sokullu Mehmet Paşa Türbesi: (1568-1569) Sokullu Mehmet Paşa'nın Eyüp'te medrese ile birlikte yaptırdığı türbe, üç kemerli bir revakla dershaneye bağlanmıştır. Düz tavanlı revakın mermer sütunlara basan kemerlerinde pembe ve beyaz mermer, türbe kapısı, pencere söveleri ve şebekeli kemer aynalarında da yine mermer kullanılmıştır. Dıştan sekizgen, içten onaltıgen prizma gövdeli türbenin duvarları küfekiden yapılmıştır. Dışta olduğu gibi, içte de kesme küfeki ile bitirilmiş duvar yüzeylerinde, üst pencerelerinin üzerinde türbenin iç duvarlarını dolanan çinili ayet kuşağı dışında süsleme yoktur (Kuran, 1986).

Pertev Paşa Türbesi: Eyüp Camii'nin doğusunda ki Beybaba Sokağı üzerinde bulunur. Kapı kitabesinde belirtildiği gibi, Pertev Mehmet Paşa türbeyi sağlığında yaptırmış, 1572 yılında öldüğü zaman buraya gömülmüştür. Üstü açık olan dikdörtgen planlı türbenin çatısı 1920'li yıllarda çökmüş bir daha da yenilenmemiştir.

Zal Mahmut Paşa Türbesi: (1580) Zal Mahmut Paşa Camii'nin doğusunda yer alır. Çift cidarlı kubbe ile örtülü sekizgen gövdeli, önü revaklı bir türbedir. İçi haçvari plana göre düzenlenmiş, haçın kolları ayna tonoz, ortası kubbe ile örtülmüştür. Duvarları kesme küfekiden, dört sütun üzerine oturan revakı beyaz mermerdendir. Haçın kollarını oluşturan dört cephede altlı üstlü ikişer pencere, bunların arasında kalın köşegenlerde birer üst pencere vardır. Alt pencereler mermer söveli, sağır sivri kemerli, üst pencereler alçı şebekeli ve kaş kemerlidir. Kubbesinin göbeği ile eteği, pandantiflerinin ortaları ve ayna tonozların yüzeyleri kalem işi nakışlarla bezelidir. Türbe bugün iyi durumda ve bakımlıdır (Kuran, 1986).

Siyavuş Paşa Türbesi: (1582-1584) Dıştan onaltı köşeli gövdeye sahip olan türbe, içerde sekizgene dönüştürülerek kubbe sekiz ayağa bindirilmiş ve ayaklar kemerlerle bağlanıp kapı ve pencereler sekiz adet niş içine alınmıştır. Türbenin tek gözlü kapı revakı iki mermer sütuna oturur. Türbenin dışı gibi içide süslüdür. Kubbenin ve pandantiflerin göbeklerinde kalem işi nakışlar, alt pencerelerin üstlerinde çini panolar, daha yukarıda yazı levhaları bulunur. Kalem işi nakışlar son onarımda yenilenmiştir (Kuran, 1986).

Haliç kıyıları, oldukça erken bir tarihte sayfiye niteliği kazanmıştır. İlk yapılışları Fatih'e dayanan, Aynalıkavak ve Bahariye Sahilsaraylarını sultanlar sık sık ziyaret edip, ek yapılarla

sürekli genişletirken, Osmanlı hanedanları da bu kıyılarda, özellikle tarihi yarımada kıyısında, sahilhaneler, yalılar inşa ettirmişlerdir. 16. yüzyıldan başlayarak hanedanın kadın üyelerinin inşa ettirdiği yalılar, bu sahilin en görkemli ve en çok tercih edilen mekanları olmuştur. 16. yüzyılda Haliç sahilleri ve Eyüp büyük bir gelişme göstermiştir. Ancak Eyüb'ün yerleşme dokusu, bir önceki döneme göre fazla yayılmamakla birlikte, mevcut doku içinde önemli imar hareketleri olmuştur. Özellikle, I. Süleyman (Kanuni) döneminde, Eyüb'e cami, mescit, sebil, hamam, imaret, türbe gibi dini, kültürel, sosyal ve ticari fonksiyonlar taşıyan birçok yapı, tekke kompleksleri inşa edilmiş, sahiller Bahariye kıyıları boyunca, saray ve yalılar ile dolmaya başlamıştır. Bu yapılardan en önemlileri:

Abdullah Paşa Yalısı, Bahariye sahilinde, Şah Sultan Camii'nden sonra gelen İbrahim Han Zade Halil Bey'in yalısı yanında idi.

Alemdar Mustafa Paşa Zevcesinin Yalısı, Eyüp Büyük İskelesi ile Bostan İskelesi arasında idi.

Ayşe Sultan Sarayı, Mihrişah Valide Sultan İmareti'nden sonra gelen, Hibetullah ve Hatice Sultan saraylarının yanında olup semtin üçüncü yalısı idi. Ayşe Sultan, III. Ahmet'in kızı, Kaptan-ı Derya Ratıb Ahmet Paşa'nın eşi idi.

Beyhan Sultan Yalısı, Defterdar İskelesi'nden sonra gelen ikinci yalı idi. Beyhan Sultan, III. Mustafa'nın kızıdır. Annesi Adilşah Kadın'dır. 1824 yılında bu yalıda vefat etmiştir. Kabri Eyüp'te Mihrişah Valide Sultan Türbesi'ndedir.

Esma Sultan Sarayı, Sahilsaray Defterdar İskelesi'nden sonra gelen ikinci yalı idi. Esma Sultan III. Ahmet'in kızıdır. 1828 yılında vefat etmiştir. Kabri, Eyüp'te Mihrişah Valide Sultan Türbesi bahçesindedir (Resim 2.21).

Hançerli Sultan Yalısı, Sahilsaray Bostan İskelesi'nden sonra dördüncü saraydır.

Hanım Sultan Yalısı, Bahariye sahilinde, Bostan İskelesi ile Şah Sultan Camii arasında ve Hançerli Sultan Yalısı yanında idi.

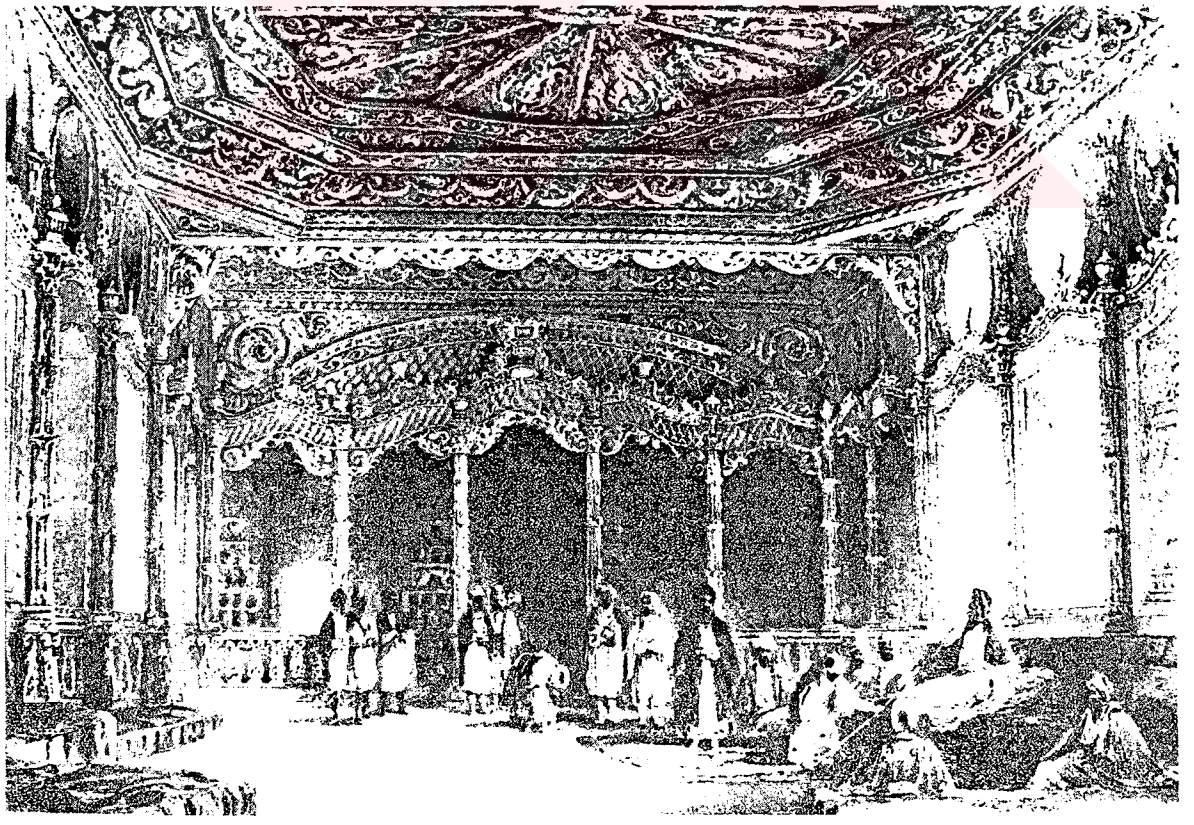
Hatice Sultan Yalısı, Mihrişah Valide Sultan İmareti haziresinden sonra gelen Hibetullah Sultan Sahilsarayı yanında idi. Hatice Sultan, III. Mustafa' nın kızı III. Selim'in kız kardeşidir. Annesi Adilşah Kadın'dır. 1822 yılında bu sahilsarayda vefat etmiştir. Kabri, Eyüp'te Mihrişah Valide Sultan Türbesi'ndedir (Resim 2.20).

Hibetullah Sultan Sahilsarayı, Bahariye'de ve Mihrişah Valide Sultan İmareti haziresinden sonra gelen ilk bina idi.

İdris Köşkü, Piyer Loti Kahvesi civarında ve Rayet Keşan Kadın Çeşmesi arkasında idi (Resim 2. 23).

Saliha Sultan Yalısı, Bahariye sahilinde idi. Saliha Sultan, III. Ahmed'in kızıdır (Haskan, 1996).

Namazgah ve mesire alanları gibi açık kullanım alanları oluşmuştur. Mimari yapısı, malzeme ve süslemelerde yansıyan üslubu ile, Osmanlı klasik döneminin en güzel örneklerinin sergilendiği bu yapılar, burada gelişen kültürel ve sosyal ortamın da bir göstergesi olmuş ve Osmanlılar'la birlikte Eyüb'e kentsel bir doku kazandırılmıştır (Artan, 1993).

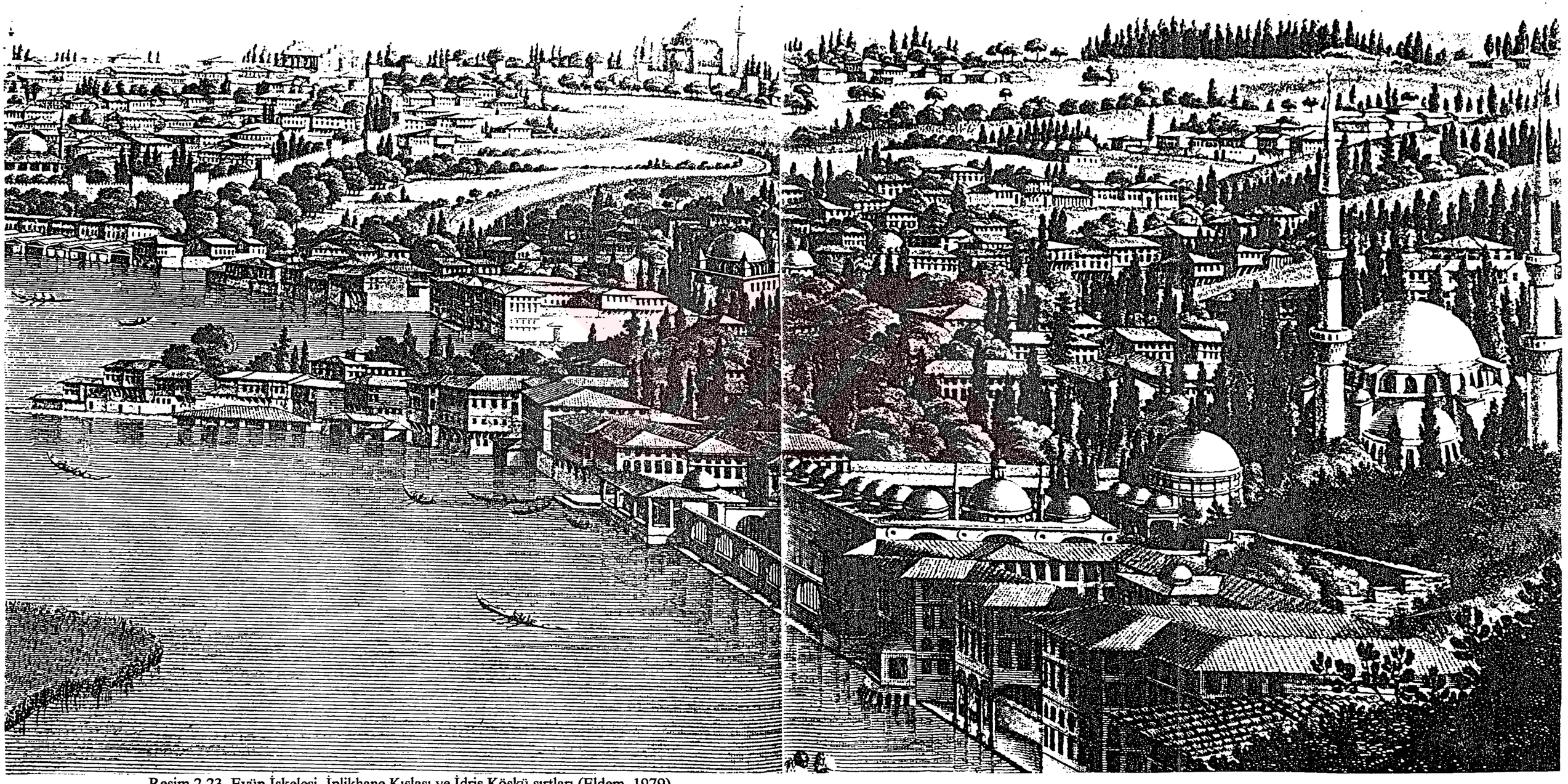
Resim 2.20 Hatice Sultan Sarayı'nın selamlık bölümü (Haskan, 1996)

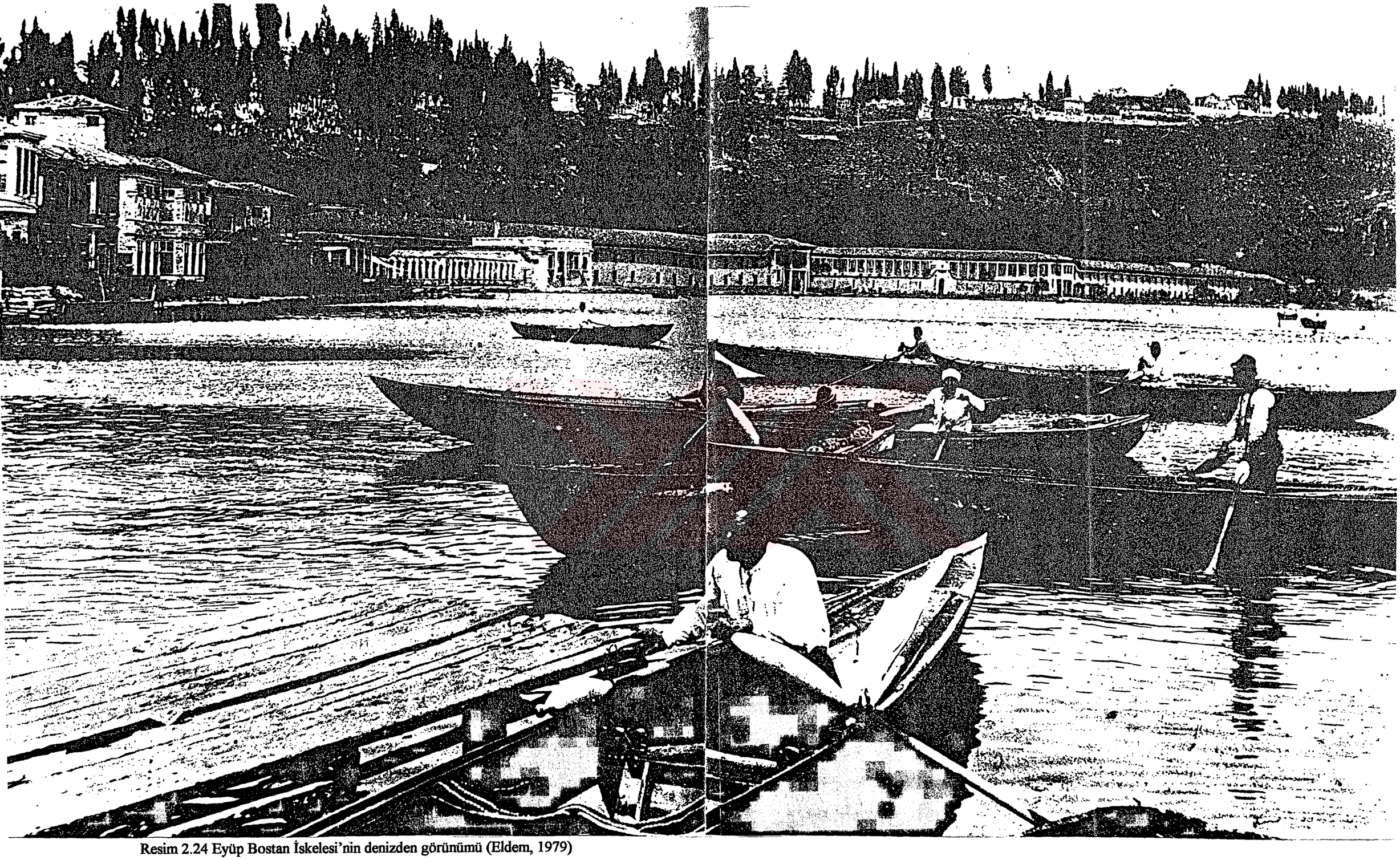
Resim 2.21 Flandel'in çizimiyle, Esma Sultan Sarayı (Haskan, 1996)

Resim 2.22 Bostan İskelesi'nin denizden görünüşü; yalılar, iskele, kahve (Haskan,1996)

Resim 2.23. Eyüp İskelesi, İplikhane Kışlası ve İdris Köşkü sırtları (Eldem, 1979)

Resim 2.24 Eyüp Bostan İskelesi'nin denizden görünümü (Eldem, 1979)

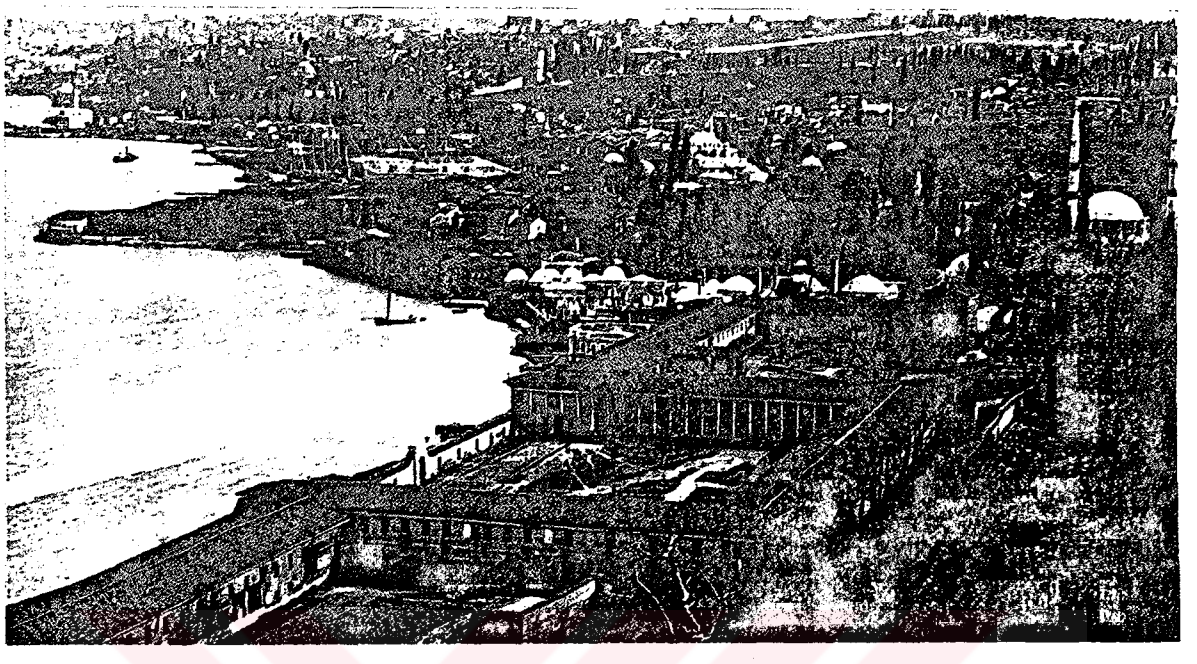

Resim 2.25 1910' da Eyüp İskelesi ile Bostan İskelesi arasında ki yalılar (Haskan, 1996)

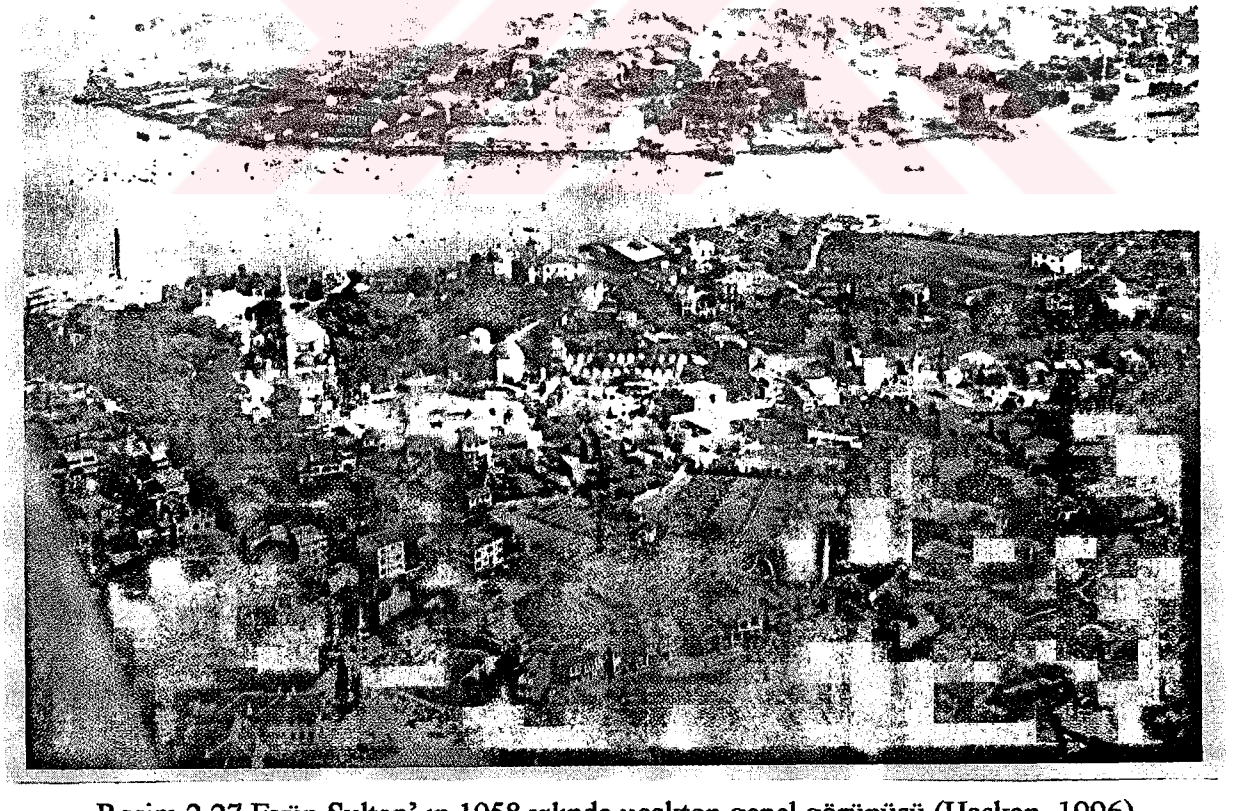
2.2.3 Geç dönem

Batıdan etkilenme dönemi sayılan 17. ve 18. yüzyıllarda yerleşme dokusu fazla genişlememekle birlikte, mevcut doku içinde önemli yapıların inşa edildiği görülmektedir. Lale devrini de kapsayan bu dönem İstanbul genelinde olduğu üzere Eyüp için de çeşme, sebil gibi su yapıları açısından, zengin bir dönem olmuştur. Bu yüzyılın, karakteristik yapılarından olan çeşmelerin önemli bir kısmı, Eyüp'te inşa edilmiştir. Türk baroğunun son derece güzel örneklerinden olan Şah Sultan Külliyesi ile Mihrişah Valide Sultan Külliyesi ve Kalenderhane Tekkesi'nin sebil ve çeşme yapıları dönemin Eyüp'teki seçkin örneklerindendir (Parlar, 1984).

İstanbul'da 17. ve 18. yüzyıllarda Batı tesirleri ile yerleşme dokusu açısından Eyüp en fazla etkilenen bölge olmuştur. 18. yüzyıl başlarında Kağıthane deresi kıyıları Osmanlı padişahlarının, üst kademe yetkililerin, halk kesiminin çok önem verdiği yerlerden biridir ve bu bölge, III. Ahmet ve Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın vezirliği sırasında, saraylar, köşkler, kasırlarla donanmıştır (Parlar, 1984).

Resim 2.26 Piyerloti'den İplikhane ve Eyüb'ün genel görünümü (Haskan, 1996)

Resim 2.27 Eyüp Sultan' ın 1958 yılında uçaktan genel görünüşü (Haskan, 1996)

19. ve 20.yüzyıl arası dönem, II. Mahmud (hd 1808-1839) ile başlayan geleneksel yapıda köklü değişiklikler meydana getiren bir dönemdir. Batılı anlamda kurumsal olarak getirilen değişiklikler, sanayileşmede atılan ilk adımlarla birlikte yeni teknolojinin ithali ve yine sanayileşmenin neden olduğu göçün beraberinde getirdiği nüfus patlaması, şehirleşme ve şehirlerin planlanabileceği anlayışının yerleşmesi ile birlikte yapılan çalışmalar, sosyal yapıda, kültürel yapıda ve kentin fiziksel dokusunda dönüşüm ve değişimler dönemini başlatmıştır (Kara, 1993).

II. Mahmud döneminden itibaren, hanedan ve devlet ricalinin ilgisi Haliç'ten Boğaz'a kaymıştır. Batı etkisinde geleneksel yapının yavaş yavaş terk edildiği bu ortamda Eyüp Bahariye sahillerinde ki bakımsız kalan sultan saraylarının ve yalıların padişah eli ile yıktırılarak yerine İplikhane'nin ve bazı imalat faaliyetlerinin getirilmesi ile Haliç sahillerinde başlayan sanayi, Defterdar'daki Hatice Sultan Sarayı'nın bir bölümünde fes imalatına başlanması ve giderek bu imalathanenin burada bir dokuma fabrikasına dönüşmesi ile gelişmiştir. 19. yüzyılın Eyüb'ü, fabrika atıkları ve çevre kirlenmesinin yanında, bir başka karakter değişikliği daha geçirmektedir. Sultan sarayları ve yalılar devrinden çıkılıp, sanayi ve dini hayatın içiçe geçildiği bir dönem ortaya çıkmıştır (Ortaylı, 1993).

Cumhuriyet'in hemen öncesinde Alibeyköy ve Kağıthane derelerinin ağzında kurulan, Türkiye' nin ve İstanbul'un ilk elektrik santrali olan Silahtarağa Elektrik Santrali de Haliç'te sanayiyi teşvik eden bir unsur olmuş, zamanla sahilsaraylar ve yalılar yerlerini teker teker sanayi kuruluşlarına bırakmıştır. 1950 yılından sonra, İstanbul hızlı bir sanayileşme sürecine girmiş, Eyüb'ün eski dokusu içindeki boş alanlar, bostanlar, metruk kalan eski tekke arazileri, tarihi mezarlık alanları işgal edilerek kaçak yapılanmalar ile dolmaya başlamıştır. 1956 yılından itibaren İstanbul bütününde uygulanan geniş bir imar operasyonuna Eyüp'te sahne olmuş, Rami Kışla Caddesi kuvvetli bir bağlantı yolu haline getirilmiş ve Yeni Yol olarak adlandırılan bulvarın açılması ile tarihi merkeze bağlanmış, Camii Kebir Caddesi üzerindeki dükkanlar yıkılmıştır (Kara, 1993).

Bu dönemde sahiller, sanayi yapıları ile tamamen dolmuştur. Rami Kışla Caddesi boyunca iki taraflı başlayan sanayi yapılanmaları, mezarlık ve boş alanların içine doğru sarkmaya

başlamıştır. Bahariye sırtlarından Alibeyköy'e doğru uzanan boş alanlar kaçak yapılar ile tamamen dolmuştur. Ayrıca bu dönemde, eski kent dokusu içindeki boş alanların mevzi imar planları ile yüksek katlı bloklara dönüştüğü izlenmektedir. Ahşap evlerin yoğun olduğu mahallelerde ise bu yapılar yıkılıp imar çizgisi geri çekilerek yolun genişletilmesi ile, yüksek yapılanmalara imkan veren uygulamalara gidilmiştir (Kara,1993).

1983 sonrası dönemin en önemli icraatı, Haliç kıyılarının sanayiden arındırılarak yeniden düzenlenmesidir. Yerel yönetimlerin dinamik yapısı içinde sahildeki sanayi tesisleri hızla ortadan kaldırılarak yerlerine kamuya açık park alanları kurulmuştur. Haliç'e paralel geçen mevcut kıyı yolu genişletilerek yeniden düzenlenmiş, Bostan İskelesi'nde deniz üzerinden geçirilen kazıklı yol ile süreklilik sağlanmıştır. Ancak kıyı yıkımları sırasında bölgedeki yerleşme dokusu, eski sokak ve yapılarda ortadan kaldırılmıştır. Dolayısıyla bu dönem, Eyüb' ün çehresini gerek geleneksel yerleşme alanı, gerek yeni gelişme alanı içinde hayli değiştiren bazı uygulamalar getiren bir dönem olmuştur (Ortaylı, 1993).

2.3 Sosyal Yapı

Ebu Eyyub el- Ensari'nin türbesinin burada bulunuşu ve ona yakın gömülme isteği Eyüp mezarlığının meydana gelmesine neden olmuştur. İstanbul'un en büyük İslam mezarlığı olan Eyüp mezarlığına, padişahlar, sadrazamlar, şeyhülislamlar, vezirler, kumandanlar, hanım sultanlar, saray mensupları, din, tasavvuf, ilim, fikir, sanat adamları, şairler ve halktan kişiler gömülmüştür. Ölümden sonra ebedi istirahatgahını bu kutsal mekanda isteyen İstanbullular'ın cenazelerinin Eyüp Sultan Camii'nden kaldırılarak, burada oluşmuş geniş mezarlık alanlarında gömülmesi, bu eski geleneğin devamıdır (İnalcık, 1993).

Anadolu mezar taşlarındaki çeşitlilik, bu bölgede de dikkati çekmektedir. Başlıbaşına birer sanat eseri niteliğindeki bu taşlar, ölünün kimliği konusunda bilgi vermektedir. Ölüm tarihini belli bir akrabalık ilişkisini, bir ortaklığı, bir düşünce akımına bağlılığı saptayabilmek, bazen yalnızca bir mezar kitabesi sayesinde olmaktadır. Eyüb'ün asıl heyecan verici yanı, geniş anlamda aile gruplaşmalarının sayısının oldukça fazla olmasıdır. Yani bir aile kurucusunun çevresinde, yakın ve uzak akrabaların, meslek ilişkisi olanların, mezarları yer almaktadır. Bu

şekilde ortaya çıkan ve çoğu kez birkaç kuşak boyunca süren ilişkiler, Osmanlı mezarlıklarından elde edilebilecek, en değerli bilgiler arasında bulunmaktadır. Bu mezarlıklar, kabirlerin rastgele serpiştirildiği bir alan değil, aksine her bir mezar taşının yerinin belli bir anlam taşıyabildiği, bir bütünler dizisi olarak düşünülmelidir (Bacque, 1993).

Fetihle birlikte kurulan Eyüp süreç içinde giderek gelişmiş, sultanların, devlet ricalinin, ulema sınıfından kişilerin, sanat ve düşünce adamlarının yaşadıkları, mimarlık ve kültür tarihinde önemli eserler bıraktıkları bir semt haline gelmiştir. Eyüp'teki sosyal yaşantının zengin olmasında, Osmanlı Sultanları'nın, hanedanın, devlet ricali ve varlıklı kişilerin ziyaretinin ötesinde, burada ikameti tercih etmeleri de etkili olmuştur. Böylece sahilsaraylar ve yalılar yaptırılmış, Eyüp'te kentsel bir doku meydana gelmiştir (Kafadar, 1993).

Halkın her kesiminden insanların ziyaretleri olacağı gibi, sultanın, saraylıların ve devlet erkanının da Eyüb'ü sıksık ziyaret ettiği unutulmamalıdır. Tabi bütün bu ziyaret trafiğiyle birlikte Eyüp, çağlar boyunca turistik bir yer olagelmiştir. Bugün olduğu gibi, özellikle cuma günlerinde yoğunlaşan gayriresmi ziyaretler, merkezin karakterini belirlemekte önemli bir rol oynamıştır. Eyüp Sultan kasabası, Türk şehirciliğinin önemli bir eseridir. Bu kasabanın, peygamberin eshabından bir kişinin mezarı etrafında, bir kabristan ve türbeler şehri olarak yükselmesi olgusu, onun altyapı ve gelişim süreci bakımından, Osmanlı şehirciliğinin özgün bir örneği olmasıdır (İnalcık, 1993).

Eyüp'te geçmişten gelen ve hala yaşayan, Eyüb'e özgü sosyal yaşamın önemli bir parçasını teşkil eden, bir kuruluşta imarettir. III. Selim'in annesi Mihrişah Valide Sultan tarafından kurulan, kurulduğundan bu yana yaklaşık 200 senedir kesintisiz faaliyetini sürdürmekte olan, bugün Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı çalışan bu kuruluş, günde 2000 kişiye iki öğün yemek vermektedir (Kara, 1993).

Eyüp bu kutsal havası nedeniyle, çocukların en güzel anılarından birisini süsleyen sünnet merasimlerine de sahne olmuştur. Okul çağına gelen zengin-fakir her çocuk hayırlı dualı olsun diye Eyüp Sultan'a getirilerek, meşhur Eyüp oyuncakları da alınarak sevindirilmiştir. Bu gelenek bugün de oyuncaksız olarak devam etmektedir (Kara, 1993).

Eyüp kütüphaneler açısından da, kurulduğundan bugüne zengin bir semt olmuştur. II. Mehmed, Eyüb'e ilk kütüphaneyi yaptırmıştır. Eyüp'te kütüphane yaptırma ve kitap vakfetme geleneği uzun süre devam etmiştir. Eyüb'ün en önemli ve günümüze ulaşan tek kütüphanesi, 1839'da Bostan İskelesi sokağı üzerinde yer alan Mehmed Hüsrev Paşa tarafından kurulan, Hüsrev Paşa Kütüphanesi'dir (Haskan, 1996).

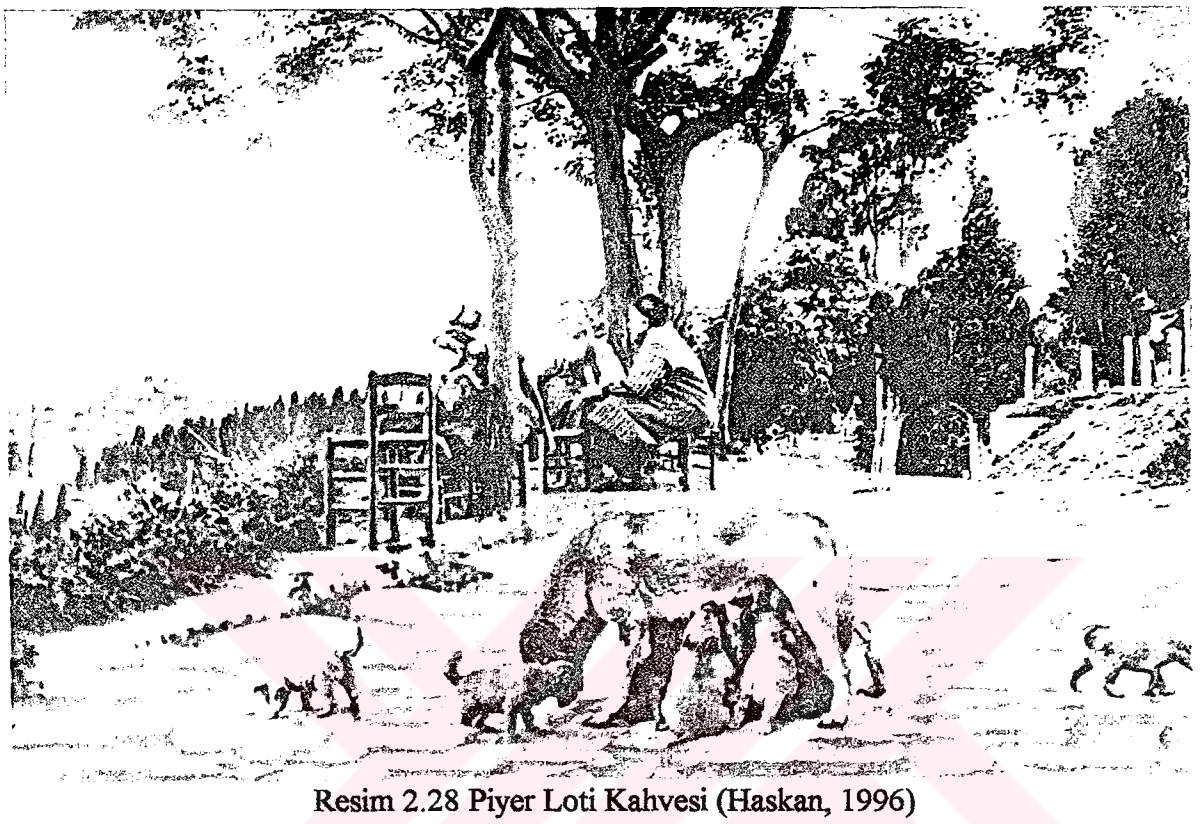
Eyüp kahvehaneler açısından da zengin bir semttir. Melling'in gravüründe yer alan yalı biçimindeki Bostan İskelesi Kahvehanesi buranın en büyük kahvehanesiydi. Türk musikisinin en büyük ustalarından Eyüp'lü Zekai Dede, Türk musikisinin diğer büyük ustaları ile bu kahvehanede buluşup meşk alemleri yaparlardı. 1984-1985 yıllarındaki kıyı yıkımları ile ortadan kaldırılmadan önce kahvehanenin son kalan kısımlarında, yanındaki imaretin koyunları barındırılıyordu (Haskan, 1996).

İstanbul'un en ünlü tulumbacı kahvehanelerinden biride, Eyüp Defterdar'da Kahya İsmail'in kahvehanesi idi. Ramazanlarda en önde gelen çalgılı kahvelerden biri olan bu kahvehane Meşrutiyet'in ilanından sonra kayıkçı kahvesi olmuştur (Haskan, 1996).

Eyüb'ün en meşhur kahvehanesi ise, Piyer Loti Kahvesi'dir. Tarihi Eyüp Mezarlığı'nın sırtlarında Gümüşsuyu denilen semtte yer alan ve halk arasında Piyer Loti Tepesi olarak da bilinen tepede yer almaktadır (Haskan, 1996). Aynı zamanda bu tepe, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde halkın dinlenmek ve eğlenmek için gittiği "İdris Köşkü Mesiresi" olarak da geçmektedir. Fransız yazar Pierre Loti tarafından İstanbul'a geldikçe ziyaret edilen, kahvehanesi ve buradan görülen Haliç ve İstanbul manzarasının büyüsü ile Fransız yazarlarına tanıtılan bu tepe, 19. yüzyılda İstanbul'a gelen yabancıları ve seyyahları da etkilemiş, seyahatnamelerde ve yabancı kaynaklarda yer almıştır. Bugün hala ayakta olan bu kahve Eyüb'ü ziyarete gelen yerli ve yabancı turistlerin uğrak yeridir (Parlar, 1984).

Eyüp el sanatları açısından da gelişmiştir. Eyüp'te Bizans döneminde Haliç'ten elde edilen çamurla tuğla ve kiremit imalatı yapıldığı bilinmektedir. Haliç'in bu çamuru Osmanlılar döneminde tuğla ve çömlek imalatında kullanılmıştır. Eyüb'ün tamamen yok olmayan ve

bugüne dek yaşayan iki özelliği de, küçük bir alanda sürürülmeye çalışılan çiçekçilik ve halka fırınıdır (Kara, 1993).

Resim 2.28 Piyer Loti Kahvesi (Haskan, 1996)

Eyüp geçmişinde, büyük yangınlar geçirmiştir. Bunda geleneksel ahşap konut mimarisinin rolü olduğu kadar coğrafi konumunun da etkisi büyüktür. İstanbul'un hakim kuzey rüzgarları, Haliç'in güney kıyısında yer alan Eyüp'te kıyıda başlayan bir yangının kolayca yamaçlara yayılmasına neden olabilmektedir. Eyüb'ün 1690, 1708, 1886, 1895 ve 1912'de büyük yangınlar geçirdiği bilinmektedir (Kara, 1993).

Geçirdiği değişimlere rağmen, Eyüp'te sosyal yaşamın bir parçası olan ve İstanbul genelinde önemli bir yer tutan bazı geleneksel davranışlar hala oldukça etkin bir biçimde sürdürülmektedir. Bunun en önemli kanıtı Eyüp Sultan Türbe ve Camii'nde ibadet ve ziyaret olgusunun bütün canlılığı ile devam etmesidir. Bütün bunların yanında, hayatın son dönüm noktası ölümden sonra ebedi istirahatgahını bu kutsal zata yakın bir yerde arayan İstanbullular' ın cenazelerinin Eyüp Sultan Camii'nden kaldırılarak burada oluşmuş geniş mezarlık

alanlarında gömülmeleri eski bir geleneğin devamıdır. Surların dışının, Bizans döneminde de şehrin mezarlık bölgesi olduğu unutulmamalıdır (Kara, 1993).

Eyüp kutsal bir yer, bir sığınak, bir kültür alanı, mezarlıkları, ibadet mahalleri, kurban kesimleriyle, bütün müslümanların ortak haccının yanı sıra, İstanbul açısından bir "iç hac" olanağı sunmaktadır. Binlerce hacet sahibinin iman ve umutla yaklaştığı ziyaret ve niyaz yeri Eyüb'ün Mekke ve Medine ile Kudüs'ten sonra dördüncü en kutsal İslam ziyaretgahı olduğuna inanılır. Avrupa'da aziz ve azizelerin mezarları etrafında oluşan kutsal kasabalar, binlerce hacı-ziyaretçinin uzak yerlerden kafileler halinde geldiği toplantı yerleri olduğu gibi Eyüp Sultan da, Osmanlı toplumunda böyle bir fonksiyonu üstlenmiştir. Eyüp Sultan, çeşitli tarikatlara ait tekkeleri ile de ün kazanmıştır. Ebu Eyyüb' ün ahirette şefaatını kazanmak amacıyla halk ve devlet ricali, onun yakınında gömülmeyi istediklerinden, Eyüp bir türbeler ve kabristanlar şehri olmuştur (Berktay, 1993).

Aynı zamanda binlerce ziyaretçinin konaklaması, yiyip içmesi ve eğlenmesi ihtiyacı, Eyüp Sultan'da geniş çarşıları, köşk ve kahvehanelerin bulunduğu mesireleri, bahçeleri meydana getirmiştir. Eyüb'ün Cuma Pazarı, İstanbul' un en uzun pazarı olmakla ün kazanmıştır (Kara, 1993). Eyüp Sultan kasabası, beşyüz yıllık tarihi yaşamı ile İstanbul metropolü içinde, baş ziyaretgah, mesire ve eğlence yeri, siyasi fonksiyonu, sanat müzesi ve sanayi bölgesi gibi fonksiyonlar kazanmıştır. Özetle Eyüp, Galata gibi, İstanbul hayatının, renkli, hayat dolu bir semti haline gelmiştir.

3. MİHRİŞAH VALİDE SULTAN KÜLLİYESİ

Külliye, III. Selim' in annesi Mihrişah Valide Sultan tarafından yaptırılmıştır. İnşaasına 1207/ 1792 yılında başlanmış, 1210/ 1795 yılında tamamlanmıştır. Küliyenin yapımına Nurullah Efendi'nin mimarbaşı olduğu sırada başlanmış fakat onun 1210 (1795) tarihinde ki vefatı üzerine Mimar Kethüdası olan Arif Ağa devam etmiştir (Gültekin, 1993).

3.1 III. Selim ve Dönemin Mimari Özellikleri

18. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun batıya açılma dönemi olarak bilinmektedir. Bu devir 18. yüzyıl başlarında başlayıp, 19. yüzyıl sonlarına kadar devam etmiştir. Mimarlık tarihçileri, Osmanlı mimarlığının batıya açılmasının Lale Devri ile başladığı düşüncesinde birleşmektedir. 18. yüzyıl Avrupa'da, Fransız kültür ve sanatının hakim olduğu devirdir. Fransa ile Osmanlı devleti arasındaki dostluk ve ticari ilişkiler sonucunda Fransa'ya gönderilen elçilerin, Avrupa medeniyeti ve siyasi durumu hakkındaki raporu ile birlikte getirdikleri birçok hediye, mimaride yeni motiflerin kullanılmasına yol açmıştır. 1730-1740 yıllarından sonra klasik gelenek, hızla gerilerken, Avrupa sanat zevki de büyük bir hızla Türk sanatına yerleşmeye başlamıştır (Batur, 1986).

Türk Baroğu olarak adlandırılan bu sanat üslubunda, dini mimaride planlarda büyük ölçüde bir etki yapmamış, cephelerde ve iç süslemede etkili olmuştur. Yapıların plan düzenlemesinde daha çok eski geleneğe bağlı kalınmıştır. Türk Barok üslubu en güzel örneklerini, türbe sebil ve çeşmelerde ortaya koymuştur. Bunların en ilgi çekici örnekleri olarak, Dolmabahçe'de Hacı Emin Ağa Sebili (1740), Beşir Ağa Sebili (1745), Sirkeci'de I. Abdülhamit Sebili (1777), Eyüp'te Mihrişah Valide Sultan Sebili, Nuruosmaniye Külliyesi'ndeki Nurullah Sultan Türbesi ve Eyüp'teki Mihrişah Valide Sultan Türbesi, Fatih'de Nakşidil Sultan Türbesi'ni gösterebiliriz (Eyice, 1981).

Dönemin padişahı olan III. Selim, (24 Aralık 1761, İstanbul- 28 Temmuz 1808, İstanbul) 28. Osmanlı padişahı (7 Nisan 1789-29 Mayıs 1807). III. Mustafa ile Mihrişah Valide Sultan'ın oğludur. 1774 (Ayvazoğlu, 1993). III. Mustafa, oğlunu kendi biniş ve teftişlerine götürerek,

küçük yaştan itibaren yönetim deneyimi kazanmasına çaba göstermiştir. 1774 yılında babası öldüğünde Selim onüç yaşında idi. Tahta geçen amcası I. Abdülhamid saray geleneğine uyup, onu kafes dairesine koydurmakla birlikte, saray içinde bir oranda özgürlük tanımıştır. III. Selim, 1789 yılına kadar süren sıkıntılı yıllarda topçuluğa ilişkin bir risale yazmıştır. Gizli yollardan dış dünyada olup bitenleri izlemeye çalışmıştır. Avrupa'da gelişen sanayiyi, askerliği ve toplumsal yapıyı öğrenmek için Fransa kralı XVI. Louis ile mektuplaşmıştır. I. Abdülhamid'in ölümünden sonra 11 Nisan 1789 yılında görkemli bir kılıç alayı ile tahta geçmiştir. Yaşlı dört padişahtan sonra kendisinden çok şeyler beklenen bir padişahın tahta çıkması, İstanbul'da ve ülkede sevinç yaratmıştır. Sadrazam Koca Yusuf Paşa cephede olduğu için III. Selim sorunlarla doğrudan ilgilenmeye koyulmuş, devlet ve saray kadrolarında değişiklikler yapmıştır. Babası III. Mustafa gibi reformist bir padişah olan, 28. Osmanlı padişahı ve 20. halife olarak tahta geçen III. Selim, Nizam-ı Cedid ordusunun kurucusudur. Osmanlı sultanlarının çoğu gibi, o da Mevlevi tarikatına mensuptur. Sık sık Galata Mevlevihanesi'ne giderek dostu Şeyh Galip'le uzun uzun görüşüp, ayin-i şerif dinlemiştir. Türk musikisinin en büyük bestekarlarından biri olması bakımından Osmanlı hanedanları arasında ayrı bir yere sahiptir. Gizli yollardan dış dünyada olup bitenleri izlemiş, Avrupa'da gelişen sanayiyi, askerliği ve toplumsal yapıyı öğrenmek için Fransa kralı XVI. Lois ile mektuplaşmıştır. İstanbul'un imarına olduğu kadar askeri bir başkent olması için de çaba sarf eden III. Selim'in, kent kimliğine kazandırdığı başlıca eserler, Selimiye Kışlası, Selimiye Camii, Levent Çiftliği ve Kışlaları, Tophane Kışlası, Haliçte'ki Humbaracı, Lağımcı Kışlaları, Mühendishane- i Berr- i Hümayun, Üsküdar Zahire Ambarları, yeni Eyüp Sultan Camii ile Topkapı Sarayı'ndaki dairesidir. Kabakçı İsyanı (1807) sonunda tahttan indirilen III. Selim, bir yıl kadar sonra da Harem-i Hümayun'da şehit edilmiştir (Sakaoğlu, 1993).

III. Selim döneminde, mimarlıkla dekorasyon arasındaki kararsızlık kalkmış gibidir. Geleneksel mimari formlar, batı üslubu ile, o güne kadar yapılanlardan farklı olarak yanyana değil birlikte kullanılmaya başlamıştır. Bu dönemin mimari özelliklerini inceleyecek olursak:

Sütun başlıkları:

Klasik dönem yapılarında genel olarak mukarnaslı başlıklar kullanılmıştır. Bu dönem yapılarını onlardan ayıran başlıca elemanlardan biri sütun başlıklarıdır. Bu dönemde volütler, akant

yaprakları, kabuk motiflerinin stilize edilerek birbirine karıştırılmasından meydana gelen çeşitli başlıklar kullanılmıştır. Bu tipe 1792 tarihli Eyüp'te Mihrişah Valide Sultan Türbesi'nin kapı ve cephe sütunları gösterilebilir (Şekil 3.1), (Kuban, 1954).

Kemer şekilleri:

Bu dönemin değişikliklerinden biri de kemer şekillerinde görülür. (C) ve (S) profilleri bütün kemerleri meydana getiren profillerdir. Kemerlerin kilit taşlarında palmet veya stilize deniz kabuğu motifleri kullanılmıştır. Mihrişah Valide Sultan Türbesi buna güzel bir örnektir (Şekil 3.1), (Kuban, 1954).

Profiller:

Bu dönemde, en küçük yapılarda bile profiller zenginleştirilmiştir. Gerek kapıların kenarlarında, gerek saçaklarda genellikle profillerin kullanılışında, klasik döneme göre, oranlarda değişiklik olmuştur (Şekil 3.1). İç bükey ve dış bükey yuvarlak profillerden birbirlerine geçerken, eski eğimli birleşmeler yerine dik açılı dişler kullanılmıştır (Şekil 3.1), (Önalp, 1967).

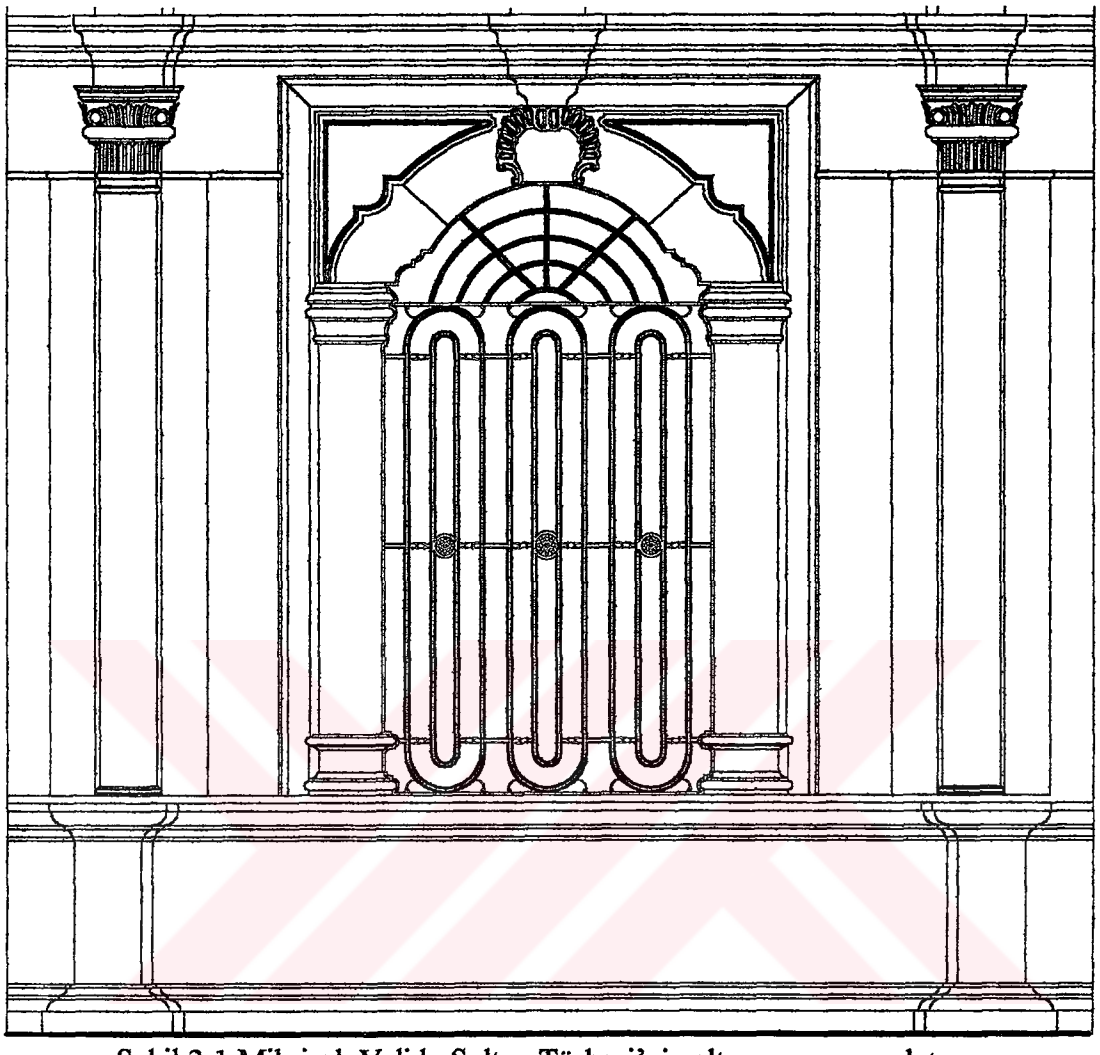
Malzeme ve teknik:

İç ve dış cephe kaplamalarında kesme taş ve mermer birlikte kullanılmaya devam etmiştir. Klasik dönemdeki çini kaplı yüzeyler, bu dönemde sık pencereler açılarak daraltılmış ve bu bölgeler bazılarında mermer plakalar, plastrlar veya sütuncelerle kaplanıp doldurulmuştur. Çini kaplamanın üzerinde, mekanı dolanan çini yazı kuşağının malzemesinde değişiklik olmuş ve bu dönemdekiler mermer üzerine yazılmışlardır. Çininin yanı sıra türbelerden kaybolan diğer bir unsur, sedef veya fildişi kakmalı, kündekari tekniğinde yapılmış kapı ve pencere kapaklarıdır. Kubbelerin vazgeçilmez malzemesi ise kurşundur (Kuban, 1954).

Kalem işleri:

Bu devre ait türbelerin çoğunda kalem işleri kubbe ve kubbe yuvarlağına geçişi sağlayan bölgelerde toplanmıştır. Kalem işi süslemede, canlı renklere sahip çiçek ve yaprakların tabiatta oldukları gibi resmedilmeye başlandıkları ve süs motifleri arasına tekrar rumilerin, palmet ve

lotüslerin hatta geometrik şekillerin katıldığı görülmektedir. Mihrişah Valide Sultan Türbesi' nin zengin kalem işleri buna örnek olarak gösterilebilir (Resim 3.40), (Önalp, 1967).

Şekil 3.1 Mihrişah Valide Sultan Türbesi'nin alt sıra pencere detayı

Bu dönem çeşme ve sebil mimarisi açısından da önemli bir dönemdir. Çeşme ve sebil mimarisi bu dönemde, anıt özelliği kazanmaya başlamıştır. Su ile ilgili fonksiyonu bile ikinci plana düşmüş, herşeyden önce bir alan, bir avlu, bir köşe, bir duvar boşluğunu dolduran plastik bir satıh- hacim birleşimi rolünü oynamaya başlamışlardır (Tansuğ, 1965).

Sütunların duvara gömülmesi, plastrların konsol biçiminde üç boyutlu akant yaprakları ile şekillenmesi, bu dönemin özelliklerindendir. Bu özellikler kendini, külliyeyi oluşturan türbe ve sebil yapılarında da göstermektedir. Çeşmeler, yüzeysel eğrilmelerle şekillenmiştir. Yüzeysel nitelikteki bezemeler çeşme aynasında toplanmıştır. Çeşmeleri belirleyen plastr-arşitrav-alınlık-

korniş düzeni, türbenin cephesinde iki katlı olarak uygulanmıştır. Türbede dış cepheyi belirleyen yapısal sistem içte de tekrarlanmaktadır. Alınlık plastrlarının burada konsol şeklinde bir akantla süslendiğini, sütunların arasındaki pencerelerin ise geometrik çerçeveler içine alındığı görülür. Buna karşılık, sütun başlıklarıyla kornişin birleştikleri yerlerde, kıvrımlı, plastik bir şekillenme vardır. Ayrıca, son cemaat yerinin biraz basık yuvarlak kemerleri, orta kemerin öbürlerine göre çok daha geniş ve yüksek olması, yastıklı ve impostlu sütun başlıkları, ampir üslubuna hazırlık niteliğinde yeniliklerdir (Ek 1, Pafta No:10.40). Külliyenin diğer ucunda yer alan sebil, türbeden bir süre sonra 1795 yılında tamamlanmış olmasına rağmen, tarz bakımından daha eski, rokoko üslubuna bağlı bir yapıdır. Sebil, Mehmet Emin Ağa Sebili'nin başlattığı tipolojik evrim içinde yer alır ve Nur-u Osmaniye ya da Hamidiye sebillerinin bir çeşitlemesi olarak görülebilir. Sebilde, demet sütunlar, kırılmalı kornişler, dolgu alanlarının dışbükey eğrilikleri, yüksek kabartma motifler, kartuşlar, zengin ve karmaşık bir kompozisyon meydana getirirler (Ek 1, Pafta No:31.40). Benzer bir düzen Nur-u Osmaniye çeşmesini andıran Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi'nde tekrarlanmışsa da, çeşme aynasının geometrik bir çerçeve içine alınması, barok şekillenmenin daha durağan bir aşamasına geçildiğini gösterir (Arel, 1975).

3.2 Konumu

Külliye, Eyüp semtinde Bostan İskelesi Sokağı üzerinde yer almaktadır. Türbe, imaret (aşhane), sebil, çeşme ve mektepten oluşan bu grubu kuzey ve doğuda sahil yolu, güneyde Bostan İskelesi Sokağı ve batıda Türbe Çıkmazı Sokağı çevrelemektedir (Resim 3.3, 3.6). İki ayrı avluyu çeviren yapılardan meydana gelen külliyenin, ikisi güney, biri batı, diğeri doğu cephelerinde olmak üzere toplam dört girişi vardır. Bostan İskelesi Sokağı'na paralel olan güney cephesi, güneybatıda Mihrişah Valide Sultan Türbesi, kuzeyde imaret, güneydoğuda ise sebil ve çeşme grubu ile sınırlandırılmıştır. Külliyeyi doğuda Sadrazam Hüsrev Paşa Kütüphanesi sınırlamaktadır (Resim 3.8). Kütüphanenin karşısında da Sadrazam Hüsrev Paşa Mahmud Celalaettin Paşa ve Prens Sabahattin Türbesi yer almaktadır (Resim 3.9). Külliyenin Bostan İskelesi Sokağı üzerinde, avlulara geçişi sağlayan iki girişi vardır. Türbeye giriş I. avlu içinden sağlanmaktadır. I. avluya Türbe Çıkmazı Sokağı üzerinden de girilmektedir (Resim 3.4). Bu kapı diğer iki kapıya oranla daha gösterişsizdir. Doğu cephesindeki giriş ise, sahil

yolu üzerinde ve demir parmaklıklı küçük bir kapı ile sağlanmıştır. Sebilin bulunduğu hazire kısmına da bu kapıdan ulaşılmaktadır. Mihrişah Valide Sultan Mektebi ise, külliyeyi oluşturan yapılar topluluğu içinde yer almaz. Türbenin karşısında yer alıp, bugün mezarlıklar içinde kalmıştır (Şekil 3.3). Önündeki mezarlık, mektep binası yapıldıktan yaklaşık otuz sene sonra oluşmaya başlamıştır (Resim 3.96), (Haskan, 1996). Mekteb'in bahçe kapısı Ferhat Paşa Türbesi'nin haziresinin arkasında ve Bostan İskelesi Sokağı üzerindedir.

3.3 Külliyeyi Meydana Getiren Binalar ve Programları

Fonksiyonu ve yapılış amacı bakımından, sosyal bir amaçla meydana getirilen, bir mimarlık kompleksi tipi olan "Külliyeler", Türkler'in dünya mimarlık sanatına verdiği en başarılı yapıtlardır. Cami esas olmak üzere, çevresinde çeşitli sosyal görevleri olan binaların düzenlenmesi ile meydana gelmiş bir binalar kompleksidir. Selçuklular'dan başlayarak, bu anlamda "İmaret" deyimine çok rastlanır, ancak "Külliye" deyimi, konumuzu teşkil eden mimari kompleksin açıklanması için daha anlamlıdır. Külliye sosyal bir merkezdir ve bu merkezin odağını cami oluşturur (Reyhanlı, 1976).

Külliyeyi meydana getiren yapıları ve programlarını inceleyecek olursak:

Cami, külliyenin toplantı binasıdır.Genellikle külliyenin ortasında ve adeta bir odak teşkil edecek şekilde düzenlenir.
Medrese, modern okul ve üniversitelerin kuruluşuna kadar bütün bilimlerin, dinsel kuruluşlarda ve din bilimleri ile birlikte verildiği yerdir.
Türbeler-hazireler-mezarlıklar, külliyeyi yaptırana ve yakınlarına ait mezarlara ayrılan yerlerdir.
Hastahane, Selçuklular' dan Osmanlılar' a kadar bu binalar külliyelerin birer parçası olmuşlar, bazende ayrı binalar halinde düzenlenmişlerdir.
Aşhane, külliyenin içinde yemek pişirilen binalardır. Bu binalarda, önce külliyedeki görevlilere, medresedeki öğrencilere, dışarıdan gelen fakirlere ve misafirlere günde iki öğün yemek verilirdi (Akozan, 1969).

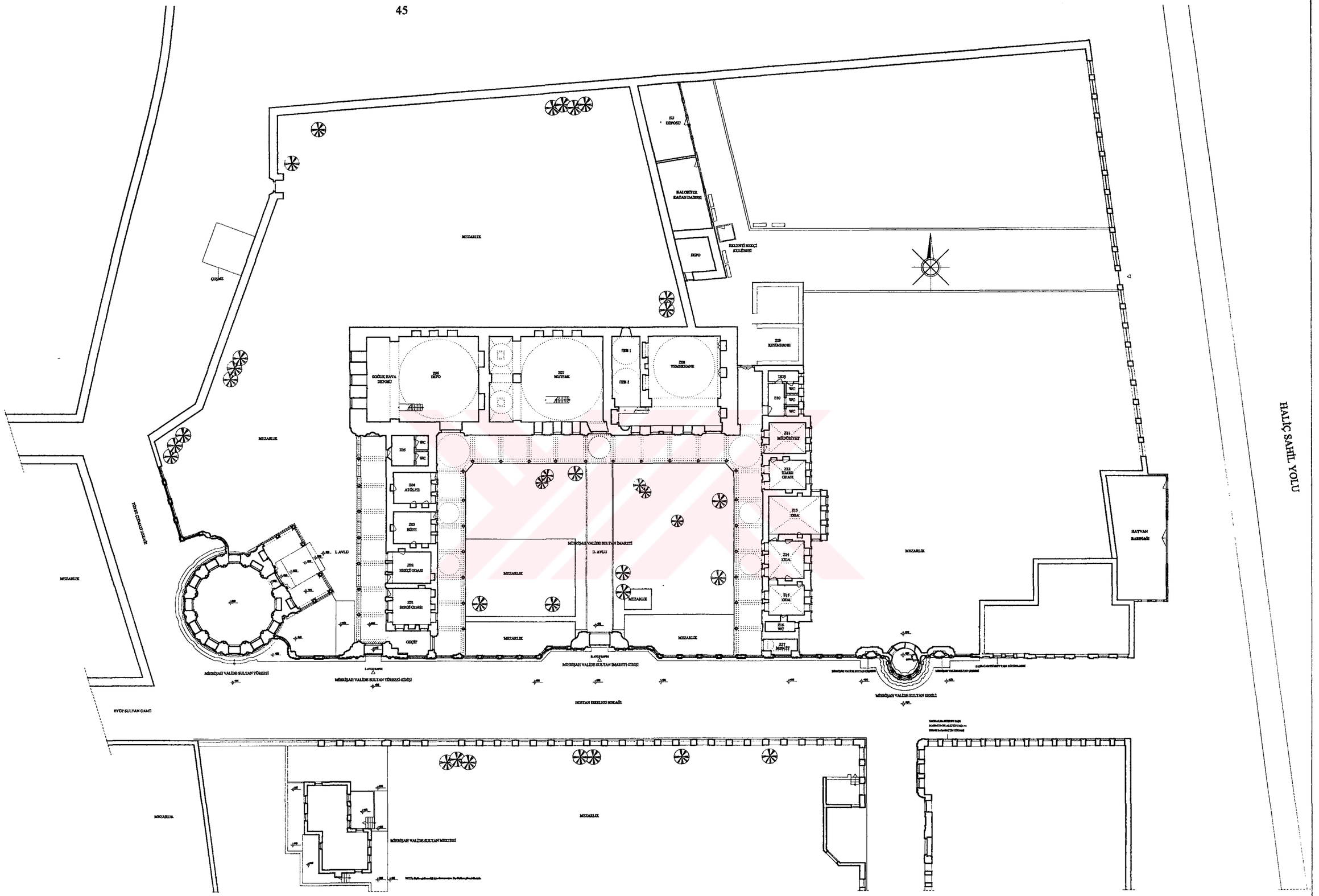

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN KÜLLİYESİ VE YAKIN ÇEVRESİ

RESMİ BİNALAR
SİVİL YERLEŞİM ALANI
TİCARET ALANI
SANAYİ ALANI
ASKERİ ALAN
CAMİ-MEDRESE
TÜRBE
MÜSLÜMAN MEZARLIĞI
GAYRİMÜSLÜM MEZARLIĞI
KİLİSE
FUTBOL SAHASI
PARK-YEŞİL ALAN
OTOPARK

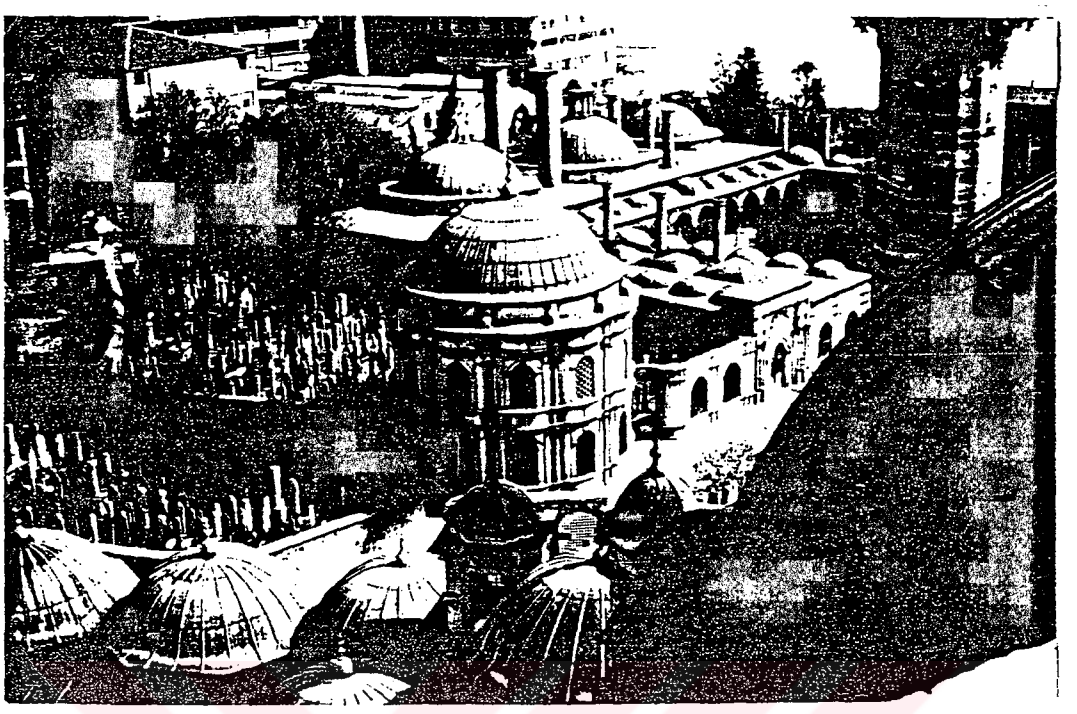
OKUL
KÜTÜPHANE
HAMAM
ESKİ KÖPRÜ
SİNEMA-TİYATRO
POLİS
PTT
HASTANE
BENZİN İSTASYONU
OTEL
MUHTARLIK
ÇEŞME
MÜZE
TEKKE

Şekil 3.2 Mihrişah Valide Sultan Külliyesi ve yakın çevresi (Eyüp Sultan Rehberi, 1996)

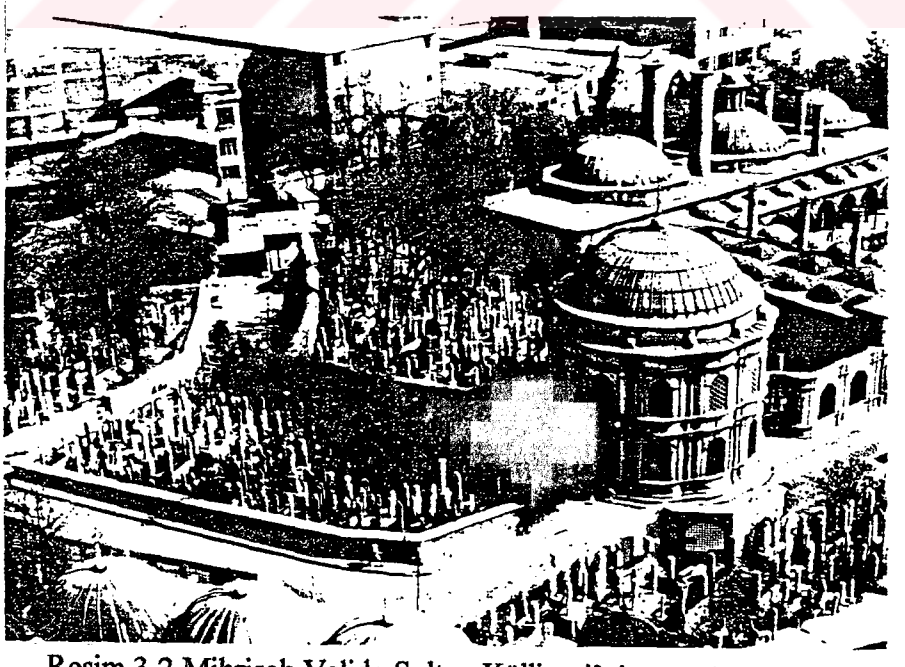

Şekil 3.3 Mihrişah Valide Sultan Külliyesi Vaziyet Planı

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN KÜLLİYESİ VAZİYET PLANI

Resim 3.1 Mihrişah Valide Sultan Külliyesi'nin genel görünümü

Resim 3.2 Mihrişah Valide Sultan Külliyesi'nin genel görünümü

Resim 3.3 Türbe Çıkmazı Sokağı

Resim 3.4 Külliyenin Türbe Çıkmazı Sokağı üzerindeki giriş kapısı

Resim 3.5 Türbe Çıkmazı Sokağı üzerindeki Tunuslu Hayrettin Paşa Çeşmesi

Resim 3.6 Bostan İskelesi Sokağı

Resim 3.7 Hüsrev Paşa Kütüphanesi

Resim 3.8 Sadrazam Hüsrev Paşa, Mahmud Celalettin Paşa ve Prens Sabahattin Türbesi

Tabhane binaları, külliyenin misafirhaneleridir. Seyahat etmekte olanlar, o şehirde veya kasabada yatacak yer bulamadıkları zaman, özellikle fakir halk, burada konaklar ve tekrar yollarına devam ederlerdi.
Kervansaray, şehire veya kasabaya gelen seyyahların, at ve develerini barındırmak için, yapılmış olan binalardır.
Kütüphane, medreselerde bulunan öğrencilerin ihtiyaçları için ve herkese açık olmak üzere, külliye programı içinde, kütüphane binalarıda yer almıştır.
Arasta-çarşı binaları, külliyenin öz programı içinde yer almazlar. Edirne Selimiye Arastası , Selimiye'nin öz programına dahil olmayıp sonradan ilave edilmiştir.
Hamam, külliyelerin inşasına ve kullanılmasına başlanan ilk binasıdır.
Muvakithane binaları, külliye bütünü içinde çok küçük bir bina olarak inşa edilmişlerdir. Bu binalar, vaktin tayinine ve bununla ilgili aletlerin ayarlanmasına hizmet ederlerdi.
Çeşme-sebil binaları genellikle, külliyelerin programı içindedir (Akozan, 1969).

18. yüzyılda, Avrupa etkilerine yol açan Türk sanat ve kültürünün, daha fazla gelişmesi mümkün olmadı. Böylece, külliye konusunda gelişme zincirinin son halkası da kopmuş oldu. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi'de İstanbul'da inşa edilen son külliyelerdendir. Türk külliyelerinden farklı olarak, külliyenin merkezini oluşturan cami birimi bulunmamaktadır (Reyhanlı, 1976). Bölgede, zaten Eyüp Camii gibi büyük ve güzel bir örneği olduğu için başka bir caminin yapımına gerek duyulmadığı düşünülebilinir.

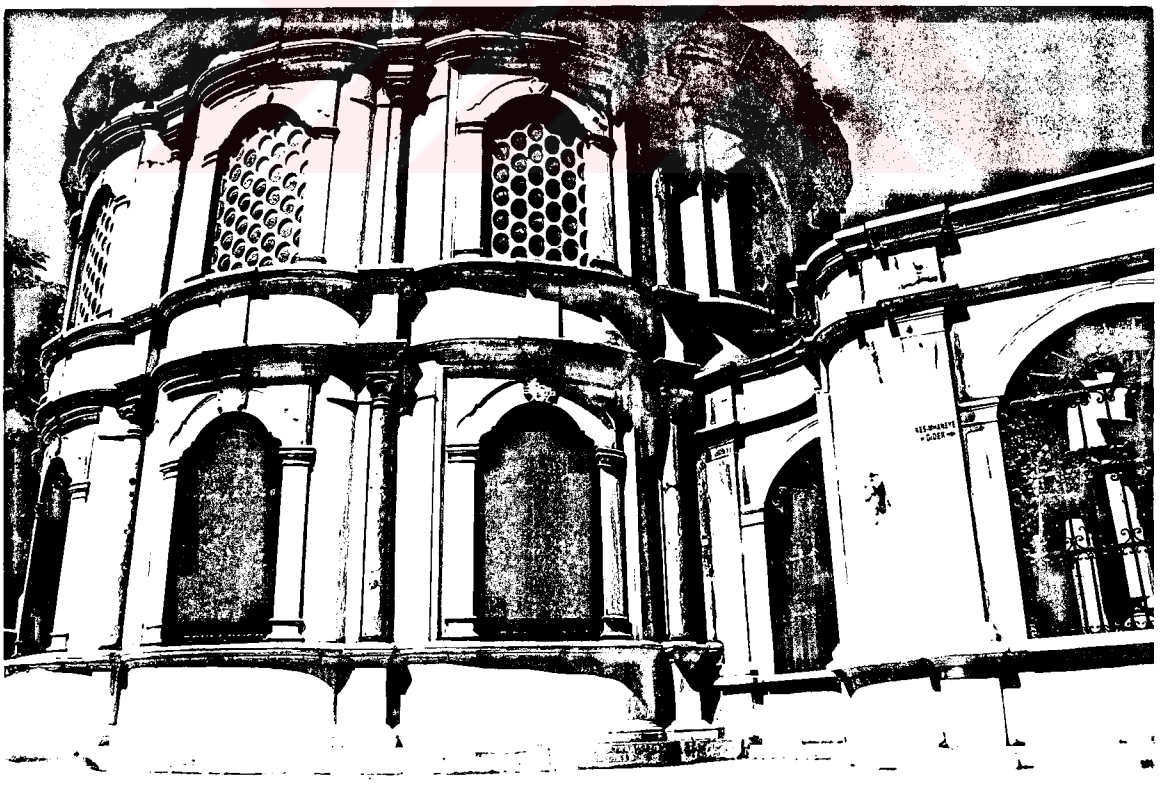
Mihrişah Valide Sultan Külliyesi'nde bulunan yapılar, türbe, imaret, sebil, çeşme ve mektep binalarıdır.

3.3.1 Mihrişah Valide Sultan Türbesi

Eyüp'te Bostan İskelesi Sokağı üzerinde ve birinci avlu içinde bulunan türbe, Mihrişah Valide Sultan Külliyesi'nin en önemli yapısıdır. 18. yüzyıl mimari formlarını plan ve cephe detaylarında görmek mümkündür. Türbe, külliyenin güneybatısında Türbe Çıkmazı Sokağı ile Bostan İskelesi Sokağı'nın birleştiği köşede bulunduğu için yerleşime kırkbeş derecelik bir açı

ile oturmaktadır. Külliyenin ihata duvarları, türbeye dışarıdan saplanarak cepheyi ikiye bölmektedir (Ek 1, Pafta No:1.40).

Türbenin yapımına, 1207/1792 yılında başlanmış, 1209/1794 yılında tamamlanmıştır. Türbenin ve diğer bölümlerin yapımına Nurullah Efendi'nin mimarbaşı olduğu zaman başlanmış, 1795 yılında onun vefatı üzerine mimar kethüdası Arif Ağa tarafından tamamlanmıştır (Gültekin, 1993).

Resim 3.9 Külliyenin Bostan İskelesi Sokağı üzerindeki ihata duvarları ile türbenin birleşmesi

Resim 3.10 Külliyenin Türbe Çıkmazı Sokağı üzerindeki ihata duvarları ile türbenin birleşmesi

3.3.1.1 Mimari özellikleri

Mihrişah Valide Sultan Türbesi'nin mimari özelliklerinden plan ve cephe özelliklerini inceleyecek olursak:

Plan:

Oniki köşeli türbenin her kenarına, dış bükey şekil verilerek dilimli, dairesel bir form elde edilmiştir. İç mekanda ise dıştaki dışbükey form, içbükey olarak devam etmektedir (Aslanapa, 1986). Köşelerde birer sütunun yeraldığı oniki kenarın dokuzunda alt sıra pencereleri açılmış, giriş açıklığının iki yanına yuvarlak kemerli nişler içinde birer dolap yerleştirilmiştir (Resim 3.37). Üst kotda zemin katın devamı şeklinde yuvarlak dilimli mermer parapet üzerinde, sadece dışarıda granit sütunlar arasına yerleştirilmiş onbir pencere ile dışarı açılmaktadır. Giriş kapısının üstüne rastlayan bölüm sağır tutulmuştur. (Resim 3.34). Avlu kotundan daha yüksek olan revak kotuna iki basamakla çıkılmaktadır. Bu bölümün aksında türbe giriş kapısı

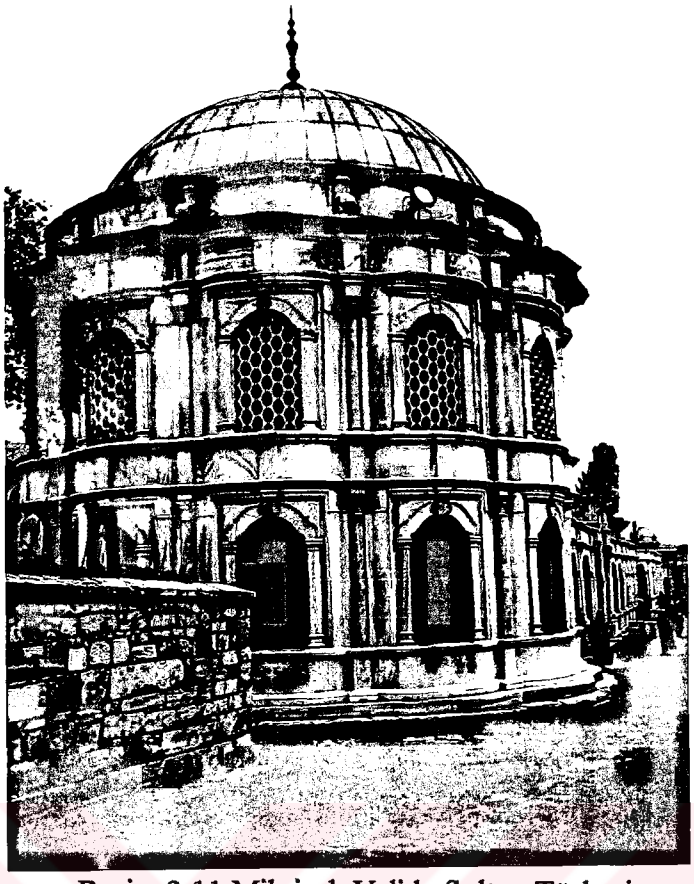
bulunmaktadır. Giriş revakında, kapının iki yanında dikdörtgen nişler içinde birer dolap bulunmaktadır (Resim 3.23).

Cephe:

Türbe, iki basamaklı mermer kaide üzerine oturmaktadır Cepheyi altı bölümde inceleyecek olursak, I. bölüm kaideyi izler şekilde olup, her bir yüzeyine dış bükey şekil verilerek oluşturulmuş dilimli oniki yüzeyden meydana gelmektedir. Bu dışbükey yüzeyler birbirlerinden payelerle ayrılmıştır (Resim 3.12). II. bölümde, I. bölüm gibi dışbükey oniki yüzeyden oluşmaktadır. Herbir yüzeyde açılan pencere boşlukları duvar boşluklarına gömülü granit sütunlar arasına yerleştirilmiştir. Bu pencere boşluklarının üzerinde (C) ve (S) profillerinden meydana gelen bir çerçeve dönmektedir. Müzeyyen dökme demir parmaklıklarla kapatılan pencere boşlukları (C) ve (S) profilli basık kemerlerle son bulmaktadır. Kemerlerin kilit taşları ise stilize edilmiş deniz kabuğu motifi ile süslüdür. I. bölümün tekrarı olan III. bölümde, pencerelerin kilit taşlarının üzerine rastlayan kısımlara birer paye yerleştirilmiştir (Resim 3.17). IV. bölümdeki pencerelerde II. bölümdekiler gibi granit sütunlar arasına yerleştirilmiştir. Bu bölümdeki granit sütunlar pembe renkli II. bölümdekiler ise siyah renklidir. Bu bölümdeki pencere boşluklarında alçı filgözü dışlıklarla kapatılmıştır (Resim 3.18). Alt ve üst sıra pencerelerinin başlangıç ve bitim noktalarında, (C) ve (S) profillerinden meydana gelen, dışarıya çıkıntı yaparak türbeyi bütün cephede dolanan bir profil dizisi bulunmaktadır (Resim 3.12). V. bölümde III. bölümün tekrarıdır. Son bölüm olan VI. bölüm geniş bir tambur üzerine oturmaktadır. Tamburu yarım payeler ve süs konsolları çevrelemektedir (Resim 3.20), (Kuban, 1954).

Giriş cephesinde ise, üçlü revak bölümü bulunmaktadır. Cephe, yanlarda daha dar, ortadaki daha geniş olmak üzere, yarım daire kemerleri kilit taşlarında pembe renkli stilize edilmiş deniz kabuğu motifi ile süslüdür (Resim 3.21), (Güran, 1956).

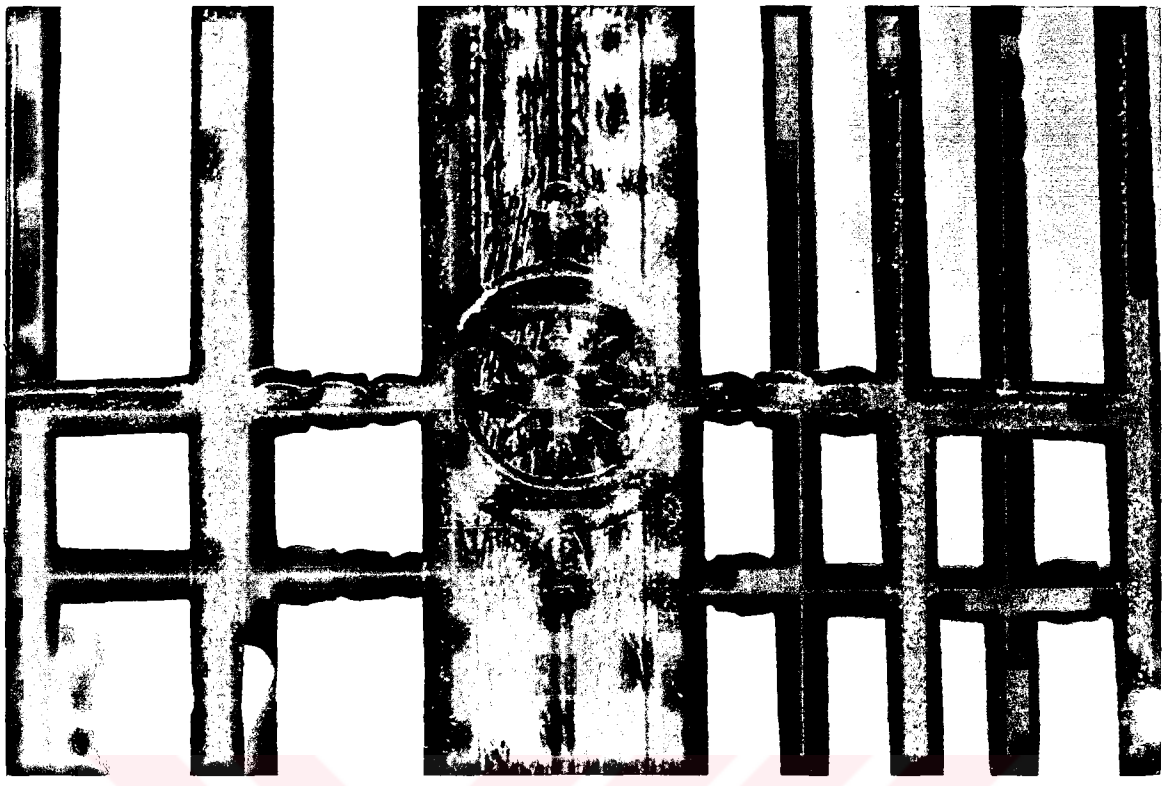
Giriş revakında bulunan kapı kemerinin üzerinde dikdörtgen bir çerçeve içine yerleştirilmiş ayet kitabesi, onun üzerinde de (C) ve (S) profilli akant ve palmet motiflerinin meydana getirdiği barok süsleme yer almaktadır (Resim 3.22), (Gültekin, 1993).

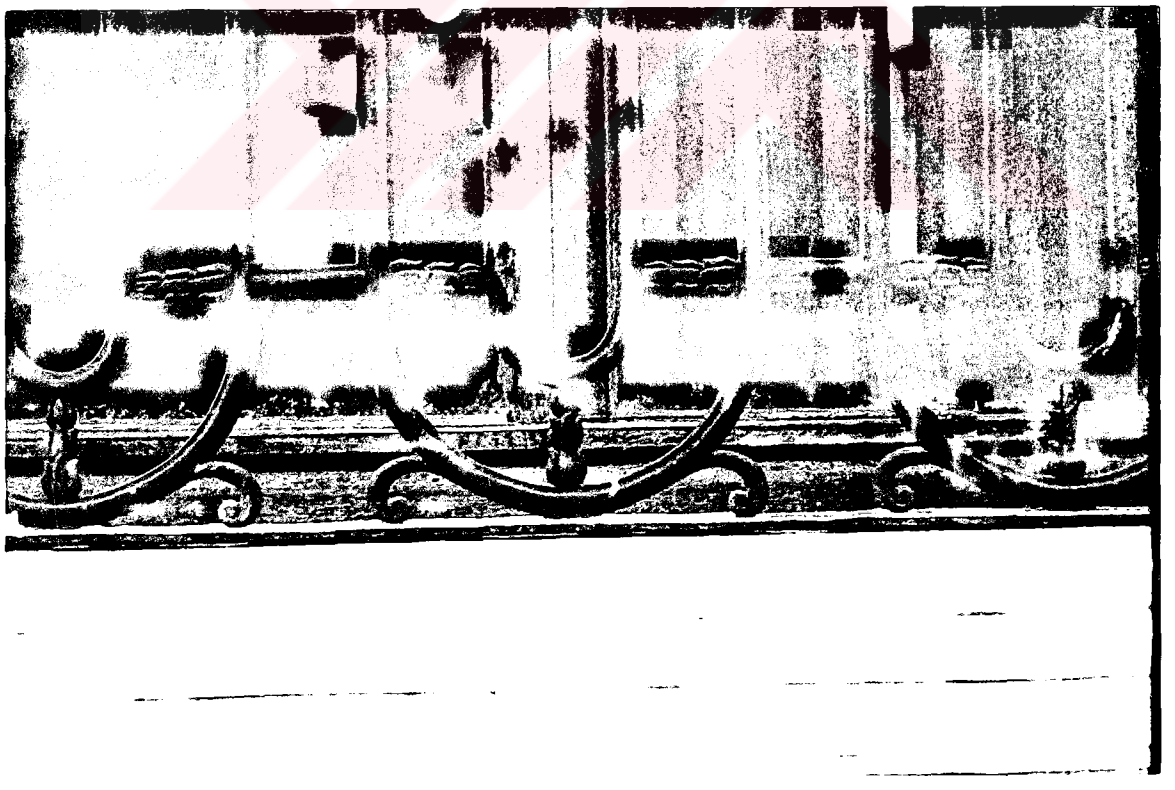
Resim 3.11 Mihrişah Valide Sultan Türbesi

Resim 3.12 Mihrişah Valide Sultan Türbesi ön cephe detayı

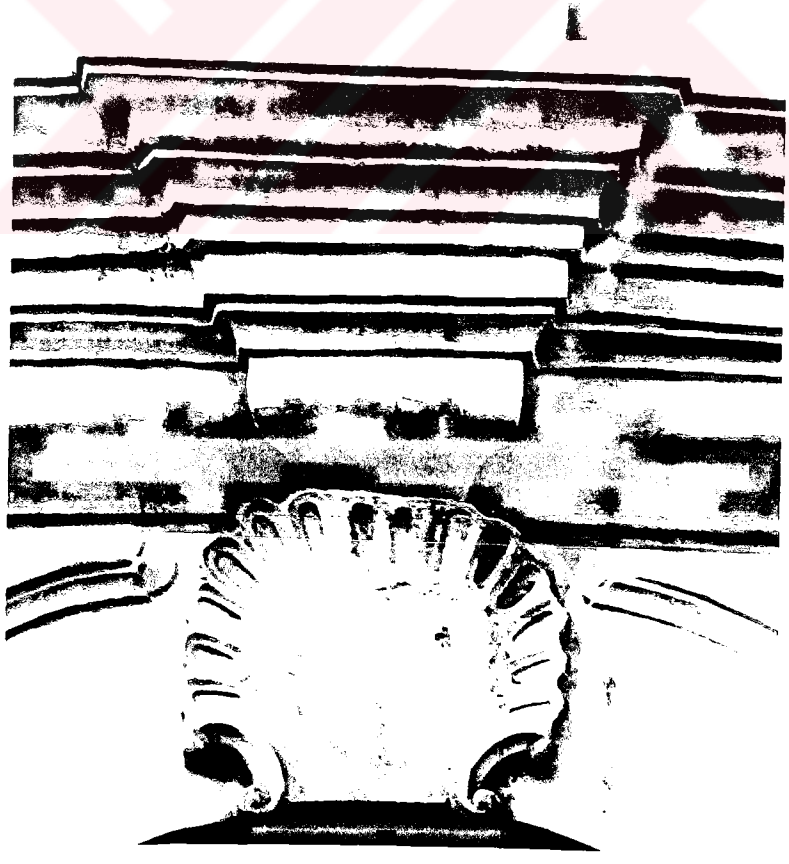
Resim 3.13 Türbenin alt sıra pencerelerinin müzeyyen dökme demir parmaklıkları

Resim 3.14 Müzeyyen dökme demir parmaklık detayı

Resim 3.15 Müzeyyen dökme demir parmaklık detayı

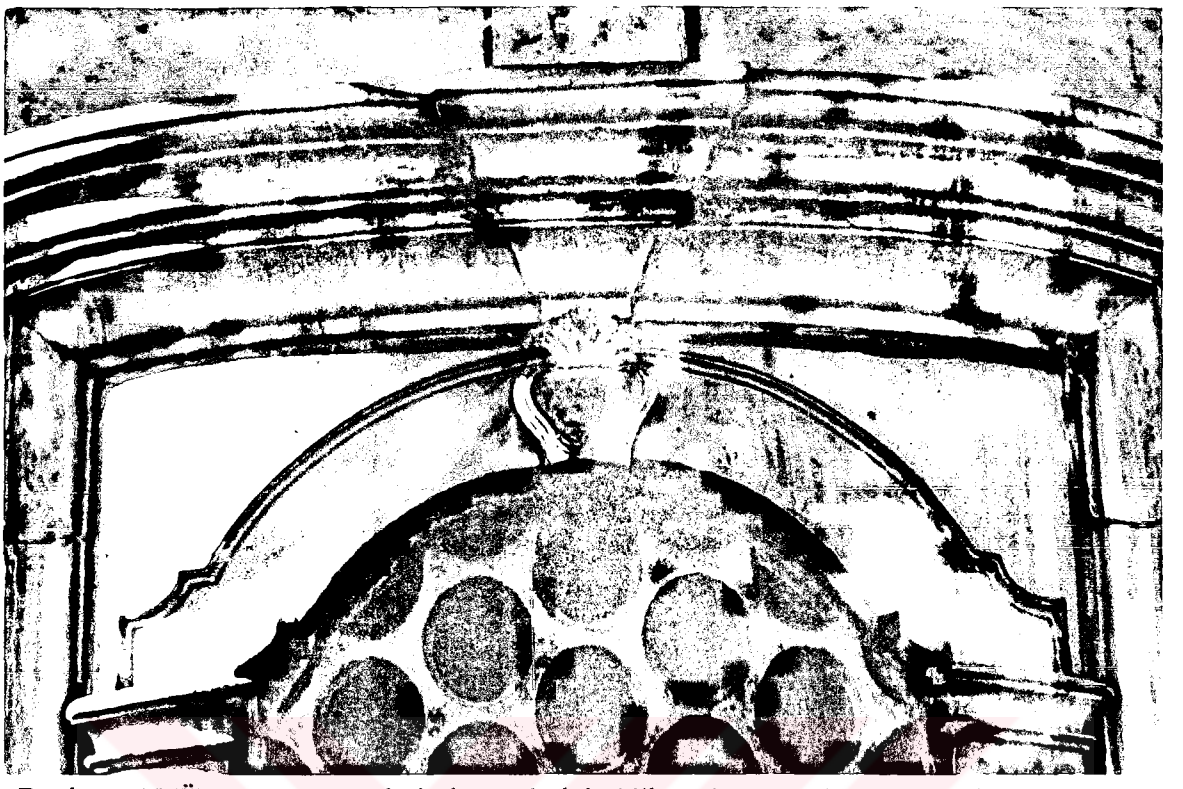
Resim 3.16 Alt sıra pencerelerin kemerlerinin kilit taşlarını süsleyen stilize deniz kabuğu motifi

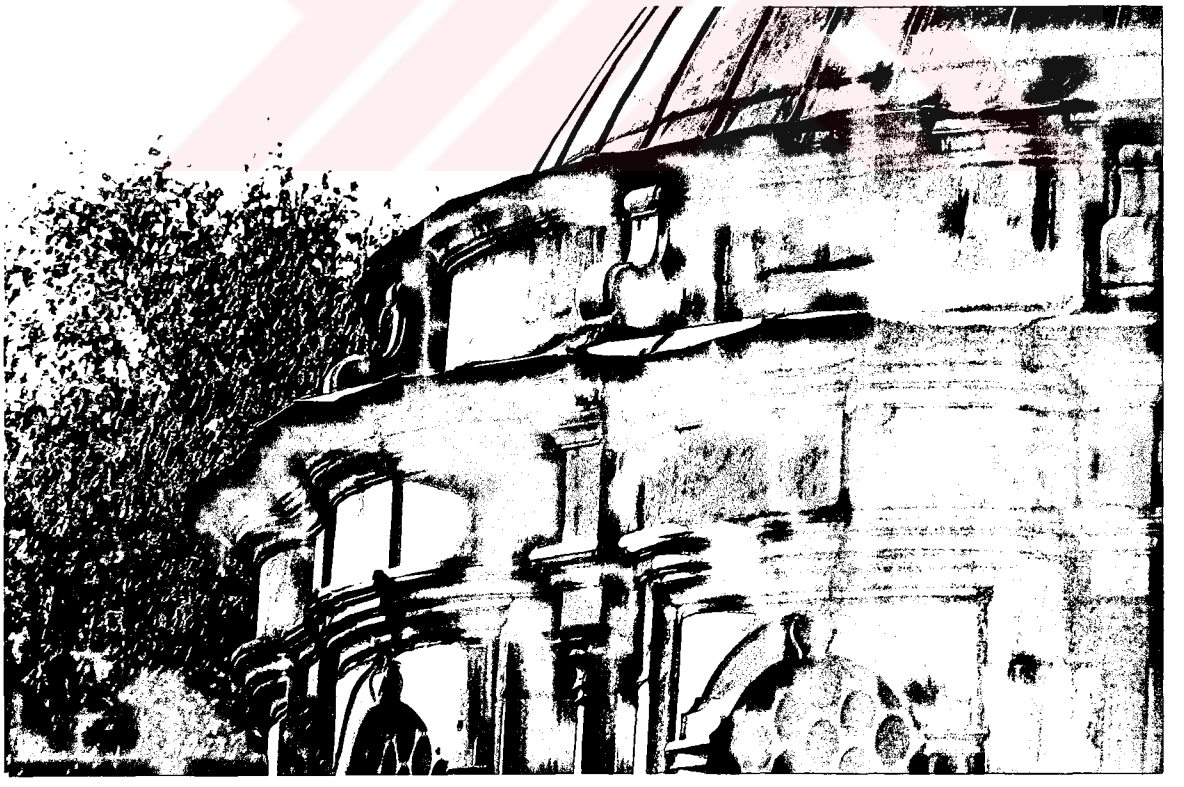
Resim 3.17 Türbe ön cephe detayı

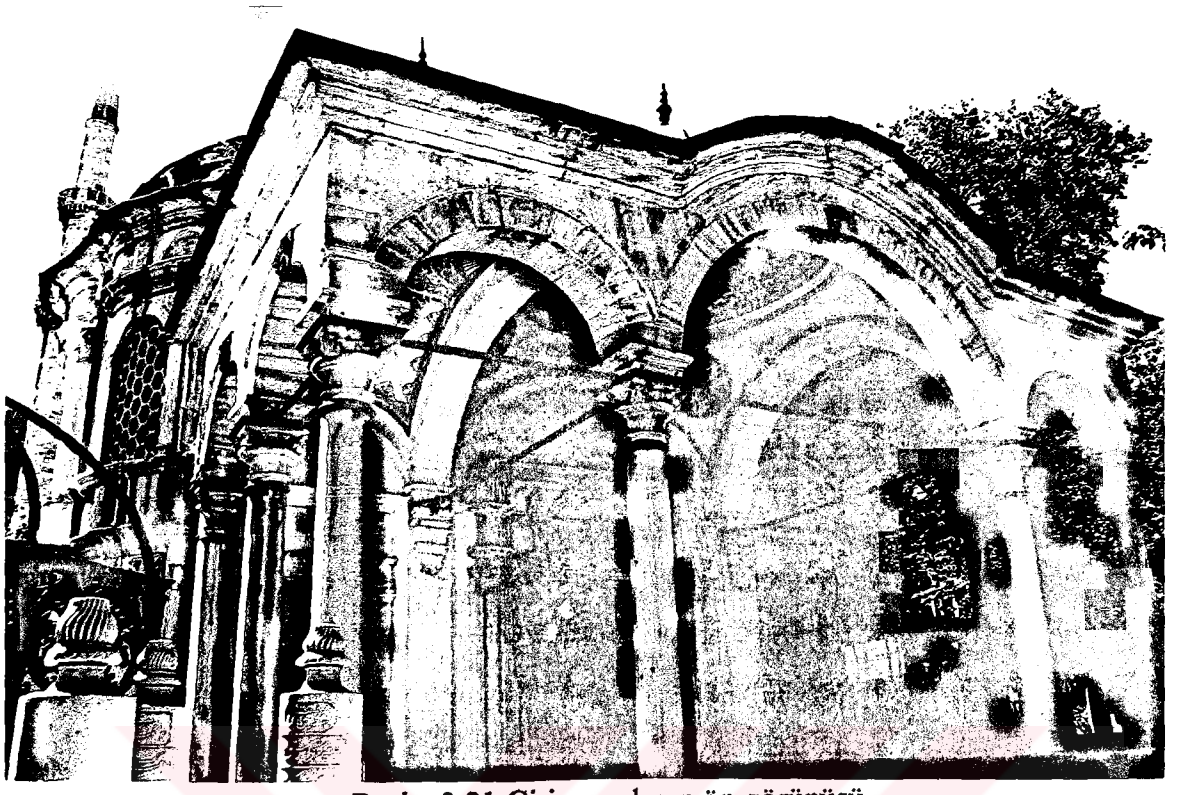
Resim 3.18 Üst sıra pencerelerini süsleyen alçı filgözü dışlık

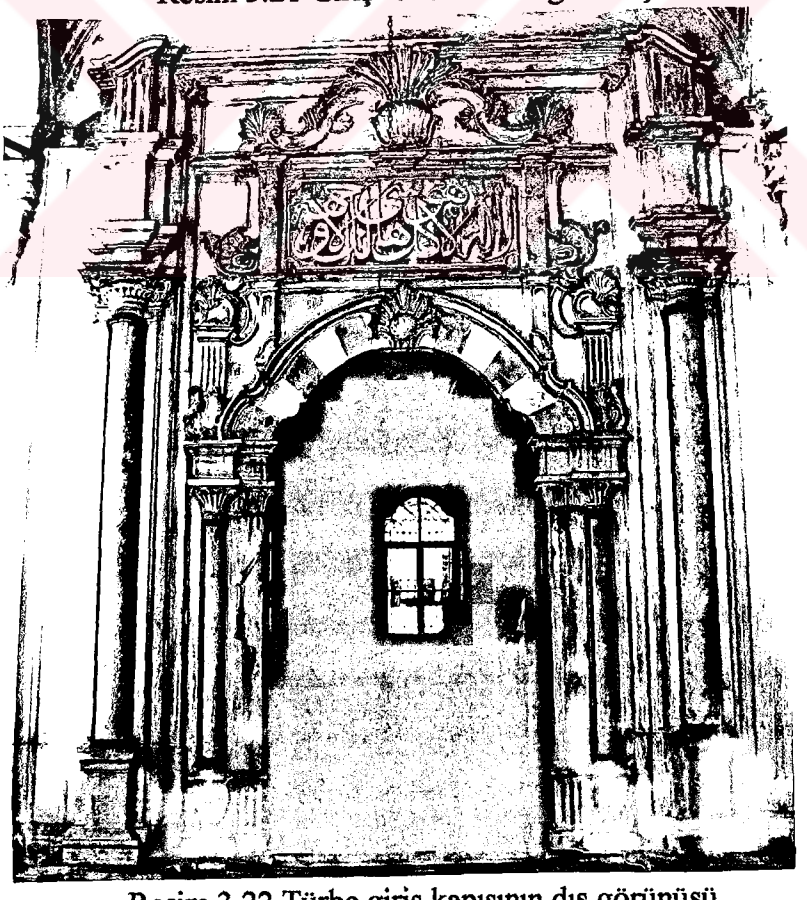
Resim 3.19 Üst sıra pencerelerin kemerlerinin kilit taşlarını süsleyen deniz kabuğu motifi

Resim 3.20 Türbe kubbesinin oturduğu tamburu çevreleyen yarım payeler ve süs konsolları

Resim 3.21 Giriş revakının ön görünüşü

Resim 3.22 Türbe giriş kapısının dış görünüşü

3.3.1.2 Yapım sistemi ve malzeme özellikleri

Mihrişah Valide Sultan Türbesi'nin yapım sistemini ve malzeme özelliklerini tek tek inceleyecek olursak:

Döşeme:
Türbe iç mekandaki döşeme kaplaması orijinal döşeme üzerindeki halı kaplamadır. Giriş revakı ve avludaki döşeme kaplaması ise mermerdir.

Duvarlar:
Kagir olarak yapılan türbenin, dışı tamamen mermer ile kaplanmıştır. İç mekanda ise, alt sıra pencerelerinin açıldığı yüzeyler mermer ile, üst sıra pencerelerin açıldığı yüzeyler ise sıva ile kaplanmıştır. Duvar kalınlığı yaklaşık olarak 115 cm' dir (Ek 1, Pafta No:4.40).

Sütunlar:
Revaklı bölümdeki taşıyıcı olan sütunlar, daire kesitli olup 35 cm çapındadır ve 53 cm yüksekliğinde ki mermer kaidelere oturmaktadır (Resim 3.23). Bu sütunlar cephede önden dört, yandan üç adettir. Türbe duvarına bitişik olanlar yarım, diğer ikisi yuvarlak gövdeli sütunlardır. 264 cm yüksekliğindeki bu sütunlar, akant yaprakları, volütler ve kabuk motiflerinin stilize edilmesiyle meydana gelen sütun başlıkları taşımaktadır (Resim 3.30), (Şensöz, 1970).

Türbe giriş kapısının iki yanında ki daire kesitli, pembe renkli granit sütuncelerden ince olanı 20 cm çapında, kalın olanı 30 cm çapındadır. Bunlarda akant yaprakları ile süslü barok sütun başlıkları taşırlar (Resim 3.32). Türbenin, dış yüzündeki alt ve üst sıra pencerelerinin aralarına yerleştirilen granit sütunlar 25 cm çapında ve duvar boşluklarına gömülmüş bir durumdadır. Altta olanları siyah, üstte olanları pembe renkte olup, volütlü sütun başlıklarına sahiptir (Resim 3.24). İçerdeki sütunlarda, dışardaki gibi duvar boşluklarına gömülmüş biçimde ve pembe renktedir. İçten her yüzeyi birbirinden ayıran bu sütunlar, ampir özellikte çift sütun başlığı taşırlar. Sütun başlıkları en altta kabuk motifi, onun üstünde helezonik kıvrımlar yapan akant

yaprakları ve profilli kısımdan sonra ayetlerin arasında yer alan büyük akant yaprakları ile birleşmektedir (Resim 3.29), (Kuban, 1954).

Kemerler:

Revaklı kısımdaki düşey taşıyıcılar, kemerlerle birbirlerine bağlanmıştır. Bu kısımda, ön cephede ortadaki daha geniş olmak üzere üç, yanlarda iki yarım daire kemer bulunmaktadır. Bu kemerler de birbirlerine, 2.5x5 cm boyutlarında demir gergilerle bağlanmaktadır. Kalınlıkları 50 cm olan kemerler beyaz mermerden yapılmıştır. Türbe pencerelerinde ve kapısında ise (C) ve (S) profilli basık kemerler kullanılmıştır (Ünsal, 1982).

Kubbe:

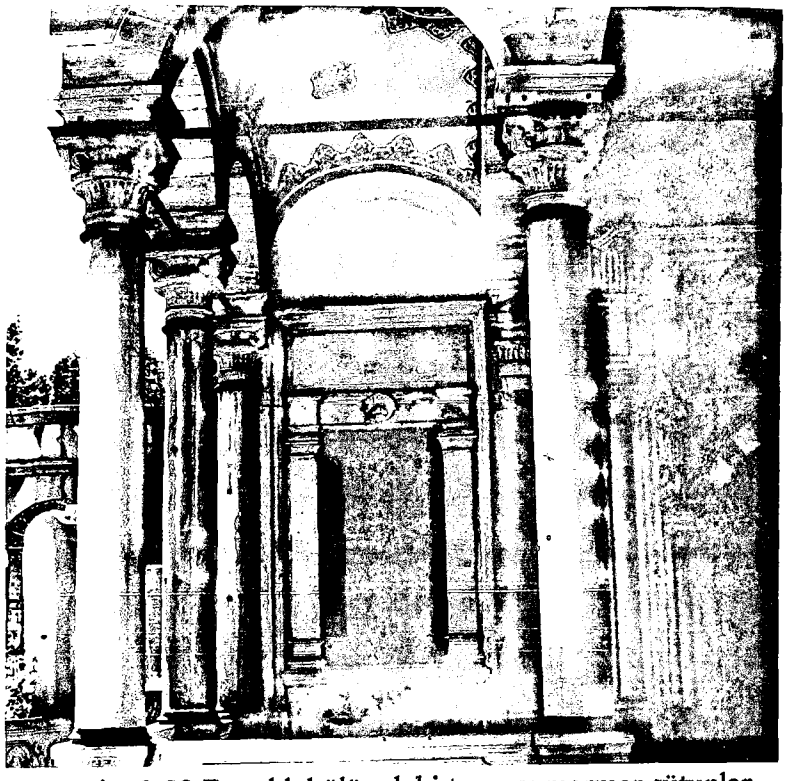
Kubbe ile örtülü olan türbede kubbe 15 cm'lik bir kasnak üzerinde yükselmektedir. Kubbenin döşemeden yüksekliği 135 cm'dir (Ek 1, Pafta No:8.40), (Resim 3.26).Giriş revakının örtü sistemi ise, ortada kubbe yanlarda beşik tonozlardan meydana gelmiştir. Ortadaki kubbenin döşemeden yüksekliği 841 cm' dir (Ek 1, Pafta No:8.40), (Resim 3.28).

Kapı:

Türbe giriş kapısı boşluğu, 147 cm genişliğinde ve 275 cm yüksekliğindedir. Türbe giriş kapısı ahşaptır (Ek 1, Pafta No:12.40).

Pencereler:

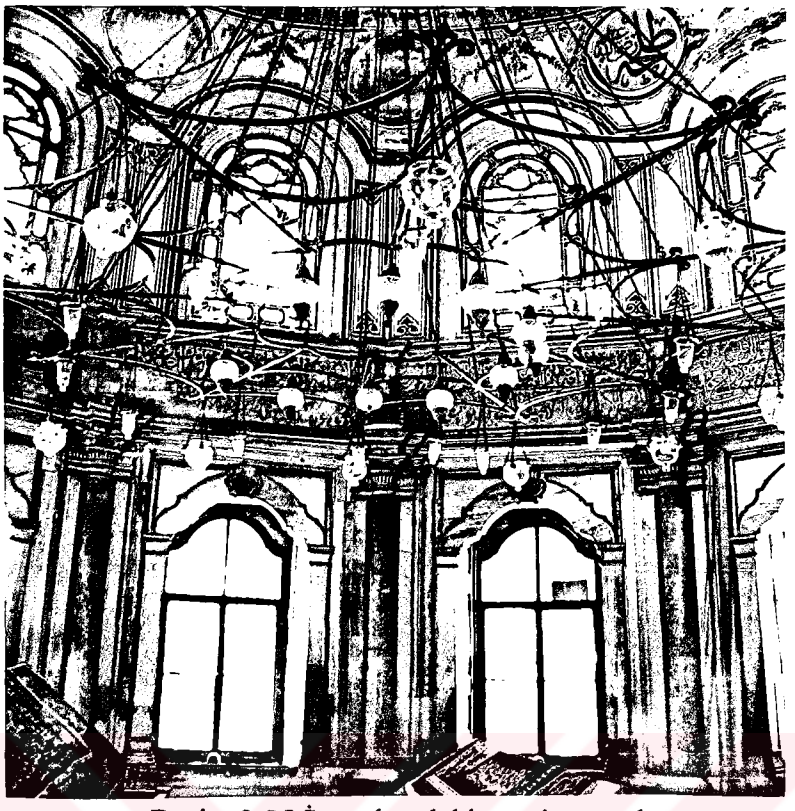
Alt sıra pencere boşlukları 132 cm genişiliğinde, 244 cm yüksekliğindedir. Bu boşluklara dışarıda dökme demir parmaklıklar, içerde ise 4 cm kalılığında ahşap kapaklar yerleştirilmiştir. Üst sıra pencereleride alt sıra pencerelerinin hizasındadır. Bu pencere boşlukları da dıştan alçı filgözü dışlıklarla, içten vitray camlı içlikler ile kapatılmıştır (Ek 1, Pafta No:14.40).

Resim 3.23 Revaklı bölümdeki taşıyıcı mermer sütunlar

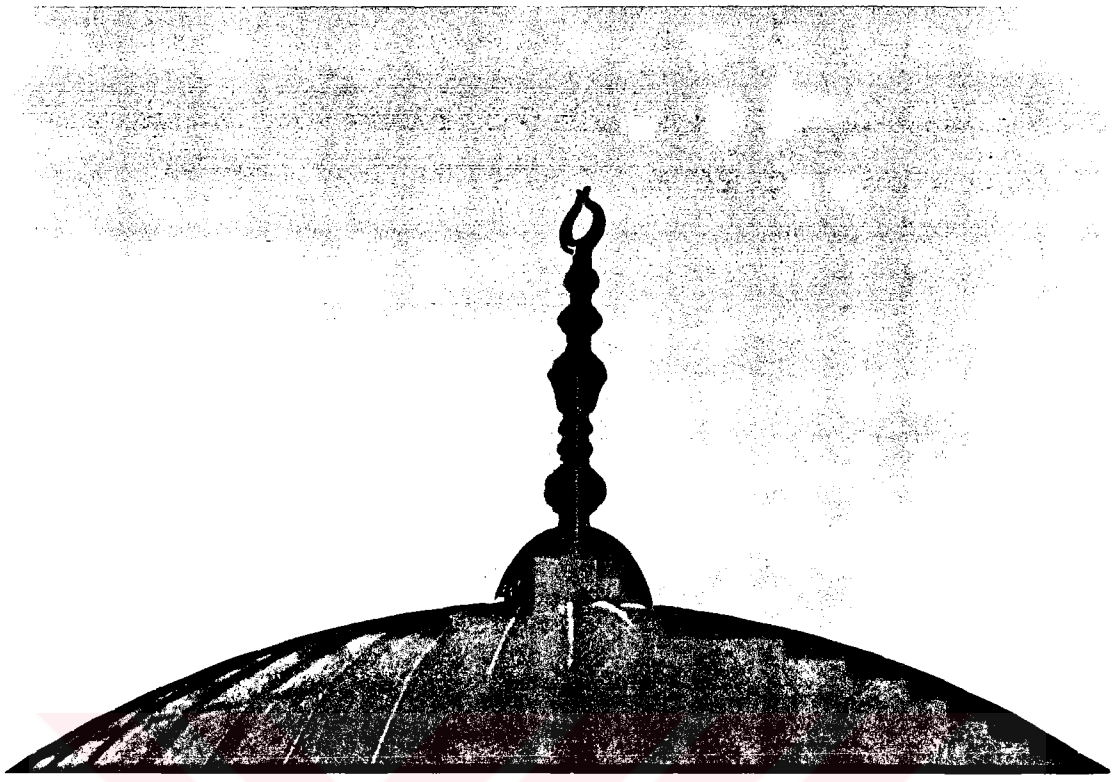
Resim 3.24 Dış cephedeki granit sütunlar

Resim 3.25 İç mekandaki granit sütunlar

Resim 3.26 Kurşun kaplı kubbe

Resim 3.27 Türbe kubbesinin alem detayı

Resim 3.28 Revaklı bölümün örtü sistemi

3.3.1.3 Bezeme özellikleri

Türbenin içte ve dıştaki barok sütunbaşları, akant yaprakları, volütler ve kabuk motiflerinin stilize edilerek birbirine karıştırılmasından meydana gelmiştir (Resim 3.29, 3.30). Kemerlerin kilit taşları ise, pembe renkte stilize edilmiş deniz kabuğu motifi ile süslüdür (Gültekin, 1993).

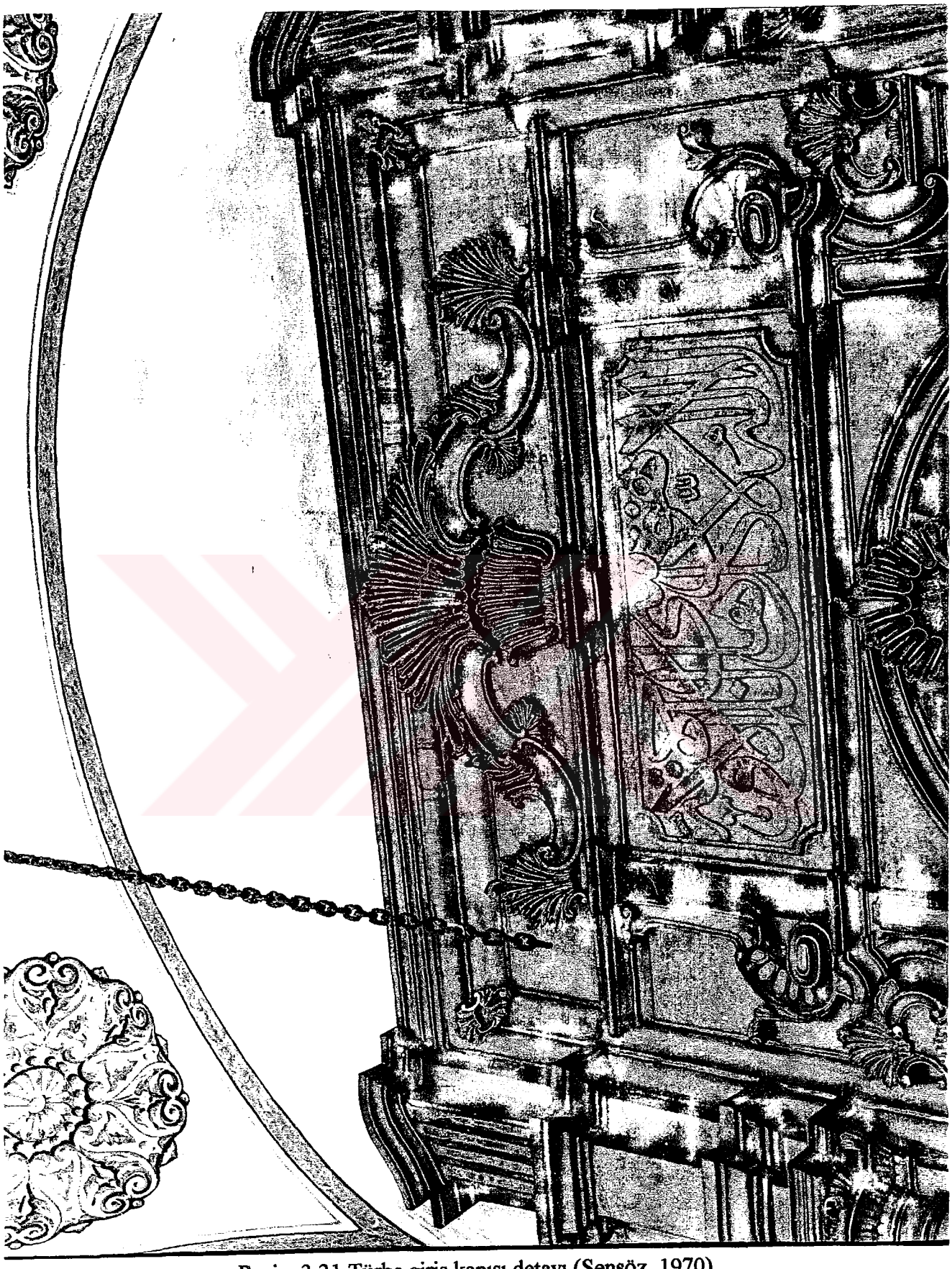

Resim 3.29 Türbenin iç mekanından barok sütun başlığı (Şensöz, 1970)

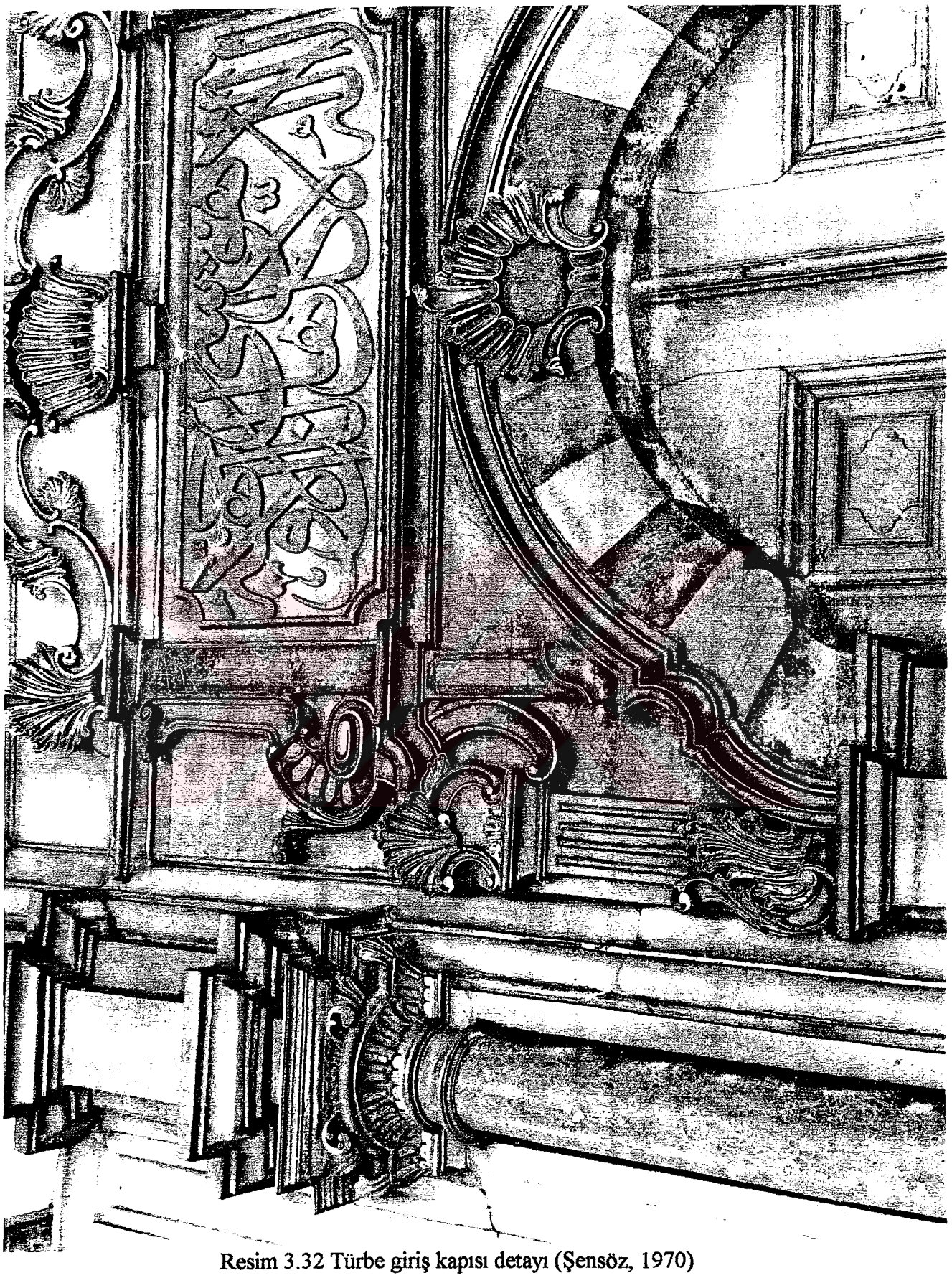

Resim 3.30 Revaklı bölümdeki barok sütun başlığı

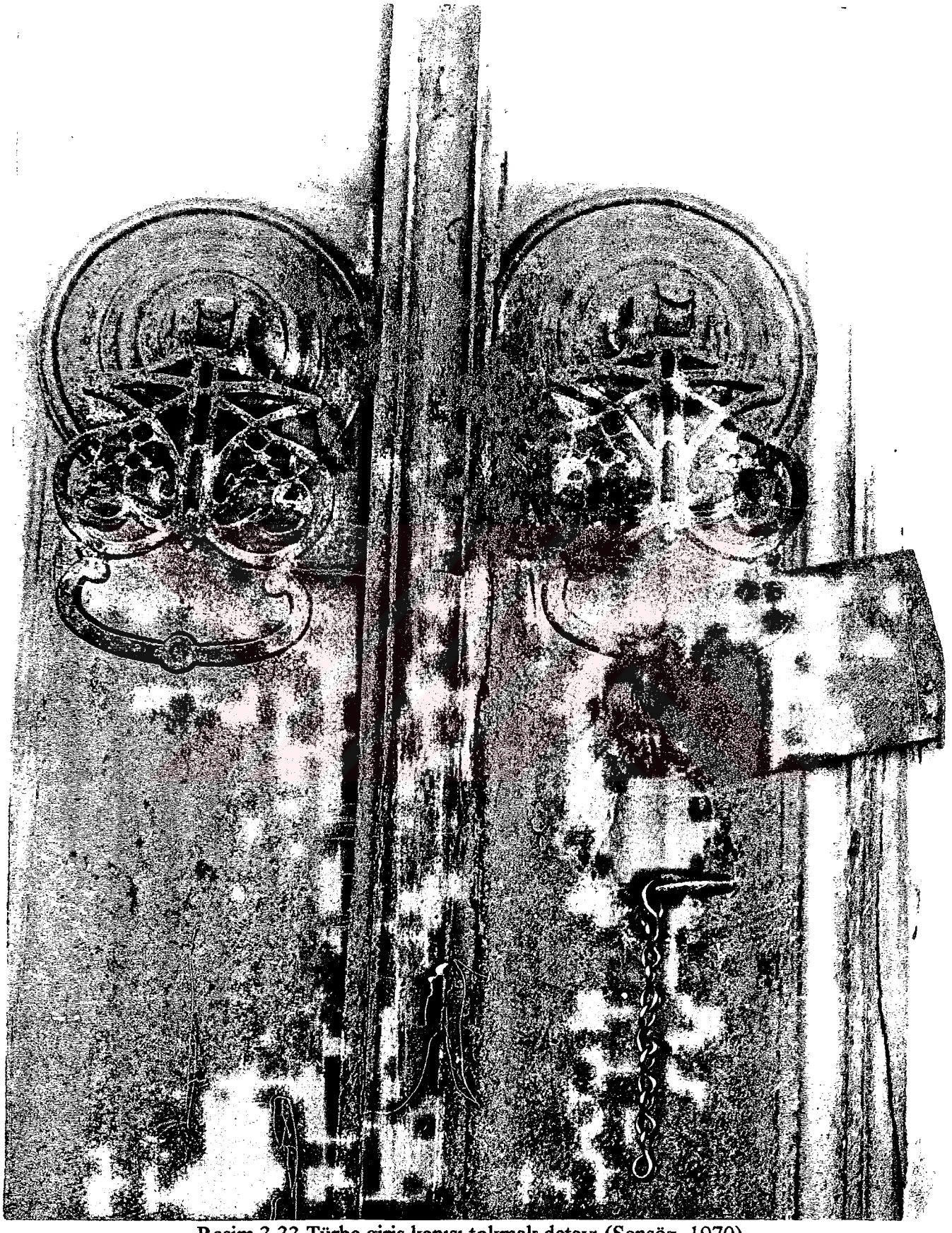
Türbe giriş kapısının dış kısmında, iki renkli kemerin kilit taşı stilize edilmiş deniz kabuğu motifi ile süslüdür. Kapı kemerinin üzerindeki dikdörtgen çerçeve içine yerleştirilmiş ayet kitabesinde "Lailahe illühüve külli şeyin halikün illa vecheü" yazılıdır. Ayet kitabesinin üzerinde de barok profillerden meydana gelen kabartma bir bezeme yer almaktadır (Resim, 3.31, 3.32). İç kısmındaki ayet kitabesinde ise Mülk suresinin birinci ve ikinci ayetleri okunur (Resim 3.34). İç mekanda üst sıra pencerelerinin arası barok kalem işleri ile süslüdür. Alt ve üst sıra pencerelerin arasında kalan yüzeylerde yaldızlı yazı kuşağı dolaşmaktadır. Celi sülüs ile yazılmış olan bu yazılar ve üst sıra pencerelerinin hafifletme kemerleri arasındaki yuvarlak panolarda yazılı olan Allah, Hz. Muhammed ve dört halifenin adları, hattat Mahmud Celaleddin Efendi' ye aittir (Resim 3.39), İç mekandaki üst sıra pencereleri vitray camlı içliklerle süslenmiştir. Türbenin ahşap kapı, pencere ve dolap kapaklarında da barok üslubun yuvarlak kıvrımları görülmektedir (Resim 3.36, 3.37), (Haskan, 1996).

Resim 3.31 Türbe giriş kapısı detayı (Şensöz, 1970)

Resim 3.32 Türbe giriş kapısı detayı (Şensöz, 1970)

Resim 3.33 Türbe giriş kapısı tokmak detayı (Şensöz, 1970)

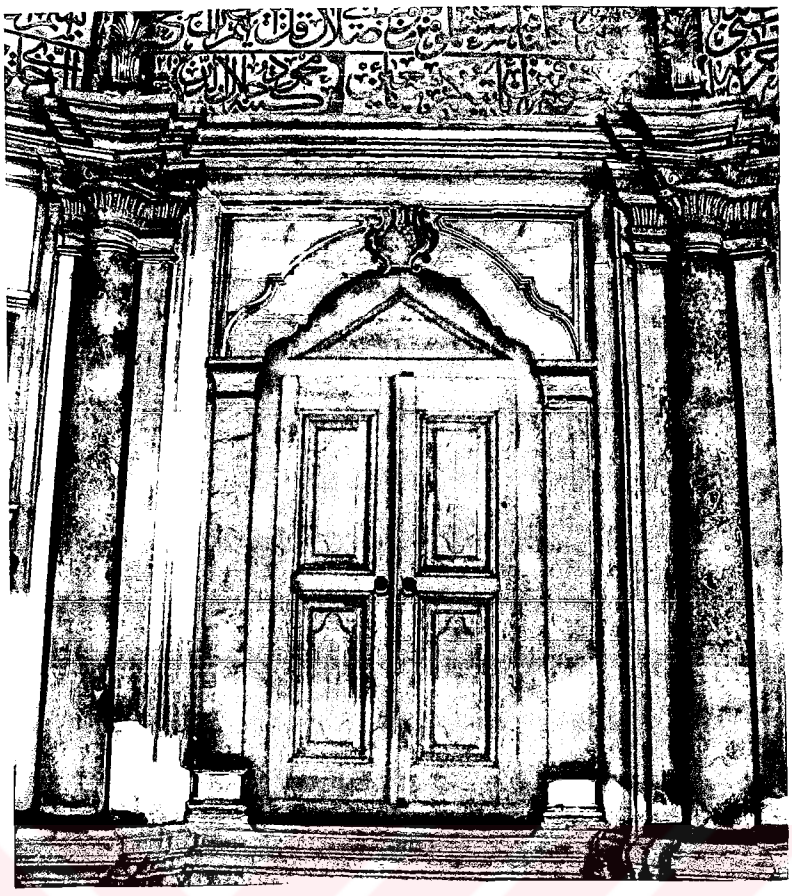
Resim 3.34 Türbe giriş kapısının iç görünüşü

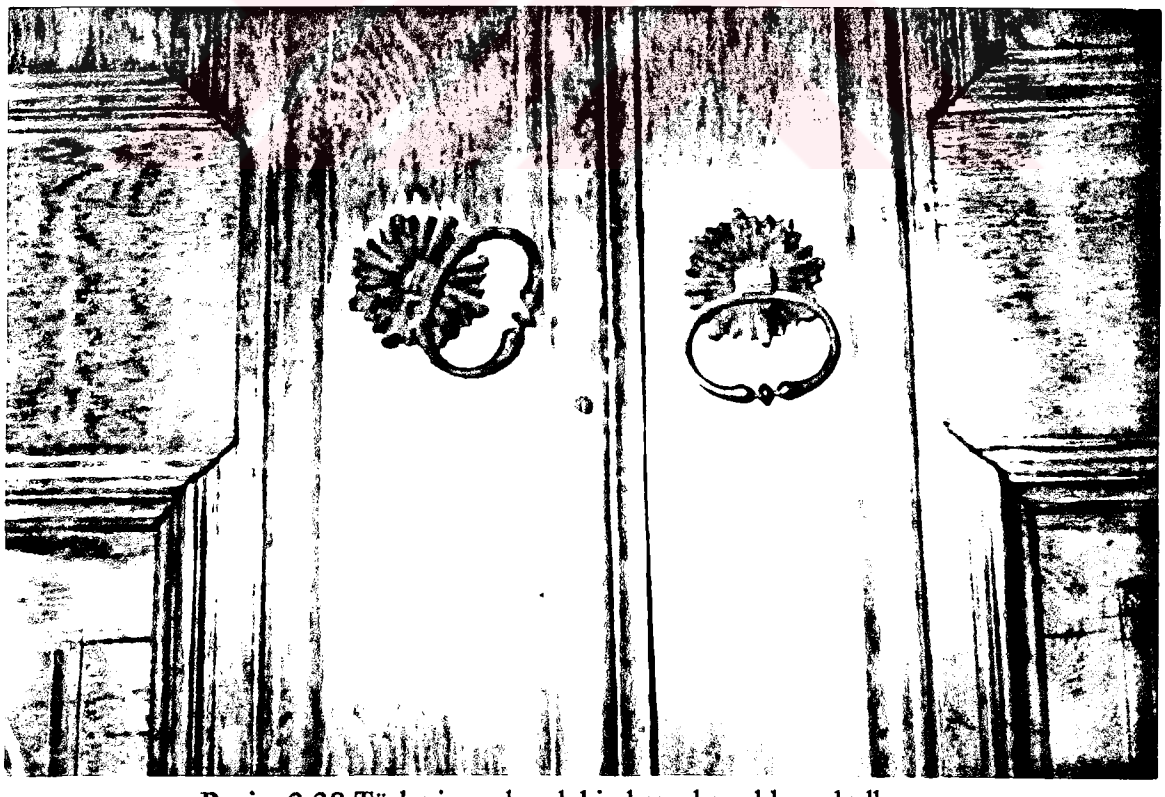
Resim 3.35 Türbe iç mekandaki üst sıra pencerelerini süsleyen vitraylı içlik

Resim 3.36 Türbe iç mekandaki ahşap pencere kapağı (Şensöz, 1970)

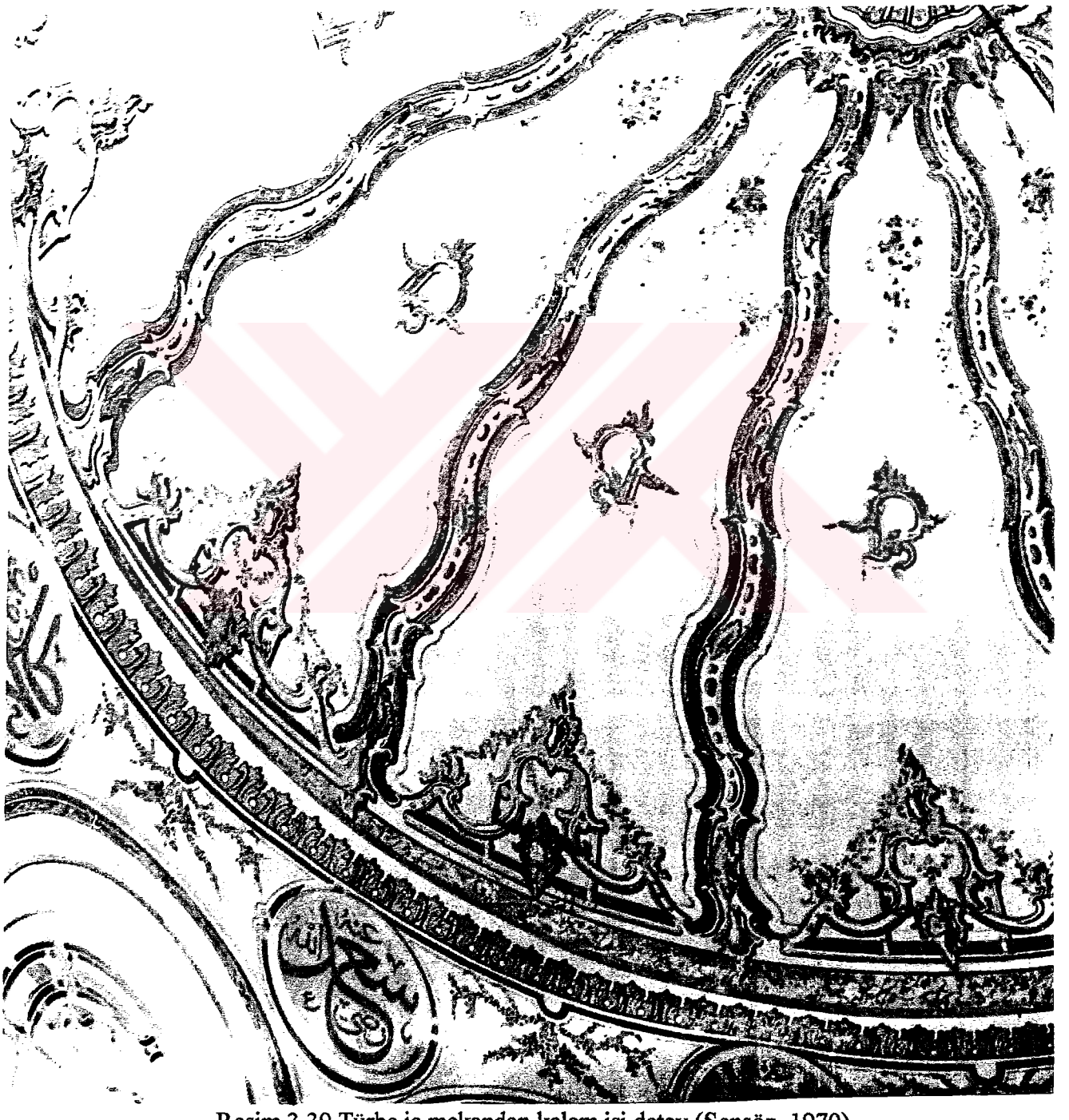

Resim 3.37 Türbe iç mekandaki ahşap dolap kapağı

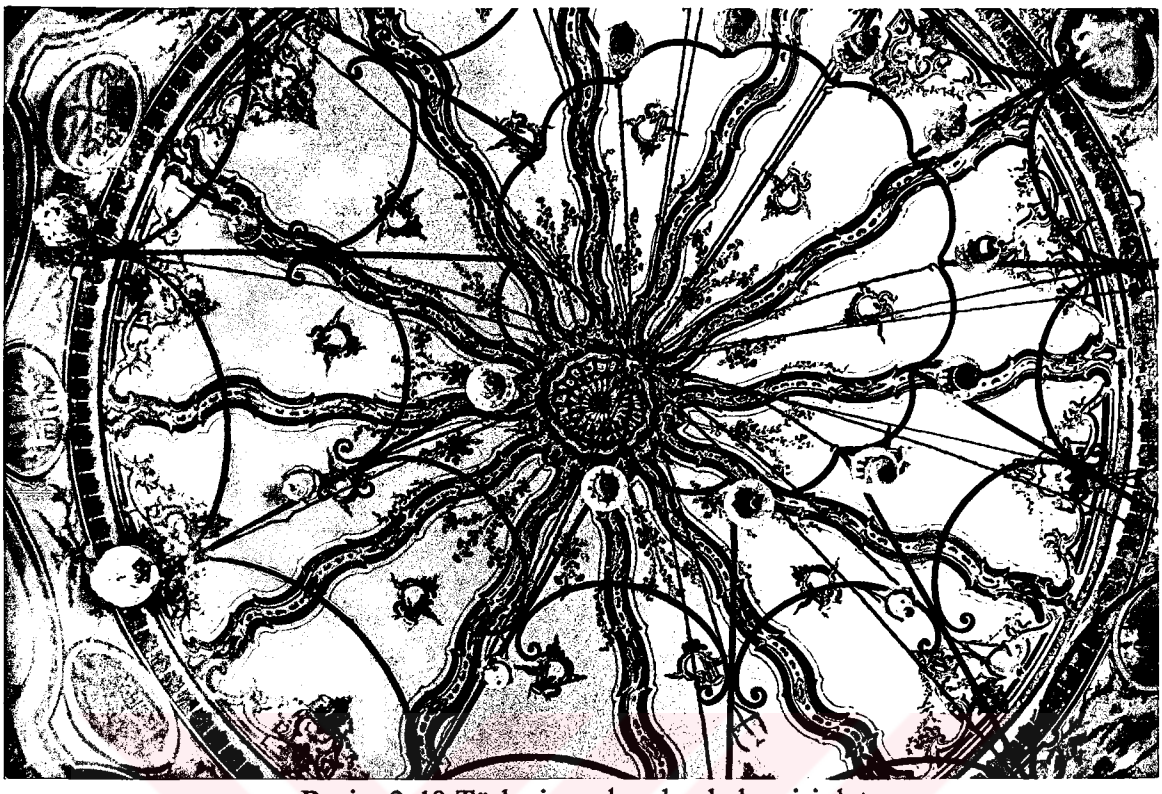

Resim 3.38 Türbe iç mekandaki ahşap kapakların kulbu

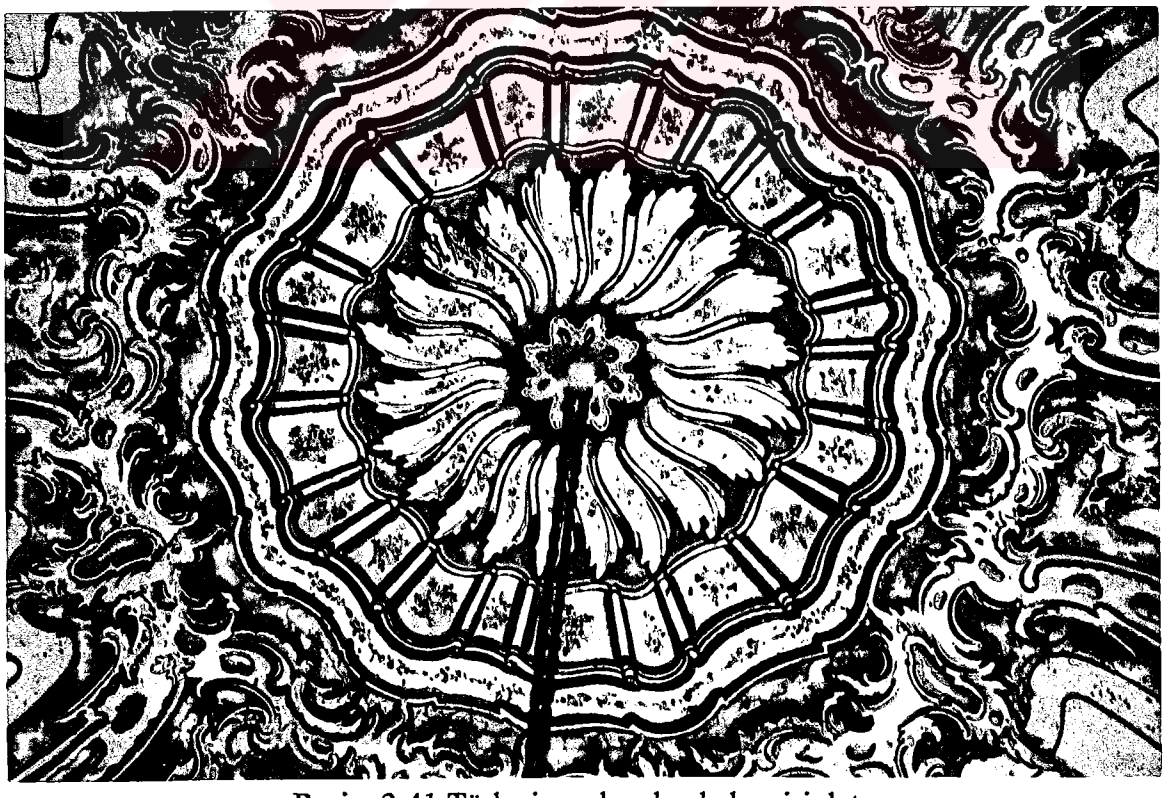
İç mekanda kubbe tamamen barok kalem işleri ile süslenmiş olup, kaburgalı bir görüntü vermektedir. Barok yapılarda görülen rokoko süsleme özellikle, kubbenin kalem işlerindeki tipik kıvrımlarda ve buketlerde görülmektedir. Kubbenin merkezinde yer alan daire motifinden çıkarak oniki kola ayrılan ışınsal kalem işi süsleme, tambura kadar devam etmektedir (Resim 3.40, 3.41). Revaklı bölümdeki kubbe ve tonozlar da zengin kalem işleri ile süslüdür (Resim 3.42, 3.43), (Demiriz, 1989).

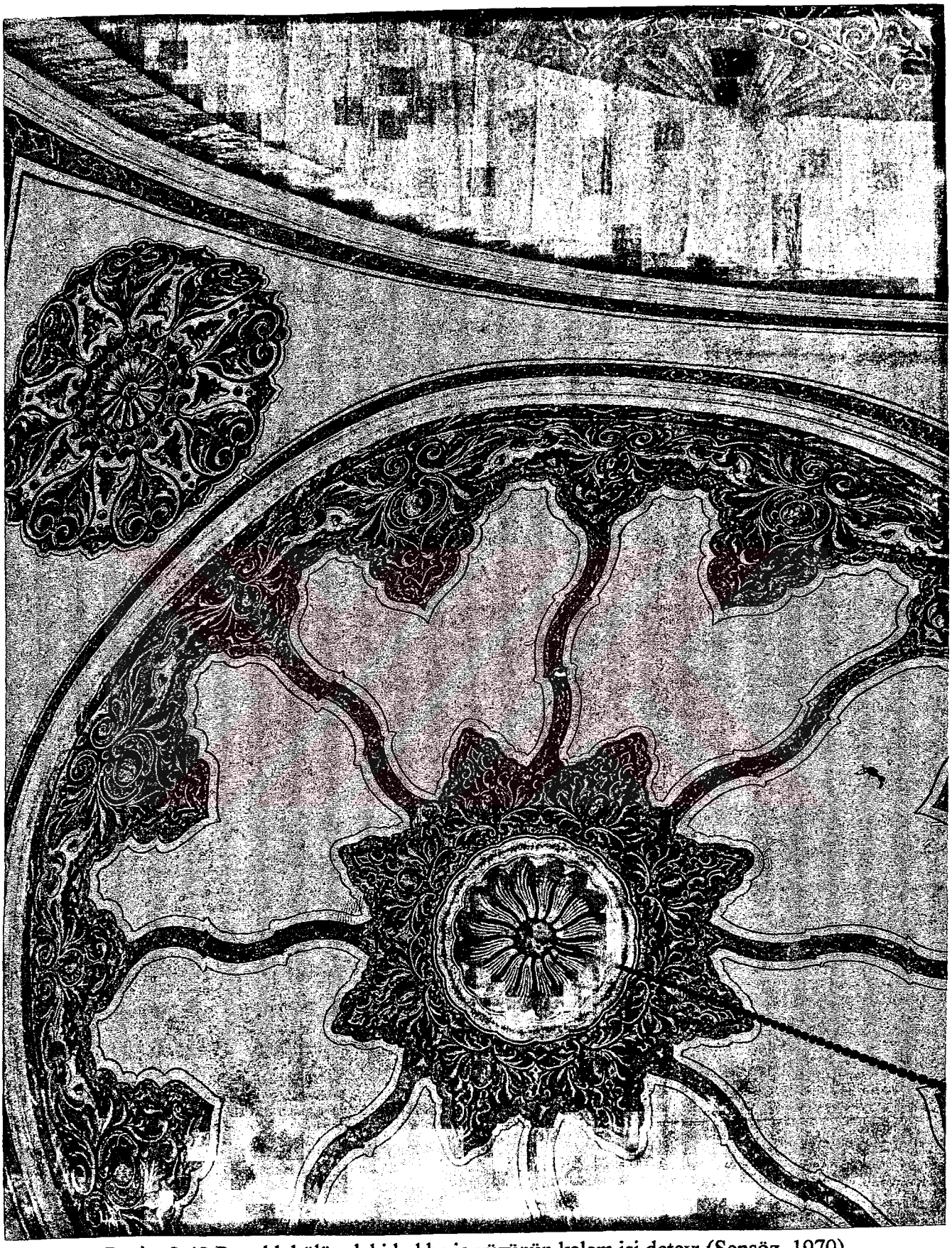
Resim 3.39 Türbe iç mekandan kalem işi detay (Şensöz, 1970)

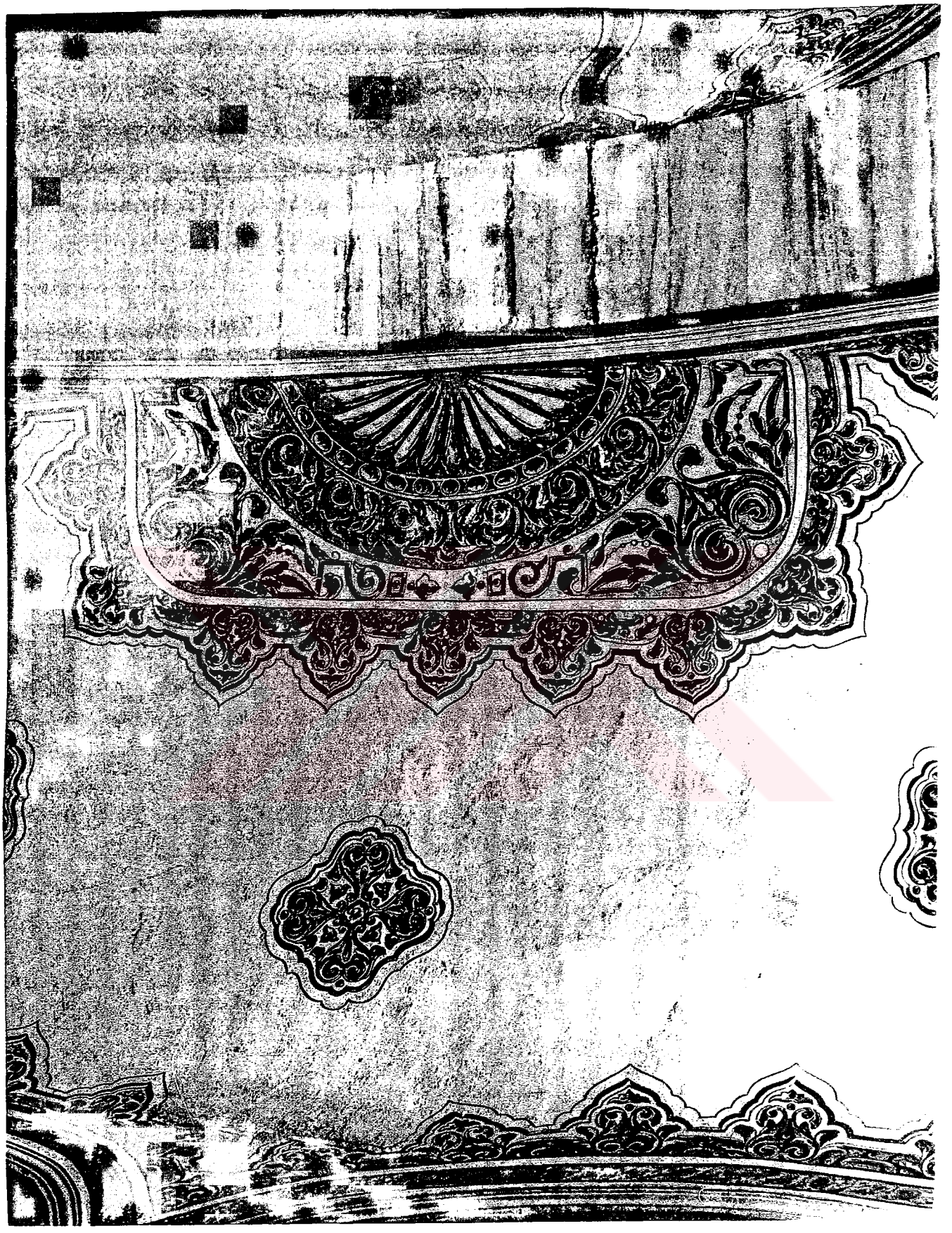
Resim 3.40 Türbe iç mekandan kalem işi detay

Resim 3.41 Türbe iç mekandan kalem işi detay

Resim 3.42 Revaklı bölümdeki kubbe iç yüzünün kalem işi detayı (Şensöz, 1970)

Resim 3.43 Revaklı bölümdeki tonozların iç yüzündeki kalem işi detay (Şensöz, 1970)

Türbede iki basamaklı mermer kaide üzerinde, etrafını sedef kakma korkuluklar çeviren beş adet sanduka vardır (Ek 1, Pafta No:4.40). Mihrişah Valide Sultan'ın sandukasının etrafını rumi, palmet, kıvrık dal ve yapraklarla motifli, ahşap çok güzel bir korkuluk çevrelemektedir. Bu korkuluğun motifleri sedeften pul üzerine boncuklarla doldurulmuştur. Bu sandukaların üzeri kaynaklarda belirtildiği üzere beyaz örtülü iken, bugün yeşil seccade ile örtülüdür. Kubbenin merkezinden iç, orta ve dış kenarında 36 yağ kandili bulunan büyük demir bir avize sarkar. Bugün artık türbe elektrikle aydınlatılmaktadır. Kaynaklarda belirtilen pencerelerdeki kırmızı kadife perdeler ve iki adet sedef kakma rahle bugün mevcut değildir (Güran,1956).

Türbe içinde, Mihrişah Valide Sultan'ın, Hatice Sultan'ın, Beyhan Sultan'ın Refet Kadın'ın ve Perestu Kadın'ın sandukaları vardır.

Mihrişah Valide Sultan: Gürcü olduğu sanılan Mihrişah Valide Sultan'ın 1745 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. III. Mustafa'nın baş kadınıdır. 1760 yılında kızı Şah Sultan'ı, 1761 yılında da oğlu III. Selim'i doğurmuştur. Kocasının ölümüne kadar baş kadın ünvanını taşımıştır. Dul kalınca Eski Saray'a gönderilmiş ve burada 15 yıl kalmıştır. Oğlu III. Selim 1789 yılında tahta geçince geleneksel valide alayı ile Topkapı Sarayı'na dönmüştür (Sakaoğlu, 1993).

Duygulu, iyiliksever, ve nazik bir saray kadını olan olan Mihrişah Valide Sultan, oğlunun yenilikçi girişimlerini her zaman desteklemiştir. Hayır işlerini seven ve dindar bir kadın olan Mihrişah Valide Sultan oğlu gibi Mevlevi Tarikatına mensuptu. İstanbul' un Eyüp semtini çok beğenirdi ve yaz aylarını kızı Şah Sultan'ın Eyüp'teki sahilsarayında geçirirdi (Tuğlacı, 1985).

Osmanlı valide sultanları arasında İstanbul'a eser kazandıranların ilk sırasında yer alan Mihrişah Valide Sultan 1793 yılında Humbaracılar Kışlası ortasına Humbaracıyan Kışlası Mescidi, Halıcıoğlu'nda Mihrişah Sultan Camii'ni (Halıcıoğlu Camii de denir) yaptırmıştır. 1794'de Kağıthane'de Silahtar Yusuf Paşa Çeşmesini onartmıştır. 1795 yılında Eyüp'te Bostan İskelesi'nde adıyla anılan ve imaret, mektep, sebil, türbe birimlerini içeren külliyeyi, 1796 yılında Zeynep Usta'nın ruhunu şad etmek için, Eminönü ile Balıkpazarı arasında Taşçılar Caddesi başında Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi'ni, 1797 yılında Beşiktaş'ta Kılıçali

Mahallesi'nde Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi'ni, Levent Kışlası ile Hasköy Lağımcılar Kışlalarına birer camii yaptırdığı gibi Kasımpaşa Mevlevihanesi'ni, Kağıthane'deki Yusuf Paşa Çeşmesi'ni de onartmıştır. Bazı eserleri oğlu III. Selim'in yaptırdığı eserler arasında da gözükmektedir. Hayırları için tesis ettiği vakıflara ilişkin belge ve defterler, Topkapı Sarayı Müzesi arşivinde bulunmaktadır. Mihrişah Valide Sultan'ın Eyüb Sultan Camii'ndeki vakıf yazma kitapları 1924 yılında Hüsrev Paşa Kütüphanesi'ne, 1965 yılında da Süleymaniye Kütüphanesi'ne taşınmıştır. Son yıllarını hastalıkla geçiren Mihrişah Valide Sultan, 16 Ekim 1805 yılında Topkapı Sarayı'ndaki dairesinde ölmüştür. Cenaze alayı, Topkapı Sarayı-Edirnekapı-Eyüp yolunda İstanbullular'ın da katılımı ile yapılmış 1795 yılında yaptırdığı külliyedeki türbesine gömülmüştür (Haskan, 1996).

Resim 3.44 Mihrişah Valide Sultan'ın sandukası

Hatice Sultan: III. Mustafa'nın Adilşah Kadın'dan olan kızıdır. 1182 (1768) yılında doğmuştur. 1201 (1786) yılında Hotin Muhafızı Ahmed Paşa ile evlendirilmişitir. 1224 (1809) yılında Arnavutköy'de, mimar Melling'e kendi adıyla anılan sarayını yaptırmıştır. 27 şevval-1237 (17 Temmuz 1822) tarihinde vefat etmiştir. Hatice Sultan 1221 (1806) yılında Mısır

Çarşısı civarında bugünde mevcut olan çeşmeyi yaptırmıştır. Çocuğu olmamıştır. Kocası Ahmed Paşa ise 1213 (1798) tarihinde vefat etmiştir. Kabri Erzurumda'dır (Haskan, 1996).

Resim 3.45 Hatice Sultan'ın sandukası

Beyhan Sultan: Hatice Sultan'ın ablasıdır. 1179 (1765) yılında doğmuştur. 1198 (1784) yılında Silahdar Mustafa Paşa ile evlendirilmiştir. Kireçburnu'ndaki sahilsarayı bugünde mevcuttur. Rumelihisarı' nda bir muvakithane yaptırmıştır. Hırka- i Şerif'teki Mesih Paşa Çeşmesi'ni 1223 (1817) yılında onartmıştır. 15- R evvel- 1240 (7 kasım 1824) yılında vefat etmiştir (Haskan, 1996).

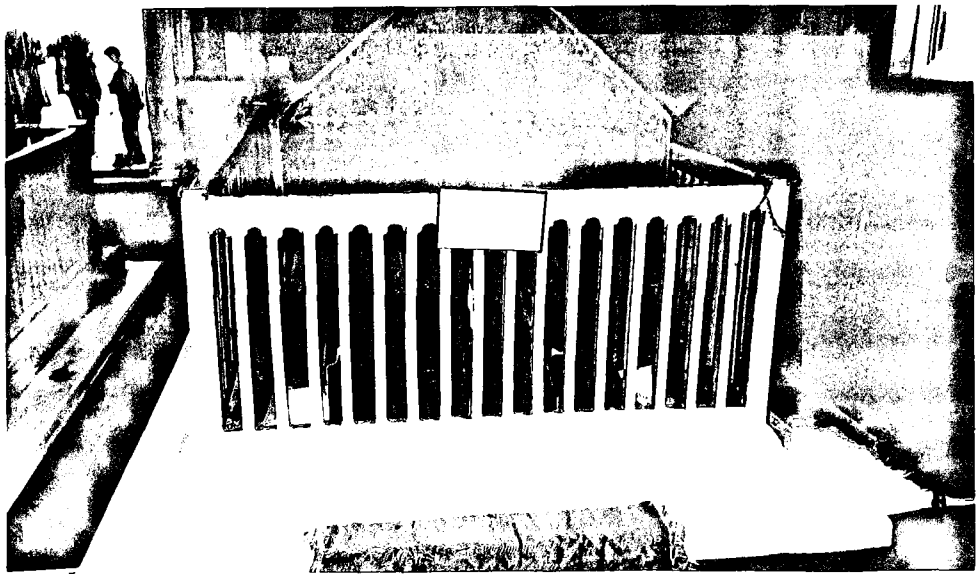
Resim 3.46 Beyhan Sultan'ın sandukası

Refet Kadın: Sultan III. Selim' in dördüncü kadınıdır. III. Selim şehid edildiği sırada yanında idi. Eşinin ölümünden sonra, Beşiktaş'ta Hayrettin Paşa İskelesi civarında bir yalı almış ve burada 22 Ekim 1867 (1284) yılında vefat etmiştir (Haskan, 1996).

Resim 3.47 Refet Kadın'ın sandukası

Perestu Kadın: Abdülmecid'in dördüncü kadınıdır. Abdülaziz'in Nişantaşı'nda hediye ettiği konakta 1904 (1322) yılında vefat etmiştir. Bu konak sonra Işık Lisesi olmuştur. Silivrikapı Bala Tekkesi Sebili'ni ve Çeşmesi'ni yaptırmıştır (Haskan, 1996).

Resim 3.48 Perestu Kadın'ın sandukası

3.3.2. I. avlu kapısı

Külliyenin çevresinde toplandığı avlulardan birincisi, oldukça büyük bir alanı kaplamakta olup belirli bir geometrik şekil göstermez. Avlunun güney cephesinin orta kısmında poligonal ve dışa taşkın bir şekilde avluyu bölen türbe binası yer almaktadır (Ek 1, Pafta No:1.40). Avlunun doğu cephesinde ise sekiz kubbeli revak bölümü bulunmaktadır (Resim 3.51). Bu revaklı bölümlerde kubbeler ve kemerler barok tarzda kalem işleri ile süslüdür. Bu bölümün arkasında kalan mekanlardan ilk ikisi I. avluya diğerleri ise II. avluya açılmaktadır. Avluya giriş bu revak bölümlerinin başlangıcındadır. Avlunun kuzey ve doğu duvarı sağır olup, güneyde ikinci avluya açılan imaret kısmıyla sınırlanmıştır (Haskan, 1996).

3.3.2.1 Mimari özellikleri

I. avlu kapısının mimari özelliklerini inceleyecek olursak:

Plan :

I. avlu kapısı 197 cm genişliğinde, 290 cm yüksekliğindedir. Kapının hemen iki yanında yer alan mermer plastrların genişliği 21 cm' dir. Dış kısımda kapıyı iki yandan çevreleyen ikişer yuvarlak gövdeli mermer sütun yer almaktadır. Sütunlar, duvar boşluklarına gömülmüş biçimde olup, 20cm çapındadır. Bu sütunlar mermer kaidelere oturmakta olup, aralarına birer küçük kuzu çeşmeciği yerleştirilmiştir. Duvar kalınlığı yaklaşık olarak, 151 cm' dir (Ek 1, Pafta No:16.40).

İçte ise kapının iki yanında 24 cm çapında yarım gövdeli mermer sütunlar yer almaktadır. Kapının sağında ki, yuvarlak kemerli bir pencere ile dışarı açılan bölümden, bir kapı ile imarete geçilmektedir. Ayrıca bu kısma açılan iki dikdörtgen pencere imaretin odalarından ikisine aittir. Giriş sonrası devam eden ve oda mekanlarının önüne rastlayan revak bölümü I. avluya açılmaktadır (Ek 1, Pafta No:1.40). Bu revaklı bölümün sonunda barok süslemelere sahip küçük bir çeşme yer almaktadır (Resim, 3.54), (Güran, 1956).

Cephe:

Tamamıyla barok üslubun özelliklerini üzerinde taşıyan I. avlu kapısı oldukça gösterişlidir. (C) ve (S) profilli basık kemerli bir açıklıktan içeri giriş sağlanır. Kapı kemerinin üzerindeki dikdörtgen bölüme ayet kitabesi yerleştirilmiştir. Kitabe taşının üst kısmında ise barok bir süsleme yer almaktadır. Giriş kapısını iki yandan çevreleyen yerde kitabe seviyesine kadar yükselen çift yuvarlak gövdeli sütun yer alır. Bunlar yüksek kaidelere oturmakta olup, başlık kısımları yuvarlak silmeler ve akantus yaprakları ile süslenmiştir. Sütunların arasına birer küçük kuzu çeşmeciği yerleştirilmiştir. Kuzu çeşmecikleri alınlıkta stilize edilmiş deniz kabuğu motifi ile süslüdür. Çeşme kurnaları ise yanlarda ki mermer sütunların oturduğu mermer kaidelerden daha yüksekte ve barok forma sahiptir (Ek 1, Pafta No: 37.40). Kapının iki yanında, kapıdan daha alçak seviyede yer alan yuvarlak kemerli ve demir şebekeli pencerelerden oluşan bir cephe devam etmektedir

Resim 3.49 I. avlu kapısnın ön görünüşü

Kapı arka cephede de (C) ve (S) profilli basık kemerlidir. Kapının iki yanında yer alan yarım daire mermer sütunlar volütlü sütun başlıklarına sahiptir (Ek 1, Pafta No:20.40). Giriş sonrası devam eden ve oda mekanlarının önüne rastlayan yerde, dokuz yuvarlak gövdeli ve volütlü

başlıklara sahip sütunlara oturan yuvarlak kemerli revak bölümü yer almaktadır (Resim 3.51), (Gültekin, 1993).

Resim 3.50 I. avlu kapısının arka görünüşü

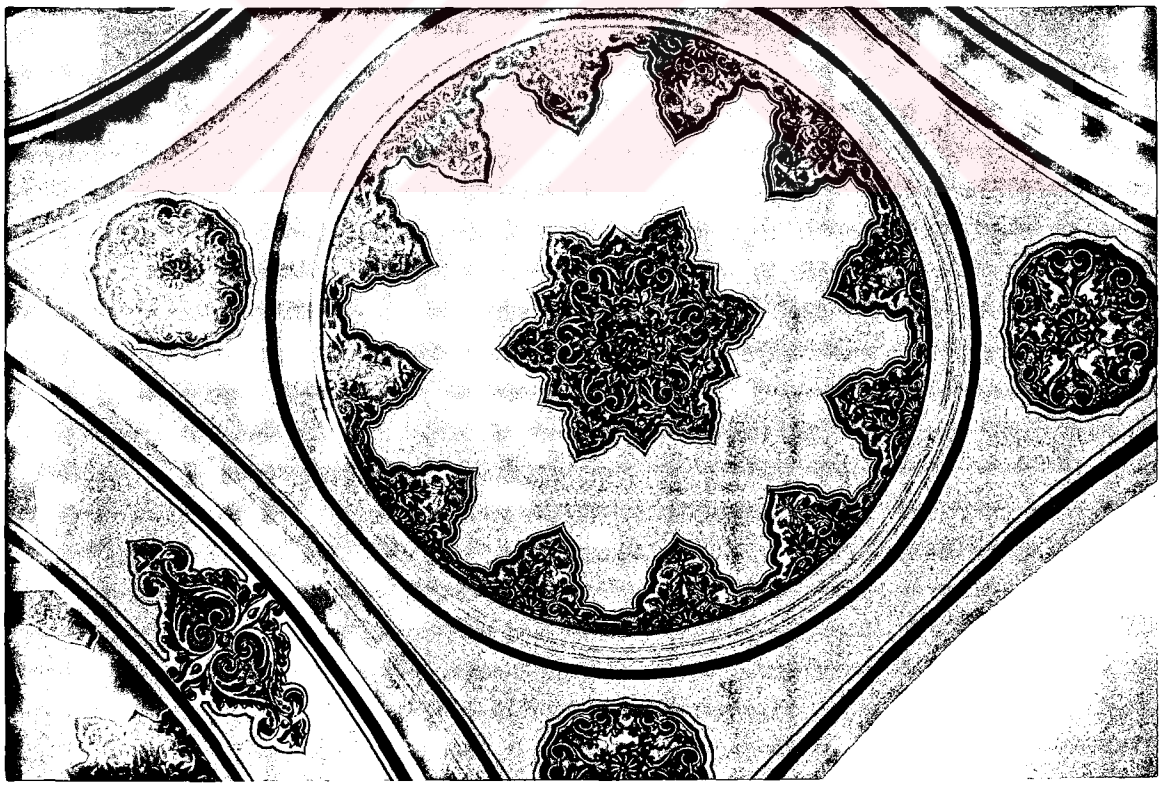
3.3.2.2 Bezeme özellikleri

Kapının (C) ve (S) profilli basık kemeri iki renkli olup, kilit taşı üzerinde stilize edilmiş yaprak motifi yer almaktadır. Girişin üstündeki dikdörtgen kitabe taşının üst kısmında barok bir süsleme bulunmaktadır. Giriş kapısının iki yanındaki çift sütunların arasına yerleştirilen küçük kuzu çeşmecikleri de barok tezyinata sahiptir. Sütunların devamı şeklinde iki yanda ki duvar payeleri arasına tuğra motifleri taşıyan yuvarlak madalyonlar yerleştirilmiştir (Ek 1, Pafta No:19.40). Kapının sağında ve solunda devam eden demir şebekeli pencerelerin, alın kısmında Mehmed Esad Yesari' nin ta' lik hattı ile yazılmış bir kitabe sırası bulunmaktadır. Giriş sonrası devam eden revaklı bölüm kubbe ile örtülü olup, kubbe içleri kalemişleri ile süslüdür (Resim

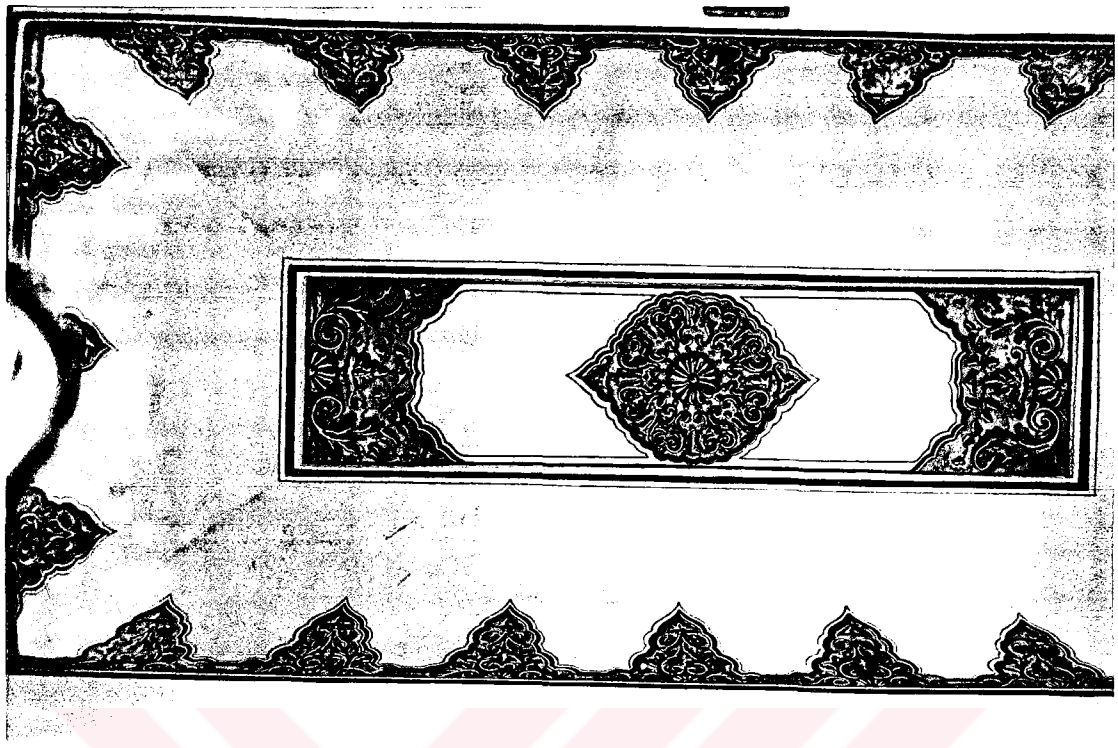
3.52). Bu revaklı bölümün sonunda, ayna taşında barok bezemeler bulunan küçük bir çeşme yer almaktadır (Şensöz, 1970).

Resim 3. 51 I. avlu kapısından girilen revaklı bölüm

Resim 3.52 I. avlu kapısından girilen revaklı bölümün kubbe ve kemer iç yüzündeki kalem işi süsleme

Resim 3.53 I. avludan II. avluya geçişi sağlayan geçitin kalem işi tavan süslemesi

Resim 3.54. I. avluya bakan revaklı bölümün sonunda yer alan borok çeşme (Şensöz, 1970)

3.3.3 II. avlu kapısı

Külliyenin çevresinde toplandığı avlulardan ikincisi dikdörtgen bir şekil göstermekte olup, avlu giriş kapısı bir niş içinde yer almaktadır. İmaret kısmına girilen kapının avluya bakan cephesinin iki yanında, Mısırlı Fazıl Mustafa Paşa ve ailesine ait mezarlar yer almaktadır. Avluyu kuzey, doğu ve batı yönlerinde yuvarlak gövdeli ve volüt başlıklı sütunlara oturan yuvarlak kemerli revak bölümleri çevrelemektedir (Ek 1, Pafta No:1.40), (Haskan, 1996).

3.3.3.1 Mimari özellikleri

II. avlu kapısının mimari özelliklerini inceleyecek olursak:

Plan:
II. avlu kapısı 230 cm genişliğinde, 345 cm yüksekliğindedir. Kapının hemen iki yanında yer alan mermer plastrların genişliği 30 cm'dir. Dış bölümde kapının iki yanında çift yuvarlak gövdeli mermer sütun yer almaktadır. Bu çift sütunlar duvar boşluklarına gömülmüş biçimde olup, 20 cm çapındadır ve mermer kaideler üzerine oturmaktadır. İç bölümde ise kapının iki yanındaki 30 cm'lik mermer plastrlardan sonra 54 cm genişliğindeki plastrlar gelmektedir (Ek 1, Pafta No:21.40), (Güran, 1956).

Cephe:
II. avlu kapısı, avlu duvarından daha yüksek olup, üç tarafı kubbeli revaklarla çevrili olan içinde imaretinde bulunduğu II. avluya açılmaktadır. II. avlu kapısının iki yanında, kitabe seviyesine kadar yükselen çift yuvarlak gövdeli sütun yer alır. Bu sütunlar mermer kaidelere oturmakta olup, başlık kısımları yuvarlak silmeler ve akantus yaprakları ile süslenmiştir. Kapı kemeri pembe, beyaz renkte ve tam dairedir (Ek 1, Pafta No:23.40), Kapının iki yanında, kapıdan daha alçak seviyede yer alan yuvarlak kemerli ve demir şebekeli pencerelerden oluşan bir cephe ile devam etmektedir. Arka cephe, ön cepheye göre daha sadedir (Ek 1, Pafta No:24.40), (Gültekin, 1993).

3.3.3.2 Bezeme özellikleri

II. avlu kapısının iki renkli yarım daire kemerinin dıştaki kilit taşı yaprak motifi ile süslenmiştir. İçteki kilit taşı ise, beyaz mermerdendir. Kemer üzerindeki dikdörtgen bölümde ayet- i kerime ve Maşallah yazısı bulunmaktadır. Kapının yanında ki çift sütunların başlık kısmı yuvarlak silme ve akantus yaprakları ile süslenmiştir. Bu sütunların devamı şeklindeki duvar payeleri arasına yerleştirilen madalyonlar içinde Sultan Selim'in imzalı tuğraları mevcuttur. En üstte de (C) ve (S) profillerin zenginleştirdiği barok bir süsleme yer almaktadır (Ek 1, Pafta No:23.40), (Şensöz, 1970).

Resim 3.55 II. avlu kapısının ön görünüşü

Resim 3.56 II. avlu kapısının arka görünüşü

Resim 3. 57 II. avlu kapısının arka görünüşü

3.3.4 Mihrişah Valide Sultan İmareti

İmaret, Mihrişah Valide Sultan Türbesi ile Hüsrev Paşa Kütüphanesi arasında ve I. avlu içindedir. İmaretin açıldığı avluya, külliyenin güney cephesinde açılan II. avlu kapısından girilmektedir. Avlu girişinin iki yanında, Mısırlı Fazıl Mustafa Paşa (Ö. 1875) ve ailesine ait demir şebekeli mezarlar bulunmaktadır (Haskan, 1996).

Resim 3.58 II. avluda yer alan mezarlıklar

3.3.4.1 Mimari özellikleri

Mihrişah Valide Sultan İmareti'nin mimari özelliklerini inceleyecek olursak:

Plan :

II. avlunun içinde yer alan imaret, kuzey, doğu ve batı yönlerinde kubbeli revaklarla çevrilidir. Doğu ve batı yönündeki revaklara kuzeydeki revaklı bölümden geçilmektedir. Kuzey yönünde on adet mermer sütun, doğu ve batı yönlerinde ise yedişer adet mermer sütun yer almaktadır. Sütun aralıkları her üç yönde eşit olarak 310 cm'dir. Köşelerdeki sütunlar ise kırkbeş derecelik

açı ile birleşmekte ve aralıkları 155 cm'dir. Avlunun batısında kalan mekanlardan Z01 ve Z02, içinde türbenin de bulunduğu I. avlunun revaklarıyla pencere ve kapılar ile bağlantı halindedir. Ayrıca buradaki tonozlu geçitten de I. avluya geçiş sağlanmaktadır. Z01 müdür odası, Z02 toplantı odası, Z03 bekçi odası, Z04 doktor-veteriner odası, Z05 wc olarak kullanılmaktadır.

Kuzeydeki mekanlardan Z06 nolu tek kubbeli mekan, sol tarafta tonozlu dikdörtgen bir ek birimle genişletilmiştir. Bu mekanın, girişin karşısına ve sağına rastlayan duvarlarında dikdörtgen nişler bulunmaktadır. Bugün burası kesilen etlerin, soğutulma ve dinlendirilme işlemlerinden geçirildiği buzhane bölümü olarak kullanılmaktadır (Ek 1, Pafta No:1.40). Z07 nolu mekan mutfak bölümüdür. Mutfak derin nişler içinde üç adet pencere ve bir kapı ile revaklı bölüme açılmaktadır. Z08 nolu mekan ise yemekhane bölümüdür. İçinde iki ocağın bulunduğu yemekhane bölümünün, sağında ve solunda dikdörtgen nişler içinde dolaplar yer almaktadır. Bu bölümde derin nişler içindeki dört adet pencere ve bir kapı ile revaklı bölüme açılmaktadır.

Avlunun doğusundaki mekanlar derin nişler içindeki pencerelerle sebilinde içinde bulunduğu hazire kısmına açılmaktadır. Bu mekanlardan ortada ki daha büyük ve dışa taşkın biçimdedir. Bu mekanlardan, Z10 bay-wc-duş, Z11 idare, Z12 ambar memuru odası, Z13-Z14 jeneratör odası, Z15 erzak deposu, Z16 bayan-wc, Z17 elektrik odası olarak kullanılmaktadır. Z13 ve Z15 mekanlarına Z14' den geçilmektedir. En uçtaki Z09 nolu eklenti olan camekanlı bölüm ise kesimhane bölümüdür (Ek 1, Pafta No:1.40).

Cephe:

Avluyu üç yandan yuvarlak gövdeli ve volüt başlıklı mermer sütunlara oturan yuvarlak kemerli revak bölümleri çevrelemektedir. Revak bölümlerinin kemer taşları tuğladandır. Bu revakların avluya bakan yüzlerinde iki sıra tuğla, bir sıra taş dizisi kullanılmıştır (Ek 1, Pafta No:27.40). Avluya açılan dikdörtgen formlu pencereleri küfeki söveler çevrelemektedir. Bu pencerelerin ayrıca lokmalı demir şebekeleri vardır. Kuzeydeki revakların arkasında bulunan üç büyük mekanın üstleri kubbe ile örtülüdür, ortadaki daha yüksek olan kubbe sekizgen kasnak üzerine oturmaktadır. Pandantifli bu kubbenin ortasında aydınlık feneri bulunmaktadır (Resim 3.69).

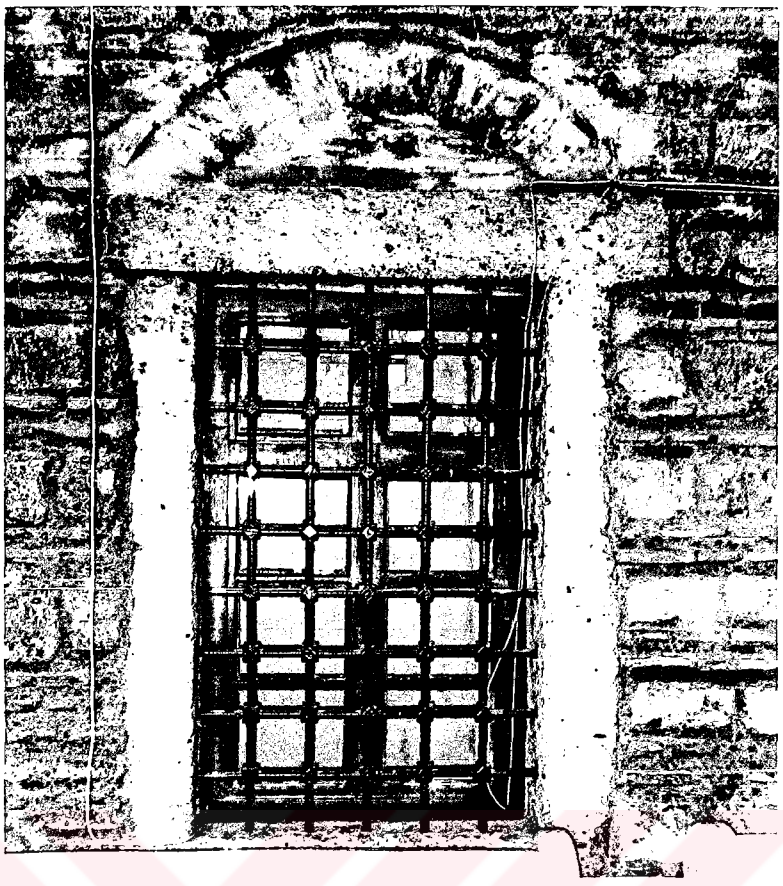
İmaretin beş tane sekizgen, altı tanede silindirik olmak üzere toplam onbir bacası vardır. Bacalar tuğla ve horasan harcından olup, açık külahlıdır (Ayan, 1973).

Resim 3.59 II. avlunun batısında yer alan revaklı bölüm

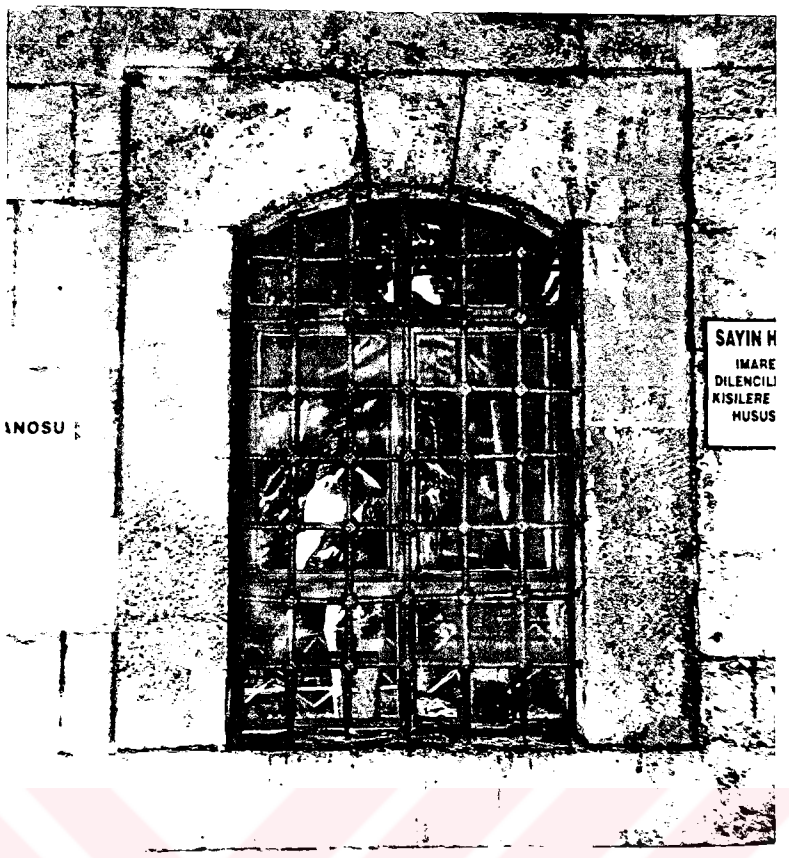
Resim 3.60 II. avlunun kuzeyinde yer alan revaklı bölüm (Şensöz, 1970)

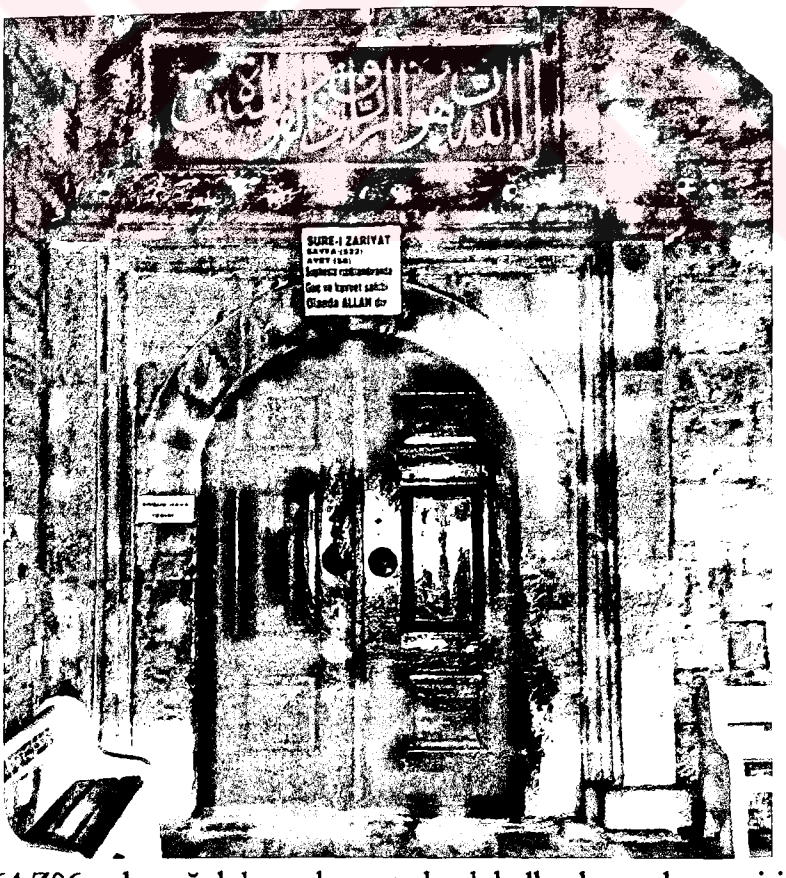
Resim 3.61 II. avlunun batısındaki revaklı bölümden pencere detayı

Resim 3. 62 II. avlunun batısındaki revaklı bölümden kapı detayı

Resim 3. 63 II. avlunun kuzeyindeki revaklı bölümden pencere detayı

Resim 3.64 Z06 nolu soğuk hava deposu olarak kullanılan mekanın giriş kapısı

Resim 3. 65 Z08 nolu yemekhane olarak kullanılan mekanın giriş kapısı

3.3.4.2 Yapım sistemi ve malzeme özellikleri

Mihrişah Valide Sultan İmareti'nin yapım sistemi ve malzeme özelliklerini inceleyecek olursak:

Duvarlar:

Kagir olarak yapılan imaretin, duvar kalınlığı yaklaşık olarak 160 cm' dir

Sütunlar:

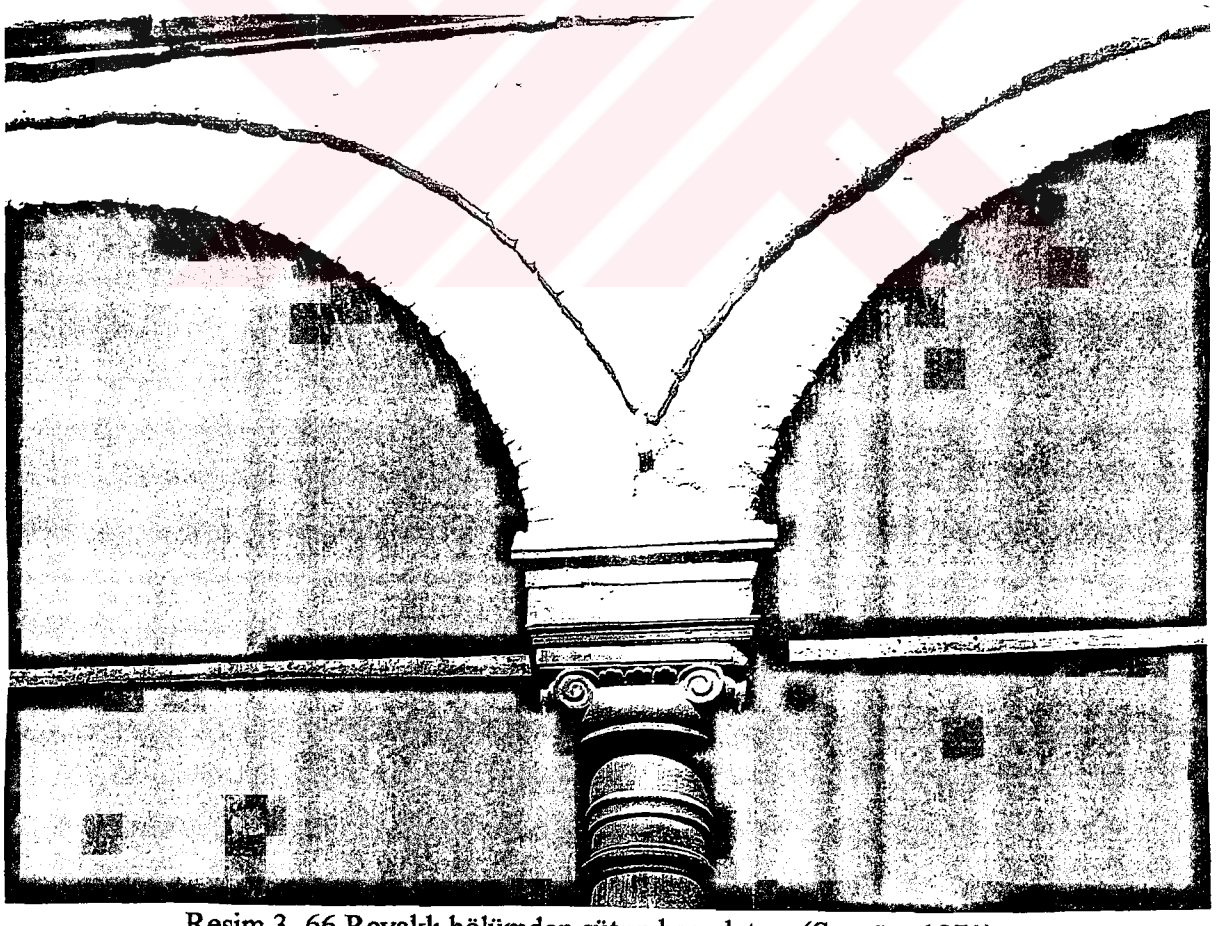
Revaklı kısımda ki düşey taşıyıcılar sütunlardır. Tunç bileziklere oturan mermer sütunlar daire kesitli olup, 25 cm çapındadır. 250 cm yüksekliğindeki bu sütunlar volütlü sütun başlıkları taşımaktadır (Resim 3.66), (Gültekin, 1993).

Kemerler:

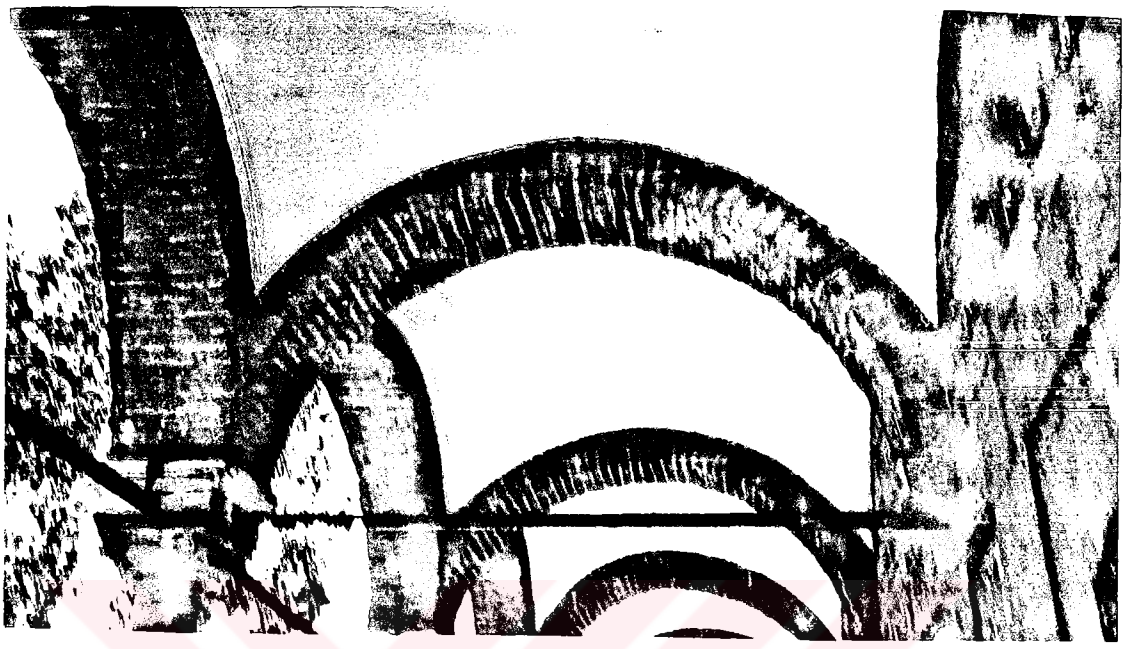
Revaklı kısımdaki düşey taşıyıcılar yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Bu kemerleri de birbirine 2.5x5 cm boyutlarında ki gergi demirleri bağlamaktadır. Kalınlıkları 50 cm olan kemerler tuğladan yapılmıştır (Ek 1, Pafat No:26.40). Buzhane, mutfak ve yemekhane mekanlarının giriş kapılarının kemer ve kilit taşlarında ise küfeki taşı kullanılmıştır.

Kubbe:

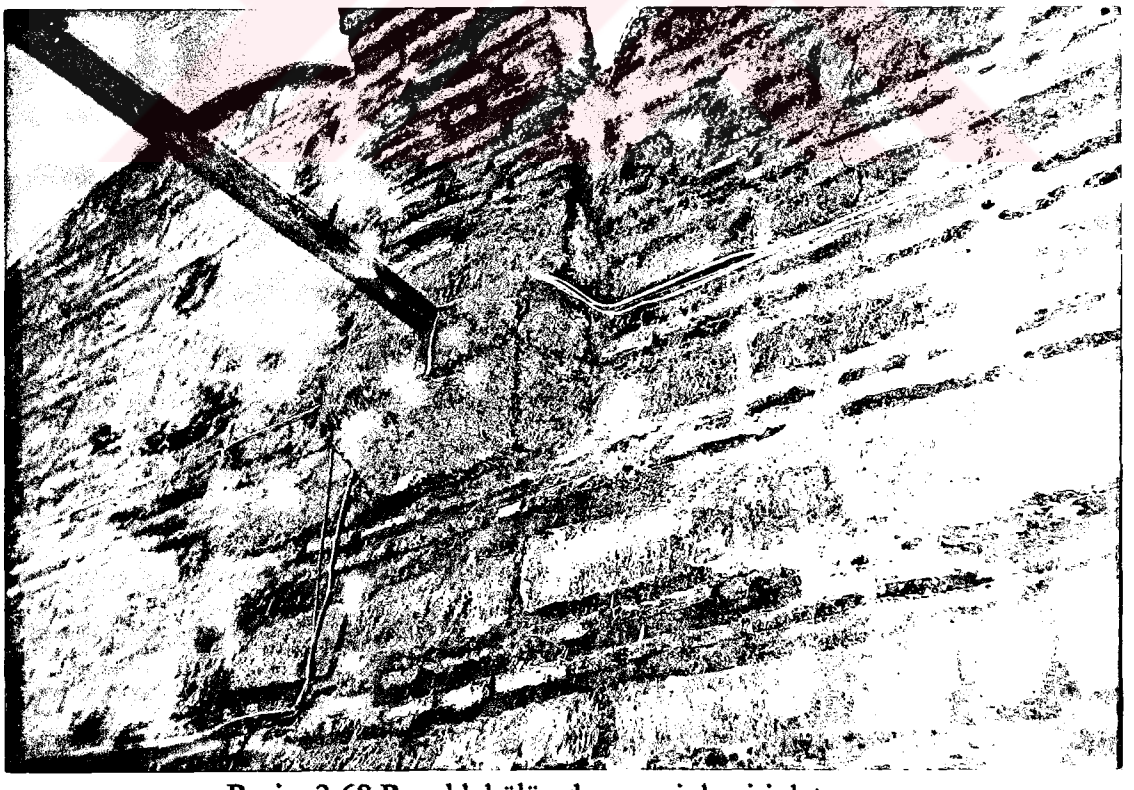
Kuzeydeki revakların arkasında bulunan üç büyük mekanın üstü ortadaki daha yüksek olan üç kubbe ile örtülüdür. Kubbelere geçiş pandantiflerle sağlanmaktadır. Avlunun doğu ve batısındaki kare mekanlar ise aynalı tonozlarla örtülüdür. Revakların üstü de kubbelerle örtülmüştür. Kubbe tavanları beyaz sıva ile kaplıdır. Örtü malzemesi olarak da, kurşun örtü kullanılmıştır. İç mekanda ve revaklı kısımda döşeme kaplaması mermerdir. Kubbe ve tonozlarda ise kullanılan malzemenin tuğla olduğu düşünülmektedir (Resim 3.69), (Şensöz, 1970).

Resim 3. 66 Revaklı bölümden sütun başı detayı (Şensöz, 1970)

Resim 3. 67 Revaklı bölümden kemer detayı

Resim 3.68 Revaklı bölümden gergi demiri detayı

Resim 3.69 II. avlunun kuzeyindeki revaklı bölümden çatı detayı

3.3.5 Mihrişah Valide Sultan Sebil ve Çeşmesi

Sebil ve çeşme yapısı 1795 yılında, külliyenin güneydoğu köşesinde inşa edilmiştir. Mihrişah Valide Sultan İmareti ile Hüsrev Paşa Kütüphanesi arasındadır. Sebilin girişi sahil yolu üzerinden girilen hazire içindedir (Şekil 3.3). Türk barok üslubunun en güzel örneklerindendir (Peköz, 1963).

3.3.5.1 Mimari özellikleri

Mihrişah Valide Sultan Sebil ve çeşmesinin mimari özelliklerini inceleyecek olursak:

Plan:

İçten tam daire, dıştan dalgalı bir forma sahip olan sebil, cephede yarım daire planlı olarak dışarıya çıkıntı yapmaktadır (Ek 1, Pafta No:28..40). Beş pencere boşluğu, üçlü demet sütunlarla birbirinden ayrılarak, dış bükey yüzeylerle dilimli bir form oluşturulmuştur. Bu

pencere boşlukları yaklaşık olarak 90 cm genişliğindedir. Sebilin girişi arkada ki hazire kısmındandır. İçinde, ayna taşında barok motifler bulunduran küçük mermer bir çeşme vardır (Resim 3.95). Sebilin çeşmelerle olan bağlantısında aradaki kot farkını bir niş ve duvara gömülü mermer bir sütun sıfırlamaktadır. 23 cm çapında ve daire kesitli olan bu sütunlar 117.5 cm yüksekliğinde mermer bir kaide üzerine oturmaktadır. Ayna taşının iki yanında pembe renkli granit sütunlar, daire kesitli olup, 20 cm çapındadır. Bu sütunlar da döşemeden 75 cm yüksekliğindeki mermer testilikler üzerine oturmaktadır (Ek 1. Pafta No:28.40). Dış bükey bir form verilen yalak taşı 10.5 cm kalınlığındadır (Gültekin, 1993).

Cephe:

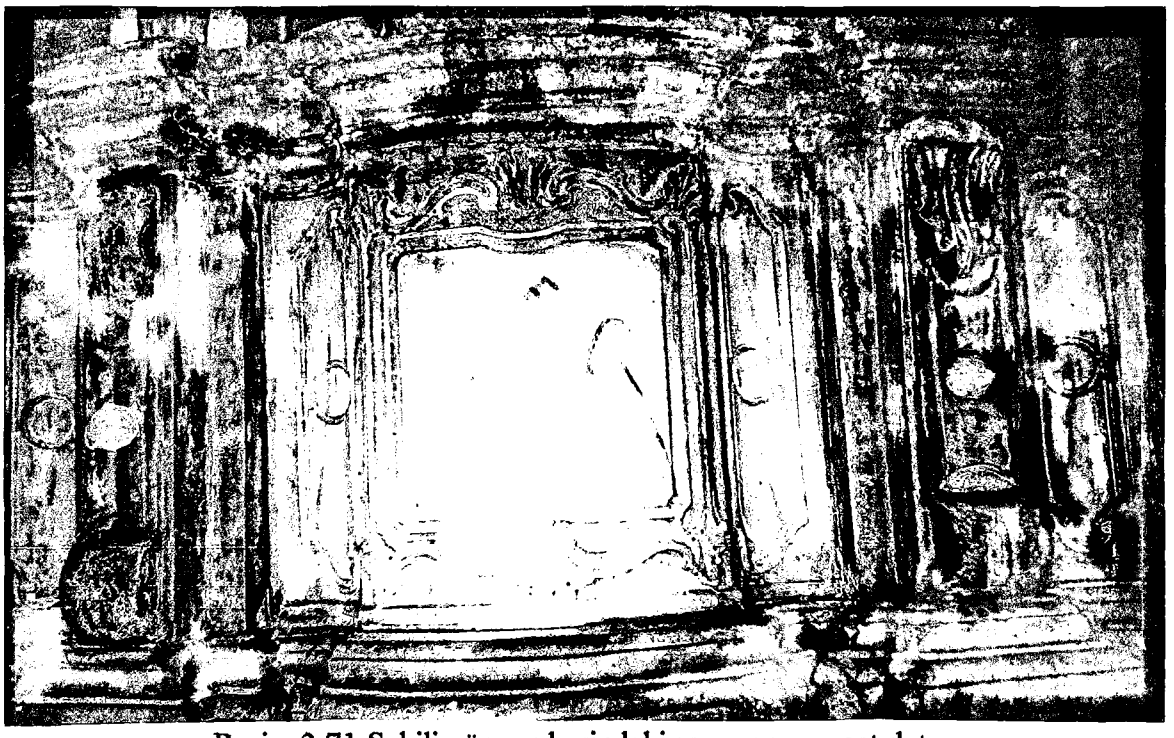
Sebil üç basamaklı mermer bir kaide üzerine oturmaktadır. Yapıyı dört bölümde inceleyecek olursak; birinci bölüm, mermer kaide üzerinde yükselen dalgalı bir forma sahip olan parapet kısmıdır (Resim 3.76). İkinci bölüm ise, üçlü demet sütunlarla birbirinden ayrılan pencereli kısımdır. Sebil beş pencere ile dışa açılmaktadır. Her pencerede beş su verme aralığı bulunmaktadır. Pencerelerde 85x250 cm boyutunda dökme demir şebekeler bulunmaktadır (Ek 1, Pafta No:31.40), (Resim 3.74). Pencerelerin içteki yüzeylerinde ise ahşap pencere kapakları mevcuttur. Bu ahşap pencere kapaklarına da sebilin dairesel formuna uygun olarak, dairesellik verilmiştir (Ek 1, Pafta No:30.40). Üçüncü bölüm, sütunların hizasında yükselen payelerle sınırlandırılan, dışbükey alanların oluşturduğu korniştir. Bu kısımda oldukça hareketli kartuşlar göze çarpmaktadır. Bu bölüm birkaç sıra profille sonuçlanmaktadır. Akantus yapraklarının süslediği volütlerle sınırlandırılan kartuşların içinde kitabe yer almaktadır (Resim 3.78). Dördüncü bölümü ise geniş bir saçak üzerine oturan çatı kısmı oluşturmaktadır. Sebil ve çeşme grubunu birbirinin devamı olan hareketli bir saçak örtmektedir (Resim3.75). Sebilin tamamı kagir olarak yapılmış, sadece ön cephesi mermer ile kaplanmıştır. Sebilin girişi arka cephedendir. (C) ve (S) profilli basık kemerli bir kapıdan girilmektedir (Resim 3.80). Arka cephede tamamen küfeki taşı kullanılmıştır (Ek 1, Pafta No:32.40). Geniş bir saçak üzerine oturan külah biçimindeki çatısı kurşun örtü ile kaplıdır (Şerifoğlu, 1995).

Sebilin iki yanında ve daha alçakta kalan küp gövdeli çeşmeler, gerek mimari gerekse süsleme bakımından birbirlerini tekrarlamaktadır. Kabartma süslemeleri olan ayna taşlarını iki yanda

duvara gömülmüş sütunlar sınırlamaktadır. Üstte yer alan dikdörtgen bölüme su ayeti yerleştirilmiştir. Tekneler kurna biçiminde ve yalak taşları yüksekçedir (Resim 3.88). Sebilin çeşmelerle olan bağlantısında aradaki kot farkını sıfırlayan nişler içine küçük birer mihrapçık yerleştirilmiştir (Resim 3.93), (Affan, 1993).

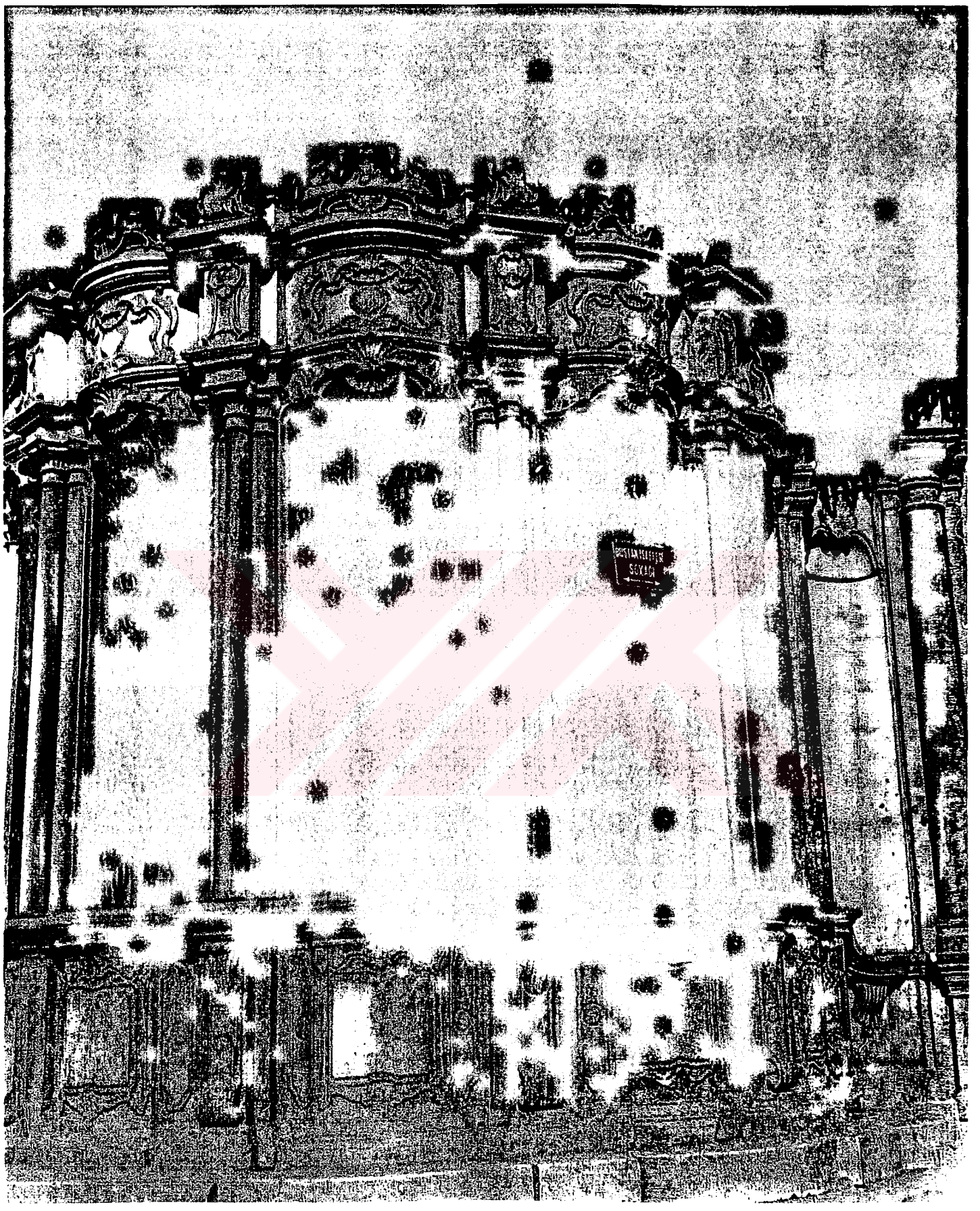
Resim 3.70 Mihrişah Valide Sultan Sebil ve Çeşmesi (Şensöz, 1970)

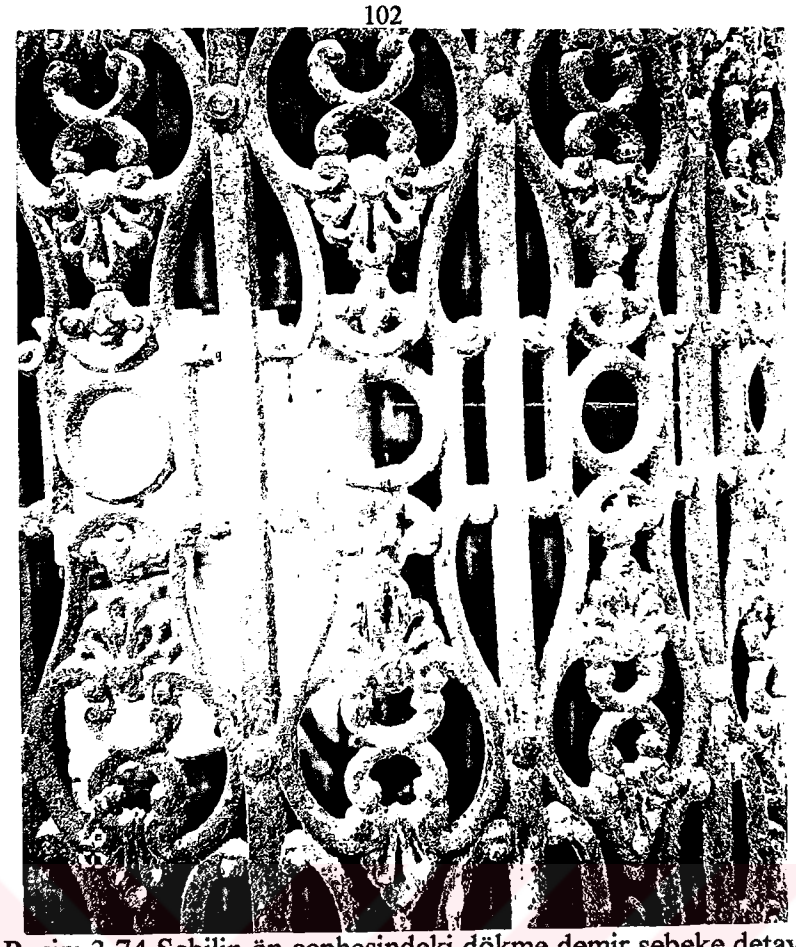
Resim 3.71 Sebilin ön cephesindeki mermer parapet detayı

Resim 3.72 Sebilin ön cephesindeki mermer parapet detayı

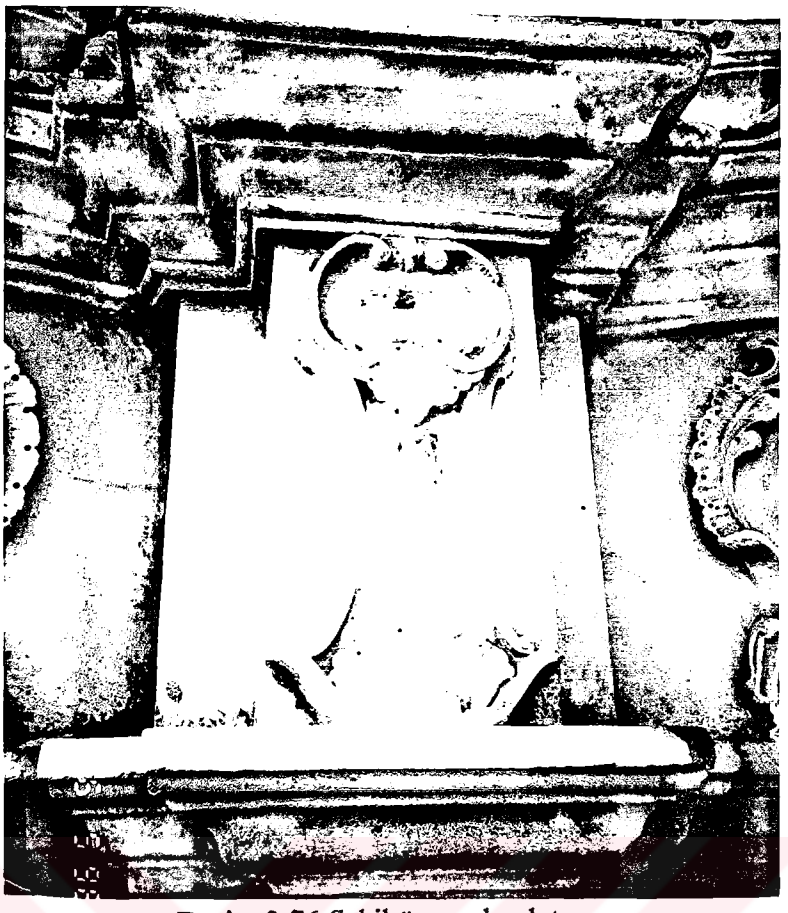
Resim 3.73 Sebilin ön cephesindeki pencere detayı (Şensöz, 1970)

Resim 3.74 Sebilin ön cephesindeki dökme demir şebeke detayı

Resim 3.75 Sebil ön cephe detayı

Resim 3.76 Sebil ön cephe detayı

Resim 3.77 Sebil ön cephe detayı

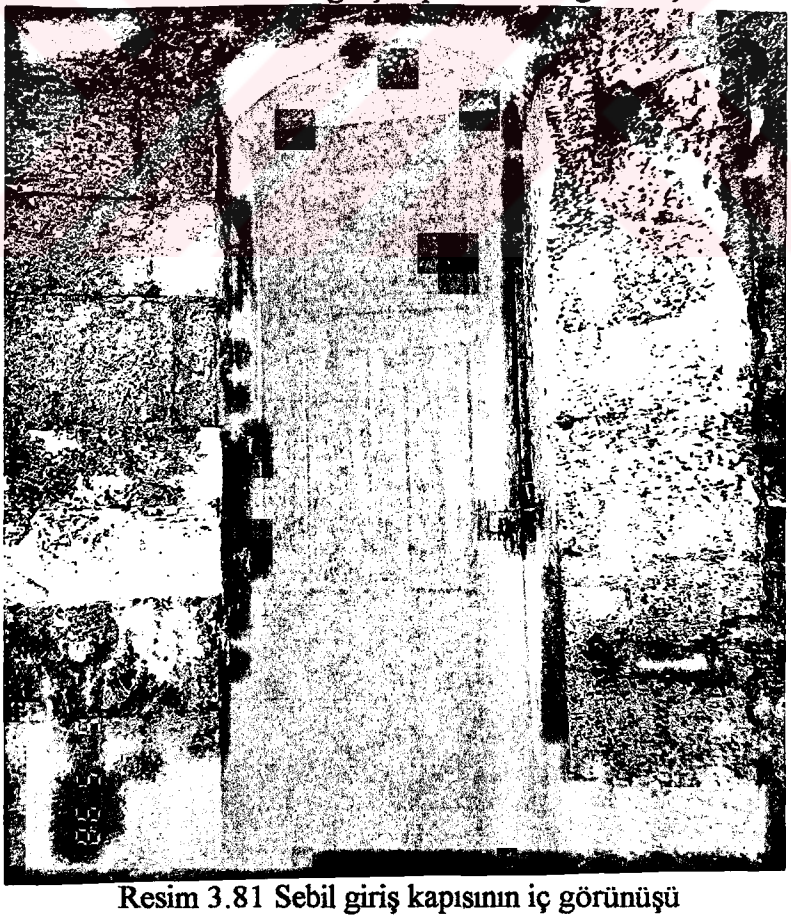
Resim 3.78 Sebilin ön cephesindeki, akantus yaprakları ile süslü kartuşlar içindeki kitabe dizisi

Resim 3.79 Sebil arka görünüşü

Resim 3.80 Sebil giriş kapısının arka görünüşü

Resim 3.81 Sebil giriş kapısının iç görünüşü

Resim 3.82 Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi (Şensöz, 1970)

3.3.5.1.3 Bezeme özellikleri

Sebil pencerelerinin (C) ve (S) kıvrımlı kemerlerinin kilit taşları stilize edilmiş istiridye kabuğu motifi ile süslenmiştir. Cephedeki pembe renkli granit sütunlar volütlü sütunbaşlıklarını taşımaktadır. Pencerenin bitkisel tezyinatlı dökme demir şebekeleri bulunmaktadır (Resim 3.74). Her pencerenin üzerinde, akantus yapraklarının süslediği volütlerle sınırlandırılan kartuşların içinde her biri, birer kıta olmak üzere beş kıtalık bir kitabesi vardır (Resim 3.78). Ancak kitabesinde tarih ifade eden hiçbir kayıt yoktur. Sebilin kitabesi, Galata Mevlevihanesi Şeyhi meşhur divan şairlerimizden Şeyh Galip tarafından kaleme alınmıştır (Haskan, 1996).

Kitabede:Mehd-i cenab-ı Saltanat iklil tac-ı mekremet
Ma' mure-saz-ı memleket subh-ı sipihr izz ü cah
Guş eyle kadr-ı gevherin o saf zat' ı bihterin
Hurşididir ol haverin Sultan Selim' i Cem Şah

Bahş itdi mal muhibb- yab dünyayı itdi feyzyab
Kurb- i Ebı Eyyüb' e ab icrasına kıldı nigah
Bir nev sebil itdi bina hem boş eda hem canfeza
Nezdik eshab- ı safa Rıdvan' ı Halide şahrah

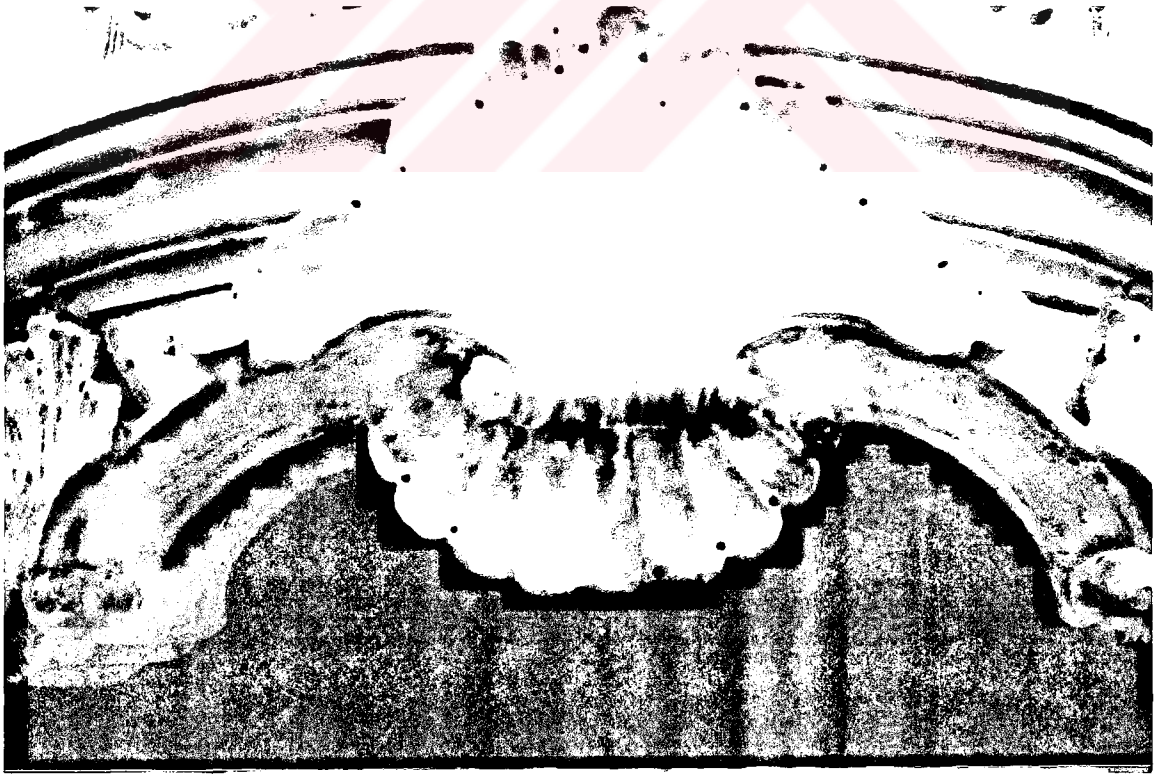
Güya ki bir kaşanedir revzeleri şahanedir
Cennetmidir ayanedir olmuş mahall- i iştibah
Oldu bu yerde rev- nüma mazmun tecri tahteha
Kıldı kerametle ol daver- i devlet penah

İt' am için afakı heb yabdı imaret müntehab
Ensardan eyler taleb nasr- ı Livayı Padişah
Yekpare ihsandır işi cud- ı firvandır işi
İrvayı atşandır işi her tavrı tevfik- i ala

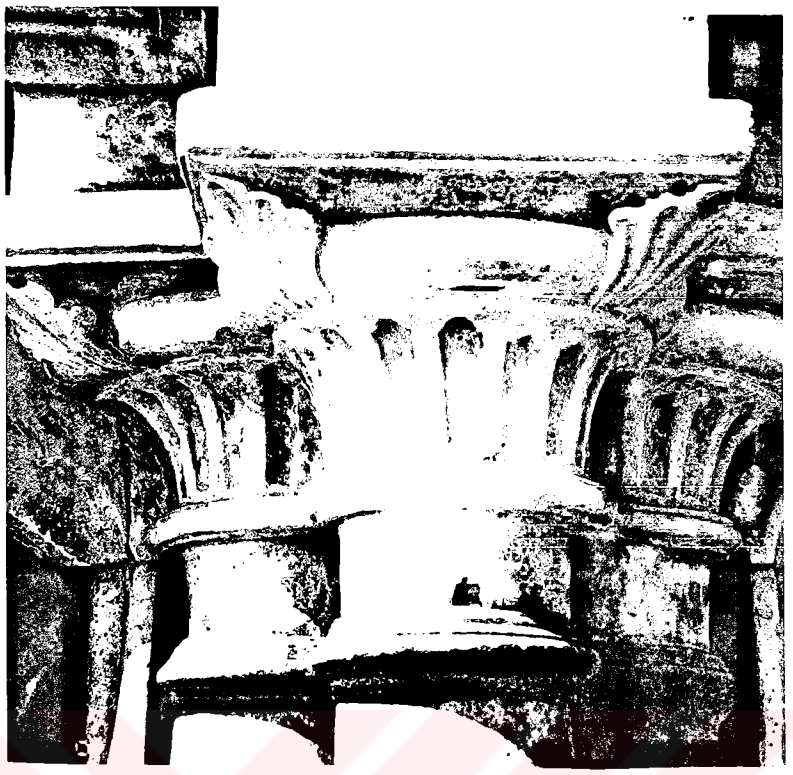
Esrar- ı sahbin mazharı ehva- ı hayrın masdarı

Seyr et bu ab- ı kevseri nur içre istersen şinah
Galib kalemden akdı bil tarihi hem- çün selsebil
Eshaba Zemzem hem sebil ayn- ı safayı Mihrişah (Haskan, 1996).

Sebilin iki yanında yer alan ikiz çeşmelerin ince ve kalın profillerle çerçevelendirilen çeşme aynalarına, içiçe üçtane (S) kıvrımlı kemer ve kilit taşlarında stilize edilmiş istiridye kabuğu motifleri yerleştirilmiştir (Resim 3.85). Ayna taşının üstünde yer alan dikdörtgen bölümde su ayeti bulunmaktadır. Çeşme en üstte merkezine yerleştirilen bir madalyonun oluşturduğu taç kısmı ile son bulmaktadır. (Resim 3.90). Çeşmenin yalak taşına dışbükey form verilerek, bitkisel motiflerle süslenmiştir (Resim 3.92). Çeşmenin iki yanında yer alan çift sütunlar, volütlü sütun başlıklarına sahiptir. Bu sütunlar mermer testilikler üzerine oturmaktadır (Resim 3.87). Sebil ile çeşmeler arasına yerleştirilen mermer sütunlar testilikten daha yüksek mermer kaidelere oturmaktadır (Resim 3.87). Bu sütunlarda volütlü sütun başlıklarına sahiptir (Resim 3.91). Sebilin çeşmelerle olan bağlantısında nişler içine yerleştirilen mihrabın alın kısmında stilize edilmiş deniz kabuğu motifi yer almaktadır (Resim 3.93). Sebil ve çeşme grubunu örten geniş saçak da kalem işi bezemelerin olduğu tahmin edilmektedir (Affan, 1993).

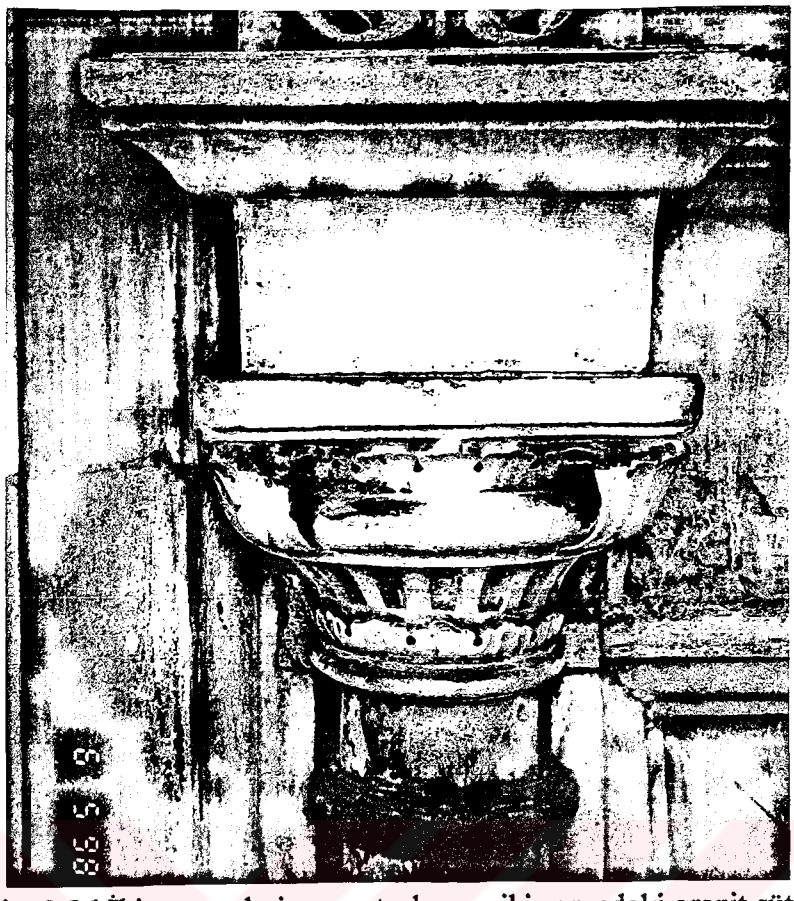
Resim 3.83 Sebil pencerelerinin kilit taşlarını süsleyen stilize edilmiş deniz kabuğu motifi

Resim 3.84 Sebilin ön cephesindeki demet sütunlar ve bunların volütlü sütun başlıkları

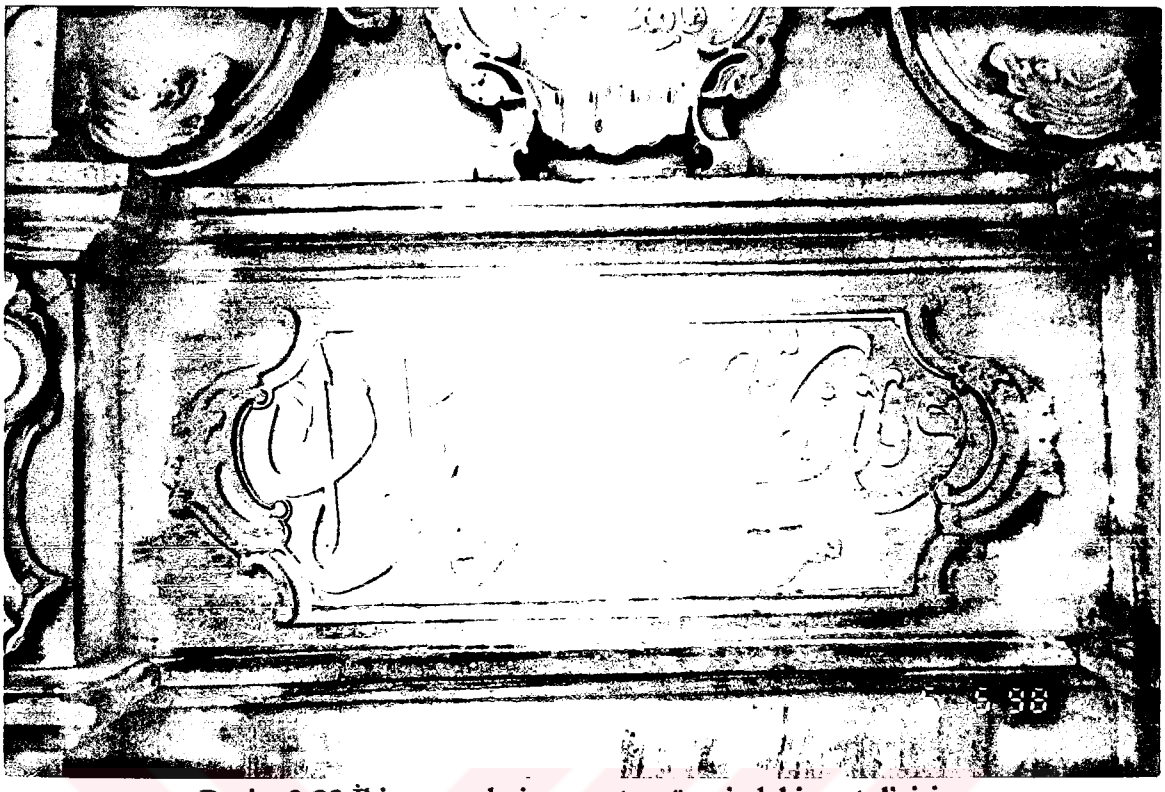
Resim 3.85 Sebilin iki yanındaki ikiz çeşmelerin ayna taşı detayı

Resim 3.86 İkiz çeşmelerin ayna taşlarının iki yanındaki granit sütunlar ve volütlü sütun başlıkları

Resim 3.87 İkiz çeşmelerin mermer testilikleri ve sebil ile çeşmeler arasındaki sütunların oturduğu mermer kaide

Resim 3.88 İkiz çeşmelerin ayna taşı üzerindeki ayet dizisi

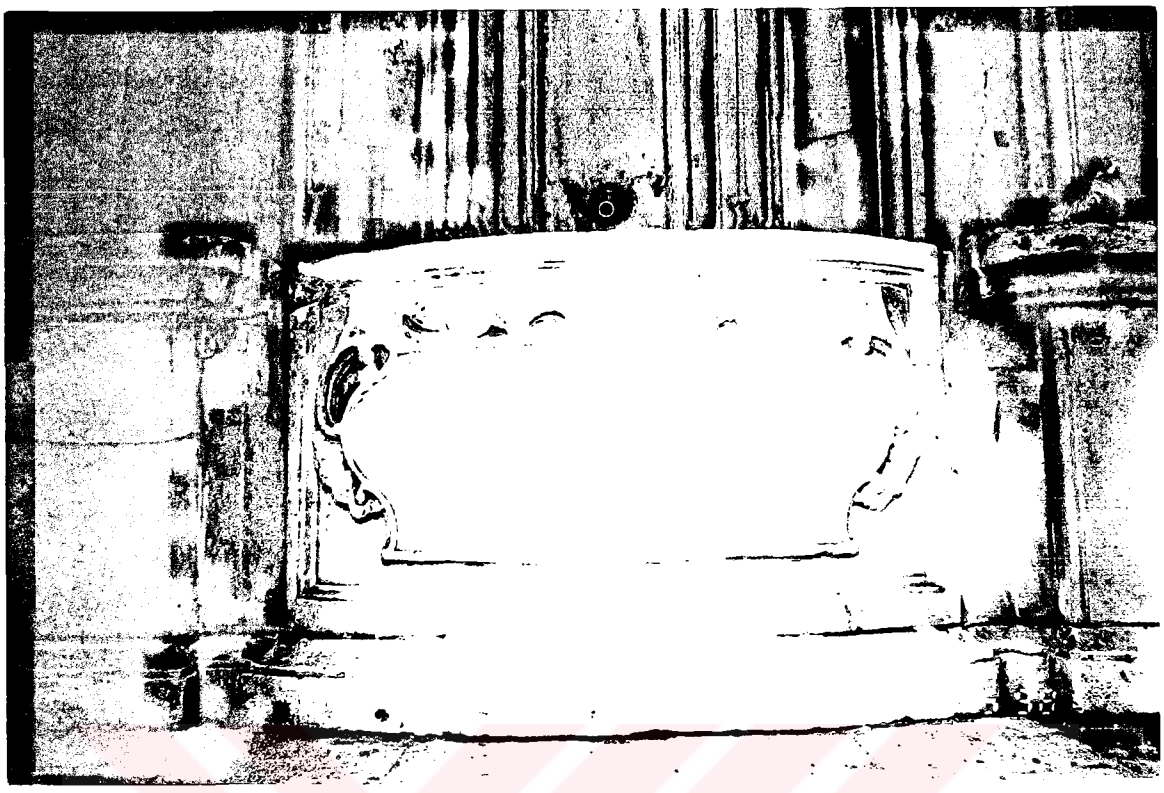
Resim 3.89 Ayet dizisinin iki yanındaki, mermer plastrlar üzerindeki barok süsleme

Resim 3.90 Ayet dizisi üzerinde yer alan barok süsleme

Resim 3.91 Sebil ile ikiz çeşmeler arasına yerleştirilen mermer sütun ve volütlü sütun başı

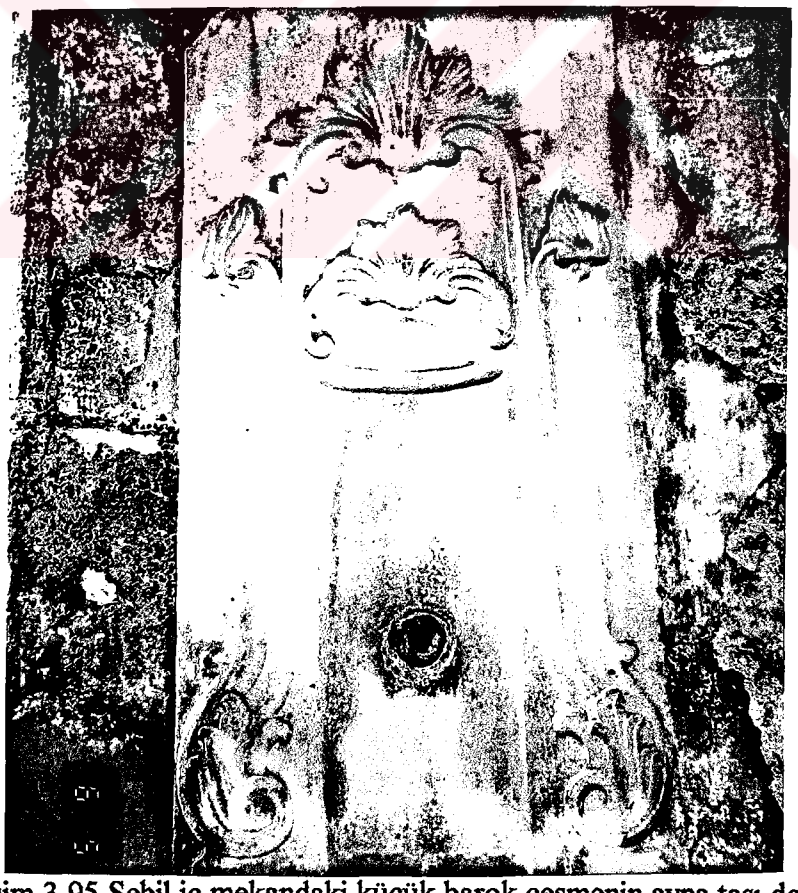
Resim 3.92 İkiz çeşmelerin barok süslemeli yalak taşı detayı

Resim 3.93 Sebil ile çeşme arasına yerleştirilen mihrap bölümü

Resim 3.94 Sebil ile çeşme arasına yerleştirilen mihrap bölümü

Resim 3.95 Sebil iç mekandaki küçük barok çeşmenin ayna taşı detayı

3.3.6 Mihrişah Valide Sultan Mektebi

(12197 1795) tarihli Mihrişah Valide Sultan Mektebi, külliyeyi oluşturan yapılar topluluğu içinde yer almaz. Bostan İskelesi Sokağı üzerinde türbenin karşısında yer alıp, bugün mezarlıklar içinde kalmıştır (Ek 1, Pafta No:1.40). Mekteb'in bahçe kapısı Ferhat Paşa Türbesi' nin haziresinin arkasında ve Bostan İskelesi Sokağı üzerindedir (Resim 3.96), (Haskan, 1996).

Resim 3.96 Mihrişah Valide Sultan Mektebi'nin içinde bulunduğu mezarlık

3.3.6.1 Mimari özellikleri

Mihrişah Valide Sultan Mektebi' nin mimari özelliklerini inceleyecek olursak:

Plan:

Mektep yapısı 1795 yılında ilk yapıldığında, yaklaşık olarak kare planlı ve giriş kapısı batı yönünde idi. Dikdörtgen formlu beş penceresi vardı. 1997'de yapılan onarım sonucunda, mektebin yanına yapılan ek ile, kare formlu planı L şeklinde plana dönüştürülmüştür. Batı

yönündeki orijinal giriş korunmuş, yanına eklenen bölüme doğu yönünde bir kapı daha açılmıştır. Bu girişin önünde ki sahanlık kısmı dört basamakla bahçe kotundan yükseltilmiştir (Ek 1, Pafta No:1.40), (Haskan, 1996).

Cephe:

Mekteb'in cephesinde, iki sıra tuğla ve bir sıra taş dizisi kullanılmıştır. Cephede yuvarlak kemerli alınlıklar içine alınmış dikdörtgen pencereler bulunmaktadır. Dikdörtgen formlu pencerelerin etrafını küfeki söveler çevrelemektedir. Pencerelerde lokmalı demir şebekeler kullanılmıştır. Orijinal olan bölümün çatısı iki yöne eğimli ahşap çatıdır. Çatı örtüsü olarak alaturka kiremit kullanılmıştır (Gültekin, 1993).

Resim 3.97 Mihrişah Valide Sultan Mektebi (Şensöz, 1970)

4. YAPIDAKİ BOZULMALAR, NEDENLERİ ve KORUMA ÖNERİLERİ

4.1 Yapıdaki Bozulmalar

Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, yapıldığı dönemden bugüne kadar özgün durumunu koruyarak günümüze kadar gelebilmiş yapılardandır. Bu durumda kalabilmesinin en önemli nedenlerinden biri, genel olarak külliyeyi meydana getiren yapıların özgün işlevleri ile kullanılmalarıdır. Külliyede bugün için tamamen yok olan bir birim mevcut değildir. Türbe ve imaret orijinal fonksiyonlarını bugün de devam ettirmektedir. Sebil ve mektep için aynı durum söz konusu değildir, bugün mevcut bir işlevleri yoktur.

4.1.1 Mihrişah Valide Sultan Türbesi

Mihrişah Valide Sultan Türbesi 1995 yılına kadar bakımsız bir durumda idi. 1995 yılındaki İstanbul Türbeler Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen onarım ile türbe, tekrar eski işlevine kavuşmuştur. 1997 yılında ziyarete açılmıştır. Geçirdiği onarım sayesinde bugün çok bakımsız bir durumda değildir.

Yapı bünyesindeki bozulmaları gruplandıracak olursak:

Yapısal Bozulmalar:
Türbe ve revaklı giriş bölümünün kubbe iç yüzeylerinde yer alan kalemişleri, yapılan onarım sonrası yenilenmiş olup, bugün iyi durumdadır. Üst sıra pencerelerinin açıldığı yüzeydeki kalem işlerinde nemden dolayı bir bozulma görülmektedir (Ek 1, Pafta No:8.40).

Türbe iç mekanında, alt sıra pencerelerinin altında devam eden mermer parapet yüzeyin üzeri sıva ile kaplanmıştır. Mermer yüzeylerde ve granit sütunlarda kirlenme görülmektedir. Ahşap pencere ve dolap kapakları, onarımdan dolayı bugün bakımlı durumdadır. Türbe giriş kapısı kaybolan kapı tokmakları dışında orijinal durumunu korumaktadır (Resim 4.4). Türbedeki orijinal döşemenin üzeri halı ile kaplanmıştır.

Revaklı bölümün mermer döşeme kaplamasında ise kirlenme ve çatlamalar vardır. Revaklı bölümdeki mermer sütunlara oturan kemerleri birbirine bağlayan demir gergilerde ve sütunların oturduğu tunç bileziklerde paslanmalar görülmektedir (Ek 1, Pafta No:8.40).

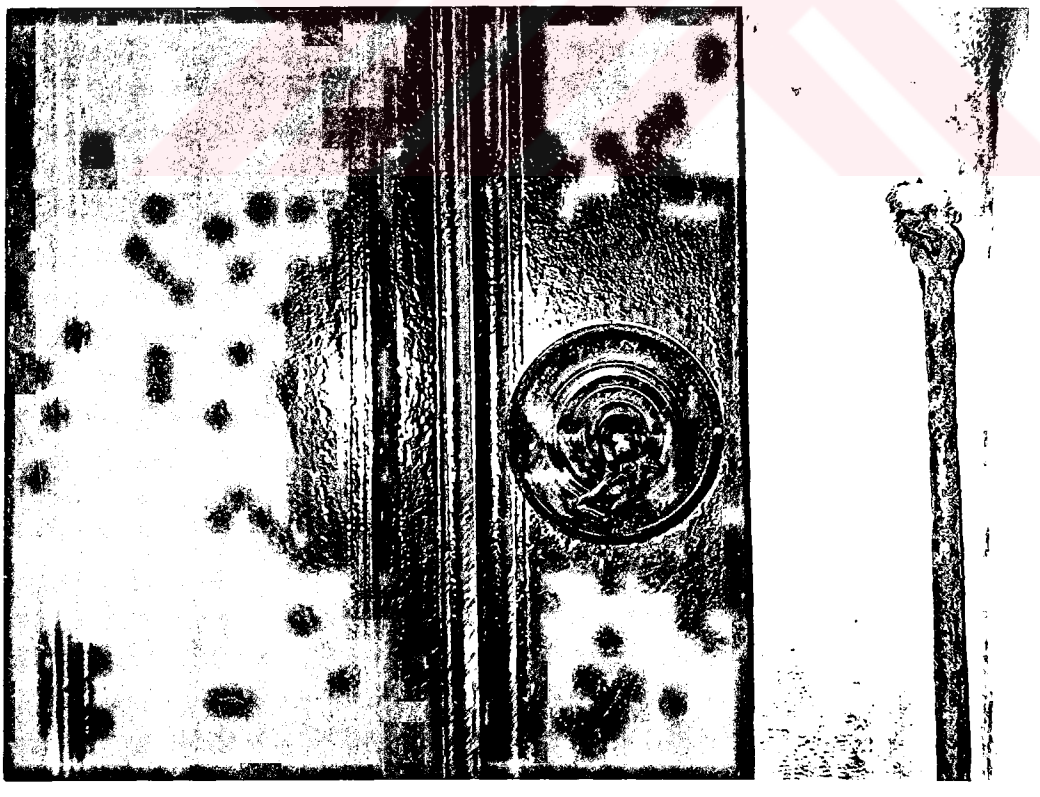
Resim 4.1 Türbe iç mekanın üst sıra pencerelerinin arasında kalan kalem işlerindeki bozulmalar

Resim 4.2 Türbenin iç mekanının kalem işlerindeki bozulmalar

Resim 4.3 Türbenin iç mekanında sıva ile kaplı durumda olan mermer yüzeyleri

Resim 4.4 Türbe giriş kapısının çalınan kapı tokmakları

Cephe Bozulmaları:

Türbedeki cephe bozulmalarının en belirgin olanları, türbe ön cephesinde, granit sütunlarda ve mermer sütunbaşlarında, mermer duvar yüzeylerinde, revaklı bölüm cephesinde mermer sütun ve sütunbaşlarında, kemerlerde görülen yoğun kirlenmedir. Bu kirlenmeye en büyük sebep, hava kirliliğidir. Havadaki karbondioksit, kükürtdioksit ve kükürttrioksit gazlarının yağmur suyunda erimesi ile mermer yüzeylerde kara, geçirimsiz bir tabaka oluşmuştur (Ek 1, Pafta No:9.40).

Cephede ısı farklılıklarından dolayı mermer ek yerlerinde açılmalar ve yüzeyde yeryer aşınmalar görülmektedir (Resim 4.9).

Revaklı giriş bölümünün sağ tarafındaki birimde eklenti bir bekçi kulübesi vardır. Bu ek revaklı cephenin görüntüsünü olumsuz yönde etkilemektedir (Resim 4.17).

Yapıyı dolanan friz dizisi ve profillerde yağmur, rüzgar, kar ve dolu gibi dış etkenlerin yanısıra önemli ısı farklılıklarından kaynaklanan, kırılma ve aşınmalar görülmektedir (Resim 4.10).

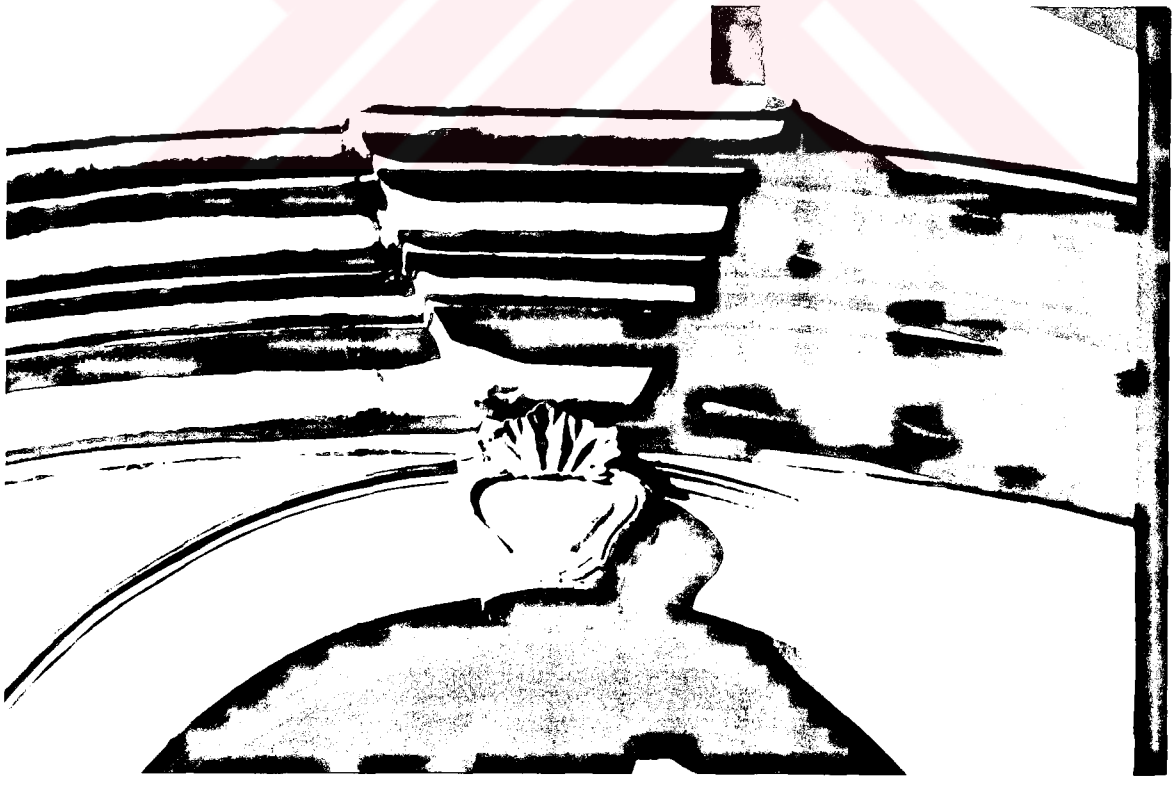
Alt ve üst sıra pencerelerin kemerlerinin kilit taşlarını süsleyen stilize deniz kabuğu motifli kilit taşlarında yağmur suyunun yüzeyden akarken yaptığı aşındırıcı etki dolayısıyla aşınma ve kirlenmeler mevcuttur (Resim 4.6).

Alt sıra pencerelerinin dökme demir şebekelerinde malzemenin hava ile teması sonucu paslanmalar oluşmuştur. Üst sıra pencerelerin alçı filgözü dışlıklarının camlarından bazıları kırılmıştır (Resim 4.11).

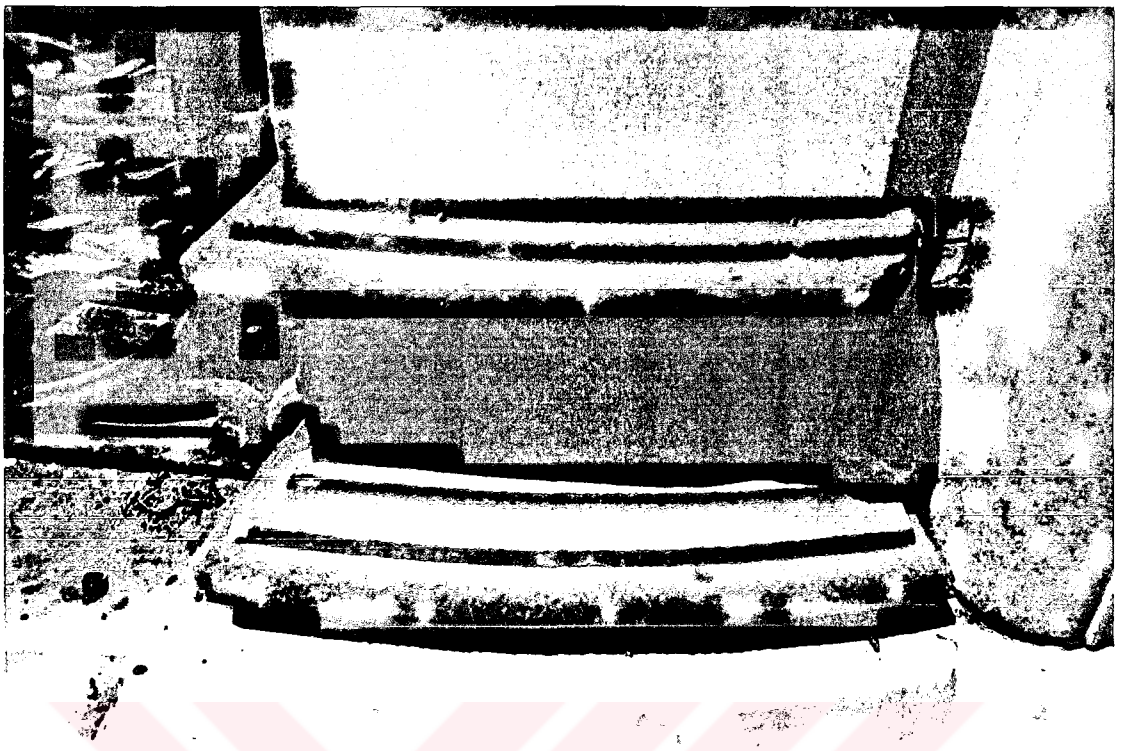
Kurşun örtüde yer yer bozulmalar görülmektedir. Kubbe kasnağında ise kısmen oluşan bitki tabakalarına rastlanmaktadır. Ayrıca kubbe kasnağındaki eklenti aydınlatma elemanı cephe görünümünü olumsuz yönde etkilemektedir (Resim 4.18, 4.19).

Resim 4.5 Türbenin cephe sütunlarında ve sütun başlarında meydana gelen kirlenme

Resim 4.6 Türbenin üst sıra pencerelerinin kilit taşlarındaki bozulma

Resim 4.7 Türbenin ön cephesindeki pencere yanlarında bulunan plastrların profillerindeki kırılma

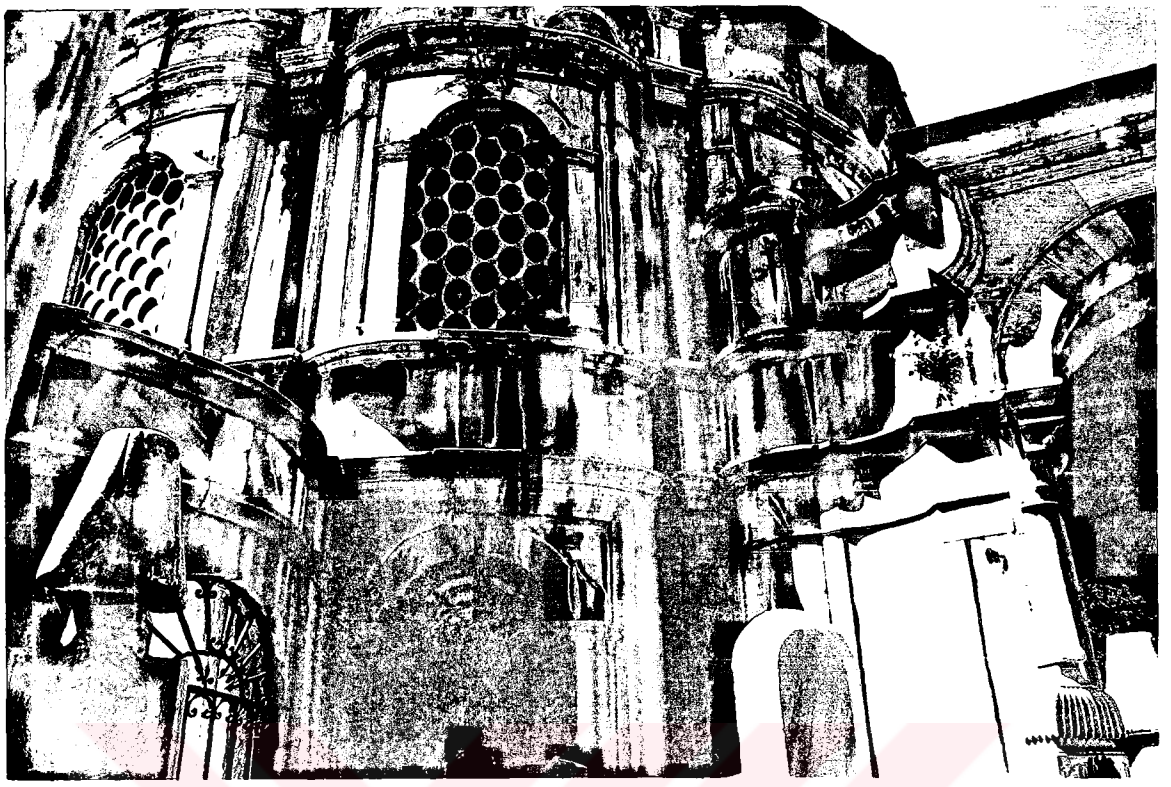
Resim 4.8 Mermer yüzeylerdeki kirlenme ve çatlamalar

Resim 4.9 Mermer ek yerlerindeki ayrılmalar

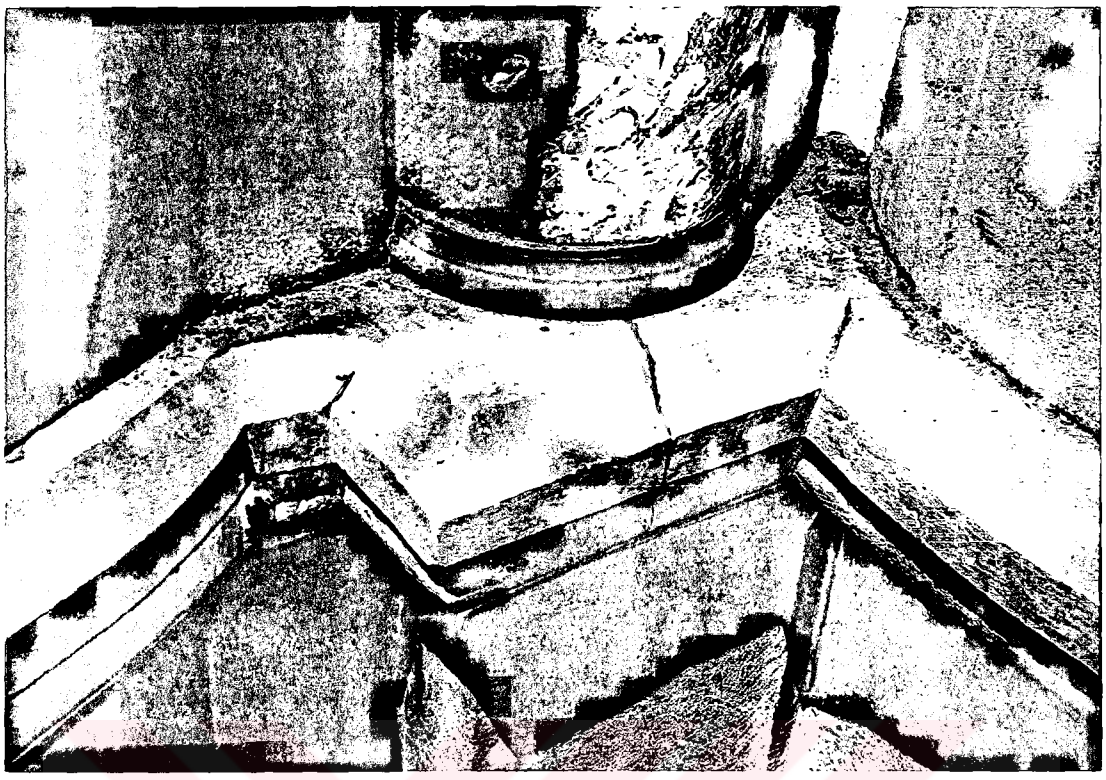
Resim 4.10 Mermer yüzeylerdeki kirlenme ve kırılmalar

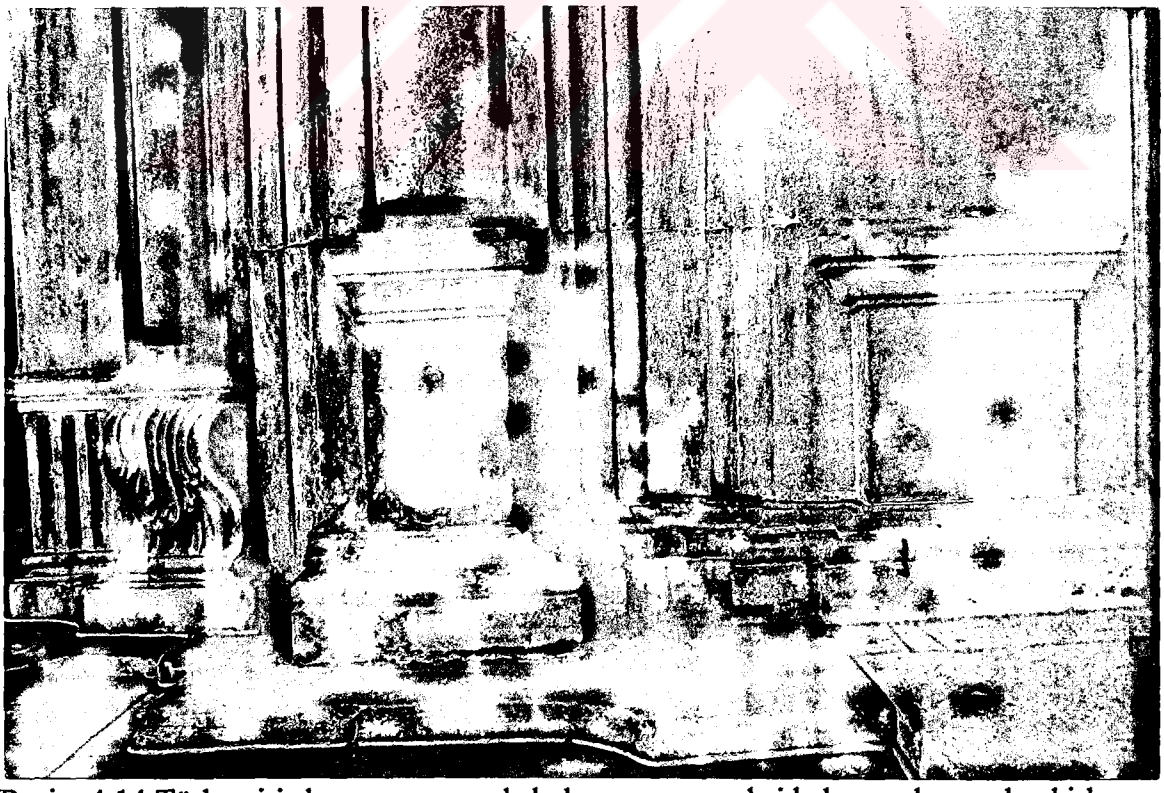
Resim 4.11 Alt ve üst sıra pencerelerde meydana gelen bozulmalar

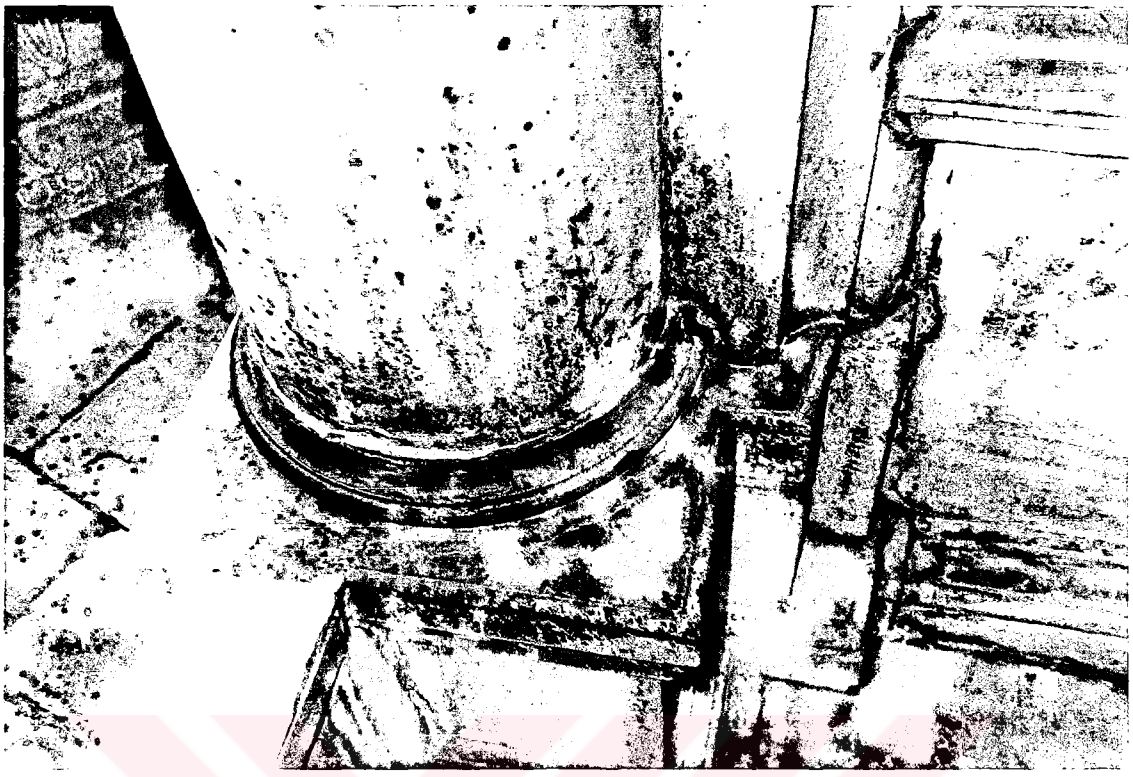
Resim 4.12 Mermer yüzeylerde meydana gelen kirlenme

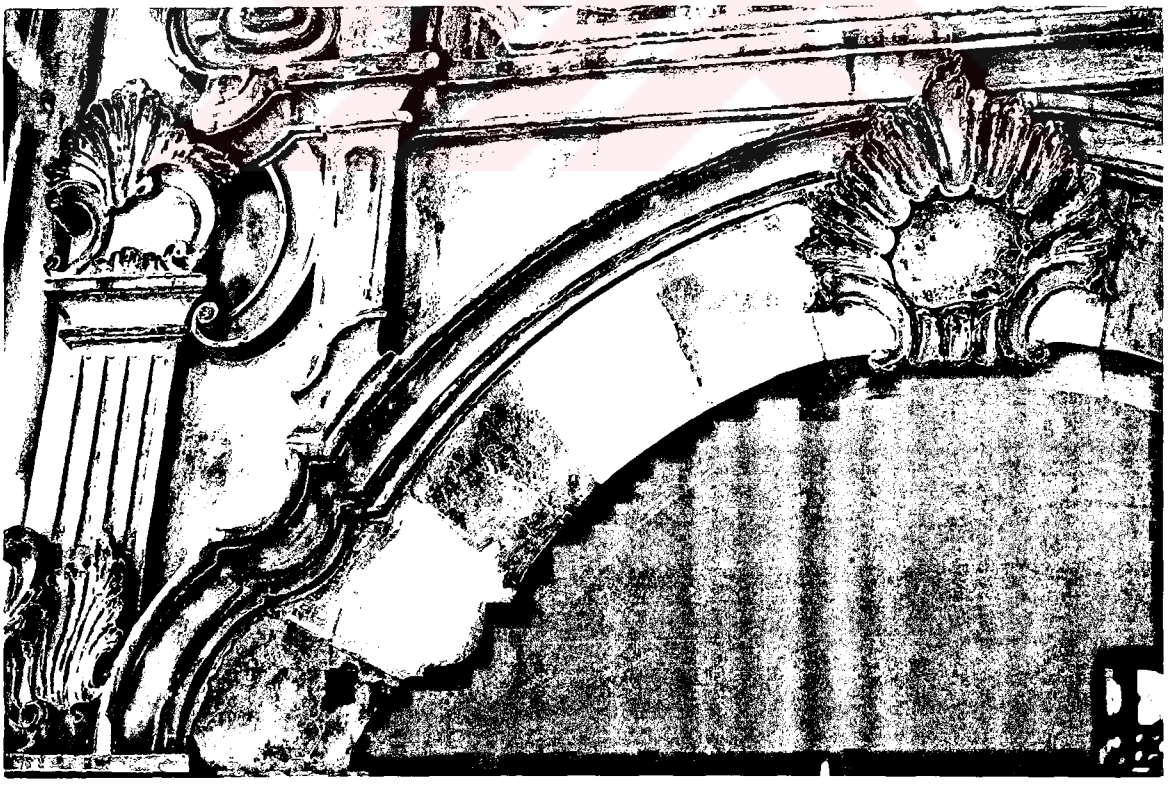
Resim 4.13 Granit sütunlardaki kirlenme ve tunç bileziklerdeki paslanma

Resim 4.14 Türbe giriş kapısının yanında bulunan mermer kaidede meydana gelen kirlenme

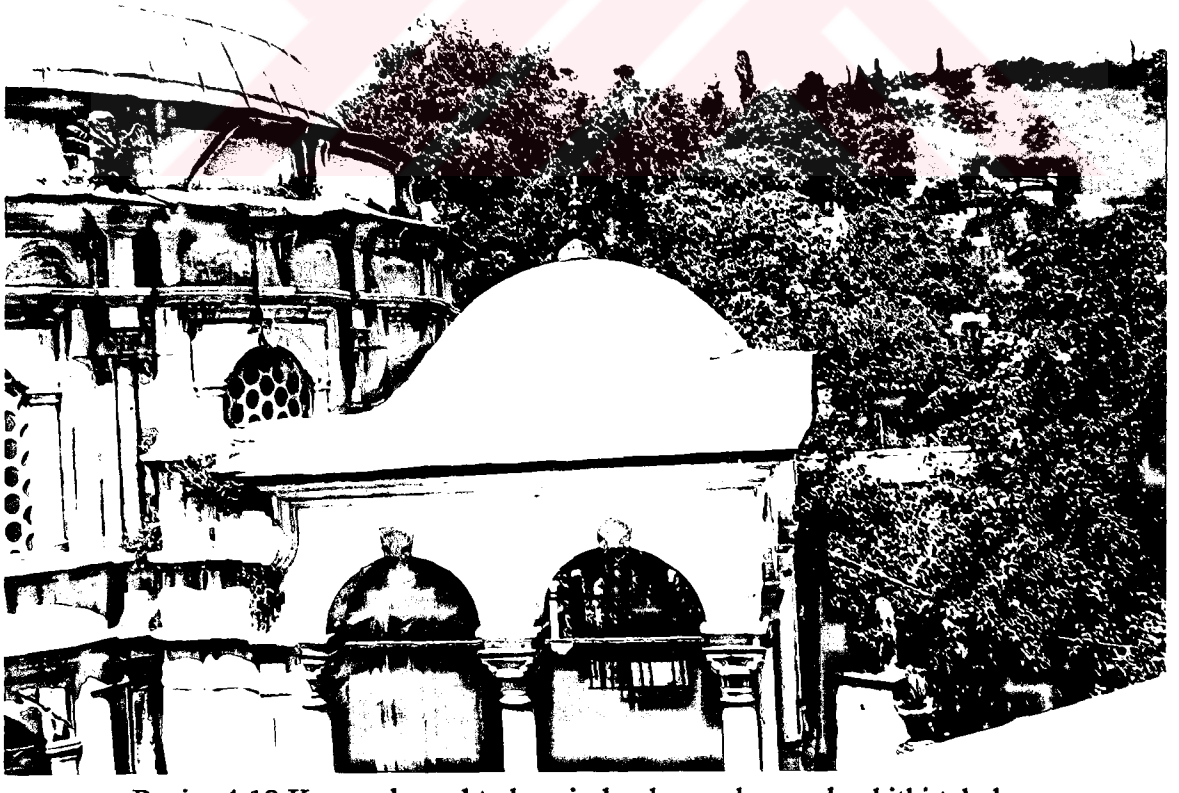
Resim 4.15 Revaklı bölümde bulunan mermer sütunlarda meydana gelen kirlenme

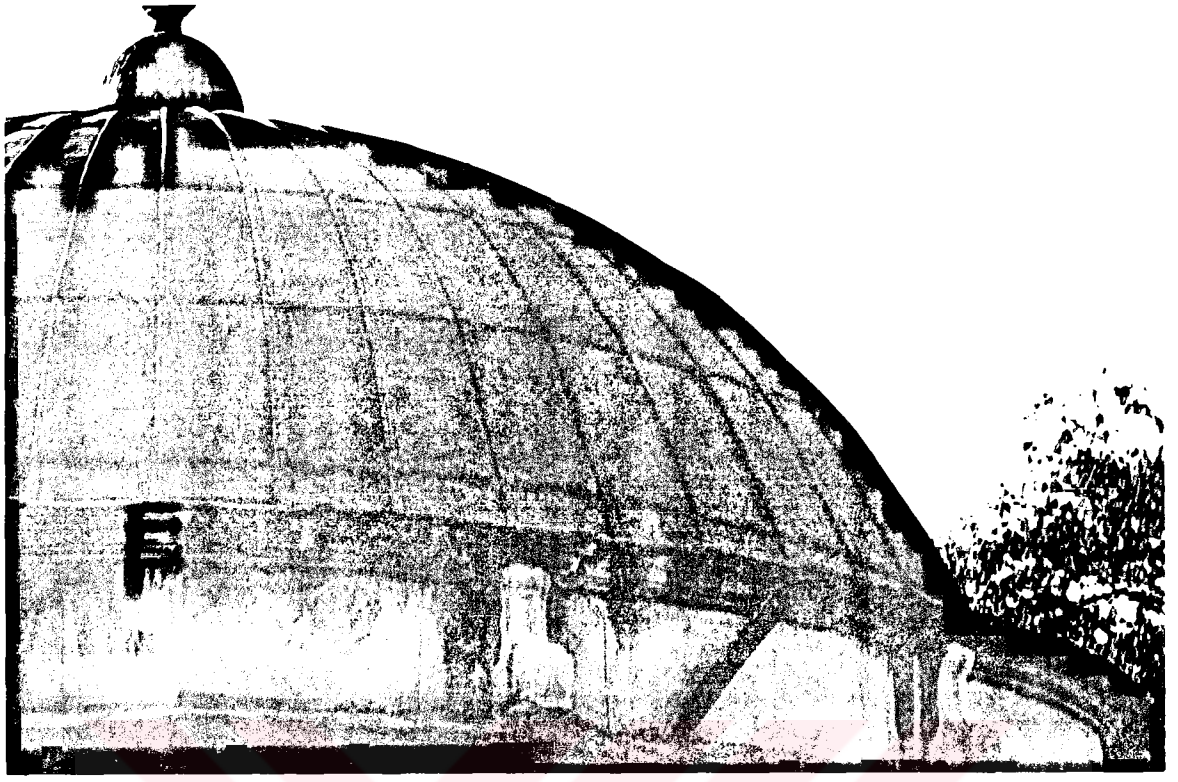
Resim 4.16 Türbe giriş kapısının kemer ve kilit taşlarındaki kirlenme

Resim 4.17 Revaklı bölümde bulunan eklenti bekçi kulübesi

Resim 4.18 Kurşun kasnakta kısmi olarak meydana gelen bitki tabakası

Resim 4.19 Kurşun örtüde meydana gelen bozulmalar

4.1.2 I. avlu kapısı

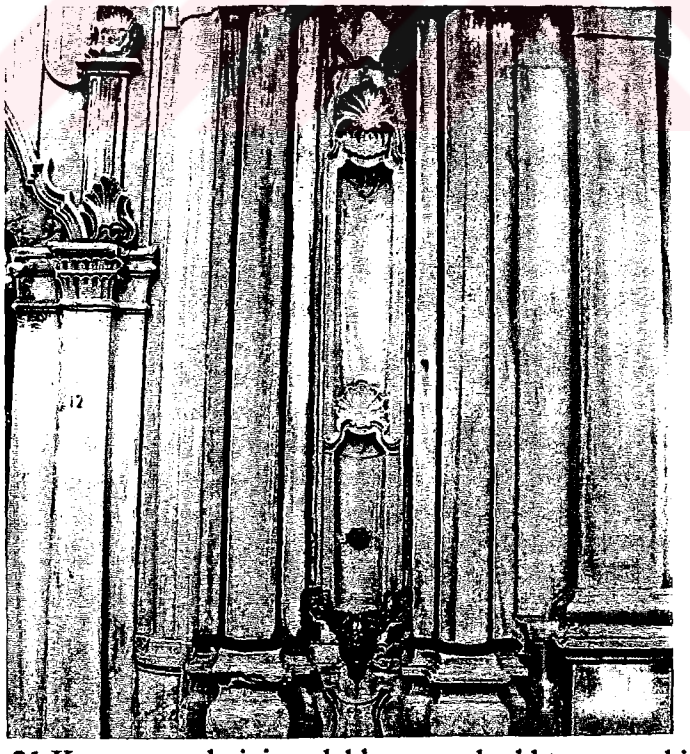
I. avlu kapısının ön cephesinde, hava kirliliğinden dolayı oluşan yoğun bir kirlenme görülmektedir. Bu kirlenmenin en yoğun olduğu bölgeler, kapı kemeri, kapının iki yanındaki mermer plastrlar, mermer ikiz sütunlar ve sütunbaşları, kitabenin üzerinde devam eden barok süsleme ve bu çift sütunların arasında yer alan kuzu çeşmecikleridir. Kuzu çeşmeciklerinin, musluk ve yalak taşları yerlerinde mevcut olmadığı için, çeşme bugün işlevini sürdürememektedir (Ek 1, Pafta No:19.40).

Kapı kemerinin (C) ve (S) profillerinde, stilize edilmiş deniz kabuğu motifli kilit taşında ve bunun üstünde devam eden profil kuşağında kırılma ve aşınmalar gözlenmektedir.Mermer kaideler üzerinde yükselen sütunların oturduğu tunç bileziklerde de aşınmalara rastlanmaktadır (Ek 1, Pafta No:19.40).

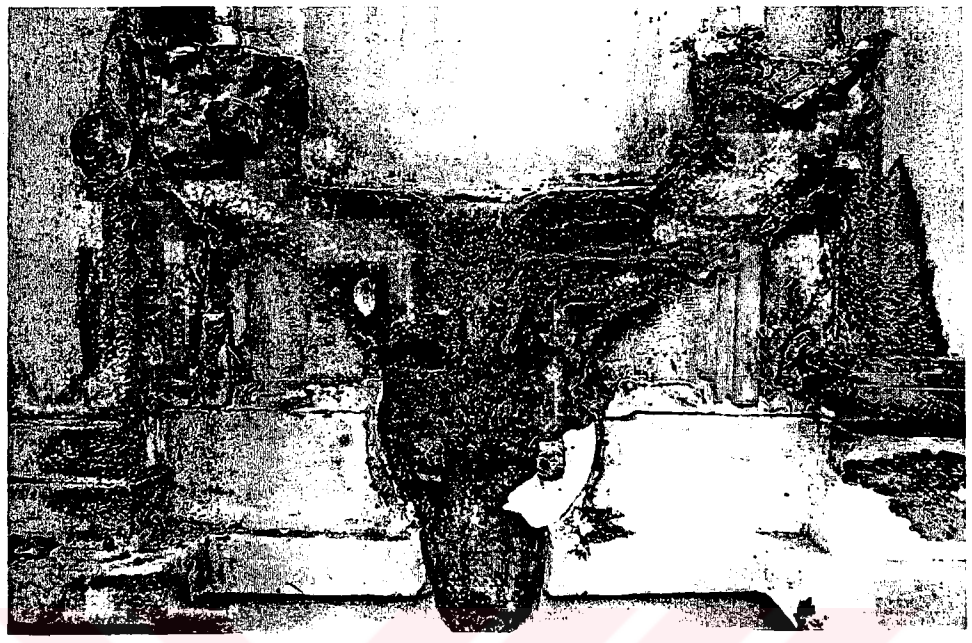
Arka cephenin küfeki yüzeylerinde de yoğun bir kirlenme ve bitki tabakası görülmektedir (Resim 4.23).

Resim 4.20 I. avlu kapısı ön cephesinde meydana gelen kirlenme

Resim 4.21 Kuzu çeşmelerinin yalaklarının çalındıktan sonraki durumu

Resim 4.22 Kuzu çeşmesindeki yalak izi (İstanbul Türbeler Müdürlüğü Arşivi)

Resim 4.23 I. avlu kapısının arka cephesindeki küfeki yüzeyde meydana gelen kirlenme ve kısmi olarak oluşan bitki tabakası

4.1.3 II. avlu kapısı

II. avlu kapısında, I. avlu kapısına göre daha az bir kirlenme mevcuttur. Ahşap kapı yüzeyinde, orijinal kapı tokmaklarının değiştirilmesi dışında bir bozulma görülmemektedir. Özgün barok kapı tokmakları yerine daha basit formlu kapı kulpları takılmıştır. Kapının her iki tarafında yer alan, mermer kaideler üzerindeki sütunların oturduğu tunç bilezikler bugün mevcut değildir. Ayrıca bu sütunların üstüne rastalayan mermer plastrların ve kapının iki yanındaki mermer plastrların ön yüzüne eklenti birer levha asılmıştır (Ek 1, Pafta No:23.40), (Resim 3.55).

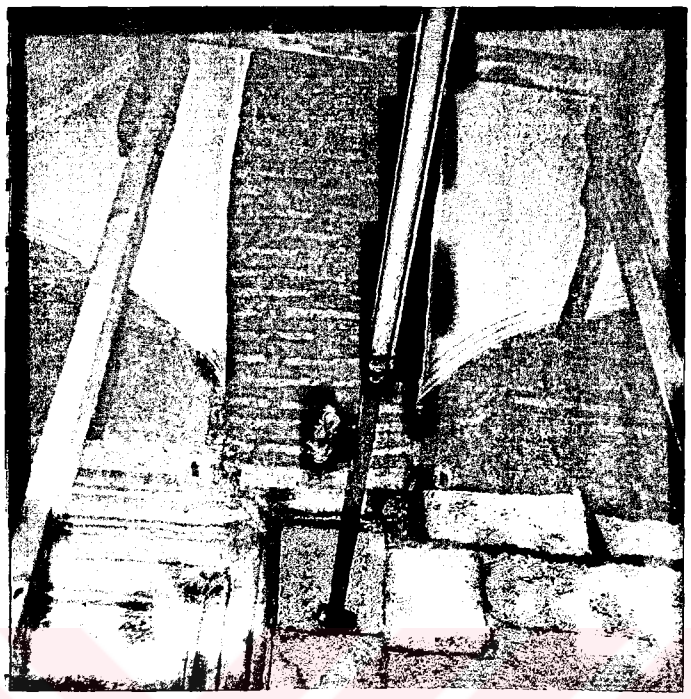
4.1.4 Mihrişah Valide Sultan İmareti

Yapı, yapıldığı dönemdeki fonksiyonunu bugün de korumaktadır. Bu yüzden çok fazla tahribata uğramamıştır. Mutfak, yemekhane ve depo olarak kullanılan birimlerin küfeki duvarlarında kirlenme ve yüzeysel aşınmalar görülmektedir. Profillerde yer yer kırılmalar, gergi demirlerinde paslanmalar mevcuttur. Mekanlara sonradan ilave edilen aydınlatma elemanları, mekanın görüntüsünü bozmaktadır (Resim 4.25).

Avlunun doğusunda yer alan revaklı bölümdeki Z09 no'lu mekan sonradan ilave edilen kesimhane bölümüdür. Burada imarete bağışta bulunan insanların adaklarının kesim işlemleri yapılmaktadır. Bu mekanın daha yukarısında yine sonradan ek olarak yapılan kalorifer kazan dairesi ve su deposu bulunmaktadır (Ek 1, Pafta No:1.40).

Ayrıca revaklı bölümde cephedeki taş ve tuğla sıralarında, kemerlerdeki tuğla derzlerinde aşınmalar olmuştur (Resim 4.24). 1998 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılan onarım sırasında taş ve tuğla derzleri belirginleştirilmiş, kirlenen mermer döşeme kaplaması temizlenmiş, kurşun örtüdeki bozulmalar onarılmış, kırılan ve aşınan profiller tamamlanmıştır.

Avlunun batı ve doğusunda ki mekanlar oldukça iyi durumdadırlar.

Resim 4.24 Tuğla kemerlerdeki aşınmalar ve gergi demirlerindeki paslanma

Resim 4.25 Mutfak mekanındaki eklenti aydınlatma elemanları

Resim 4,26 Eklenti kesimhane bölümü

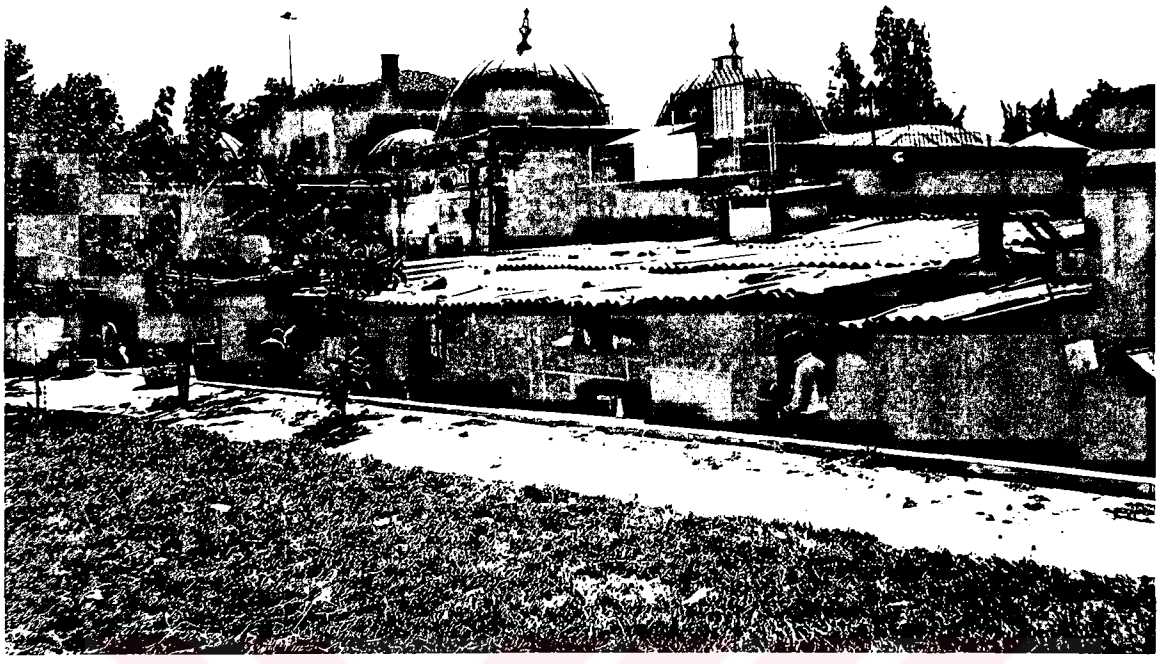
Resim 4.27 Depo olarak kullanılan kümbet

Resim 4.28 Eklenti kalorifer kazan dairesi ve su deposu

Resim 4.29 Eklenti hayvan barınağı

Resim 4.30 Eklenti hayvan barınağı

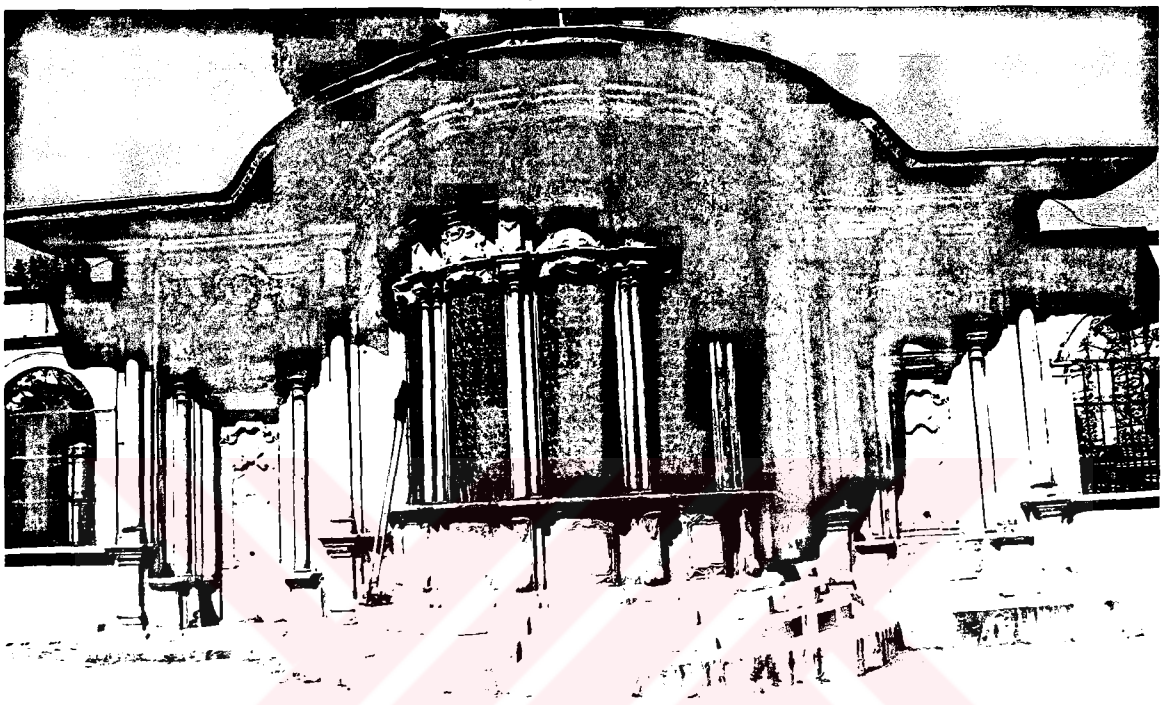
4.1.5 Mihrişah Valide Sultan Sebil ve Çeşmesi

Sebildeki en belirgin bozulma, cephede görülen yoğun kirlenmedir. Granit sütunlarda, pencere alınlıklarını süsleyen stilize edilmiş istiridye kabuğu motiflerinde, içinde kitabelerin yer aldığı akantus yaprakları ile süslü kartuşlarda ve yapıyı dolanan profil dizilerinde yoğun bir kirlenme ve aşınmaya rastlanmaktadır. Pencere boşluklarını dolduran dökme demir şebekelerde paslanma ve bazı bölümlerinde kopmalar görülmektedir (Ek 1, Pafta No:31.40). Pencere boşluklarını içerden dolanan ahşap kapaklarda ve sebil giriş kapısında yer yer çürümeler görülmektedir. Arka cepheyi oluşturan küfeki taşlar da oldukça kirli ve yıpranmış durumdadır. Sebilin içindeki küçük barok çeşmenin ayna taşında kirlenme ve aşınmalar gözlenmektedir (Resim 4.41).

Sebil ve çeşmeyi birlikte örten kubbe eteğindeki kalem işi bezemeler sıva ile kaplanmış durumdadır. Kubbe eteğini dönen kurşun alınlık da şu an yerinde mevcut değildir. Kurşun örtüde ve alemde ise kopma ve bozulmalar görülmektedir (Resim 4.31). İstanbul Büyük Şehir

Belediyesi tarafından yaptırılan onarım sırasında, Sebilin kubbe eteğindeki kalem işi bezemeler aslına uygun olarak yapılmıştır (Resim 4.50).

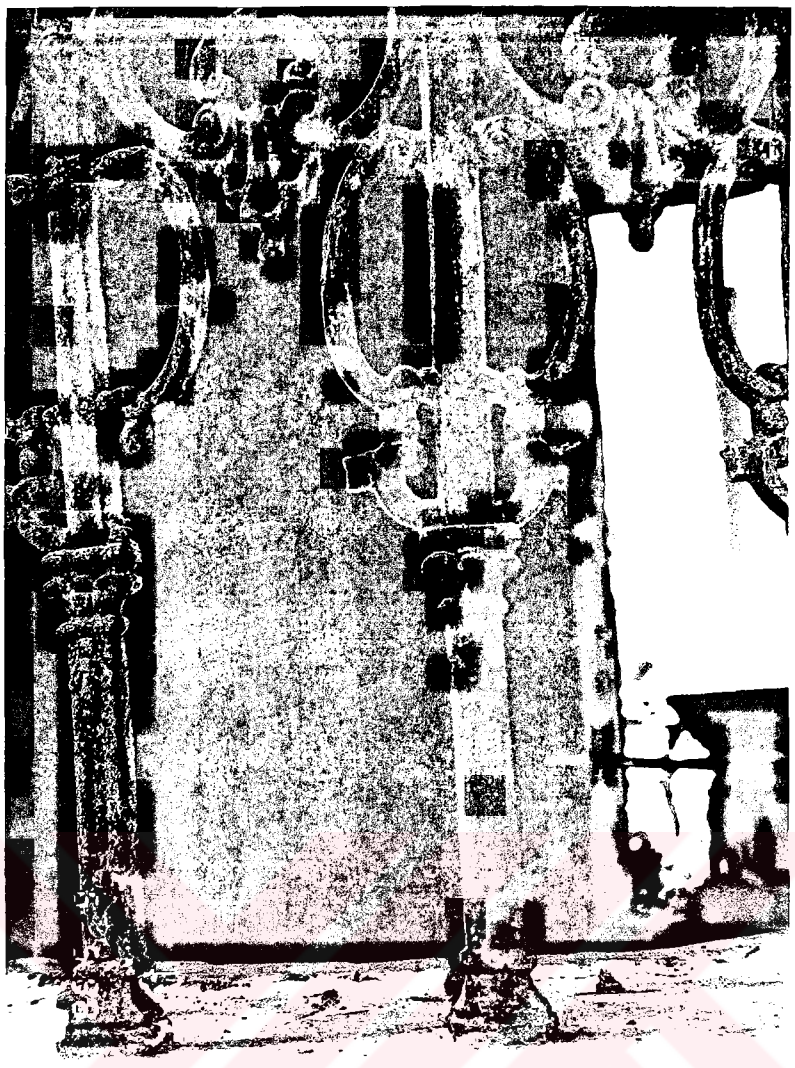
Yol kotu, sokak döşemesinin sık sık yenilenmesinden dolayı zamanla yükseldiğinden sebilin oturduğu birinci mermer basamak kısmen yolun altında kalmış durumdadır.

Resim 4.31 Sebil ön cephesinde meydana gelen bozulmalar

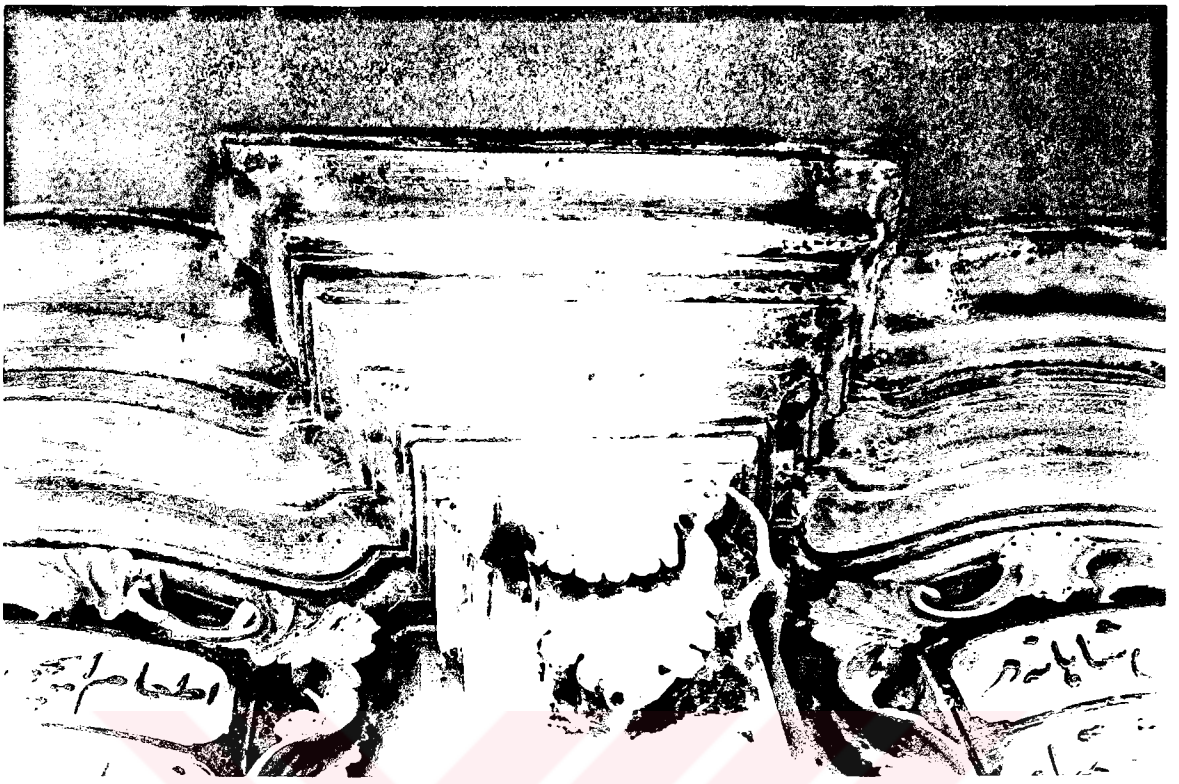
Resim 4.32 Sebilin mermer parapet bölümünde meydana gelen kirlenme ve aşınmalar

Resim 4.33 Sebil pencerelerinin dökme demir şebekelerinde meydana gelen paslanma

Resim 4.34 Sebil ön cephesinin demet sütunlarında meydana gelen bozulmalar

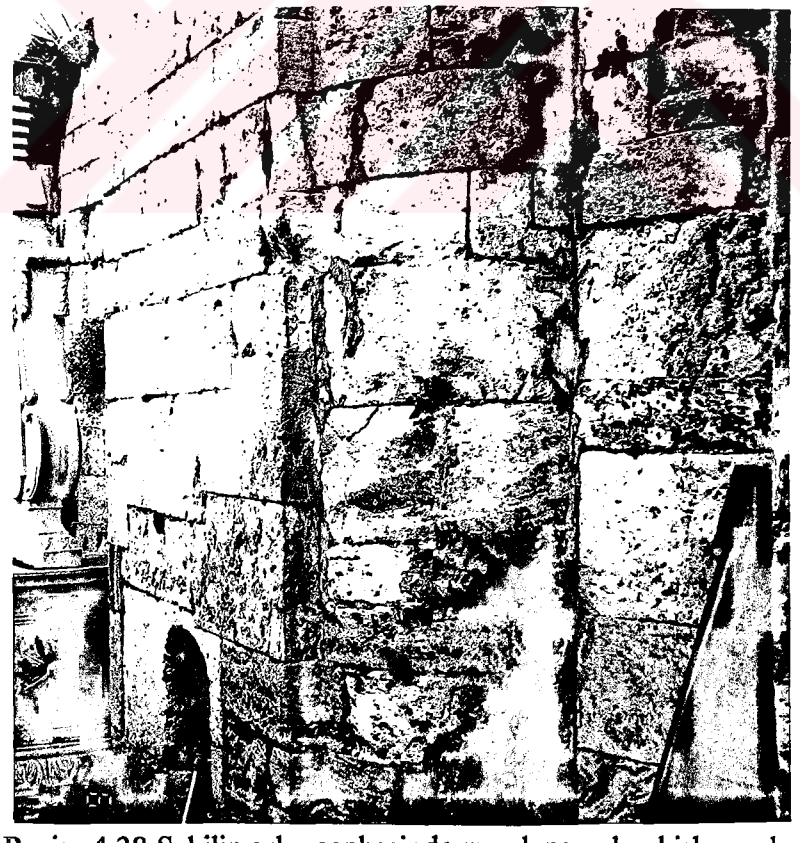
Resim 4. 35 Sebil ön cephe profillerinde meydana gelen kirlenme ve aşınmalar

Resim 4.36 Sebilin arka cephesindeki küfeki duvarda meydana gelen kirlenme

Resim 4.37 Sebilin arka cephesinde meydana gelen kirlenme ve aşınmalar

Resim 4.38 Sebilin arka cephesinde meydana gelen kirlenmeler

Resim 4.39 Sebilin iç mekanındaki mermer yüzeylerde meydana gelen kirlenme

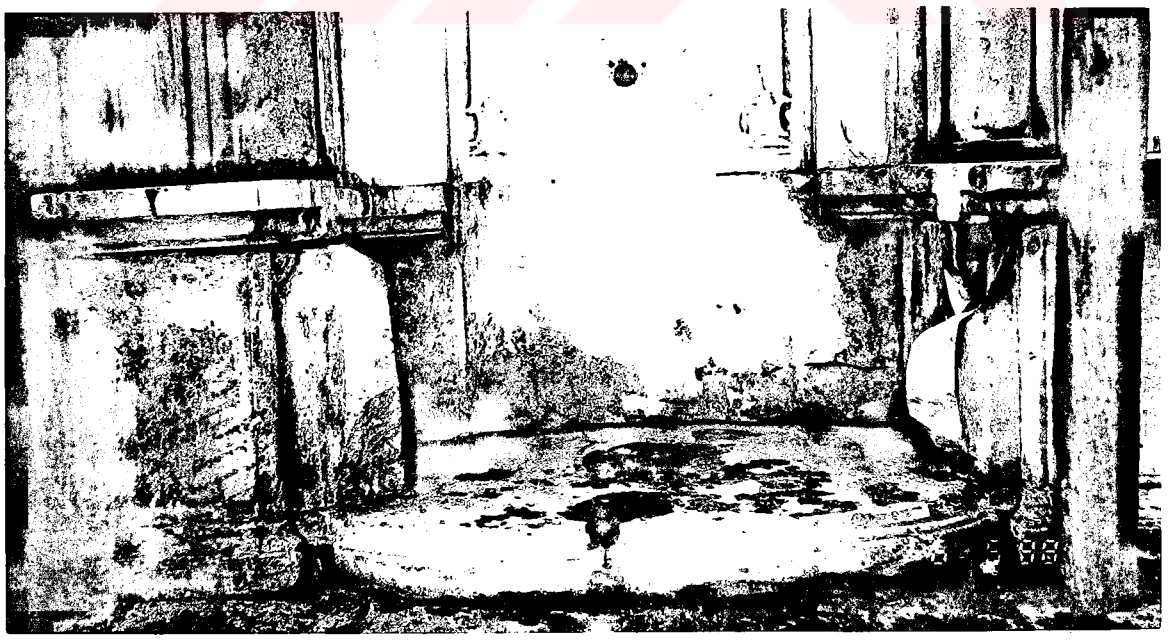

Resim 4.40 Sebilin iç mekanındaki küfeki yüzeylerde meydana gelen kirlenme

Resim 4.41 Sebilin içindeki küçük barok çeşmenin ayna taşında meydana gelen kirlenme

Sebilin iki yanında yer alan ikiz çeşmelerin cephelerinde yoğun bir kirlenme gözlenmektedir. Profillerde aşınma ve kırılmalar mevcuttur. Ikiz çeşmelerden sol taraftakinin yalak taşının ön yüzündeki süslemelerde yer yer bozulmalar görülmektedir. Sebilin sağ tarafındaki çeşmenin yalak taşı bugün mevcut değildir (Ek 1, Pafta No:31.40). Ikiz çeşmelerin ve sebilin içindeki küçük barok çeşmenin muslukları yoktur ve suları akmamaktadır.

Resim 4.42 Sebilin iki yanındaki ikiz çeşmelerden solda olanın yalak taşında meydana gelen kırılma

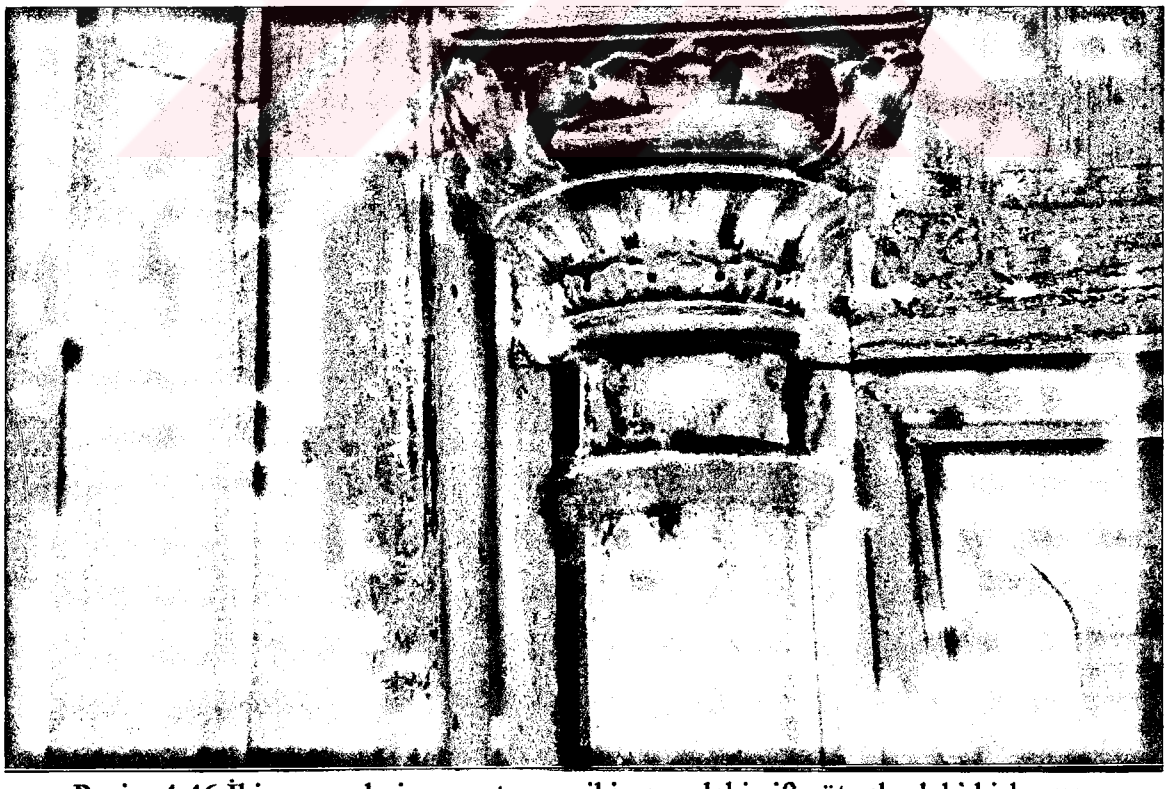
Resim 4.43 Çeşme testiliklerinde meydana gelen kirlenme ve kırılma

Resim 4.44 Mermer sütunların oturduğu mermer kaidelerdeki bozulmalar

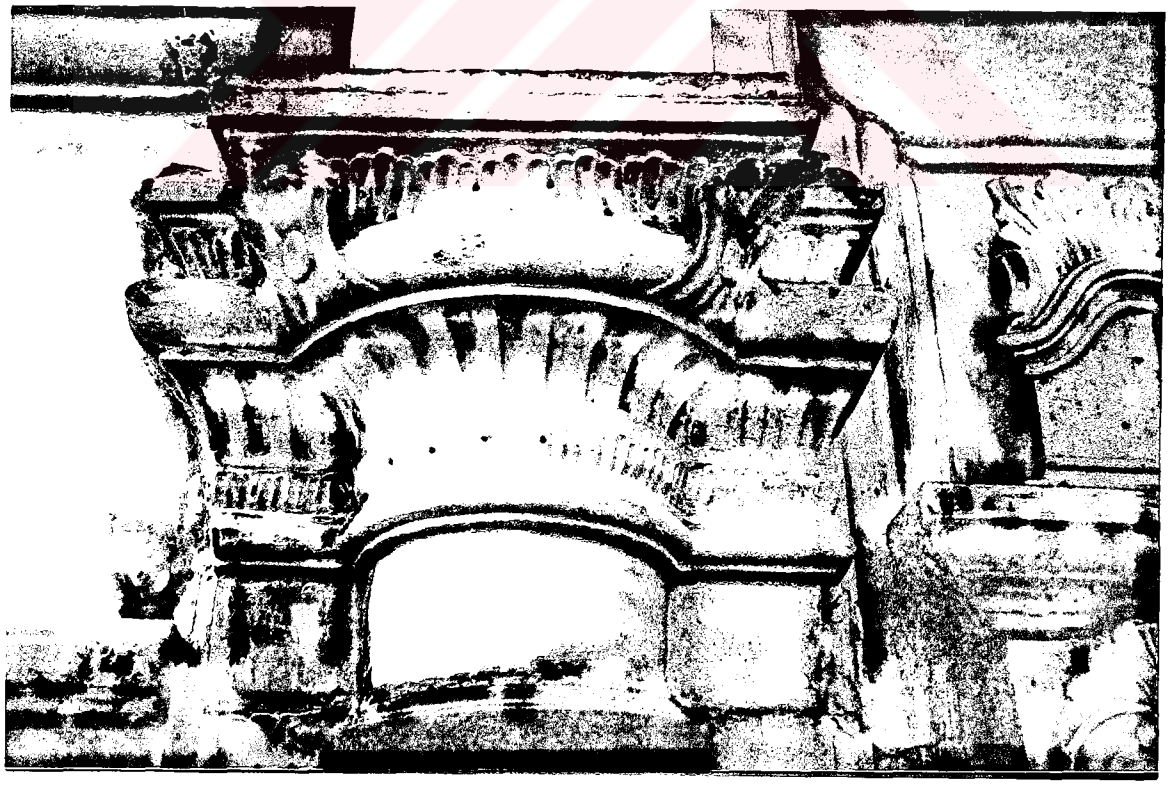
Resim 4.45 İkiz çeşmelerin ayna taşında meydana gelen bozulma

Resim 4.46 İkiz çeşmelerin ayna taşının iki yanındaki çift sütunlardaki kirlenme

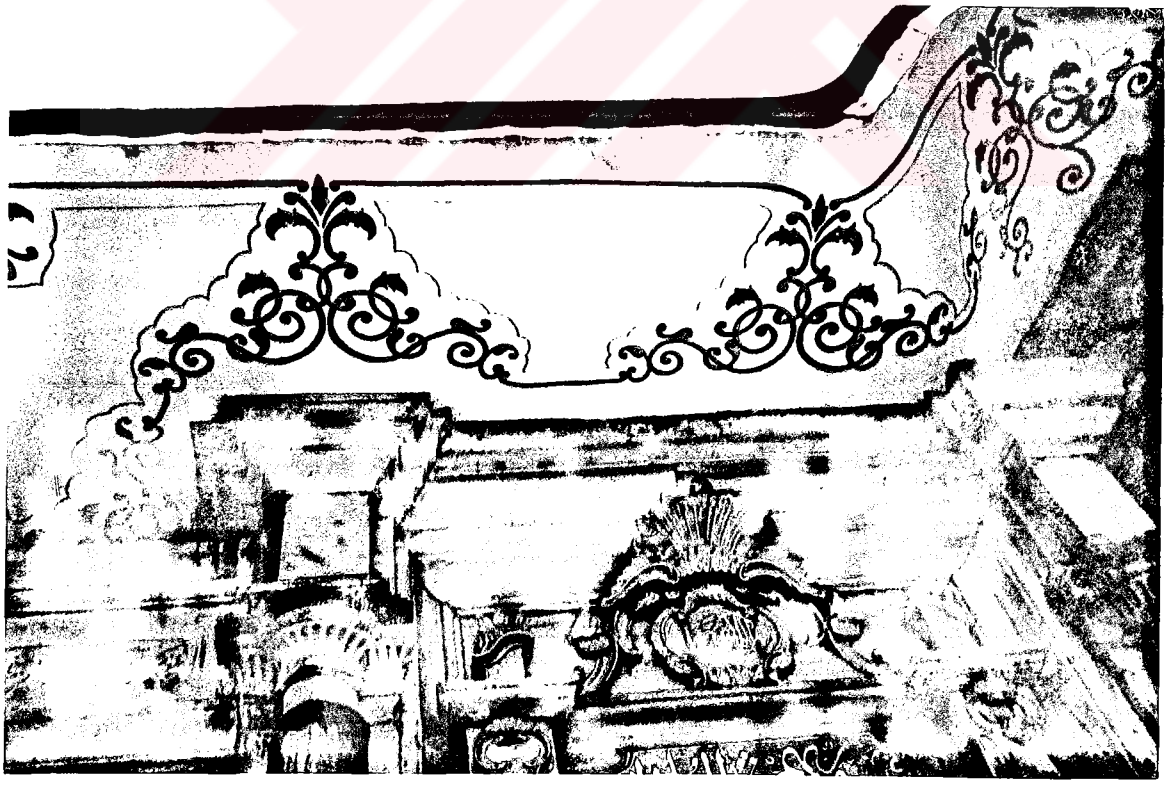
Resim 4.47 Çeşme cephesindeki profillerde meydana gelen kirlenme ve aşınmalar

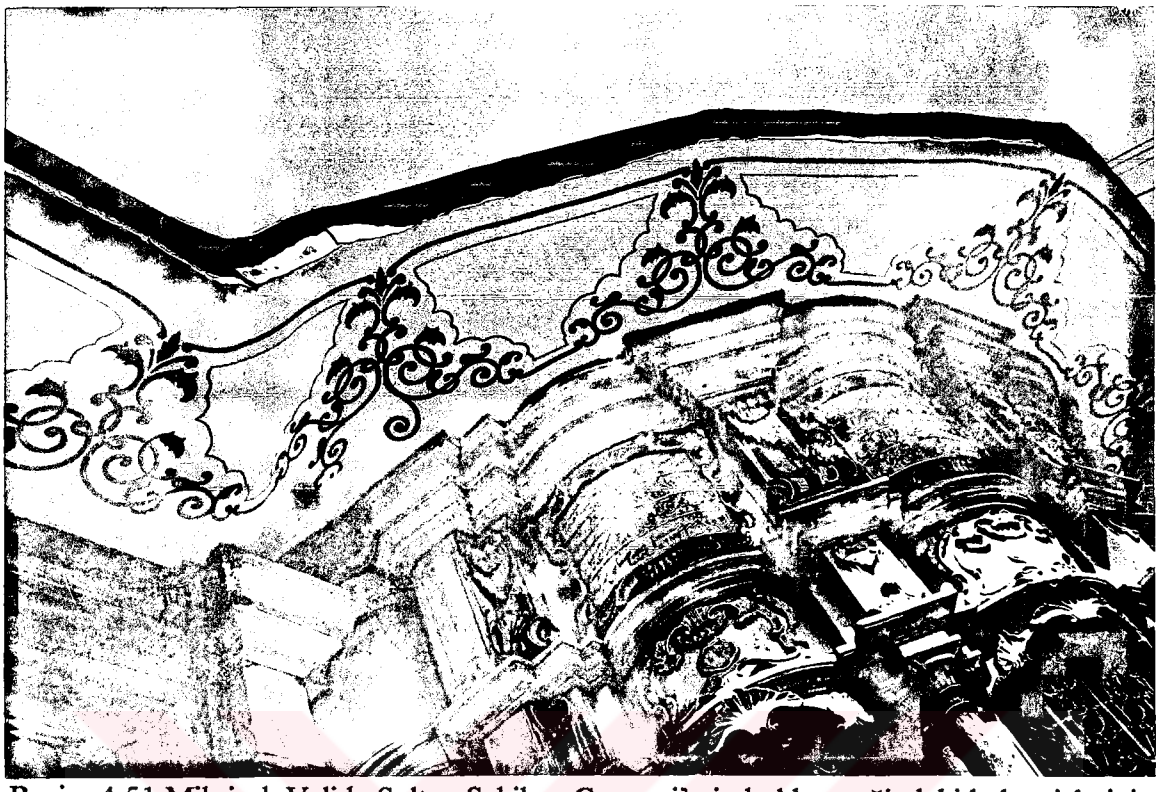
Resim 4.48 Sebil ile çeşmeler arasına yerleştirilen mermer sütunlarda ve sütun başlarında meydana gelen kirlenme

Resim 4.49 Çeşme cephesindeki profillerde meydana gelen aşınma ve kirlenme

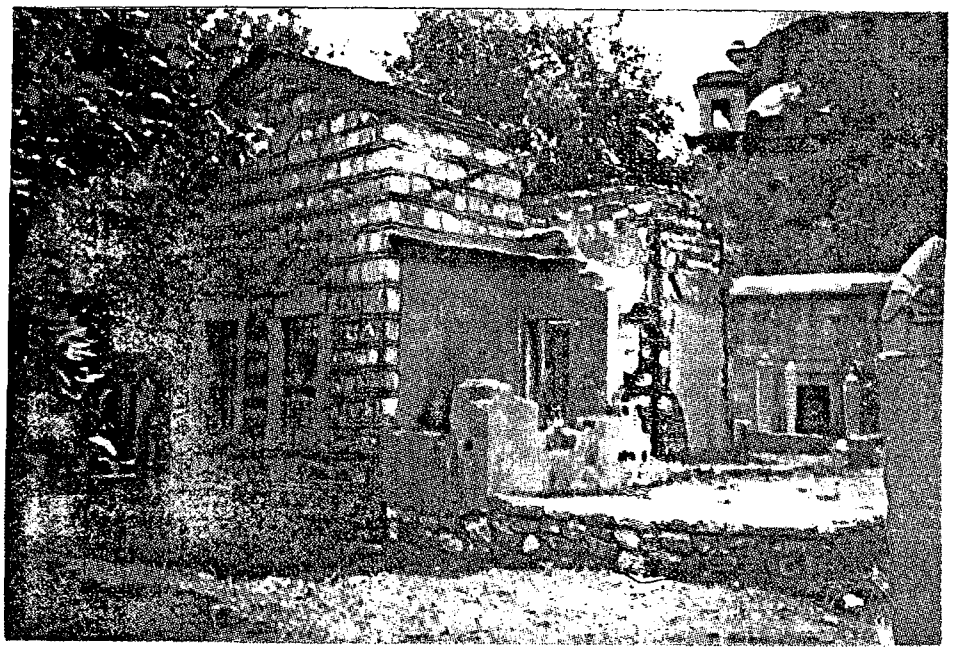
Resim 4.50 Mihrişah Valide Sultan Sebil ve Çeşmesi' nin kubbe eteğindeki kalem işlerinin onarımdan sonraki durumu

Resim 4.51 Mihrişah Valide Sultan Sebil ve Çeşmesi' nin kubbe eteğindeki kalem işlerinin onarımdan sonraki durumu

4.1 6 Mihrişah Valide Sultan Mektebi

1970 yılında içinde oturan bir ailenin dikkatsizliği sonunda yanmış olan mektep binasının ahşap çatısı tamamen yok olmuş durumda idi. 1996 yılında yapılan onarım sırasında yanan çatısı onarılmış, cephede ki taş ve tuğla derzleri belirginleştirilmiştir. Ahşap doğrama ve demir şebekelerin bakımı yapılmıştır. Yine aynı onarım sırasında yapılan ek bölüm yapının orijinal haline kötü bir görünüm vermektedir.

Resim 4.52 Mihrişah Valide Sultan Mektebi'nin yandıktan sonraki durumu (Haskan, 1996)

Resim 4.53 Mihrişah Valide Sultan Mektebi'nin onarım gördükten sonraki durumu

4.2 Sorunları Oluşturan Nedenler

Mihrişah Valide Sultan Külliyesi'ni meydana getiren yapılardaki bozulmalar belirledikten sonra, bu sorunları ortadan kaldırabilmek için önce nedenleri üzerinde durulmalıdır. Sorunları oluşturan nedenleri tek tek inceleyecek olursak:

4.2.1 Doğal etkenler

Isı genleşmeleri ve don: Bir ısı değişmesi daima bir hacim değişmesi olayını meydana getirir. Devamlı tekrarı ise malzemenin yorulmasına neden olur. Suyun buz haline gelmesiyle hacimde %9' luk bir artış olur. Çatlaklar arasına giren su taşı kuvvetli bir basınçla çatlatır ve büyüyen çatlak ikinci bir don oluşumunda daha çok büyüyerek taşın mukavemetini düşürür. Bu olay birkaç kez tekrarlandığında taş parçalanma, hatta toz haline gelme tehlikesiyle karşı karşıya gelir. Don olayının oluşması için ortamda suyun bulunması şart değildir. Taşın kristal yapısıda soğuk karşısında deformasyona uğrar. Bu tür bozulma ençok türbe ve sebilin cephelerinde yer alan mermer yüzeyde ve sebilin arka cephesindeki küfeki yüzeyde görülmektedir(Taluy, 1981).

Güneş etkisi: Geceyle gündüz arasındaki ısı farkları ve güneşin etkisiyle taşlar zamanla renk değiştirirler. Bu renk değişimi kütlenin içinde ince tanecikler halinde dağılmış olan pritin ayrışmasından dolayıdır. Mermer yüzeylerde oksidasyon sonucu damarlar şeklinde koyu lekeler oluşmuştur (Erdem, 1973).

Hava kirliliği: Atmosfer içinde taşı bozabilecek birçok madde bulunmaktadır. Bu maddeler yağmur suyu ile birleşerek taşta bozulmalara neden olurlar. Hava kirliliğinin en önemli nedenleri ısıtma, trafik ve endüstridir. Nemin yüksek oluşuyla bu etkenler daha çok etkili olurlar. Ayrıca rüzgar beraberinde getirdiği bitki tohumlarını taşların çatlaklarına yerleştirerek, türbenin kurşun örtüsü üzerinde kısmi olarak bitki tabakaları meydana getirmiştir (Taluy, 1981).

Nem: Nem tüm malzeme ve yapılar için büyük sorunlar doğuran en önemli faktörlerden biridir. Bozulmaya neden olan nem kaynakları farklıdır.

Yağmur ve sis nemi: Eriyebilen taşlarda kimyasal korozyona sebep olan bu nem taş üzerinde kir tabakası oluşturarak, mermer yüzeylerin cilalarının bozulmasına neden olmuştur.

Topraktan yükselen nem: Eriyebilen tuzlarla zenginleştirilmiş olan zeminden gelen nem gözenekli ve yalıtımsız duvarlarda kılcal yoldan yayılma yolu ile belli yüzeylere kadar yükselir, sonra nem buharlaşma yolu ile yüzeyden ayrılır ve tuzlar kristalleşir (Kıeslınger, 1968).

Cephedeki mermer yüzeyler, kat ve saçak silmeleri doğal etkenlerden en fazla etkilenen yüzeyler olmuşlardır.

4.2.2 Canlılara bağlı tahribatlar

Yosun ve liken gibi ilkel organizmalar, özellikle korniş harpuşta gibi yatay yüzeyler üzerinde büyürler. Rüzgarla savrulan tozların da bunların üzerinde birikmesiyle ince bir organik madde tabakası oluşturarak mermer yüzeyleri kaplamışlardır (Aydın, 1987).

Kentlerimizde büyük kitleler halinde yaşayan güvercinler, yapılara zarar verenler arasında en önemli olanlarıdır. İçinde % 2 oranında fosforik asit bulunan dışkıları, yüzeyleri kirleterek, kurşun örtünün bozulmasına neden olmuşlardır.

İnsanlara bağlı tahribatların başında gelen terk en çok Mihrişah Valide Sultan Sebil'ini etkilemiştir. Türbe 1997 yılında ziyarete açılmadan önce oldukça bakımsız bir durumda idi. Ziyarete açıldıktan sonra iyi durumdadır. Bilindiği gibi imaret her dönemde kullanıldığı için, terk bu yapıda fazla bir bozulmaya neden olmamıştır.

Külliyeyi meydana getiren yapılardan sadece mektep binası yangına maruz kalmıştır. 1970' den sonra içinde barınan ailenin dikkatsizliği sonucu yanmıştır.

Elektrik kabloları, sigorta kutuları ve tabelalar içte duvar yüzeylerini hem yapısal ve görsel olarak bozmaktadır.

Çevredeki yoğun sanayi kuruluşlarının ve trafiğin sebep olduğu hava kirliliği külliyeyi meydana getiren bütün yapıları etkilemektadir. Cephelerde meydana gelen yoğun kirlenmeyi meydana getiren etmenlerin başında hava kirliliği gelmektedir.

4.3 Koruma Önerileri

Külliye yapıldığı tarihten bugüne kadar çok az olumsuzluk geçirmiştir. Bu değişimleri yok etmek, hasar nedenlerini ortadan kaldıracak veya etkilerini azaltacak koruma teknikleri ile gerçekleşecektir. Yapıya en az müdahale ile yapılacak olan restorasyon teknikleri; sağlamlaştırma, ayıklama, bütünleme, temizleme, çevre düzenleme, yeni işlev verilmesi, yangına karşı korunum ve periyodik bakımdır.

4.3.1. Sağlamlaştırma

Yapıda strüktürel anlamda bir bozulma gözlenmediğinden, sağlamlaştırma bozulma görülen yapı elemanlarına yapılacaktır.

Hava etkilerine açık kalan yüzeylere, sağlamlaştırıcı madde sürülmelidir. Kullanılan madde, yüzeyden derinlere nüfuz etmeli, mukavemeti arttırmalıdır. Suya karşı geçirimsiz, su buharına karşı geçirimli ve dış etkenlere karşı dayanımlı olmalı, zamanla renk değiştirmemelidir. Döşeme, çatı örtüsü, kapı ve pencerelerde kullanılan malzemede kopan, kırılan, çürüyen parçalar onarılarak, malzeme sağlamlaştırılacaktır.

4.3.2 Ayıklama

Ayıklama yapılacak olan kısımlar, günümüzde belli bir karakteri olmayan, yapıyı işlevsel ve estetik olarak zedeleyen ekleri hedeflemiştir.

Mihrişah Valide Sultan Mektebi'ne sonradan ilave edilen kısımlar, Mihrişah Valide Sultan Türbesi'nin revaklı bölümünde yer alan sonradan eklenen bekçi kulübesi ve Külliyenin doğusunda yer alan eklenti hayvan barınaklarıdır. Bu sonradan eklenen bölümler kaldırılacaktır.

4.3.3 Bütünleme

Külliyede estetik ve işlevsel olarak hasar görmüş ya da yok olmuş yapı ögeleri orijinal formlarına uygun olarak tamamlanmalıdırlar. Onarım sırasında kullanılacak yeni malzemelerin özellikleri eski malzeme ile uyum sağlayacak nitelikte olmalıdır. Malzeme seçimine ilişkin kararlar, Konservasyon ve Restorasyon Merkez Laboratuvarı'ndan elde edilen sonuçlar doğrultusunda verilmelidir. Aksi taktirde bilinçsizce kullanılan yeni malzeme, özgün malzemenin bozulma sürecini arttıracaktır.

Mihrişah Valide Sultan Türbesi'nin giriş kapısının ve II. avlu kapısının tokmakları aslına uygun olarak yapılıp yerine takılacaktır. I. avlu kapısının ön cephesindeki çalınan çeşme yalakları imitasyon malzemelerle yeniden yapılacaktır. Muslukları takılarak, su verilecektir. Sebilin yanındaki ikiz çeşmelerden yalak taşı kırılan, mevcut olandan kalıp alınarak yeniden yapılacaktır. Sebil ve çeşmeyi birlikte dolanan saçağın eteğindeki kurşun alınlık aslına uygun olarak tamamlanacaktır. Külliyenin genelinde kırılan profillere ve aşınan duvarlara plastik onarımlarla müdahale edilecektir.

4.3.4 Temizleme

Külliye cephelerinde, fiziksel etkenlerin neden olduğu yoğun bir kir tabakası görülmektedir. Bu yüzeylerin temizlenmesi için öncelikle cephe malzemelerinin çok iyi analiz edilmesi, kir tabakasının niteliği, yüzey bozulmaları ve yapının bulunduğu ortamın özelliklerinin incelenmesi gerekmektedir.

Temizleme işlemine, Konservasyon ve Restorasyon Merkez Laboratuvarı uzmanlarının uygun gördüğü malzeme ve yöntemlerle başlanılmalıdır. Temizleme işlemi sırasında yalnız kir

tabakasının kaldırılmasına, duvar yüzeylerinin tahrip edilmemesine dikkat edilmelidir. Yüzeylerdeki kirin temizlenmesi için mümkün olduğu kadar kimyasal yöntemlerden kaçınılmalı, mekanik yöntemler seçilmelidir.

Külliye yapılarının genelinde, pencere şebekelerinde, gergi demirlerinde ve tunç bileziklerde temizleme işlemlerinin yeterince yapılmamasından dolayı paslanmalara rastlanmaktadır. Malzemenin hava ile teması sonucu oluşan pas, patina dokusuna zarar vermeden yüzeyden ayıklanmalı ve koruyucu malzeme takviye edilmelidir.

4.3.5 Çevre düzenlemesi

Bir yapıda yapılacak restorasyon çevresiyle bir bütünlük oluşturduğu zaman anlam kazanmaktadır. Bu fikirden yola çıkarak Mihrişah Valide Sultan Külliyesi de çevresi ile birlikte düzenlenecektir. I.avlu, II. avlu, imaretin arkasında kalan ve mektep binasının içinde bulunduğu hazire kısımlarındaki mezar taşlarının bakımları yapılacaktır. Hüsrev Paşa Kütüphanesi'nin arkasında eklenti olarak yapılmış hayvan barınağı kaldırılacaktır. Bölgedeki Hüsrev Paşa Kütüphanesi ve Türbesi' nin de bakım ve onarımları yapılacaktır.

4.3.6 Yeniden işlevlendirme

Geçmişte belli bir işlev için yapılan tarihsel anıtlar, günümüzde de aynı veya benzer bir işle kullanılabilirler. Özellikle işlevleri hala devam etmekte olan türbe ve imaret yapıları kullanım değerlerinden bir şey yitirmedikleri için, zaman içinde uğradıkları tahribatın azlığı oranında, aynı işlevlerle değerlendirilmelidirler.

Tarihi bir yapının toplum yaşamıyla bütünleştirilmesinin gereği olan kullanım, onun heran gözönünde ve denetim altında bulunup, içindekiler tarafından tahribata neden olabilecek bozulmalara karşı önlem alınmasını sağladığından, birçok durumda olumlu ve geçerli bir yoldur. Ancak bilindiği gibi tarihsel yapılar belli bir amaç için yapılıp dönemlerinin teknolojilerine göre donatılmışlardır. Başka bir deyişle günümüzün konfor olanaklarına sahip değildirler. Bu gibi durumlarda verilecek yeni işlev, yapının taşıyıcı sistem, malzeme ve

planıyla uyumu çok iyi etüd edilerek seçilmeli ve restorasyon en az tahribata neden olacak biçimde gerçekleştirilmelidir. Bu nedenle mekanlara yeni işlevler verirken, yapıda herhangi bir bölümün yıkılmamasına, malzemenin zedelenmemesine, mekan etkisini bozacak ölçüde bölme, mobilya ve tesisata yer verilmemesine, yapılan müdahalenin gereğinde yapıya zarar vermeden geri alınabilir olmasına dikkat edilmelidir.

Külliyenin, yapıldığı dönem kültürü izlerini taşıyan mekan anlayışları ile korunması ve bu mekanlara yeni işlevler verilmesi, geçmişe saygının yanısıra, bu yapıların geleceğe aktarımları açısındanda çok önemlidir.

İmarette avlunun batısında kalan revaklı bölümün I. avluya bakan iki mekanına yeni işlevler verilecektir. Türbe ile bağlantı halinde oldukları için, bu mekanlara türbeye yönelik fonksiyonlar verilmiştir. Z01 no'lu mekan sergi mekanı olarak kullanılacak, burada türbeyi ziyarete gelen yabancı turistlere ve yerli halka türbe ve Eyüp hakkında bilgi veren her türlü eser tanıtılacaktır. Türbenin revak bölümünde, girişin sağında kalan bekçi kulübesi kaldırılarak Z02 no'lu mekana bu işlev verilecektir. Z03 no'lu mekanda el sanatları kursu verilecek, Z01 no'lu mekanda belirli zamanlarda el sanatlarını tanıtan seminerler verilecek ve çeşitli el sanatları sergilenecektir. Z04 no'lu mekana büfe işlevi getirilerek, avluda bu mekanın önüne rastlayan bölüme masa ve sandalyeler konulacaktır. Böylece türbeyi ve imareti ziyarete gelen insanlara da bu tarihi mekanda bir soluk alma şansı verilecektir. Z01 no'lu mekan el sanatları eserlerini sergilemeye yeterli olmadığı zamanlarda avlunun batısında yer alan revaklı bölüm de takviye olarak kullanılabilir. Z06 no'lu mekan depo, Z07 no'lu mekan mutfak, Z08 no'lu mekan yemekhane, Z10 no'lu mekan bay wc-duş, Z11 no'lu mekan müdüriyet, Z12 no'lu mekan doktor ve veteriner odası, Z13-Z14-Z15 no'lu mekanlar jeneratör ve elektrik odası, Z16 no'lu mekan bayan wc, Z17 no'lu mekan ise bekçi odası olarak kullanılacaktır.
Kesimhane, kalorifer kazan dairesi ve depo bölümlerinin bakım ve onarımları yapılarak sıhhileştirilecektir. Su deposu olarak kullanılan mekana hayvan barınağı işlevi verilecektir.

Şu an hiçbir işlevi olmayan sebil yine aynı fonksiyonla kullanılacaktır. Bilindiği gibi sebiller, halka su dağıtmak amacı ile yapılmışlardır. Ancak, sebil ve çeşmelerin ilk açıldığı günlerde ve

bayramlarda suyun yanında şerbet ve meyva suyu da verilmiştir. Yine aynı geleneğe bağlı kalınarak, buradan su, şerbet ve meyva suyu dağıtılacaktır.

Eski mektep binası ise bugün aynı fonksiyona cevap verebilecek büyüklükte olmadığı için buraya kütüphane işlevi verebiliriz. 1924 yılından önce Eyüp Hüsrev Paşa Kütüphanesi'ne ve 1965 yılında da Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilen 447 yazma, 93 basma eser bu kütüphaneye getirilerek, burada muhafaza edilecektir. Ayrıca burada Eyüp'ün tarihsel ve sosyal yapısı, buradaki değerli yapılar hakkında bilgi veren seminerler düzenlenecektir

4.3.7 Yangına karşı korunum

Yangın yapılara en büyük zararı verebilecek afetlerden biridir. Yangın sırasında tüm ince yapı elemanları yok olacağı gibi taşıyıcı sistem elemanları da oldukça zarar görürler. Çevredeki binalardan gelebilecek ya da külliye içinde herhangi bir nedenden dolayı oluşabilecek yangın tehlikesine karşı konuyla ilgili olarak Prof. Dr. Güner Yavuz ile yapılan görüşmeler sonucunda, külliye de çok amaçlı kuru kimyasal tozlu taşınır söndürücülerin bulundurulması önerilmektedir.

4.3.8 Periyodik bakım

Öncelikle külliyenin günlük temizliği yapılmalı ve güvenliği sağlanmalıdır. Düzenli aralıklarla deneyler yapılarak yapıdaki nem oranı tespit edilmeli ve bu nemin tehlikeli boyutlara ulaşıp, yapılara zarar vermemesi için gerekli müdahaleler yapılmalıdır. Bahar gelince cephede oluşan bitkiler kurutularak temizlenmelidir. Gözlem ve deneyler yapılarak cephedeki hasarlar belirlenmeli ve belli bir periyot tespit edilerek bu periyoda göre cephe temizliği yapılmalıdır.

SONUÇ

Eyüp günümüzde olduğu gibi, Bizanslılar ve Osmanlılar döneminde de İstanbul'un en önemli yerleşmelerinden biri olmuştur. Ancak Bizanslılar dönemindeki adı Kozmodion'dur. Bugünkü adını İstanbul'un fethinden sonra almıştır. Ebu Eyyüb el Ensari'nin türbesinin burada bulunmasından dolayı yerleşime Eyüp adı verilmiştir. Eyüp Bizans ve Osmanlılar döneminde dinsel yapısının yanında kılıç kuşanma merasimleri ile resmi törenlere de sahne olmuştur. Tarihsel gelişim süreci içinde, Eyüp'te dini yapıların yanı sıra, köşk ve kahvehanelerin bulunduğu mesire alanları, çeşitli sanayi yapıları da meydana gelmiştir. Böylece Bizans döneminde daha çok dinsel yapısı ile dikkat çeken Eyüp yerleşmesi, Osmanlılar döneminde kentsel bir özellik de kazanmıştır. Eyüp beşyüzyıllık tarihi yaşamı ile İstanbul için, baş ziyaretgah, mesire ve eğlence yeri, sanat müzesi ve sanayi bölgesi olmuştur.

Geçirdiği değişimlere rağmen, Eyüp'te sosyal yaşamın bir parçası olan ve İstanbul genelinde önemli bir yer tutan bazı geleneksel davranışlar hala oldukça etkin bir biçimde sürdürülmektedir. Bunun en güzel örneği, Eyüp Sultan Türbesi ve Camii'nde ibadet ve ziyaret olgusunun bütün canlılığı ile devam etmesidir.

Eyüp kutsal bir yer, bir sığınak, bir kültür alanı, mezarlıkları, ibadet mahalleri, kurban kesimleriyle, bütün müslümanların ortak haccının yanı sıra, İstanbul açısından bir "iç hac" olanağı sunmaktadır. Ebu Eyyub el-Ensari'nin türbesinin burada bulunuşu ve ona yakın gömülme isteği Eyüp mezarlığının meydana gelmesine neden olmuştur.

Çalışmada incelenen Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, Eyüb'ün en önemli yapılarından ve 18. yüzyılın da en güzel örneklerindendir. 18. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun batıya açılma dönemi olarak bilinmektedir. Bu dönemde Avrupa sanat zevki büyük bir hızla Türk sanatına yerleşmeye başlamıştır. Türk baroğu olarak adlandırılan bu sanat üslubunda kullanılan sütun başlıkları, kemer şekilleri, profiller ve kalem işlerine güzel bir örnek olarak Mihrişah Valide Sultan Külliyesi'ni gösterebiliriz. Ancak 18. yüzyılda Avrupa etkilerine yol açan Türk sanat ve kültürünün, daha fazla gelişmesi mümkün olmamış, böylece külliye konusunda gelişme

zincirinin son halkası da kopmuştur. Mihrişah Valide Sultan Külliyesi'de İstanbul'da inşa edilen son külliyelerdendir.

Mihrişah Valide Sultan Külliyesi, zaman içinde çok fazla tahribata uğramadan, fiziksel eskimesiyle günümüze ulaşmıştır. Yeniden değerlendirme sürecinde, yapının şu andaki durumu göz önüne alınarak bozulmalar belirlenmiştir. Yapının yok olmasını önlemek ve gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarılmasını sağlamak amacıyla, yapıya çeşitli koruma önerileri getirilmiştir. Külliyeyi meydana getiren yapılarda, uygulanacak olan restorasyon çalışmalarında bilimsel metodlar kullanılarak özgün mimarinin korunması, yenilemenin uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesi ve yapıların yalnız başına değil çevresiyle birlikte düzenlenmesi gereği savunulmuştur.

Bu sonuçla yapısal değerlerimiz tüm özellikleri ile korunmuş olacak, doğal olarak oluşmuş değerli kent dokusu olguları yerinde kalacak ve bu çalışma da bu yapıyı konu alarak hedeflediği amaca ulaşabilecektir.

KAYNAKLAR

Affan, E., (1993), İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri, Arıtan Yayınevi, İstanbul.

Akakuş, R., (1973), Eyyüp Sultan ve Mukaddes Emanetler, Fatih Yayınevi, İstanbul.

Akozan, F., (1969), "Türk Külliyeleri", Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, VIII: 303-306.

Akyavaş, B., (1993), İstanbul, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Arel, A., (1975), Onsekizinci Yüzyıl Mimarisinde Batılılaşma Süreci, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Üniversitesi Yayını, İstanbul.

Artan, T., (1993), "Eyüb'ün Bir Diğer Çehresi: Sayfiye ve Sahilsaraylar", Tarih Vakfi Yurt Yayınları, İstanbul.

Aslanapa, O., (1986), Osmanlı Devri Mimarisi, İnkılap Kitapevi, Ankara.

Atakan, S., (1970), Eyüp' teki Türbeler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (yayınlanmamış).

Ayan, Ö., (1973), İstanbul'daki Aşhaneler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (yayınlanmamış).

Aydın, S., (1987), Taş ve Mimari Anıtların Bozulma Nedenleri ve Onarım Teknikleri, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi (yayınlanmamış).

Ayvazoğlu, B., (1993), "III. Selim", Tarih, Medeniyet Kültür Vakfi, 5:180.

Bacque, J., (1993), "Eyüp Mezarlıklarının İncelenmesi Üzerine Düşünceler", Tarih Vakfi Yurt Yayınları, İstanbul.

Batur, A., (1986), "Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, 5: 1038-1045.

Berktay, H., (1993), "Azizler, Cismani Kalıntılar", Tarih Vakfi Yurt Yayınları, İstanbul.

Cezar, M., (1971), Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi, İstanbul.

Çetintaş, S., (1955), "Türkler'de Su-Çeşme-Sebil", Güzel Sanatlar, 5:125-147.

Demiriz, Y., (1989), Eyüp' te Türbeler, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Eldem, S., (1979), Boğaziçi Anıları, İstanbul.

Erdem, N., (1973), "Mühendislik Jeolojisi," İDMMA yayınları, İstanbul.

Eyice, S., (1981), "XIII. Yüzyılda Türk Sanatı ve Türk Mimarisinde Avrupa Neo-Klasik Üslubu", Sanat Tarihi Yıllığı, IX-X: 163-166.

Gültekin, G., (1993), "Mihrişah Valide Sultan Külliyesi", Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfi, 5: 459-461.

Güran, S., (1956), İstanbul Barok Türbeleri, Yüksek Lisana Tezi, İÜ Edebiyat Fakültesi (yayınlanmamış).

Haskan, M., (1996), Eyüpsultan Tarihi, Eyüpsultan Vakfi Yayınları, İstanbul.

İnalcık, H., (1993), "Eyüp Projesi", Tarih Vakfi Yurt Yayınları, İstanbul.

Kafadar, C., (1993), "Eyüp'te Kılıç Kuşanma Törenleri", Tarih Vakfi Yurt Yayınları, İstanbul.

Kara, F., (1993), "Eyüp", Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfi, 3: 245-250.

Koca, Ç., (1975), Türk Mimarisinin Gelişiminde İstanbul Türbelerinin Yeri, İDMMA Fakültesi, (yayınlanmamış).

Koman, M., (1986), Eyüb Sultan Loti Kahvesi ve Çevresi, yayın yeri yok, İstanbul.

Kuban, D., (1954), Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Mimarlık Fakültesi (yayınlanmamış).

Kuban, D., (1996), İstanbul Bir Kent Tarihi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfi, İstanbul.

Kumbaracılar, İ., (1938), İstanbul Sebilleri, Devlet Basımevi, İstanbul.

Kuran, A., (1986), Mimar Sinan, Hürriyet Vakfi Yayınları, İstanbul.

Kuran, A., (1993), "Eyüp Külliyesi", Tarih Vakfi Yurt Yayınları, İstanbul.

Ortaylı, İ., (1993), "Eyüp'te Sanayi ve Çevre Kirlenmesi", Tarih Vakfi Yurt Yayınları, İstanbul.

Önkal, H., (1985), Osmanlı Hanedan Türbeleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Önkal, H., (1987), "Klasik Devir Osmanlı Hanedan Türbelerinin Plan Özellikleri", DEÜ İlahiyat Fakültesi, IV: 51-61.

Önalp, T., (1967), "İstanbul'daki Barok Türbeler", Önasya Yayınları, 3:26.

Parlar, G., (1984), "Gravürlerde Eyüp", Eyüp Sultan Sempozyumu, İstanbul.

Peköz, B., (1963), İstanbul Sebilleri, Yüksek Lisans Tezi, İÜ Edebiyat Fakültesi (yayınlanmamış).

Refik, A., (1936), Türk Mimarları, Hilmi Kitapevi Yayını, İstanbul.

Reyhanlı, T., (1976), "Osmanlı Mimarisinde İmaret: Külliye Üzerine Notlar", Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, İstanbul.

Sakaoğlu, N., (1993), "Mihrişah Valide Sultan", Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfi, 5: 458.

Sakaoğlu, N., (1993), "Selim III", Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfi, 6: 506-511.

Saraçoğlu, N., (1950), Türk Mezarlarına Dair Araştırma, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.

Şensöz, Ş., (1970), Eyüp'te Mihrişah Valide Sultan, Şah Sultan ve Fatih'te Nakşidil Sultan Külliyeleri, Yüksek Lisans Tezi, İÜ Edebiyat Fakültesi (yayınlanmamış).

Şerifoğlu, Ö., (1995), Su Güzeli İstanbul Sebilleri, Büyük Şehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul.

Taluy, A., (1981), Kalkerler ve Küfeki Taşının Tahrip Nedenleri, Yüksek Lisans Tezi, İDMMA Fakültesi (yayınlanmamış).

Tansuğ, S., (1965), "18. Yüzyılda İstanbul Çeşmeleri ve Ayasofya Şadırvanı", Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, VIII: 93.

Tuğlacı, P., (1985), Osmanlı Saray Kadınları, Cem Yayınevi, İstanbul.

Urfalıoğlu, N., (1993), İstanbul Sebillerinde Görülen Tahribatlar ve Koruma Önerileri, DTCFD, 36: 1-2.

Ünsal, B., (1982), "İstanbul Türbeleri Üzerinde Stil Araştırması", Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 16: 87-92.

Ünsal, B., (1986), "İstanbul Sebil Anıtlarını Dekorlayan Şebeke Sanatı", Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfi Yayını, 4: 13-22.

Ünsal, B., (1986), "Stil Yönünden Klasik Sonrası Türk Mimarlığında Sebil Anıtları", Türkiye Anıt Çevre Değerlerini Koruma Vakfi Yayını, 3: 16-25.

Wiener, M., (1977), Bildlexikon Zur Topographie İstanbuls, Tübingen. Berlin.

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN KÜLLİYESİ VE KORUMA ÖNERİLERİ

PAFTA NO:01.40

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ
Kesmetaş blokların görüldüğü sağlıklı bir durumda.
Giriş cephesinde bir adet kemer mevcuttur.
Cümle eşiklerde bulunur ve aşınmış vardır.
Duvar yüzeylerinde yıpranma ve bozulmalar vardır.
Mimari yüzeylerde bulunur ve aşınmalar vardır.
Pencerelerde kırılma ve aşınma vardır.
Sıhhi bağlantılarda bulunur vardır.
Taş kitabelerde yıpranma vardır.
Kilit taşlarında bulunur ve kırılma vardır.
Kemer taşlarında bulunur ve aşınma vardır.
Mimari kalıtlarda bulunur ve aşınma vardır.
Mermer ek yerlerinde açılma vardır.
Mermer yüzeylerde bulunur vardır.
Kırılan kemerden kısmi olarak bitki türleri oluşmuştur.
Kırılan kısımlar bozulmalar vardır.

1. AVLU KAPISI
Mermer eşiklerde bulunur ve aşınma vardır.
Sıhhi bağlantılarda bulunur vardır.
Mermer yüzeylerde bulunur ve aşınma vardır.
Pencerelerde kırılma ve aşınma vardır.
Taş kitabelerde yıpranma vardır.
Kilit taşlarında bulunur ve kırılma vardır.
Kemer taşlarında bulunur ve aşınma vardır.
Mimari kalıtlarda bulunur ve aşınma vardır.
Mermer ek yerlerinde açılma vardır.
Kısmi yıpranmalardan çökme ve sıvalarda çatlaklar görülür.

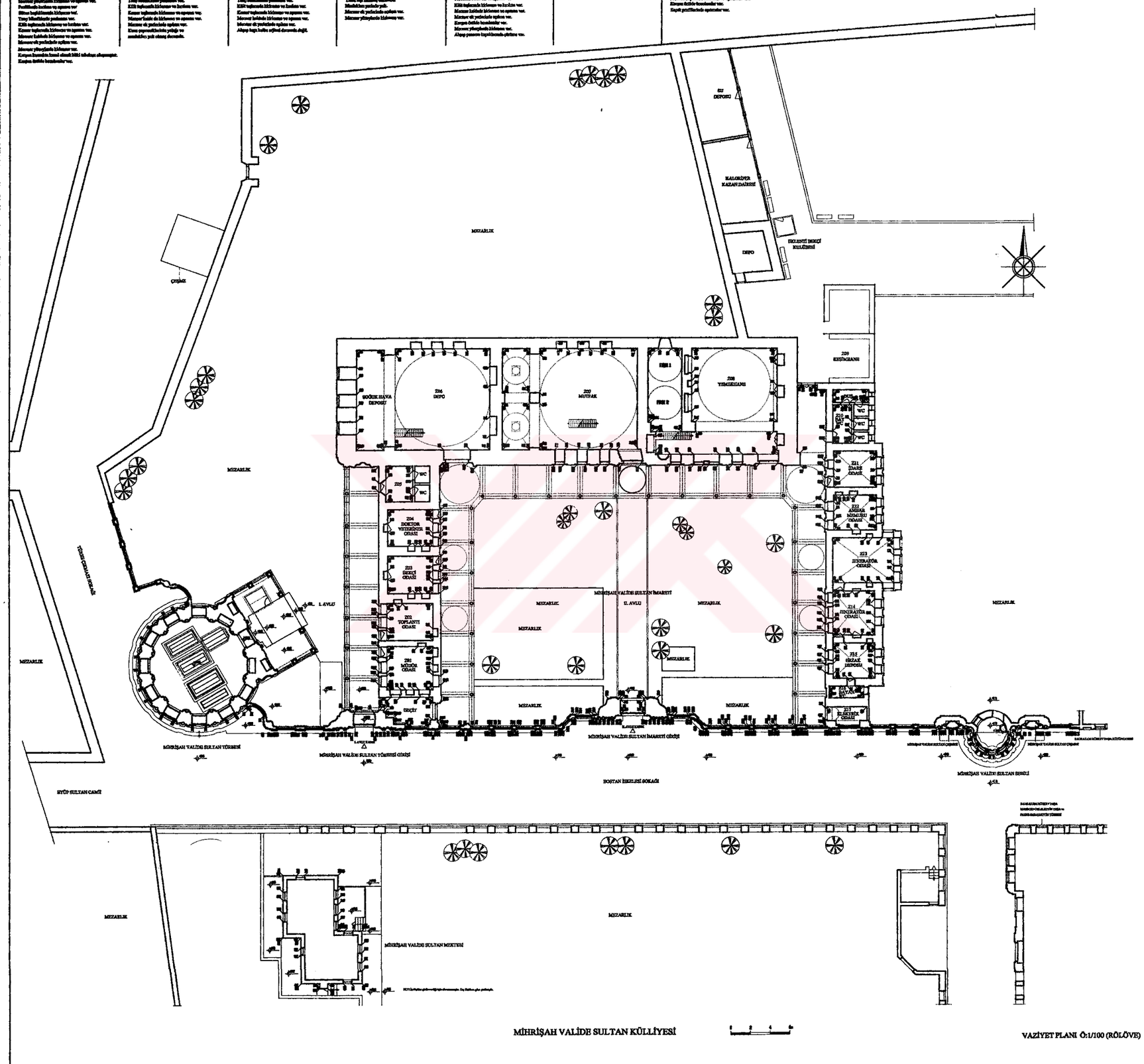
II. AVLU KAPISI
Mermer eşiklerde bulunur ve aşınma vardır.
Sıhhi bağlantılarda bulunur vardır.
Mermer yüzeylerde bulunur ve aşınma vardır.
Pencerelerde kırılma ve aşınma vardır.
Taş kitabelerde yıpranma vardır.
Kilit taşlarında bulunur ve kırılma vardır.
Kemer taşlarında bulunur ve aşınma vardır.
Mimari kalıtlarda bulunur ve aşınma vardır.
Mermer ek yerlerinde açılma vardır.
Alttaş bağı kalıtı eğimli durumda değil.

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN ÇEŞMESİ
Cümle eşiklerde bulunur ve aşınma vardır.
Sıhhi bağlantılarda bulunur vardır.
Taş kitabelerde yıpranma vardır.
Pencerelerde kırılma ve aşınma vardır.
Yıkılı taşı bulunur durumda.
Mimarlıkları parlak yüzeylerde yıpranma vardır.
Mermer ek yerlerinde açılma vardır.
Mermer yüzeylerde bulunur vardır.

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN SEBİLİ
Cümle eşiklerde bulunur ve aşınma vardır.
Duvar yüzeylerinde yıpranma ve bozulmalar vardır.
Sıhhi bağlantılarda bulunur vardır.
Taş kitabelerde yıpranma vardır.
Pencerelerde kırılma ve aşınma vardır.
Kilit taşlarında bulunur ve kırılma vardır.
Mimari kalıtlarda bulunur ve aşınma vardır.
Mermer ek yerlerinde açılma vardır.
Kırılan kemerden kısmi olarak bitki türleri oluşmuştur.
Mermer yüzeylerde bulunur vardır.
Alttaş pencere taşıtlarında çatlama vardır.

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN MEKTEBİ
Dik duruşu bir yıkım sahip olan mektebin yıkımı, yapılan onarımlar sonucunda ek bir kütle yapılmıştır.

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN İMARETİ
Kesmetaş kemerlerde mevcut cümlelerde bulunur vardır.
Taşlık kemerlerde bozulmalar vardır.
Giriş cümlelerde yıpranma vardır.
Oğlakevleri taş duvarlarda bozulmalar vardır.
Mimari yüzeylerde bulunur ve aşınmalar vardır.
Kırılan ölüler bozulmalar vardır.
Sıvalı yıpranmalarda açılmalar vardır.

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN KÜLLİYESİ

VAZİYET PLANI Ö:1/100 (RÖLÖVE)

DOÇ.DR. FÜSUN ALİOĞLU

957511 DİDEM AYDIN

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ

Renkli bölümde gölgeli sağlıklı bölümde ciddi bakışı bulunur.
Ondalı yönlendirde bulunur ve eşsizce var.
Dengi yakınlarında yaşlanma ve bölümler var.
Mimari yönlendirde bölümler ve eşsizce var.
Profilinde kırılma ve eşsizce var
Silme başlıklarında bölümler var.
Taş bölümlerde yaşlanma var.
Kemer başlarında bölümler ve kırılma var.
Mimar yönlendirde bölümler ve eşsizce var.
Mimari ek yerlerinde eşsizce var.
Mimari yönlendirde bölümler var.
Kırılma, kemerin, kısmi olarak bitki bakımı eksiksiz.
Kırılma farklı bozukluklar var.

I. AVLU KAPISI

Mimari silmelerde bölümler ve eşsizce var.
Silme başlıklarında bölümler var.
Mimari yönlendirde bölümler ve eşsizce var.
Profilinde kırılma ve eşsizce var
Taş bölümlerde yaşlanma var.
KÖR başlarında bölümler ve kırılma var.
Kemer başlarında bölümler ve eşsizce var.
Mimari kalıtlı de bölümler ve eşsizce var.
Mimari ek yerlerinde eşsizce var.
Kısmi yapım(lı)ında çalışlı ve renklerleri yok olmuş durumda.

II. AVLU KAPISI

Mimari silmelerde bölümler ve eşsizce var.
Silme başlıklarında bölümler var.
Mimari yönlendirde bölümler ve eşsizce var.
Profilinde kırılma ve eşsizce var
Taş bölümlerde yaşlanma var.
Yıldız dişi kırılmış durumda.
Mütekâmiz yerlerde yok.
Mimari ek yerlerinde eşsizce var.
Mimari yönlendirde bölümler var.

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN ÇEŞMESİ

Genel silmelerde bölümler ve eşsizce var.
Silme başlıklarında bölümler var.
Taş bölümlerde yaşlanma var.
Profilinde kırılma ve eşsizce var
Yıldız dişi kırılmış durumda.
Mütekâmiz yerlerde yok.
Mimari ek yerlerinde eşsizce var.
Mimari yönlendirde bölümler var.

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN SEBİLİ

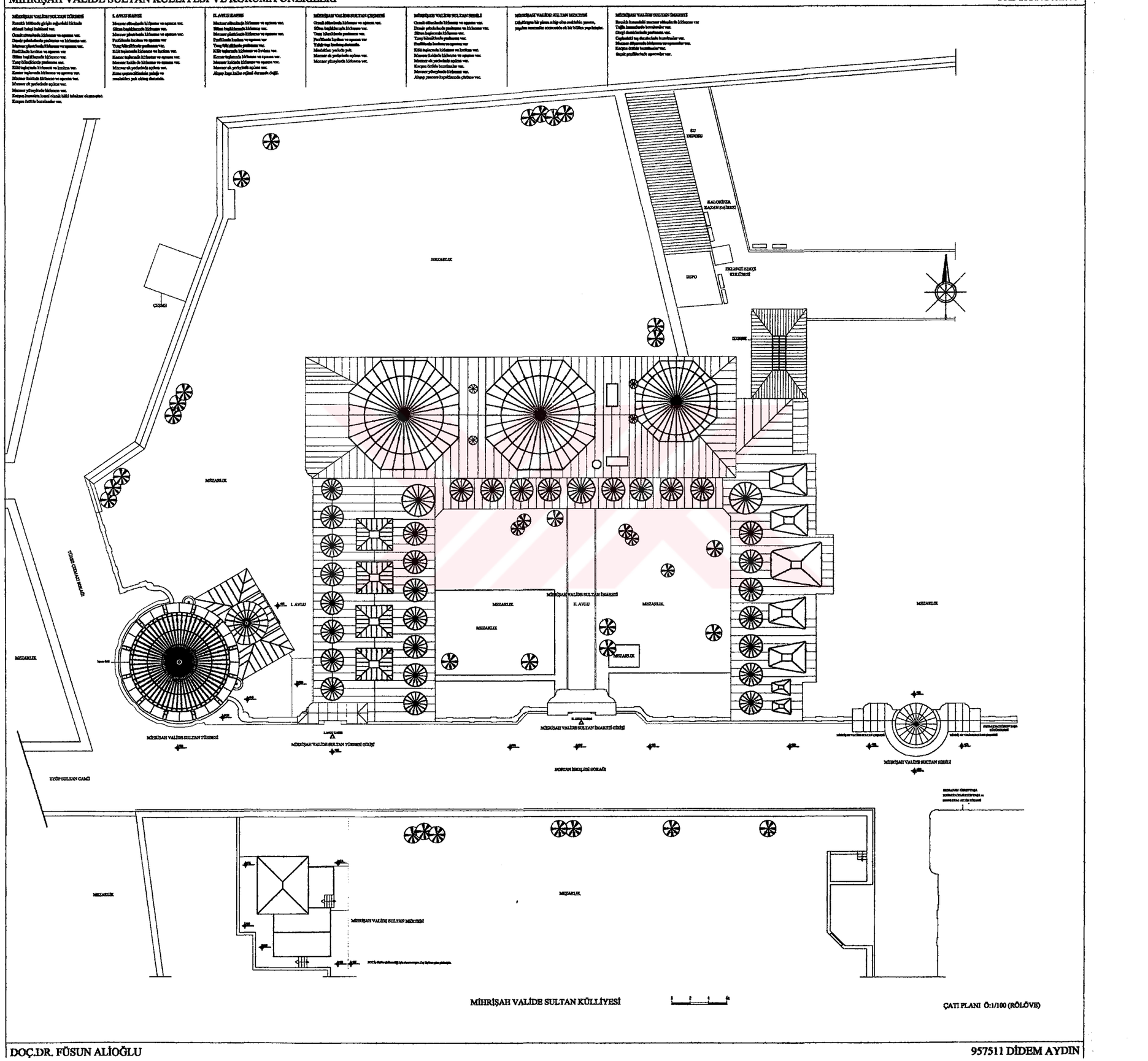
Genel silmelerde bölümler ve eşsizce var.
Dengi yönlendirde yaşlanma ve bölümler var.
Silme başlarında bölümler var.
Taş bölümlerde yaşlanma var.
Profilinde kırılma ve eşsizce var
KÖR başlarında bölümler ve kırılma var.
Mimari kalıtlı bölümler ve eşsizce var.
Mimari ek yerlerinde eşsizce var.
Kırılma farklı bozukluklar var.
Mimari yönlendirde bölümler var.
Alttaş pencere kapatılmışlık çizilmiş var.

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN MEKTEBİ

Dikdörtgen bir plana sahip olduğu anlaşılan yapının, yapım sırasından sonrasında ek bir bölüm yapılmıştır.

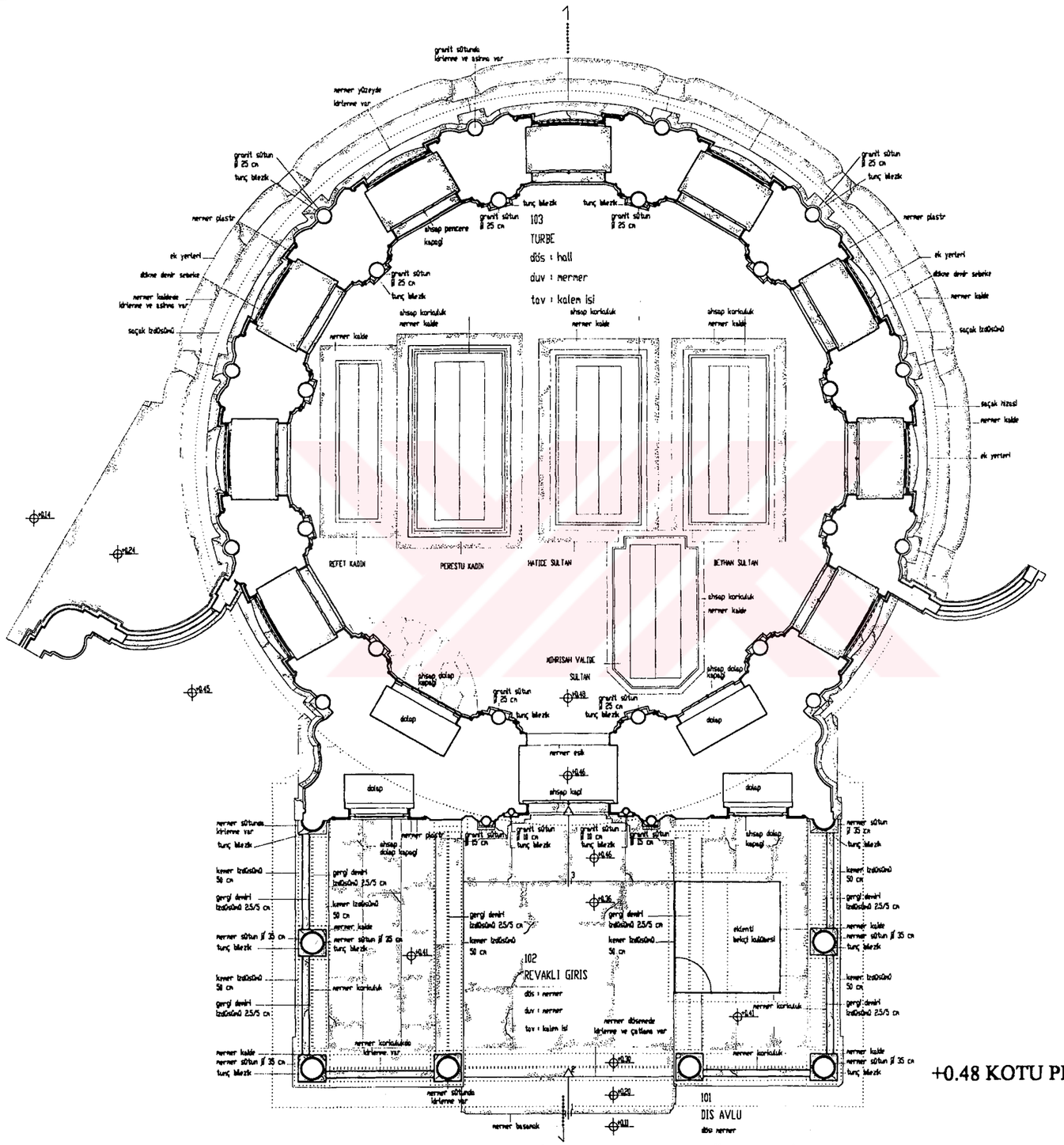
MİHRİŞAH VALİDE SULTAN İMARETİ

Renkli kısmıdaki mimari silmelerde bölümler var
Taşlık kısmıdaki kırılmalar var.
Dengi dönüşlerinde yaşlanma var.
Çoğunlukla taş duvarlarda kırılmalar var.
Mimari düşünceli bölümler ve eşsizce var.
Kırılma farklı bozukluklar var.
Sonuç yapılarında eşsizce var.

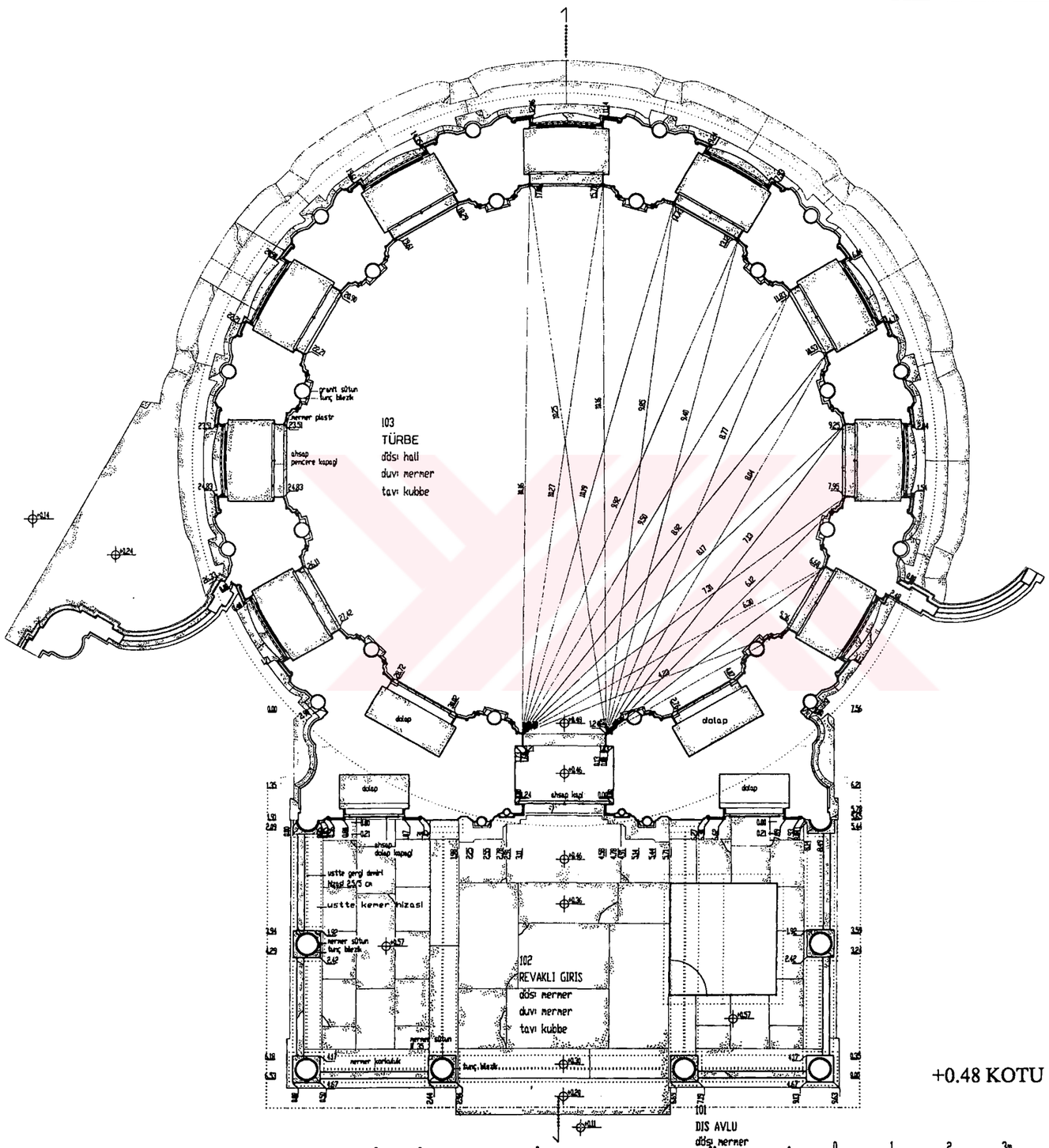
MİHRİŞAH VALİDE SULTAN KÜLLİYESİ

ÇATI PLANI Ö:1/100 (RÖLÖVE)

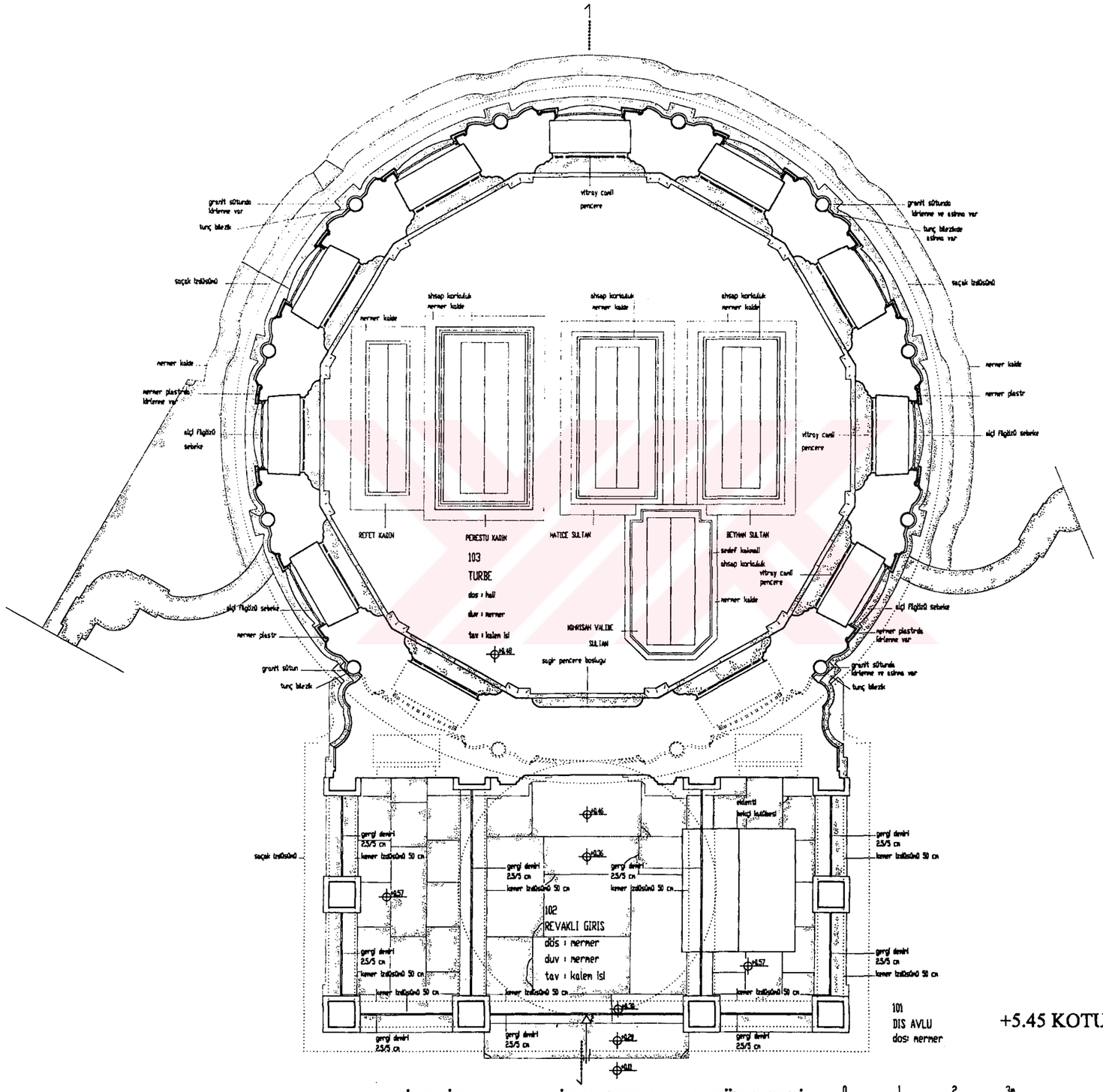
+0.48 KOTU PLANI Ö: 1/50 (RÖLÖVE)

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ

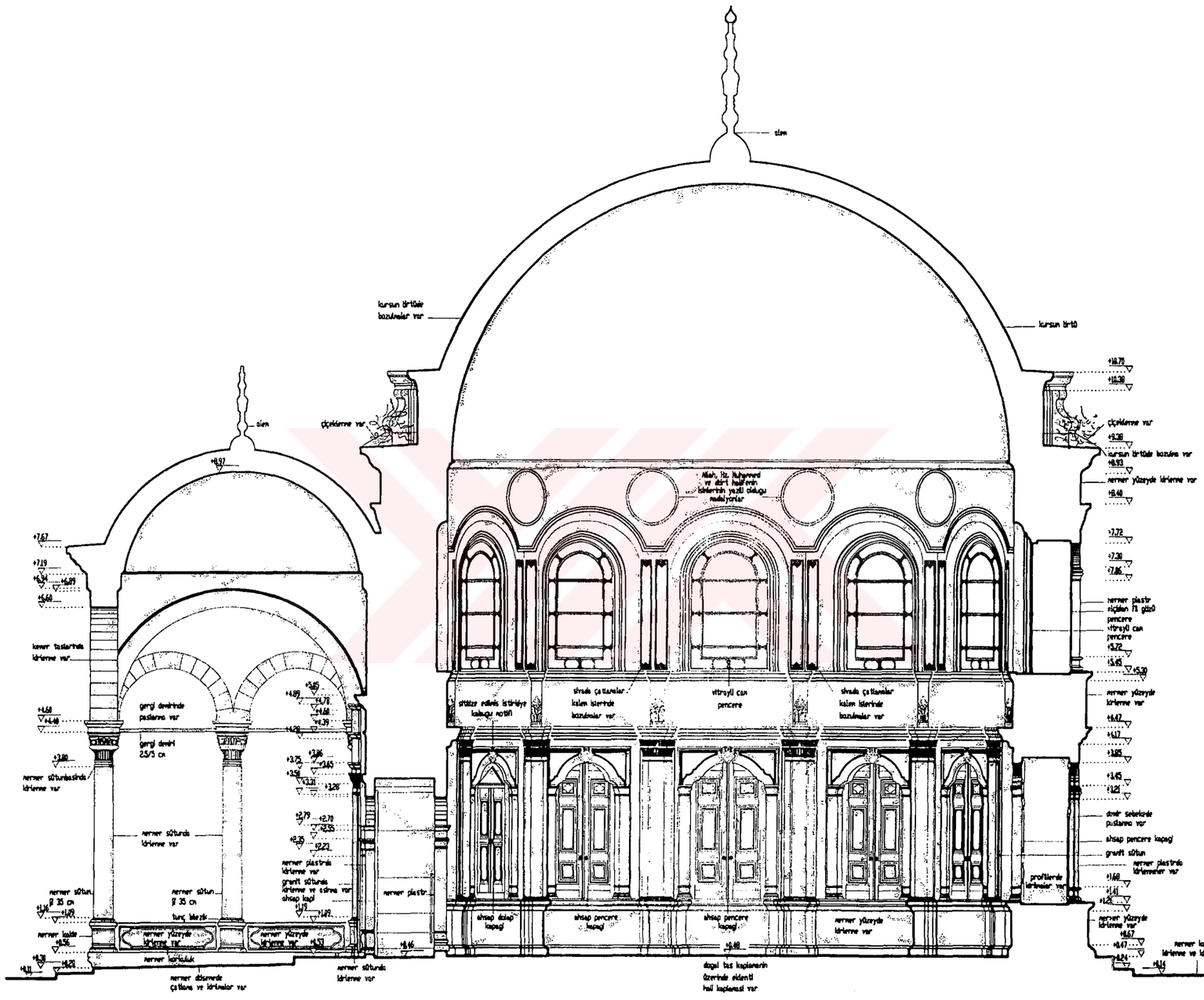

+0.48 KOTU PLANI Ö:1/50 (RÖLÖVE)

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ

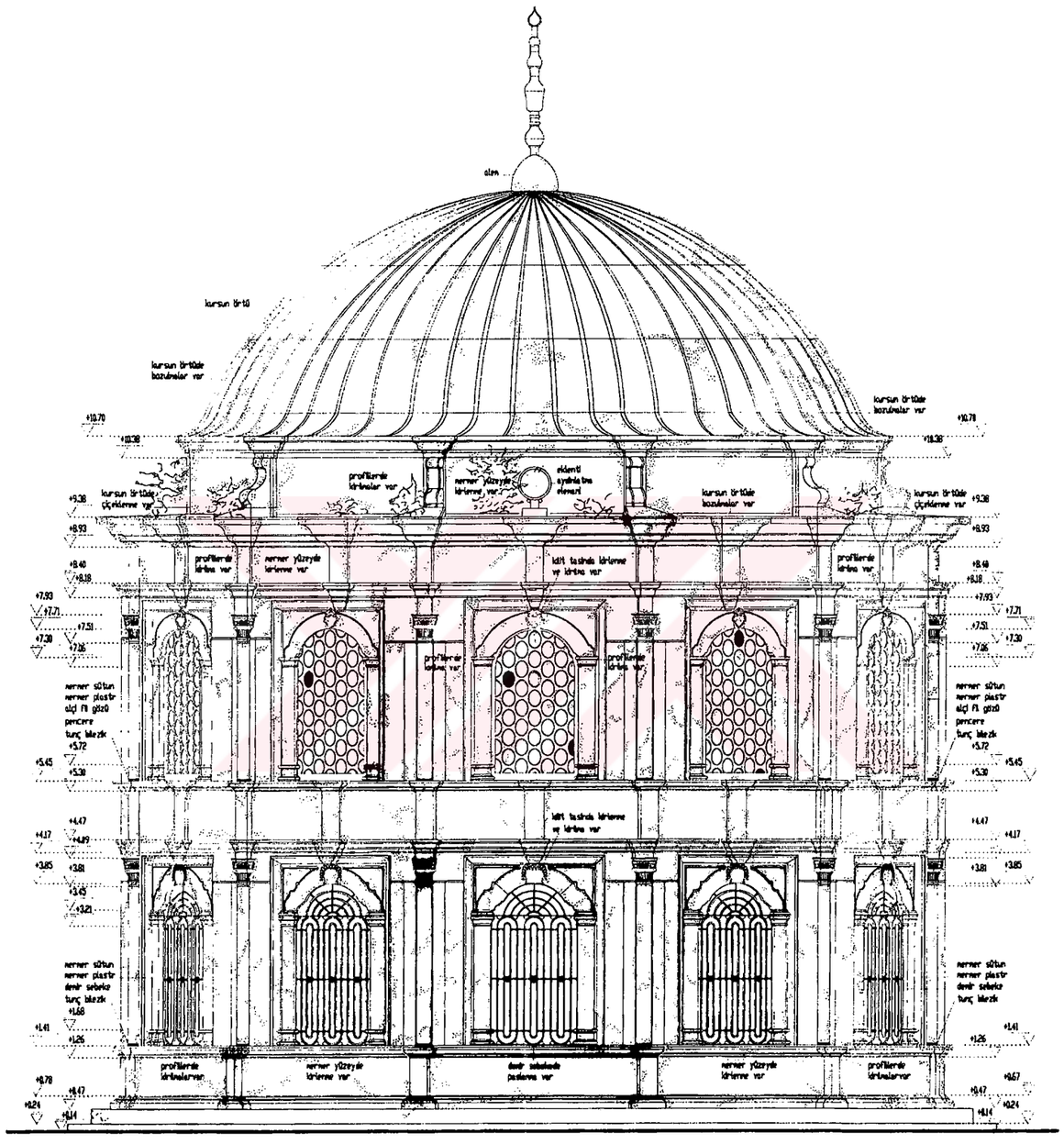
MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ

KESİT Ö:1/50 (RÖLÖVE)

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ

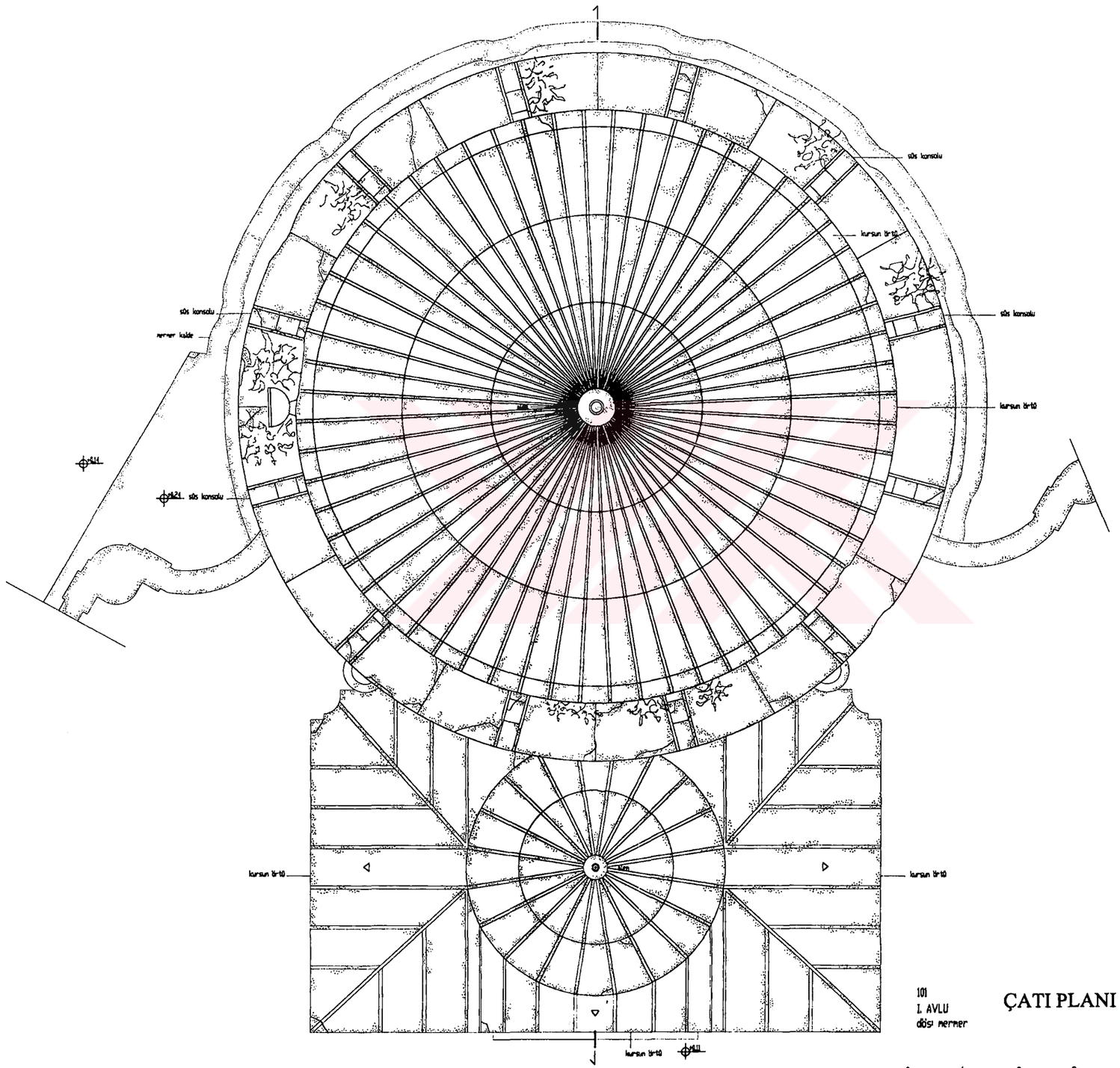
0 1 2 3m

ÖN GÖRÜNÜŞ Ö:1/50 (RÖLÖVE)

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ

0 1 2 3m

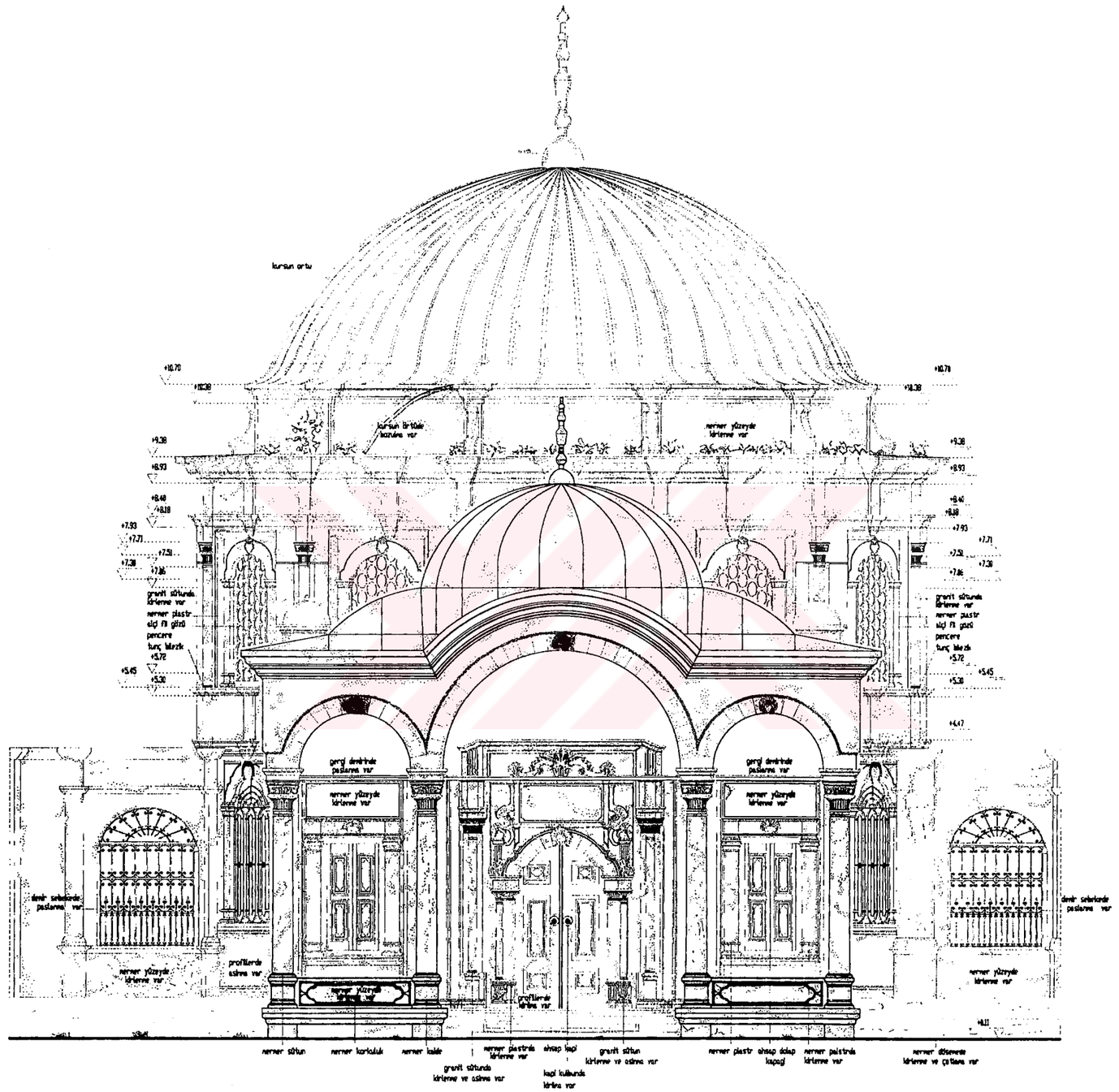

101
I. AVLU
dışı mermer

ÇATI PLANI Ö:1/50 (RÖLÖVE)

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ

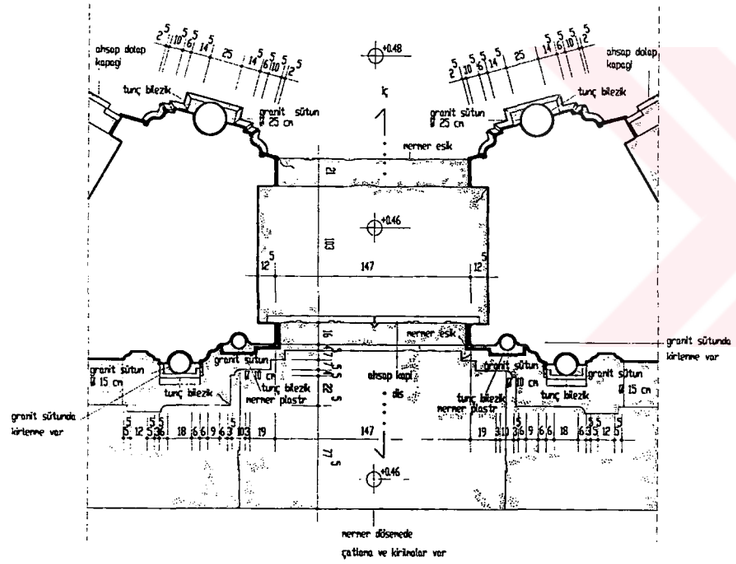
0 1 2 3m

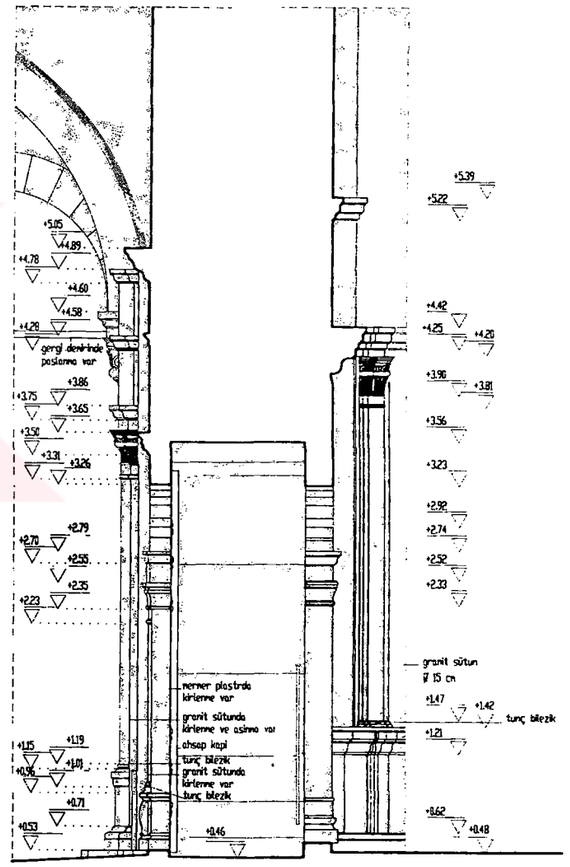
ARKA GÖRÜNÜŞ Ö:1/50 (RÖLÖVE)

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ

0 1 2 3m

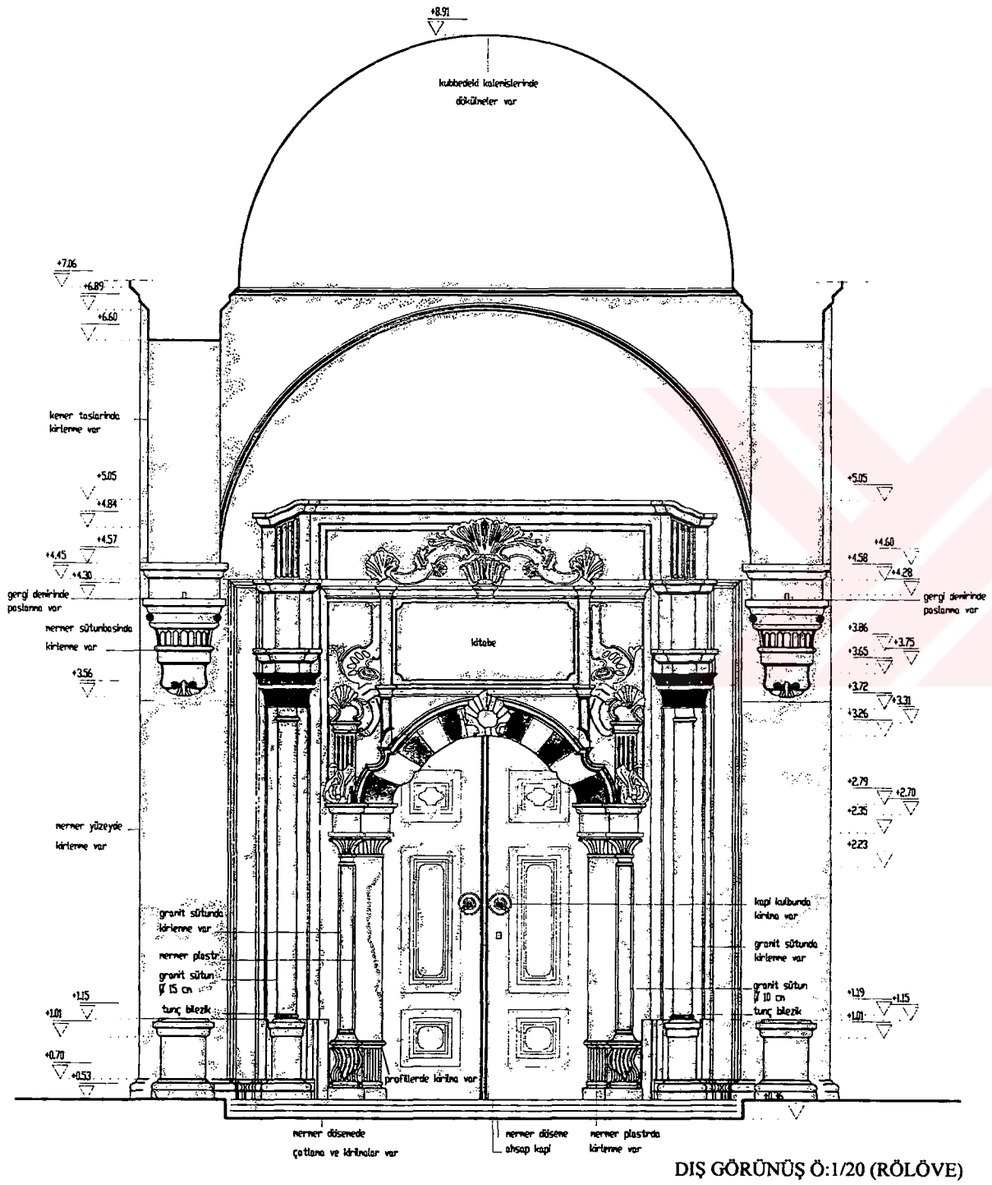

PLAN Ö:1/20 (RÖLÖVE)

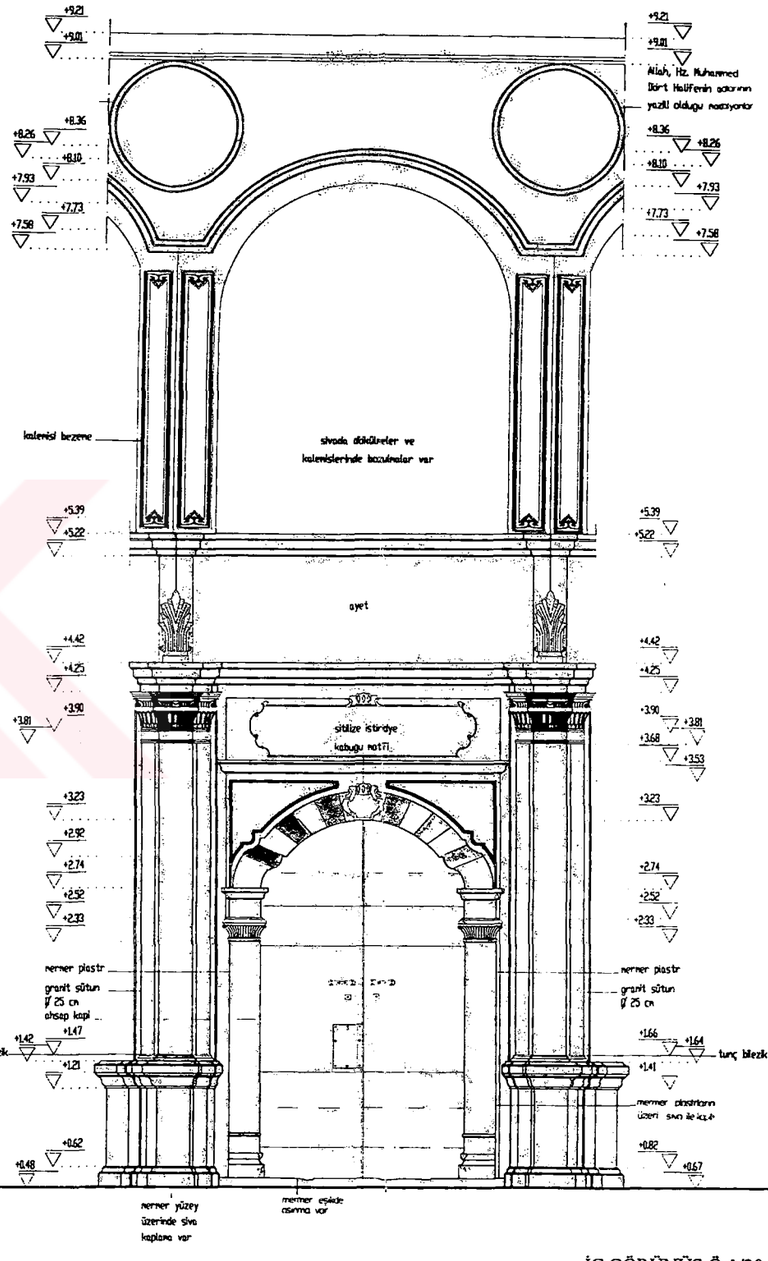

KESİT Ö:1/20 (RÖLÖVE)

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ GİRİŞ KAPISI

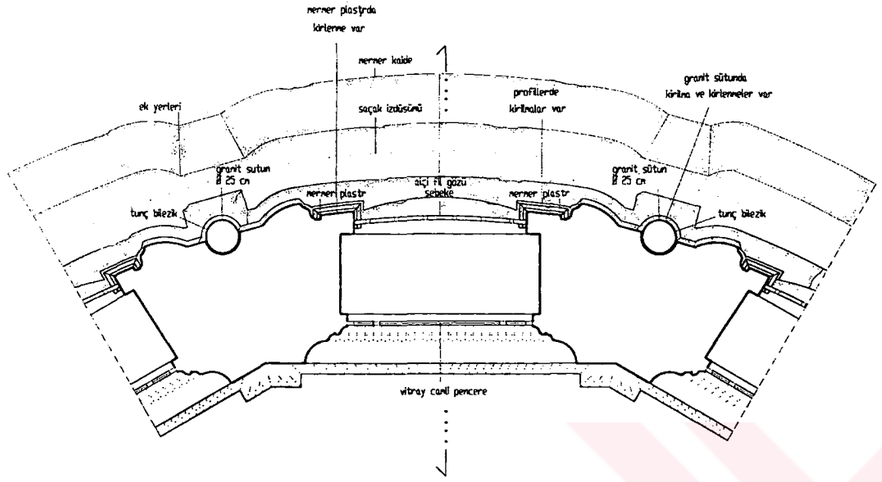
DIŞ GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RÖLÖVE)

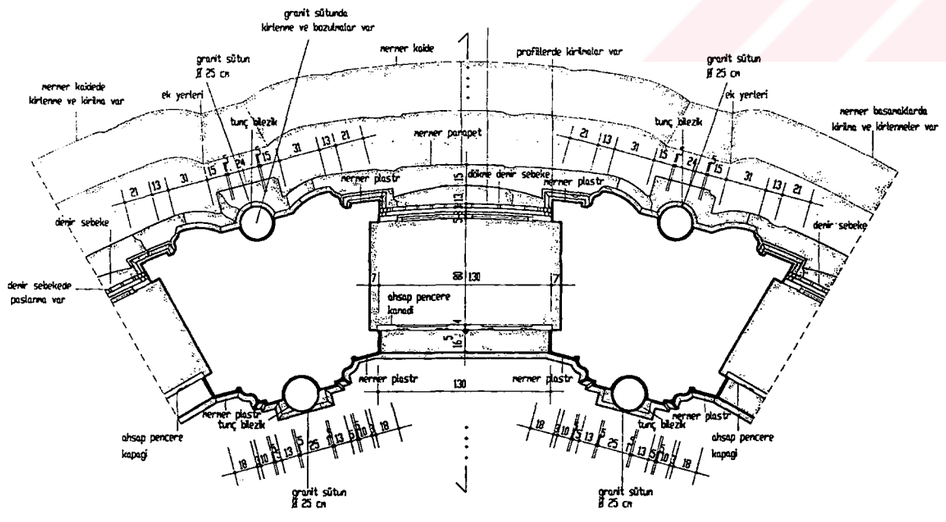
İÇ GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RÖLÖVE)

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ GİRİŞ KAPISI

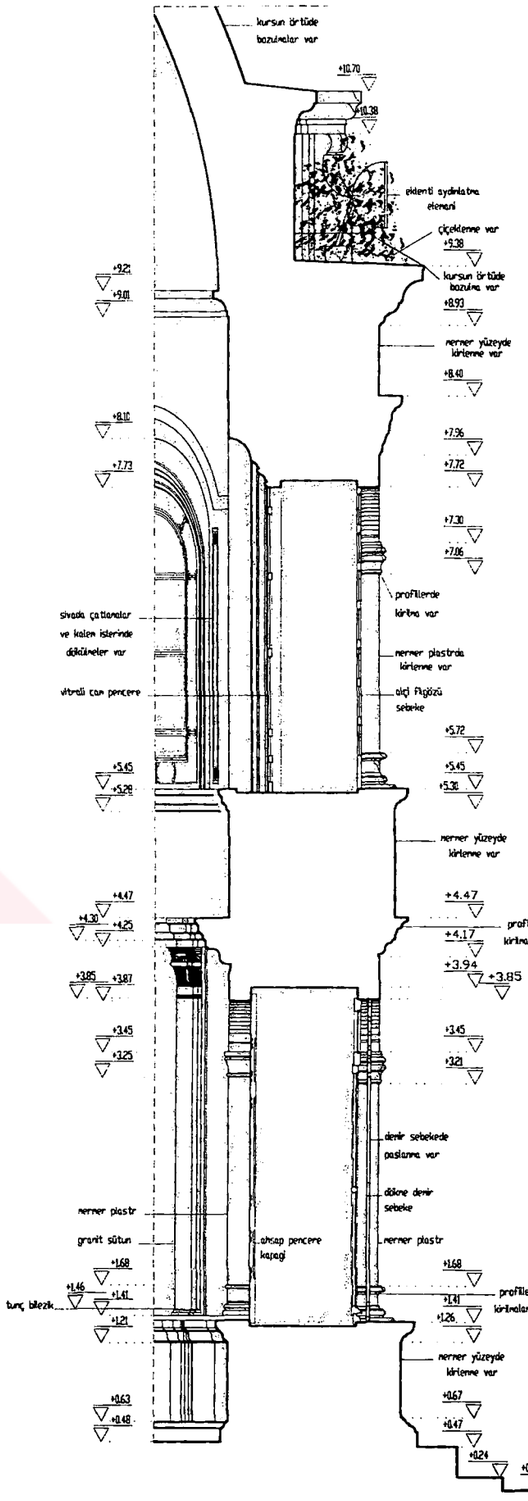
0 0.50 1 1.50m

KISMİ +5.45 KOTU PLANI Ö: 1/20 (RÖLÖVE)

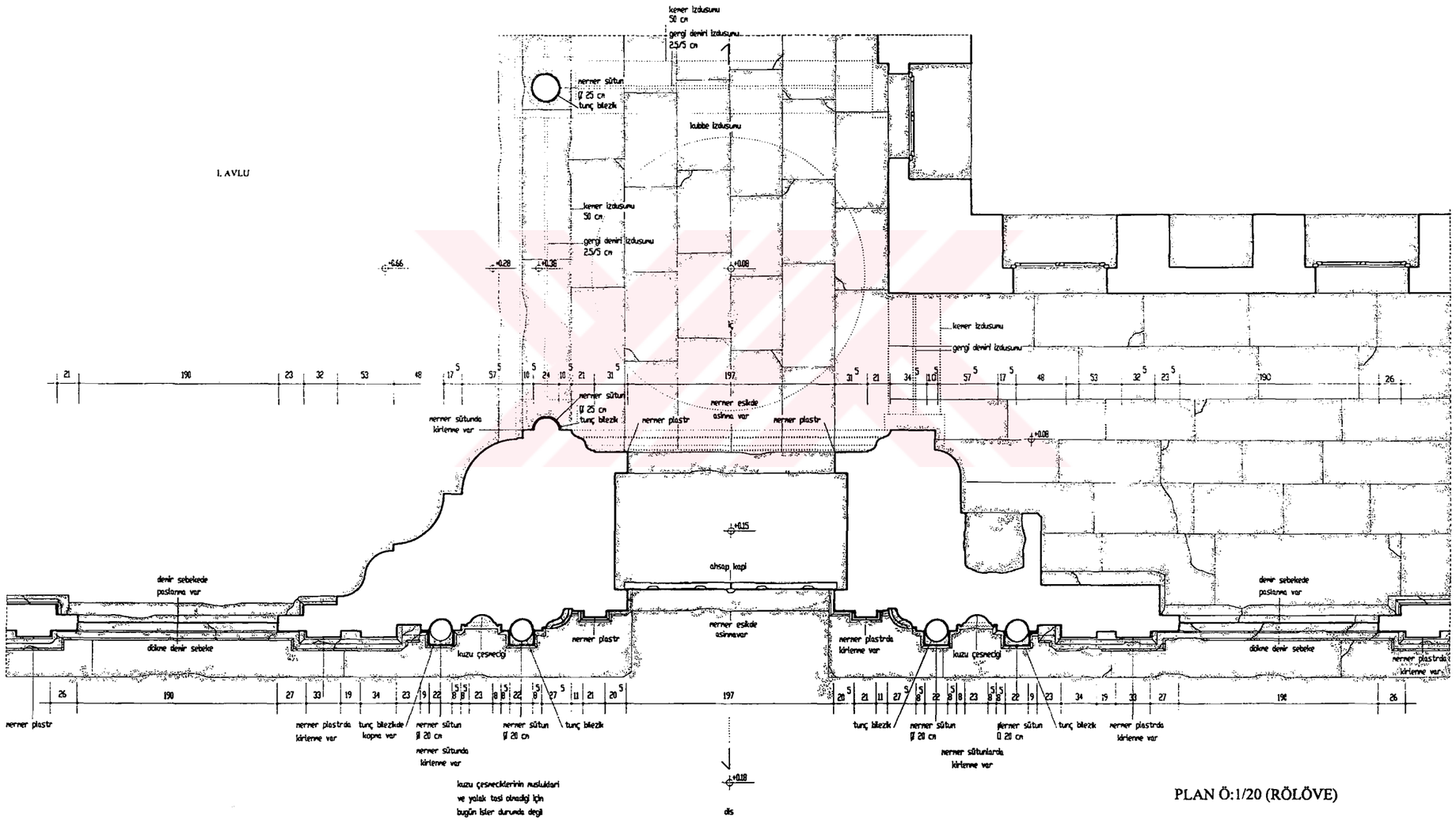
KISMİ +0.48 KOTU PLANI Ö: 1/20 (RÖLÖVE)

KESİT Ö:1/20 (RÖLÖVE)

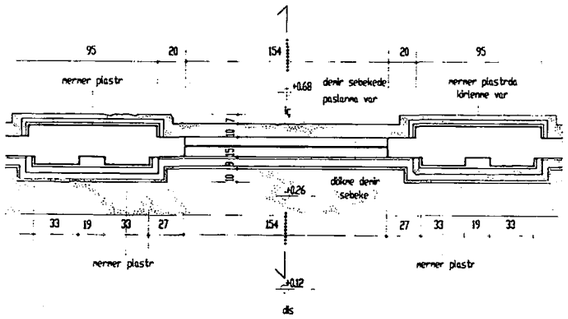
MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ

0 0.50 1 1.50m

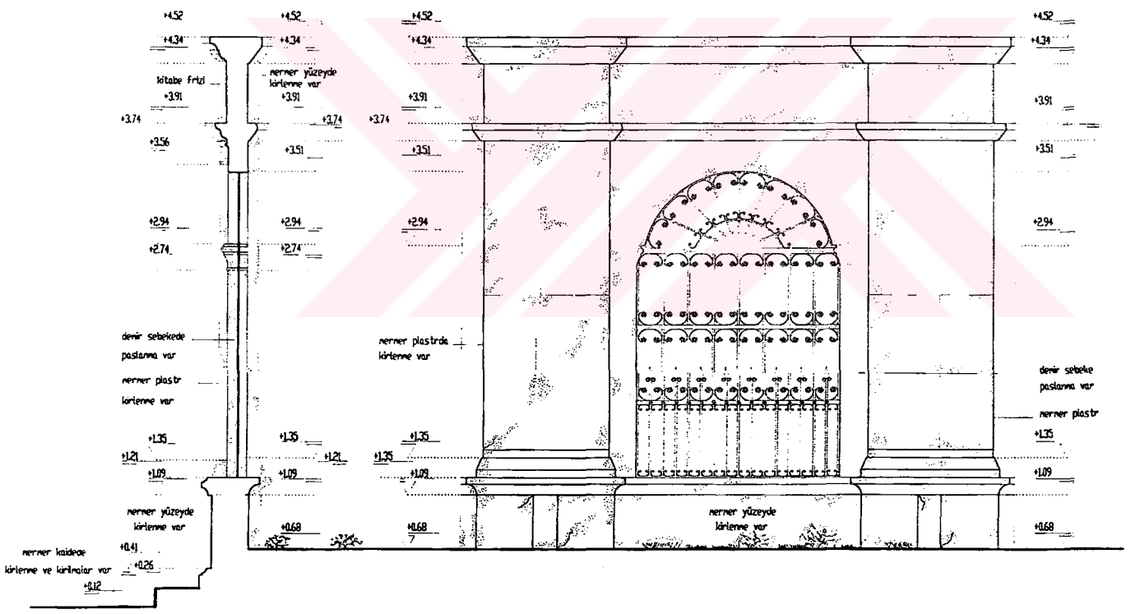

PLAN Ö:1/20 (RÖLÖVE)

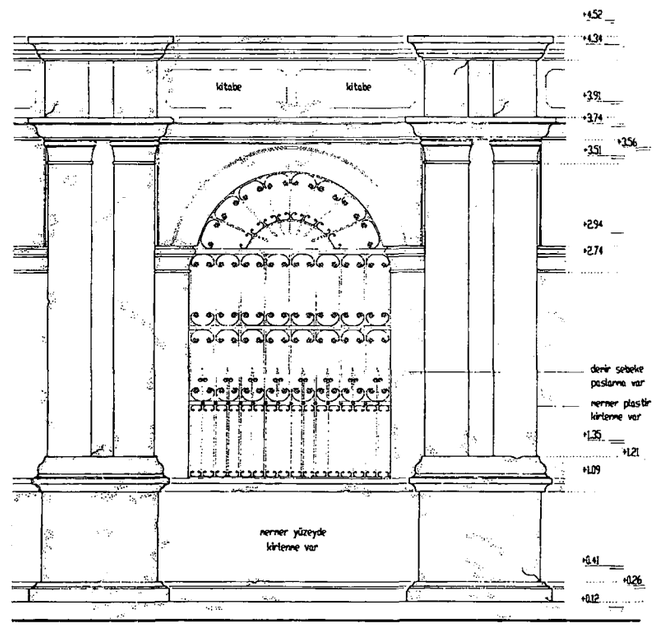
I. AVLU KAPISI

PLAN Ö:1/20

KESİT Ö:1/20

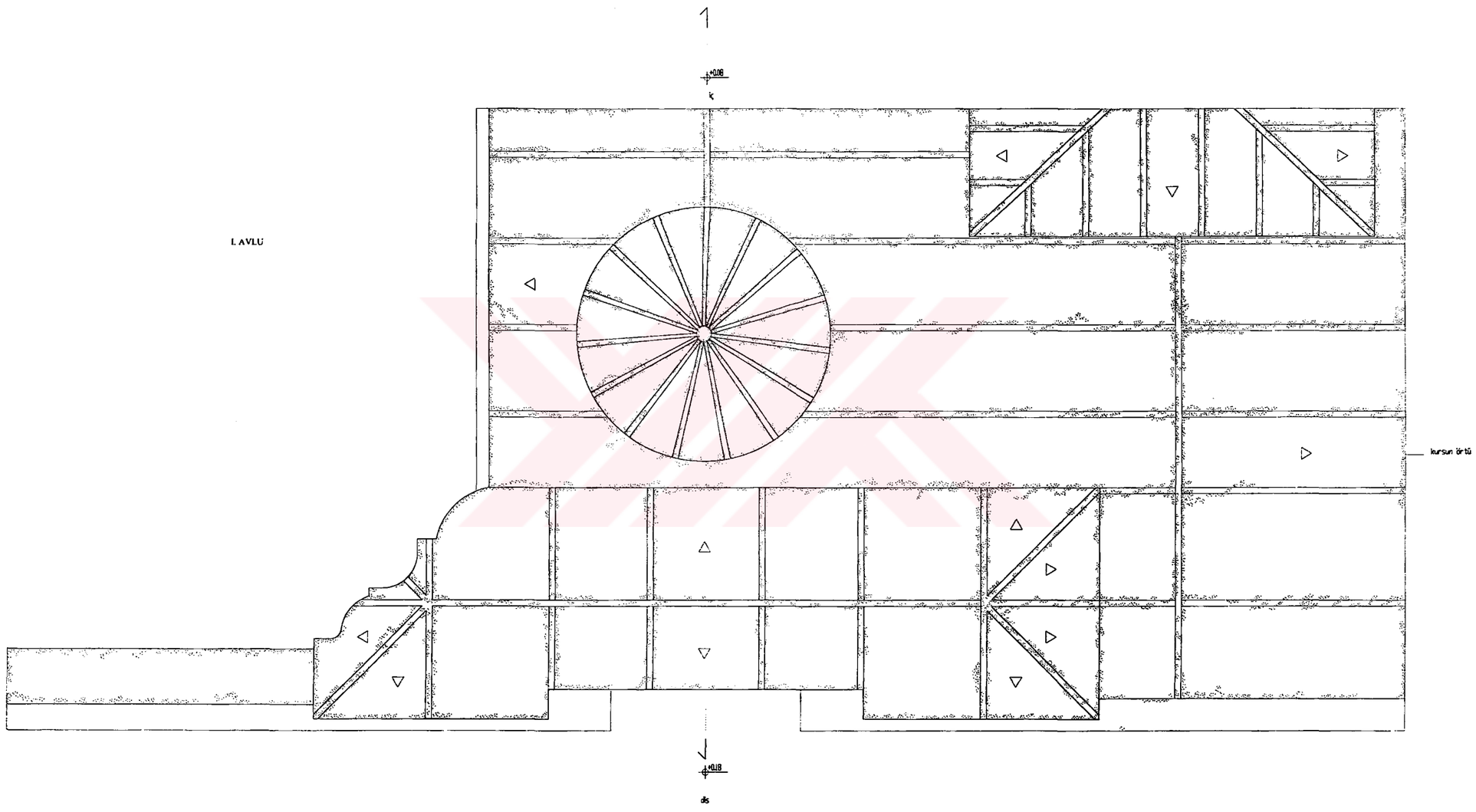

İÇ GÖRÜNÜŞ Ö:1/20

DIŞ GÖRÜNÜŞ Ö:1/20

SİLÜET PENCERESİ RÖLÖVESİ

0 0.50 1 1.50m

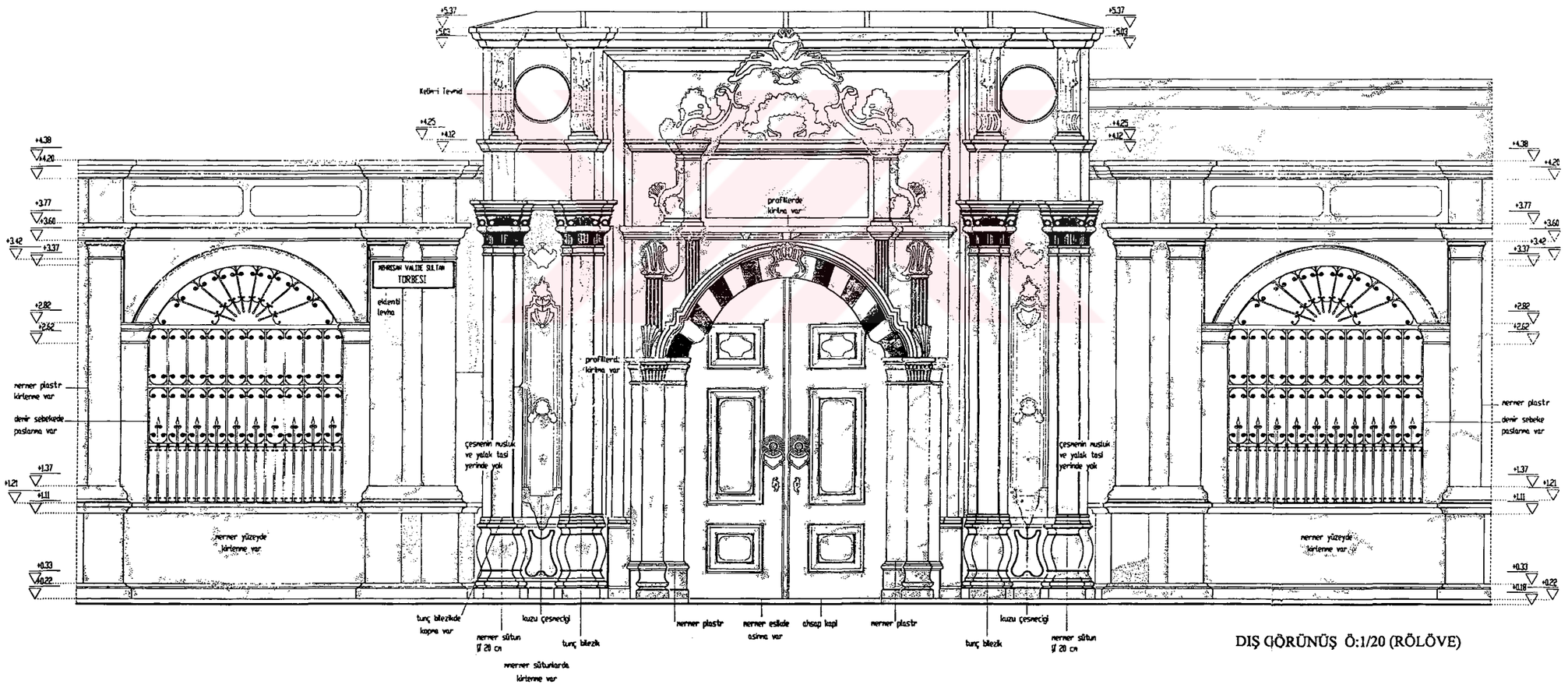
LAVLU

ÇATI PLAN Ö:1/20 (RÖLÖVE)

BOSTAN İSKELESİ SOKAĞI

I. AVLU KAPISI

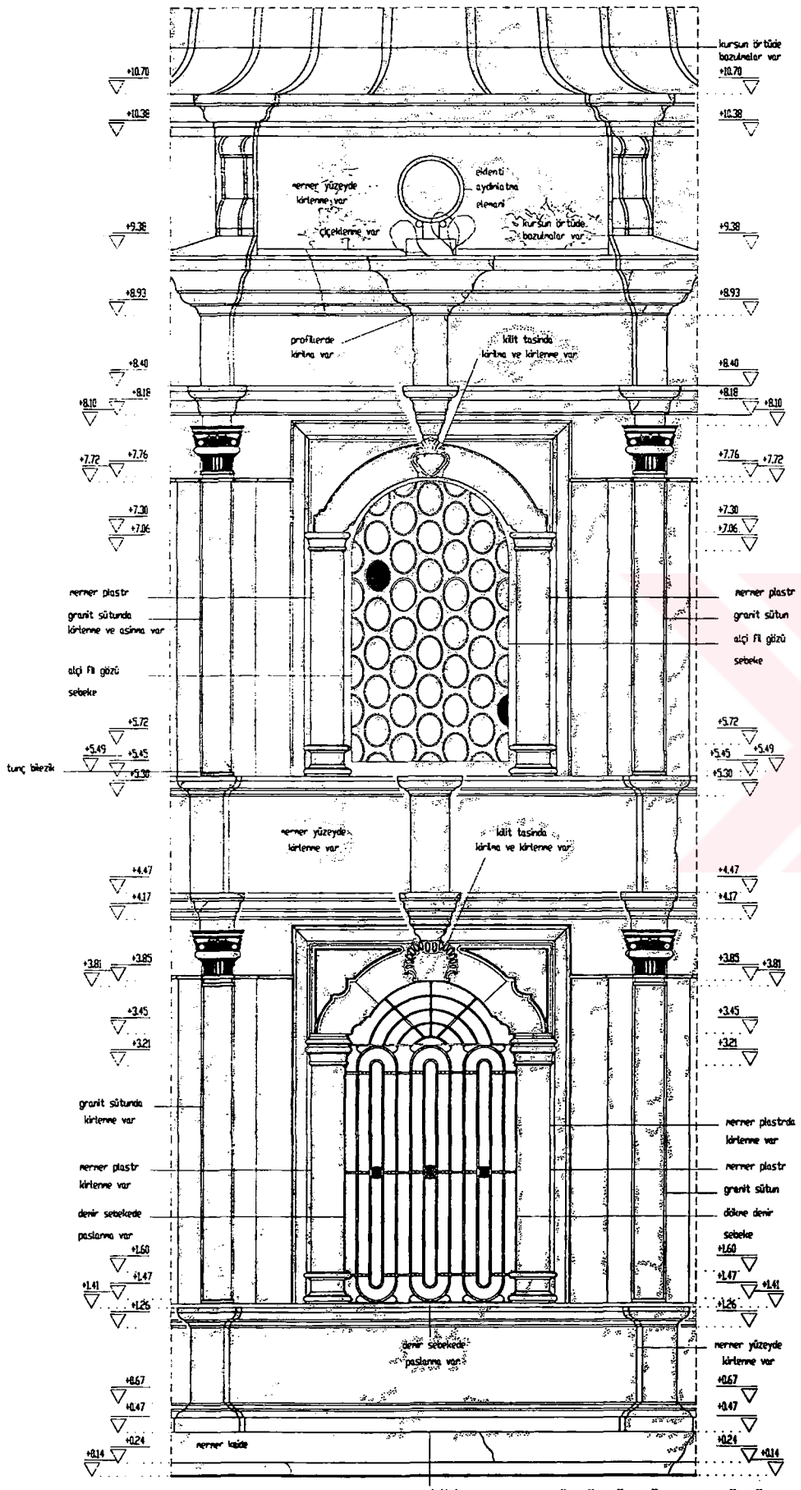
0 0.50 1 1.50m

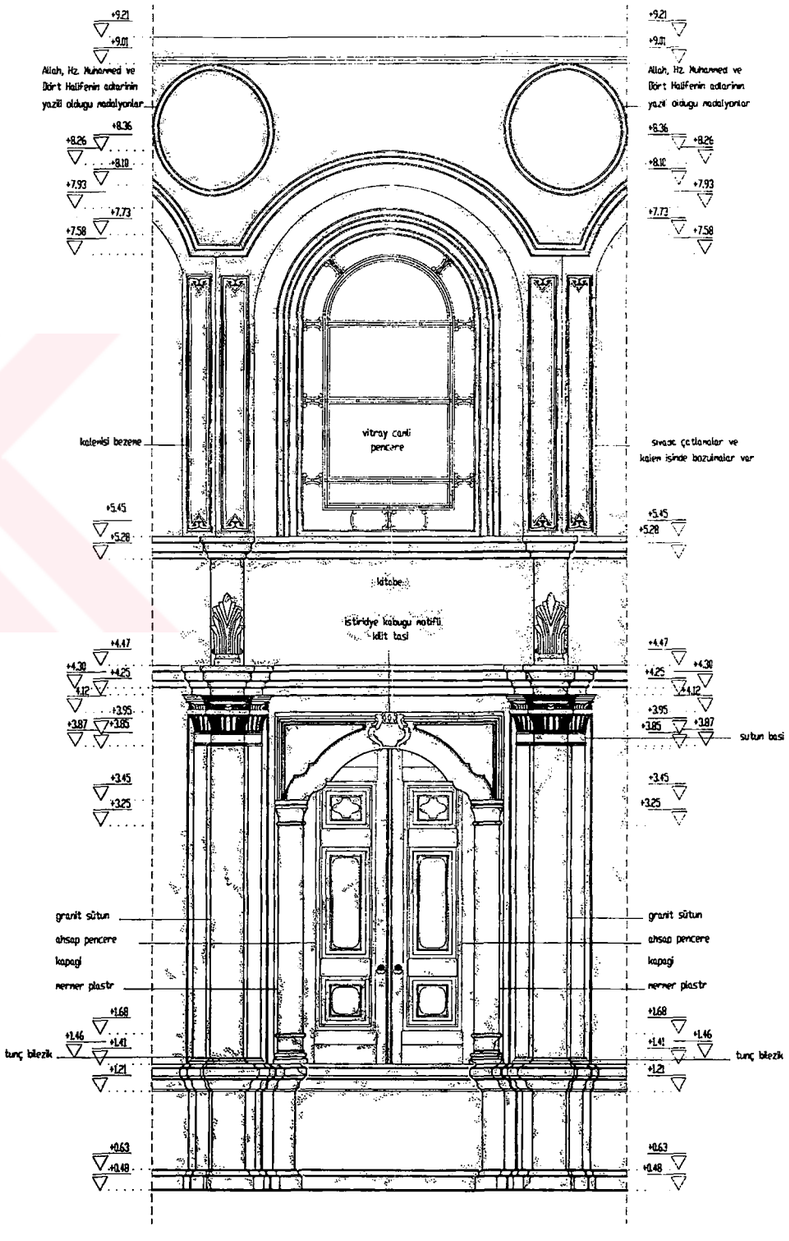
DIŞ GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RÖLÖVE)

I. AVLU KAPISI

0 0.50 1 1.50m

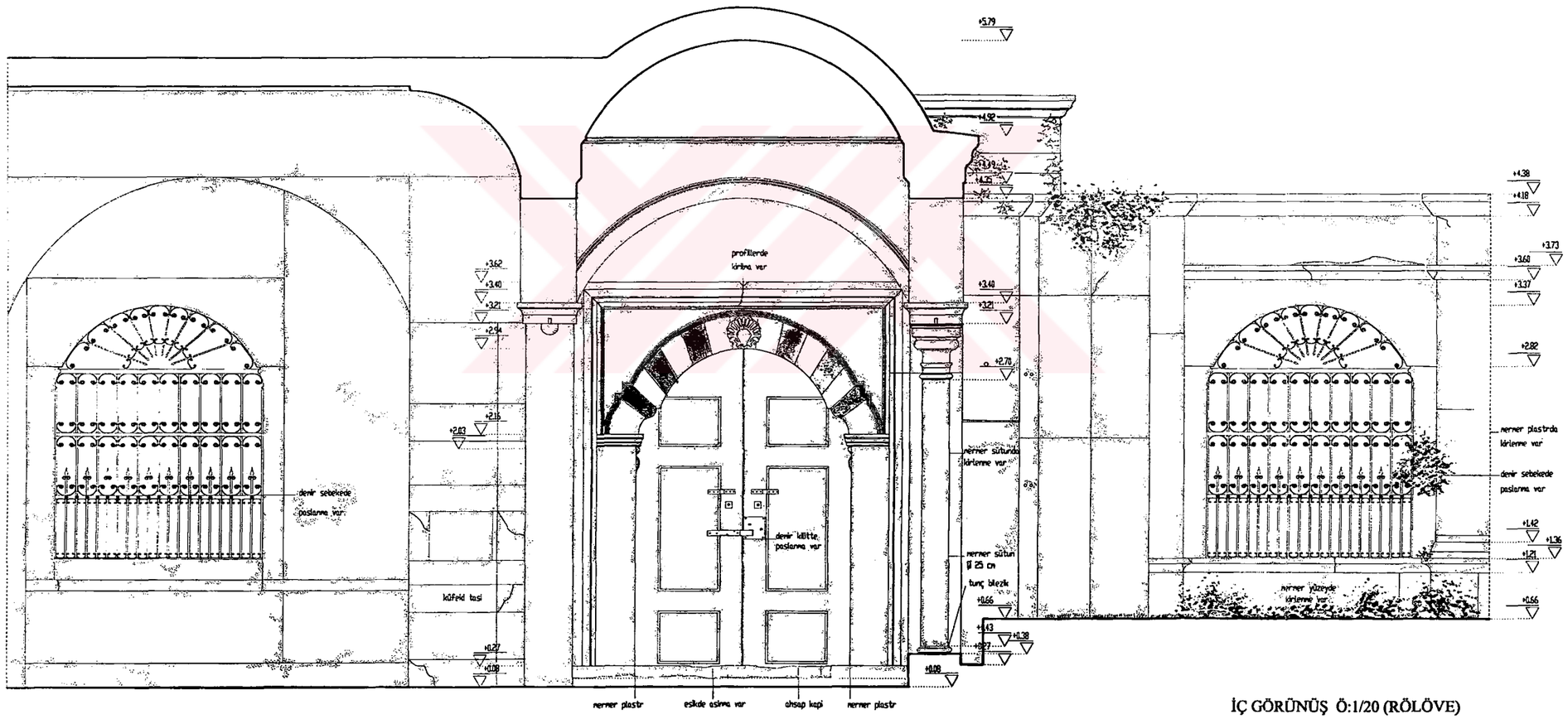

DIŞ GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RÖLÖVE)

İÇ GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RÖLÖVE)

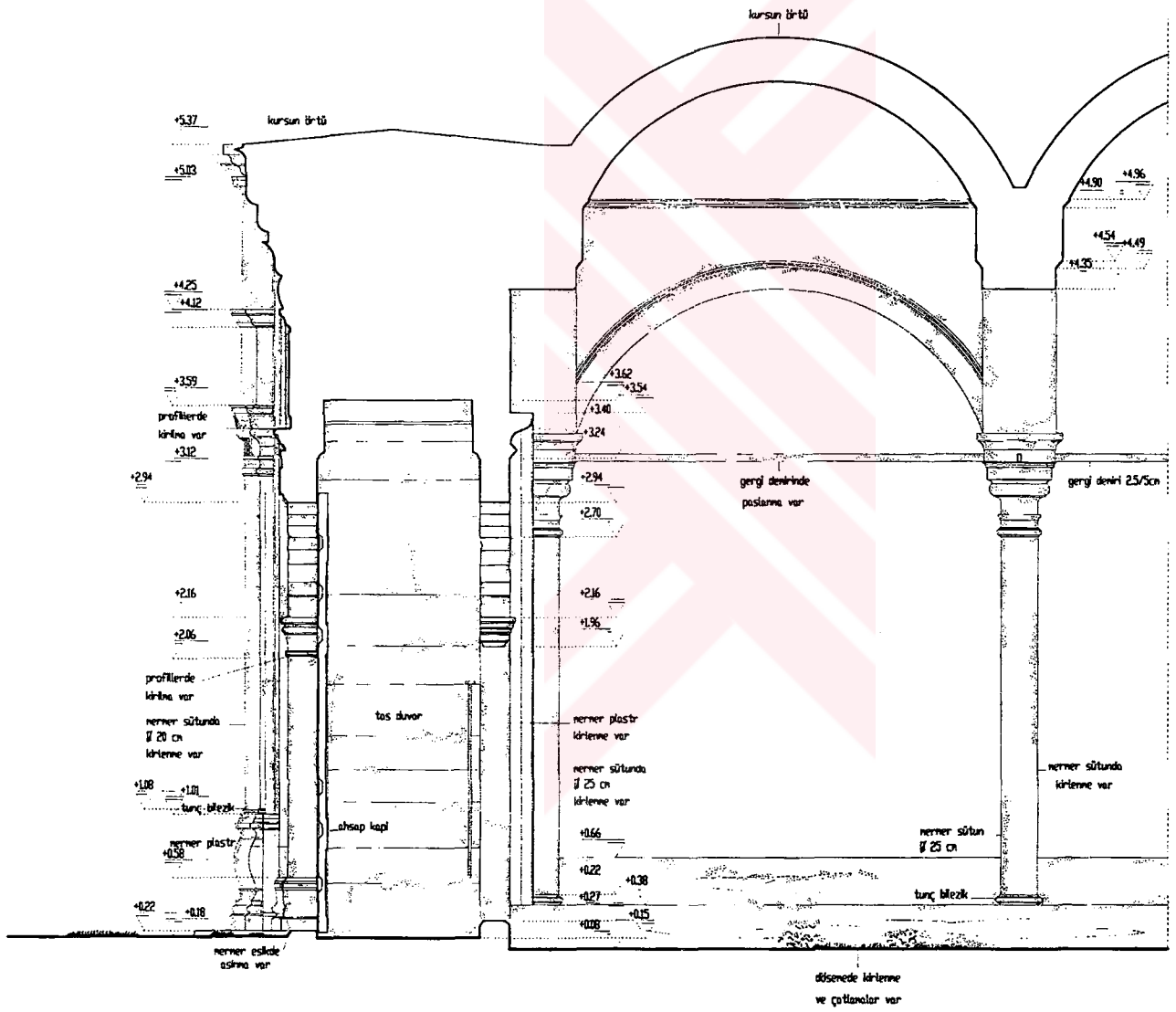
MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ

İÇ GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RÖLÖVE)

I. AVLU KAPISI

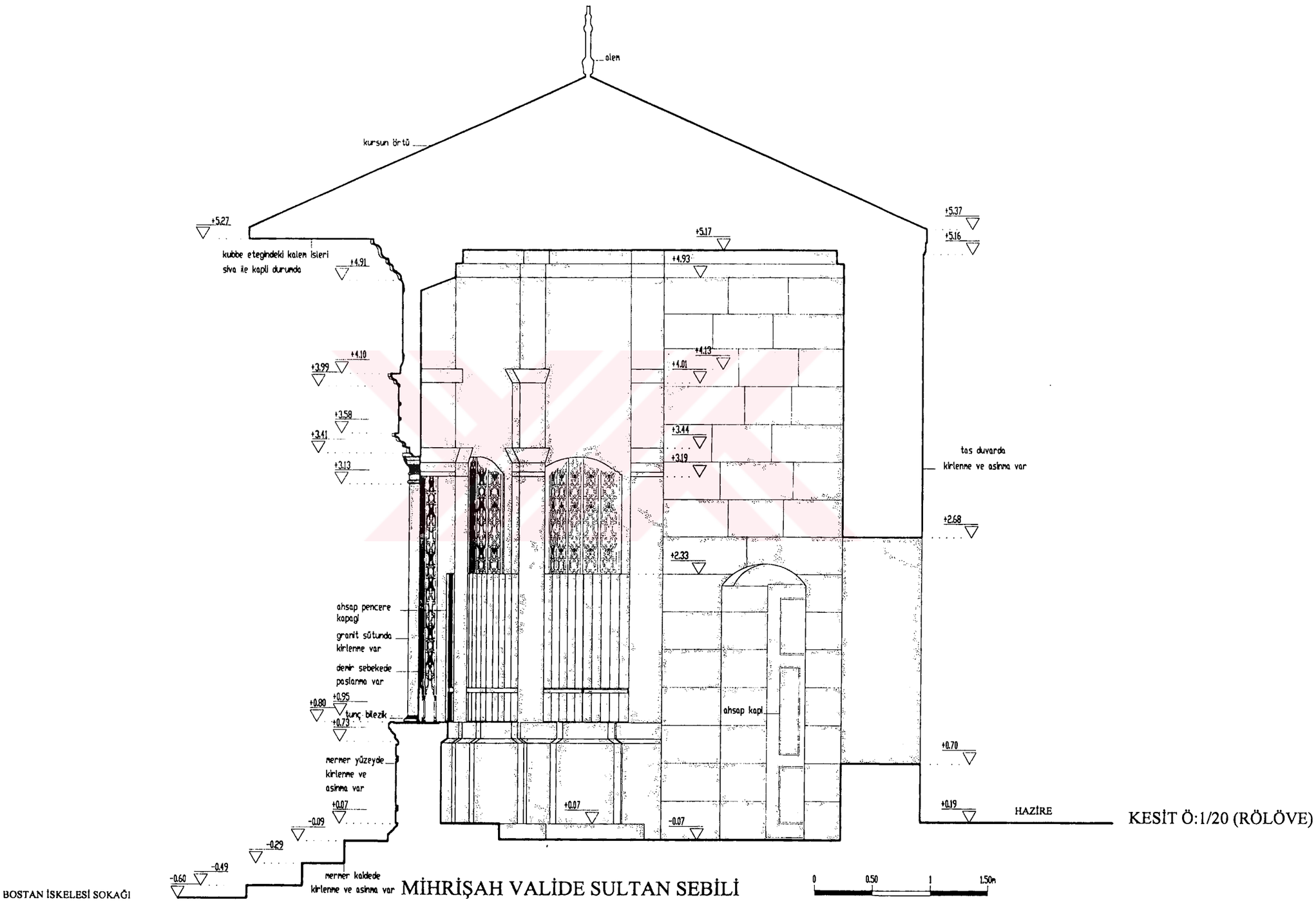
0 0.50 1 1.50m

KESİT Ö:1/20 (RÖLÖVE)

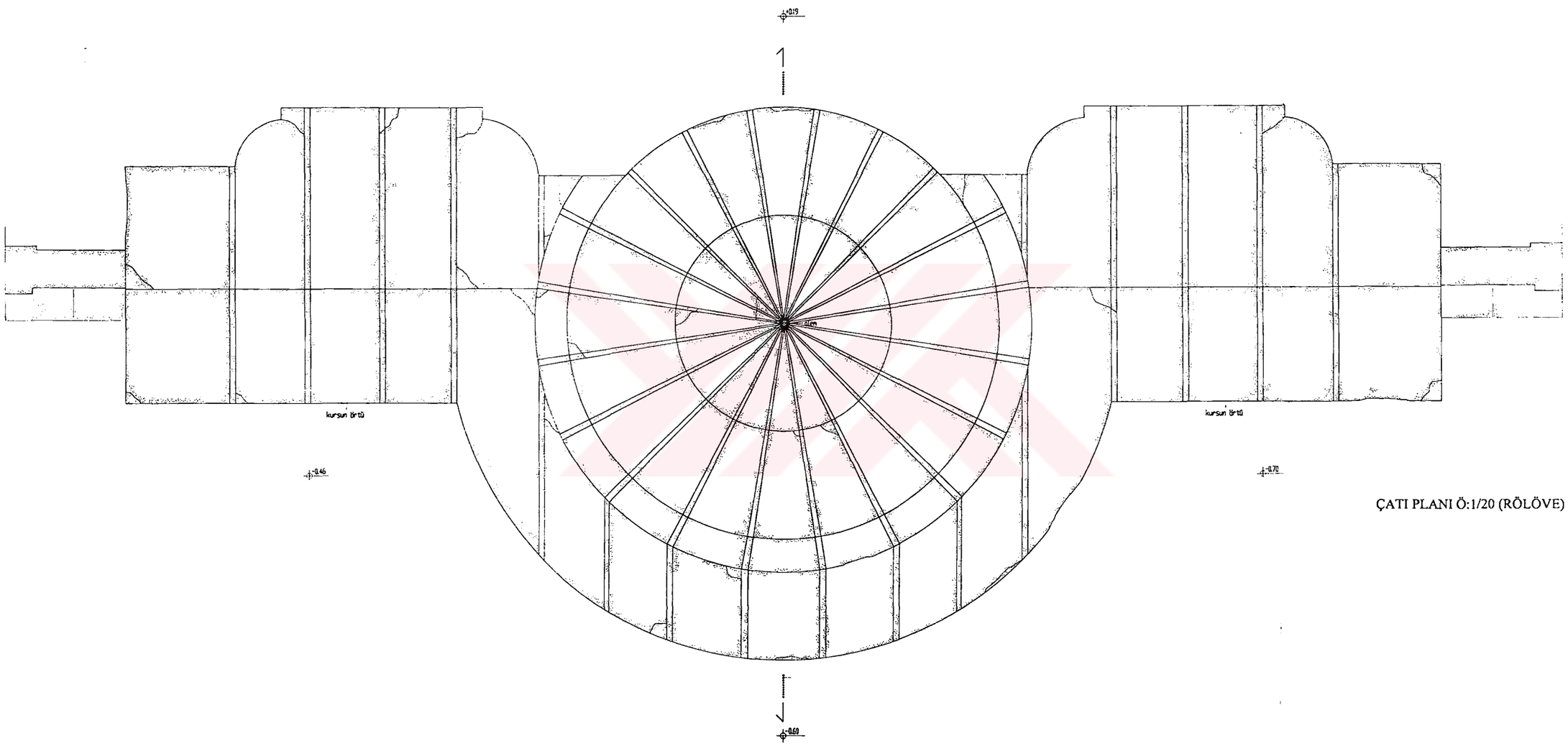
I. AVLU KAPISI

0 050 1 150m

KESİT Ö:1/20 (RÖLÖVE)

HAZİRE

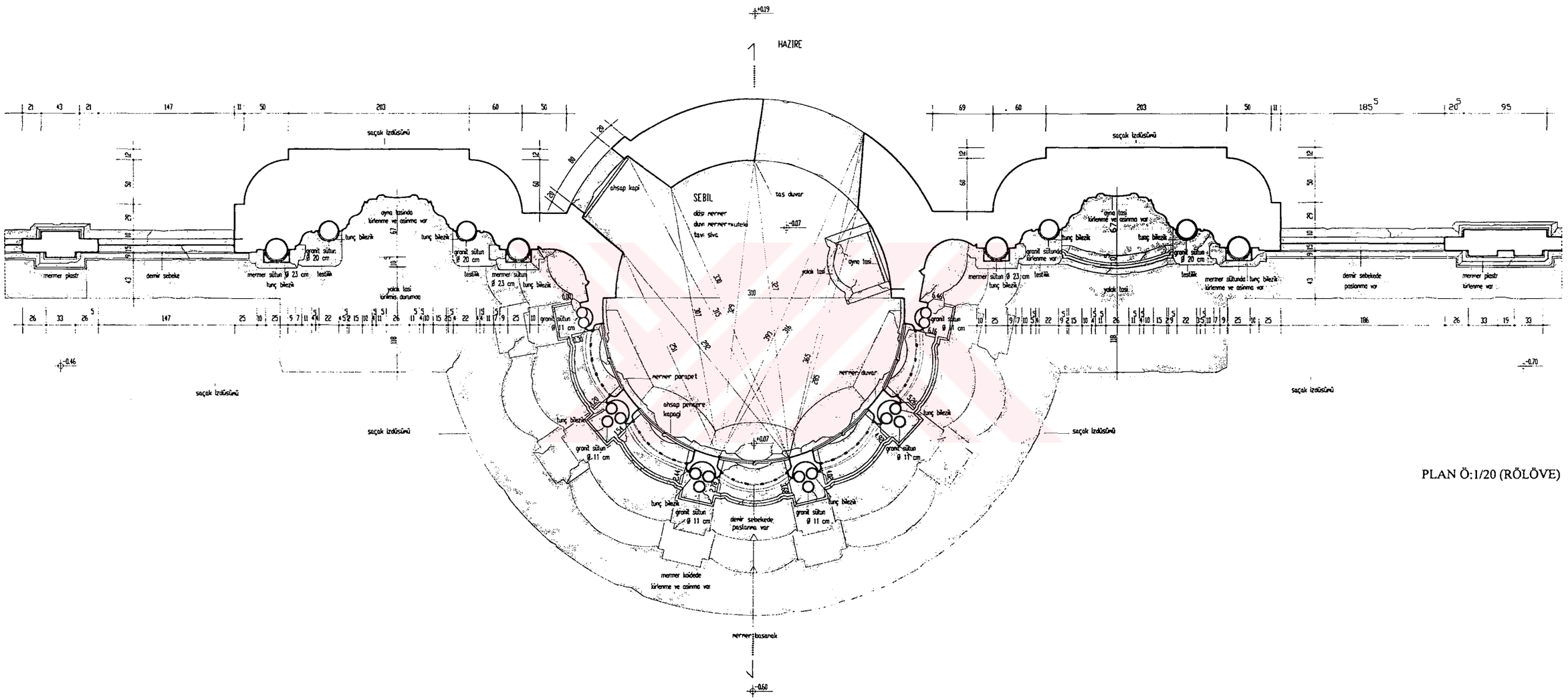

ÇATI PLANI Ö:1/20 (RÖLÖVE)

BOSTAN İSKELESİ SOKAĞI

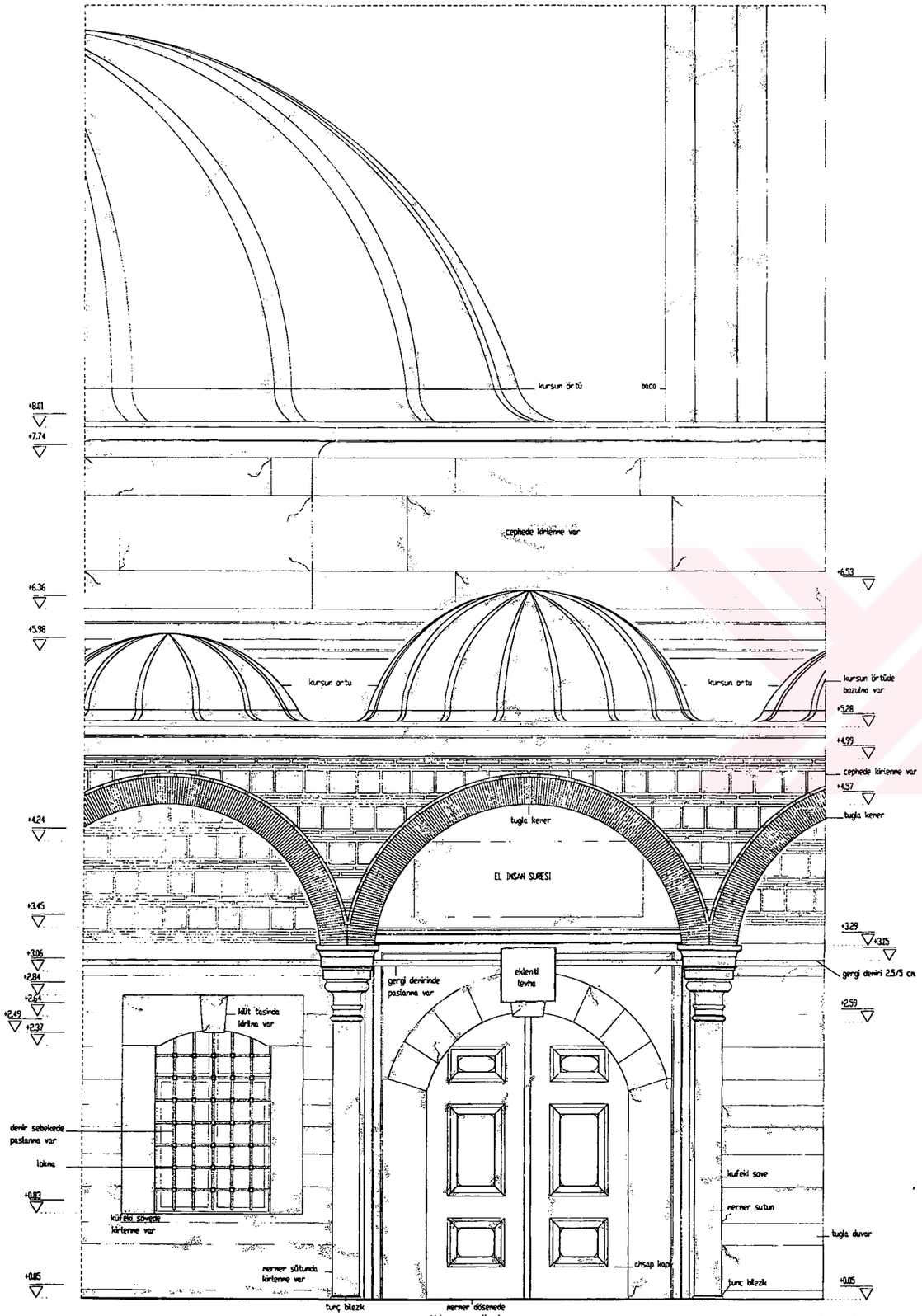
MİHRİŞAH VALİDE SULTAN SEBİLİ

0 0.50 1 1.50m

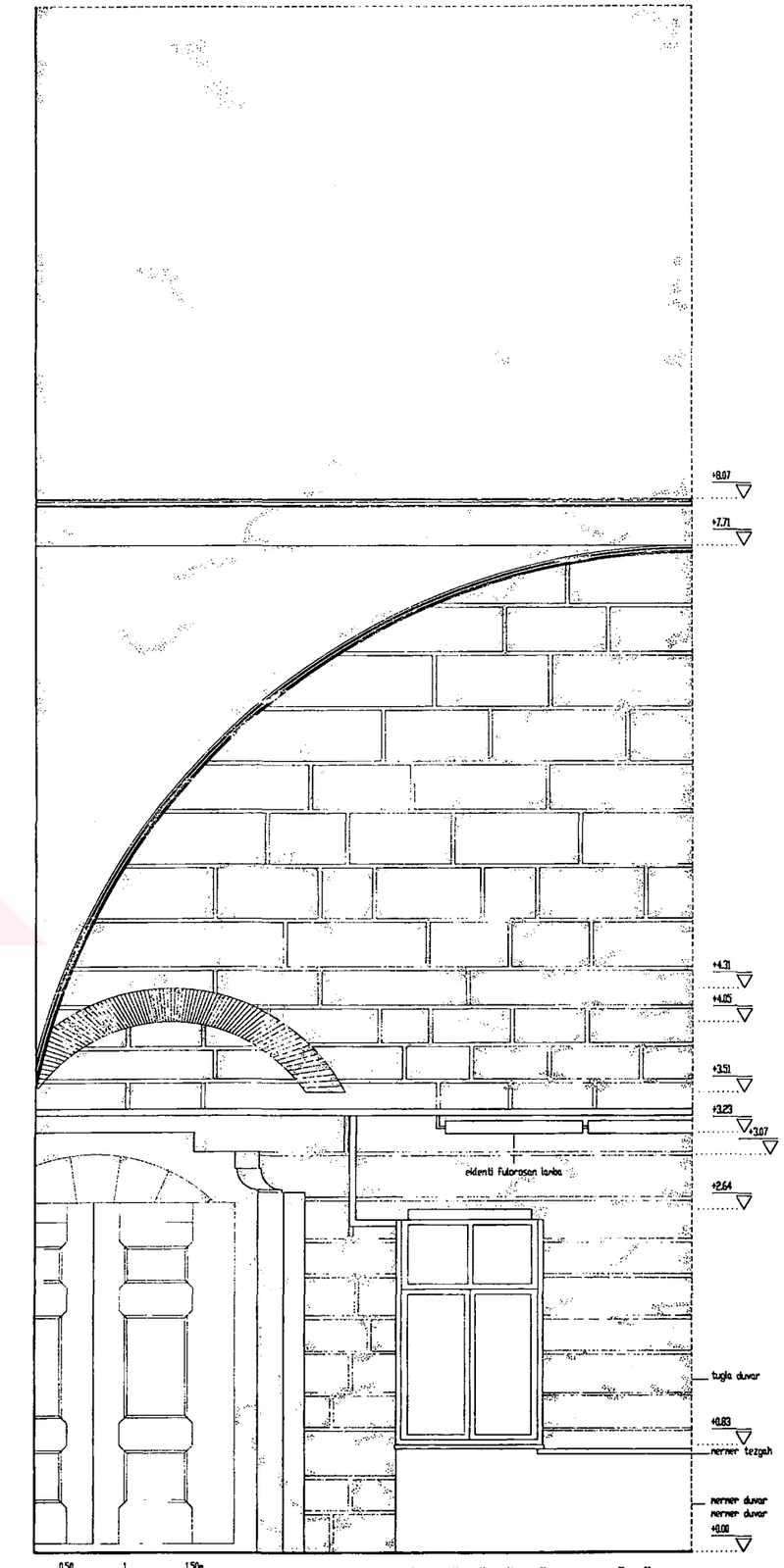

PLAN Ö:1/20 (RÖLÖVE)

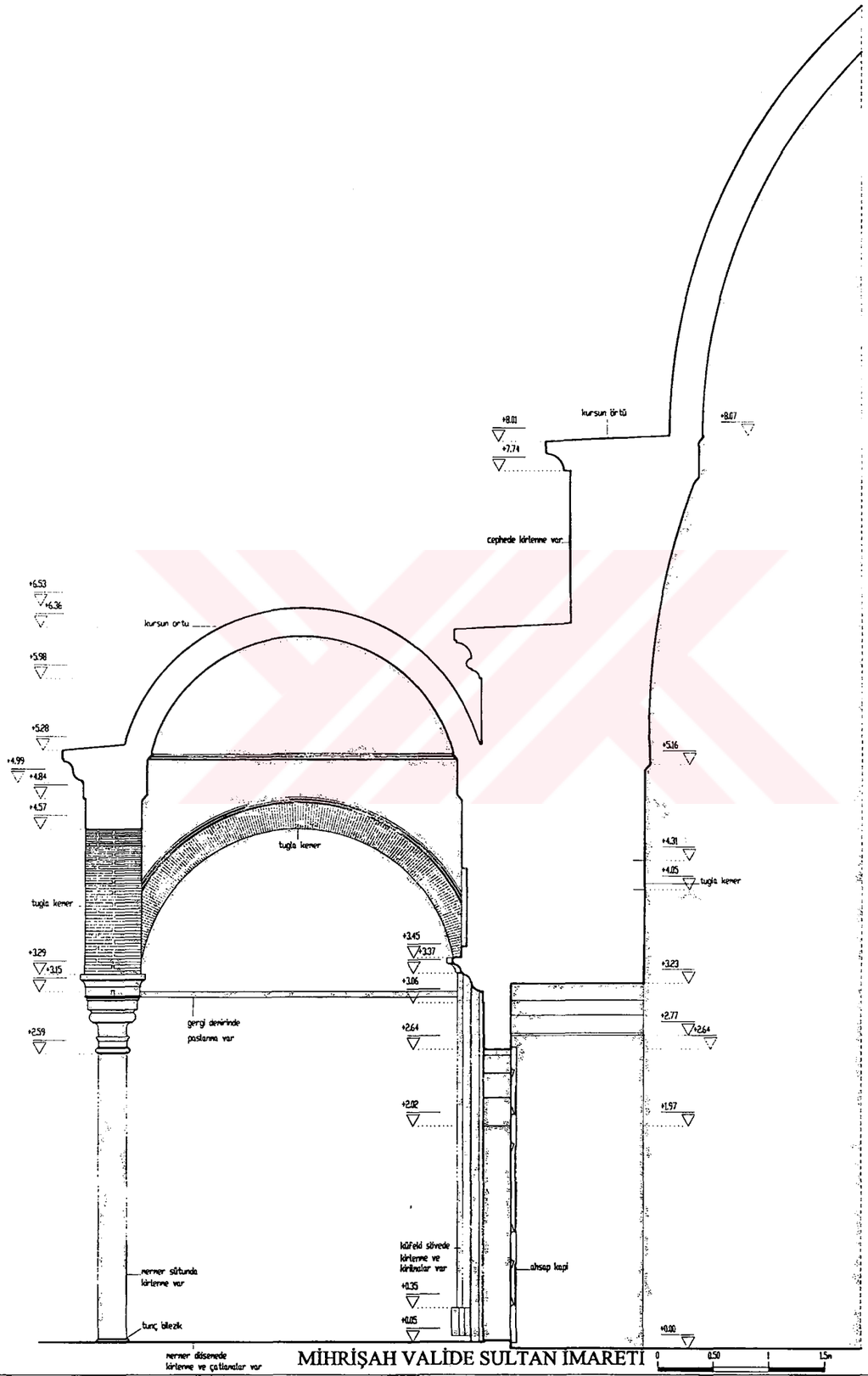
MİHRİŞAH VALİDE SULTAN SEBİLİ

DIŞ GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RÖLÖVE) MİHRİŞAH VALİDE SULTAN İMARETİ

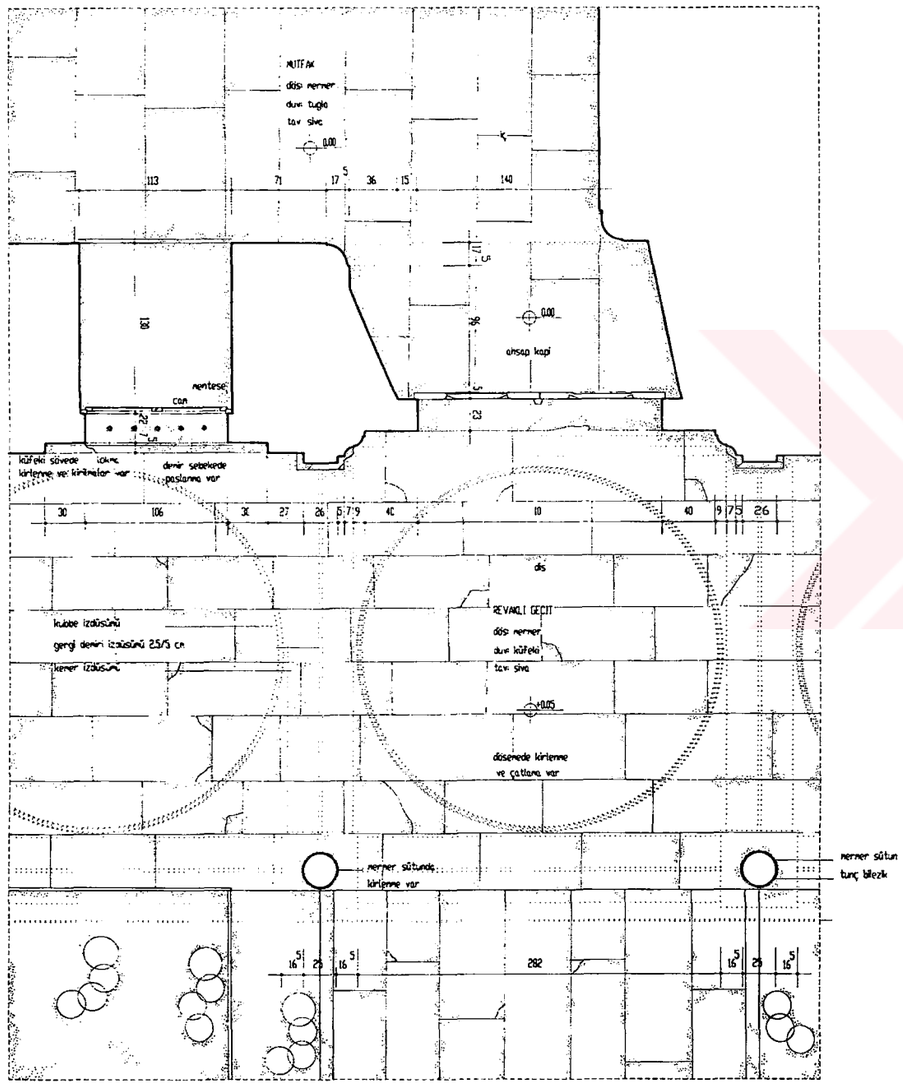

İÇ GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RÖLÖVE)

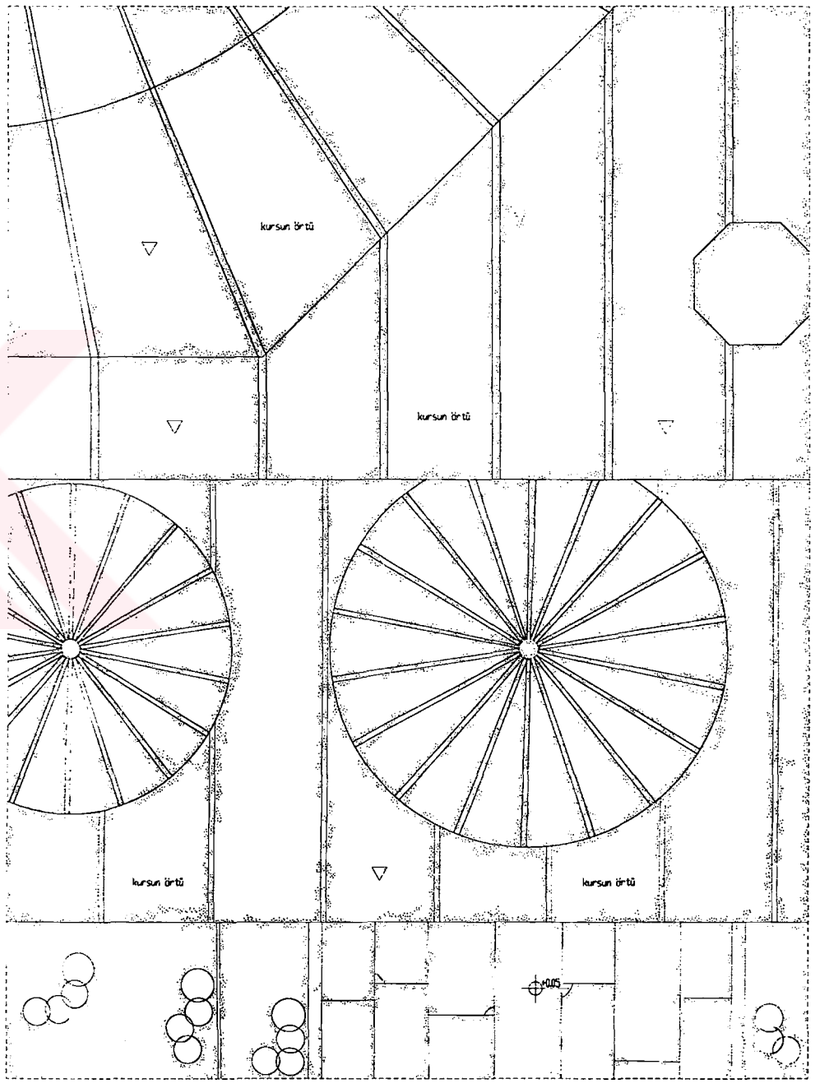

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN İMARETİ

KESİT Ö:1/20 (RÖLÖVE)

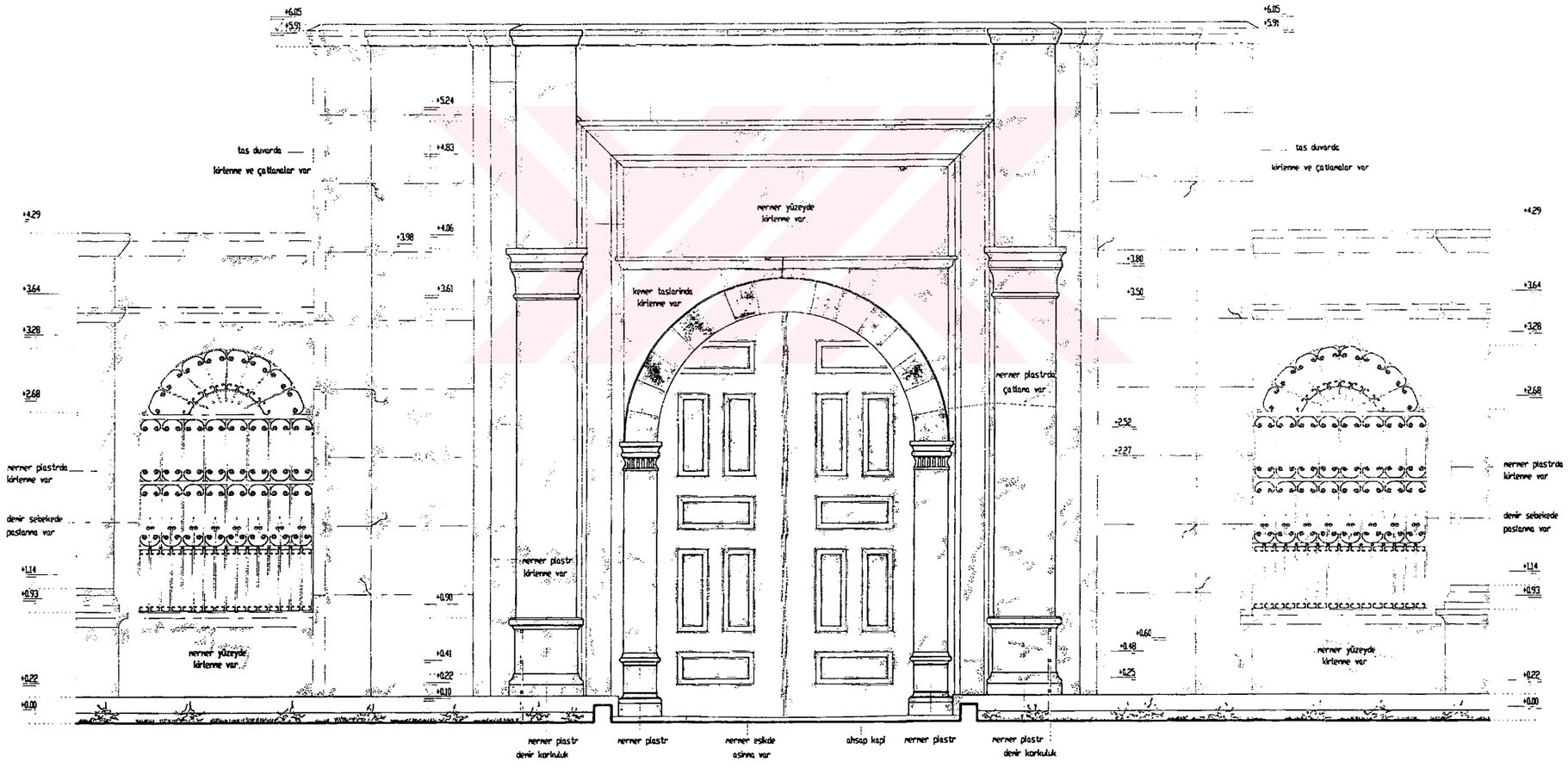
PLAN Ö:1/20 (RÖLÖVE)

ÇATI PLANI Ö:1/20 (RÖLÖVE)

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN İMARETİ

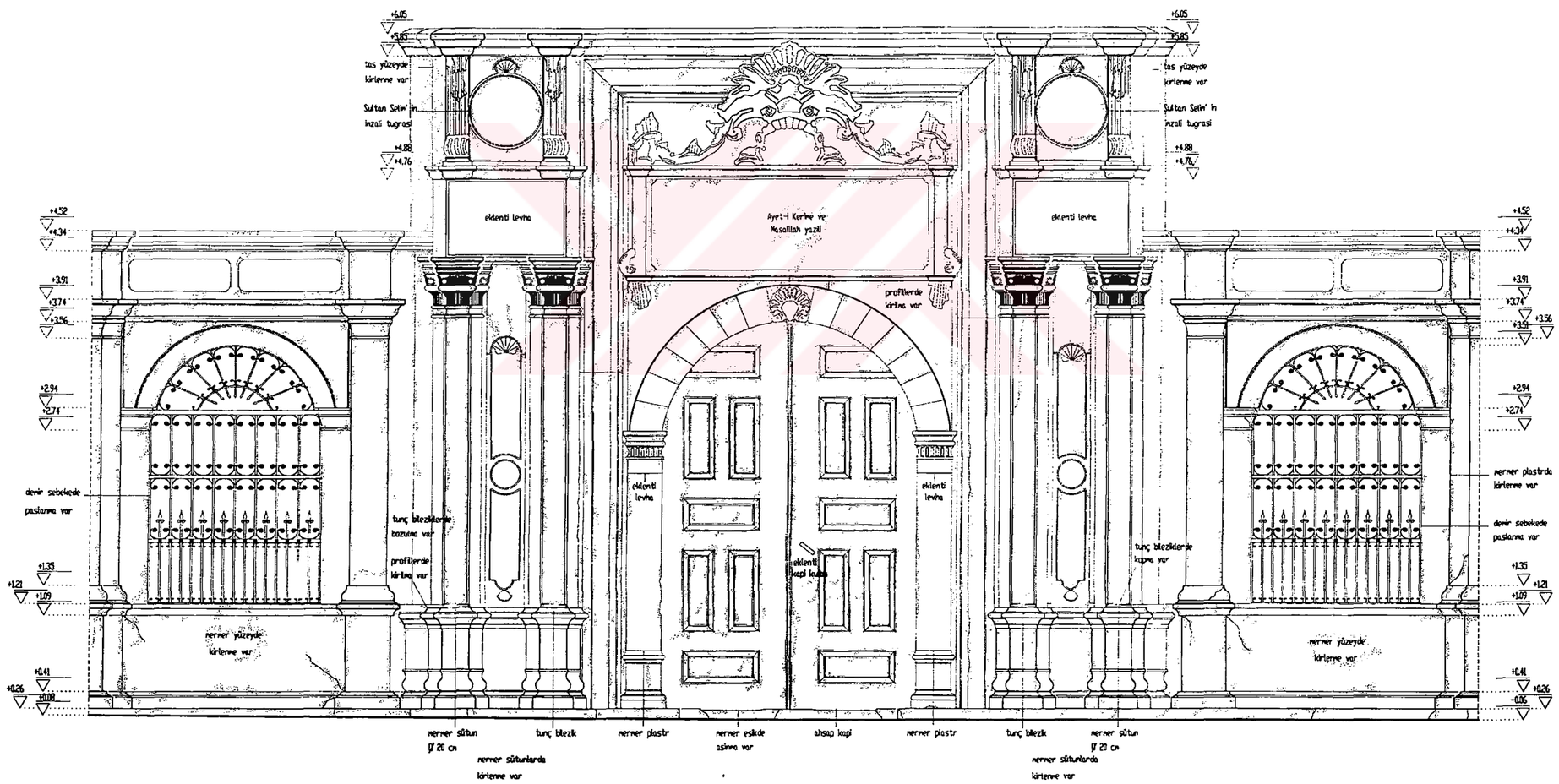
0 0.50 1 1.5m

ARKA GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RÖLÖVE)

II. AVLU KAPISI

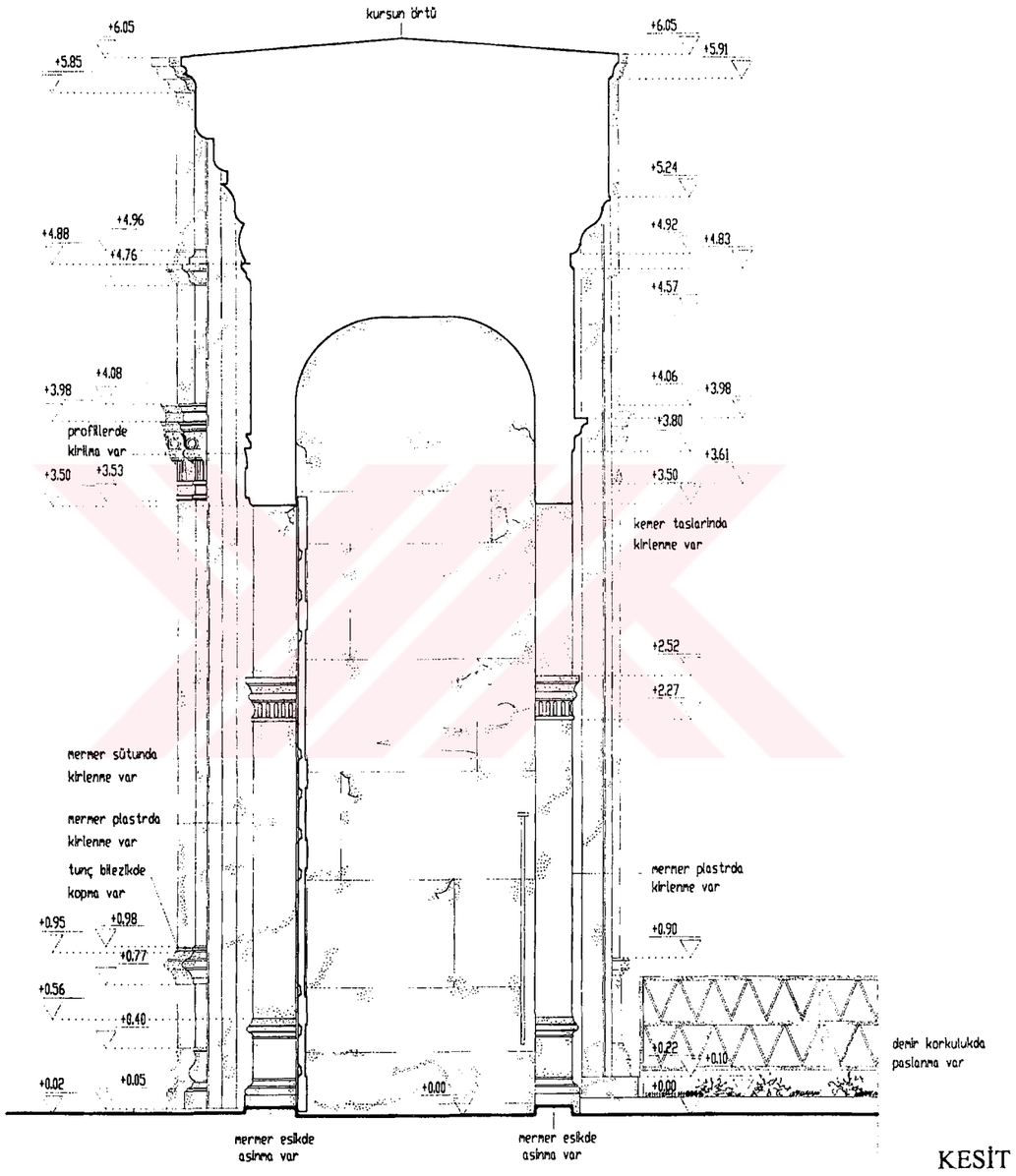
0 050 1 150.m

ÖN GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RÖLÖVE)

II. AVLU KAPISI

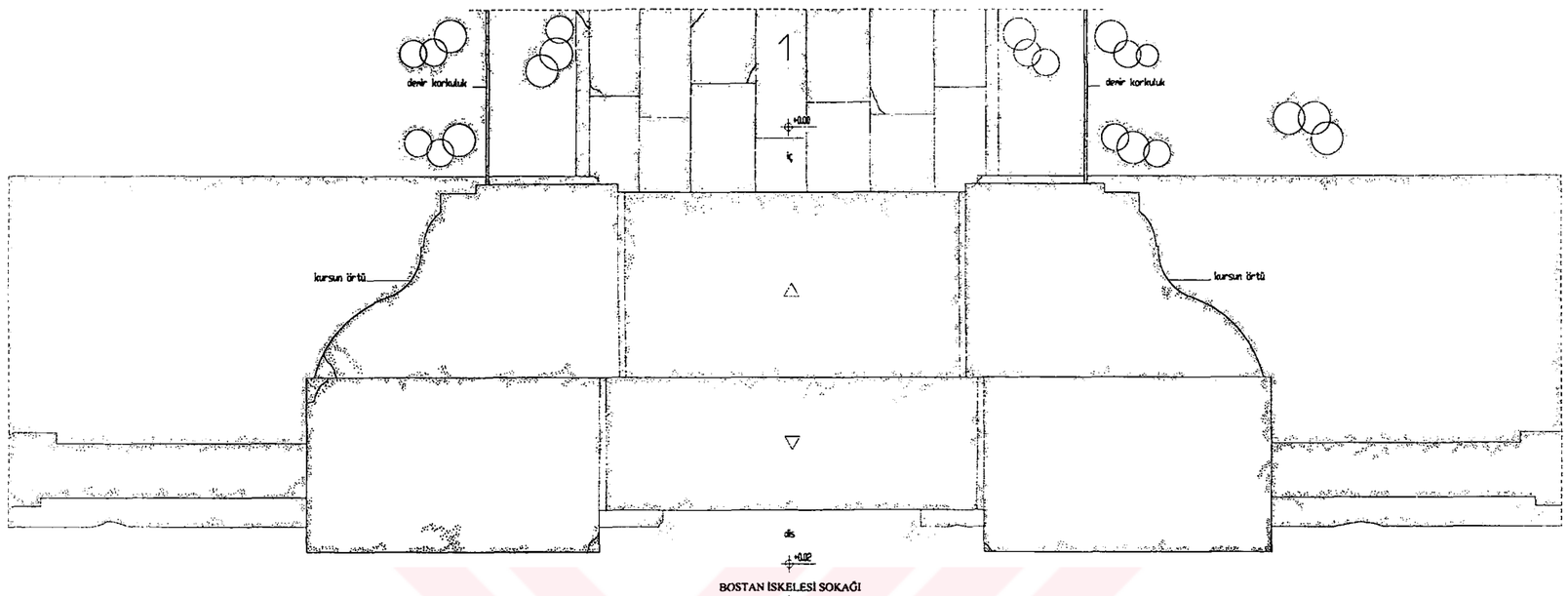
0 0.50 1 1.50m

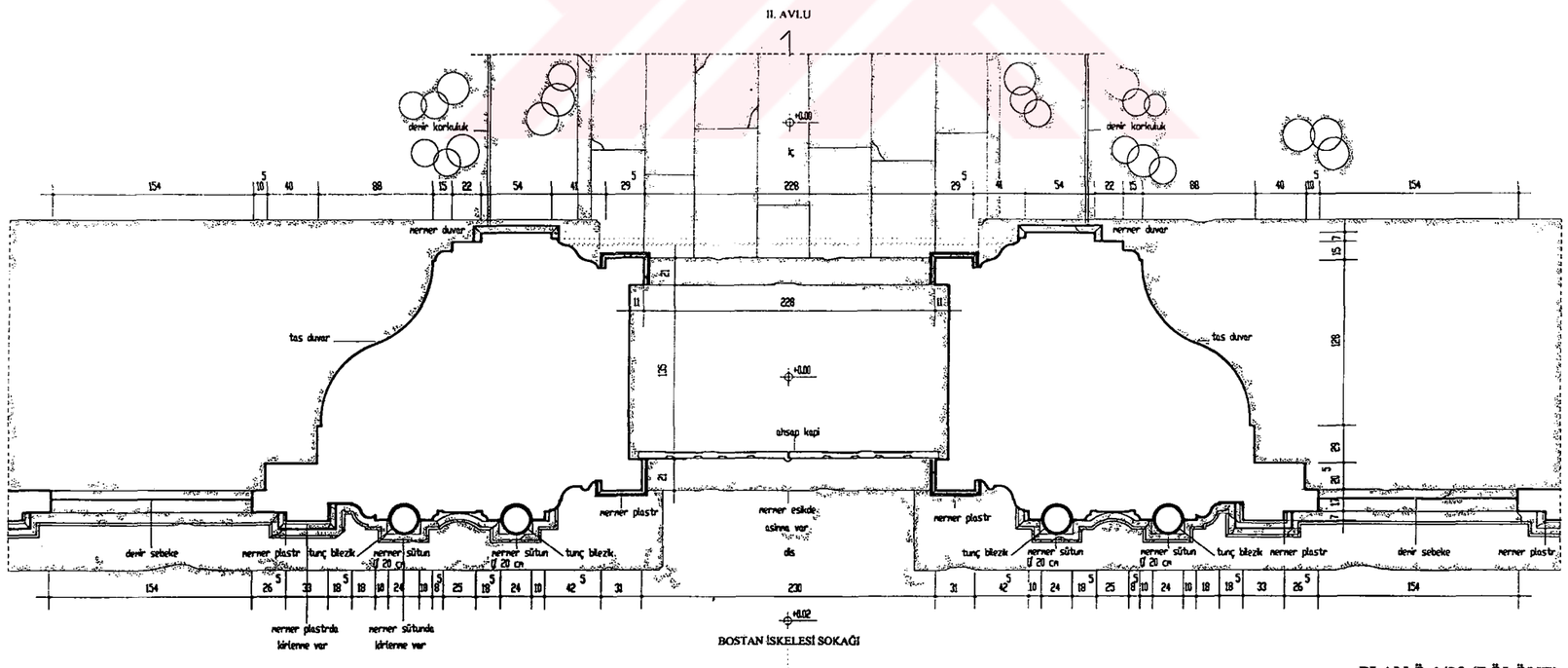
KESİT Ö:1/20 (RÖLÖVE)

II. AVLU KAPISI

0 050 1 150m

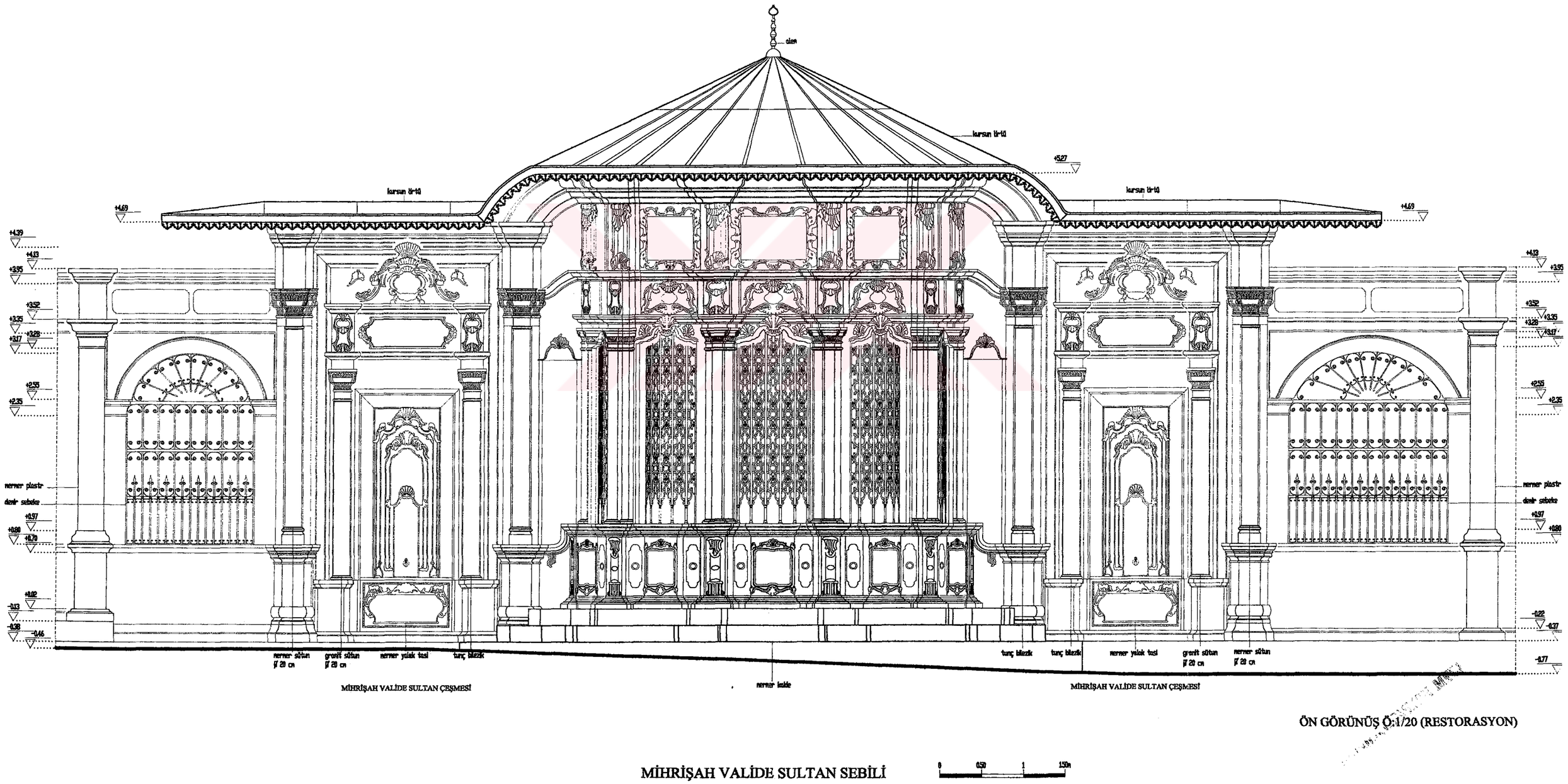
ÇATI PLANI Ö:1/20 (RÖLÖVE)

PLAN Ö:1/20 (RÖLÖVE)

II. AVLU KAPISI

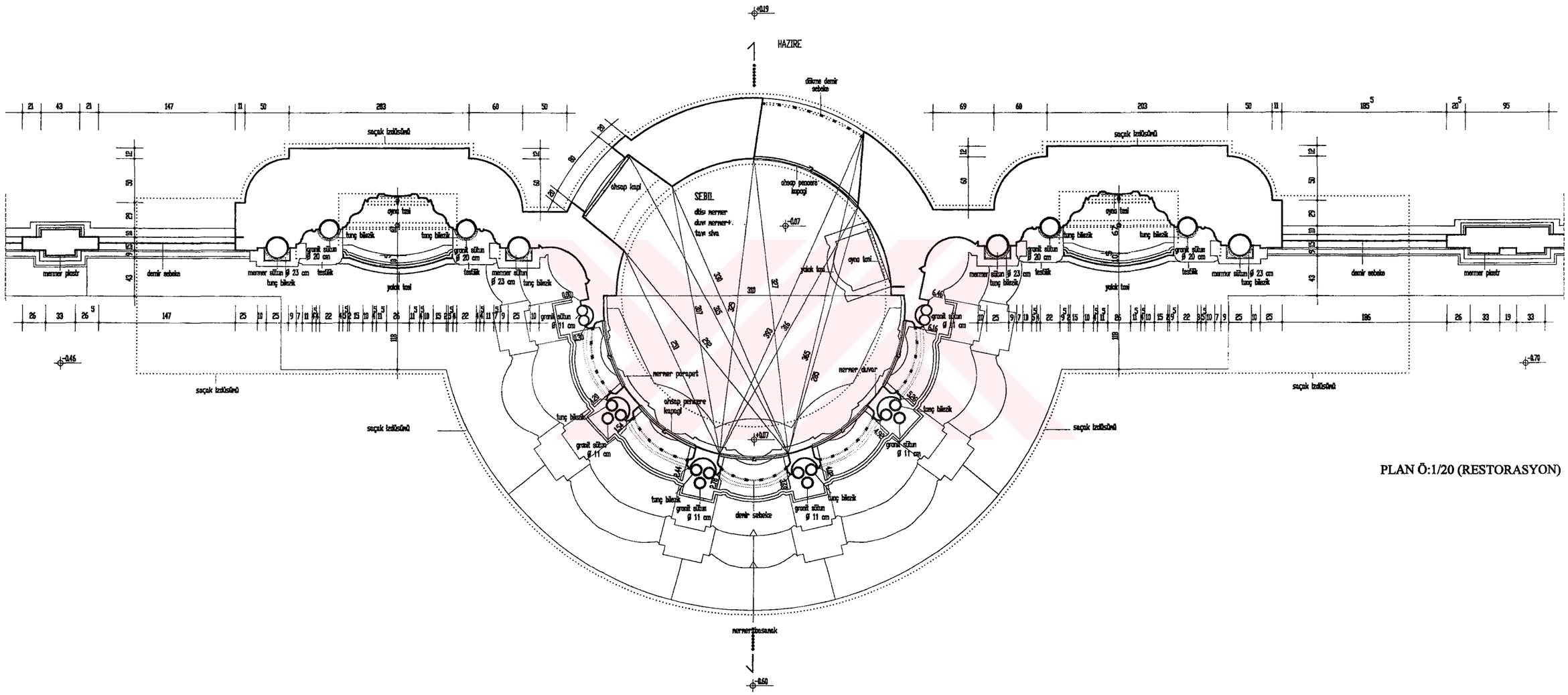
0 0.50 1 1.50m

ÖN GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RESTORASYON)

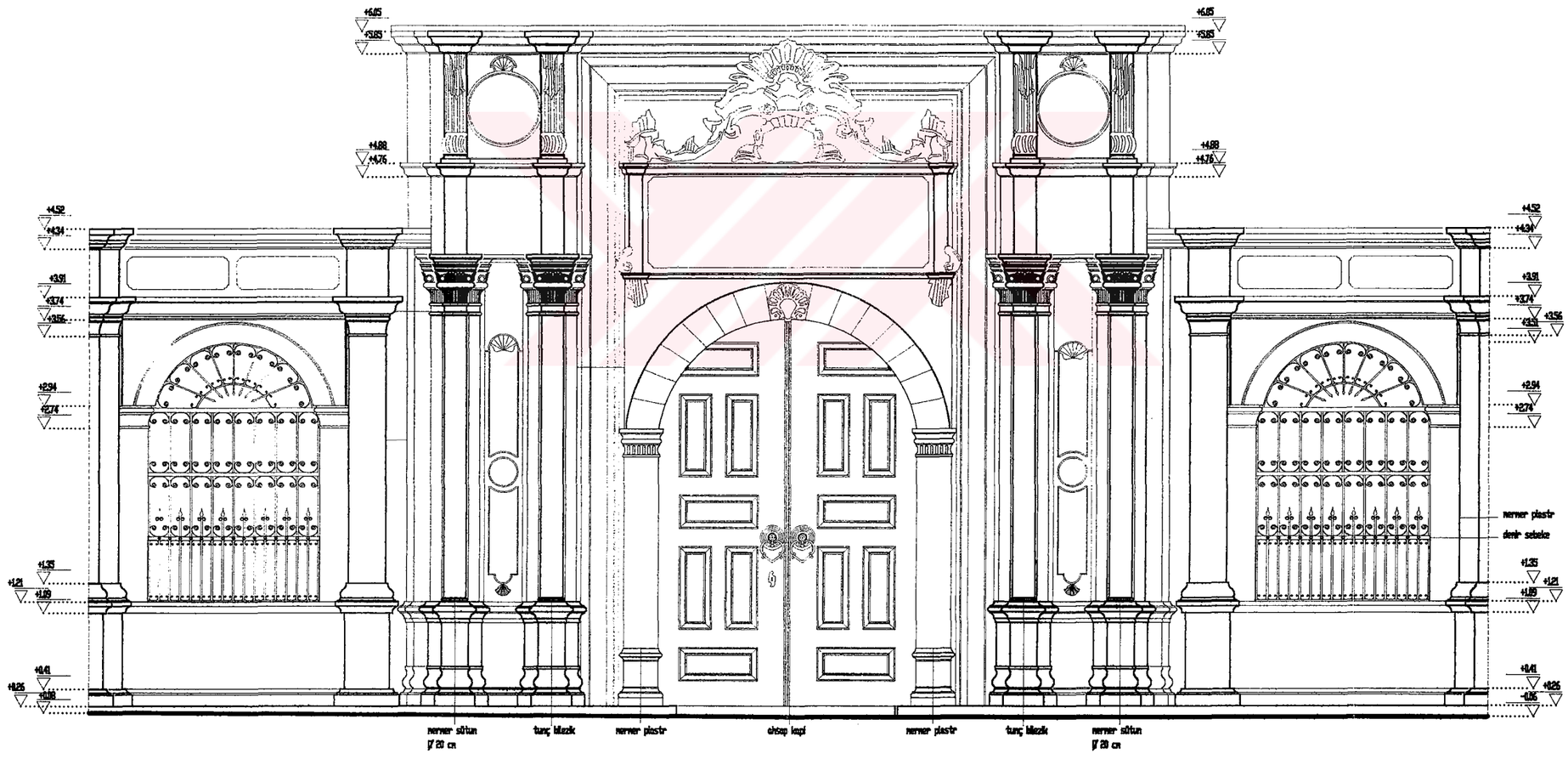
MİHRİŞAH VALİDE SULTAN SEBİLİ

0 0.50 1 1.50m

PLAN Ö:1/20 (RESTORASYON)

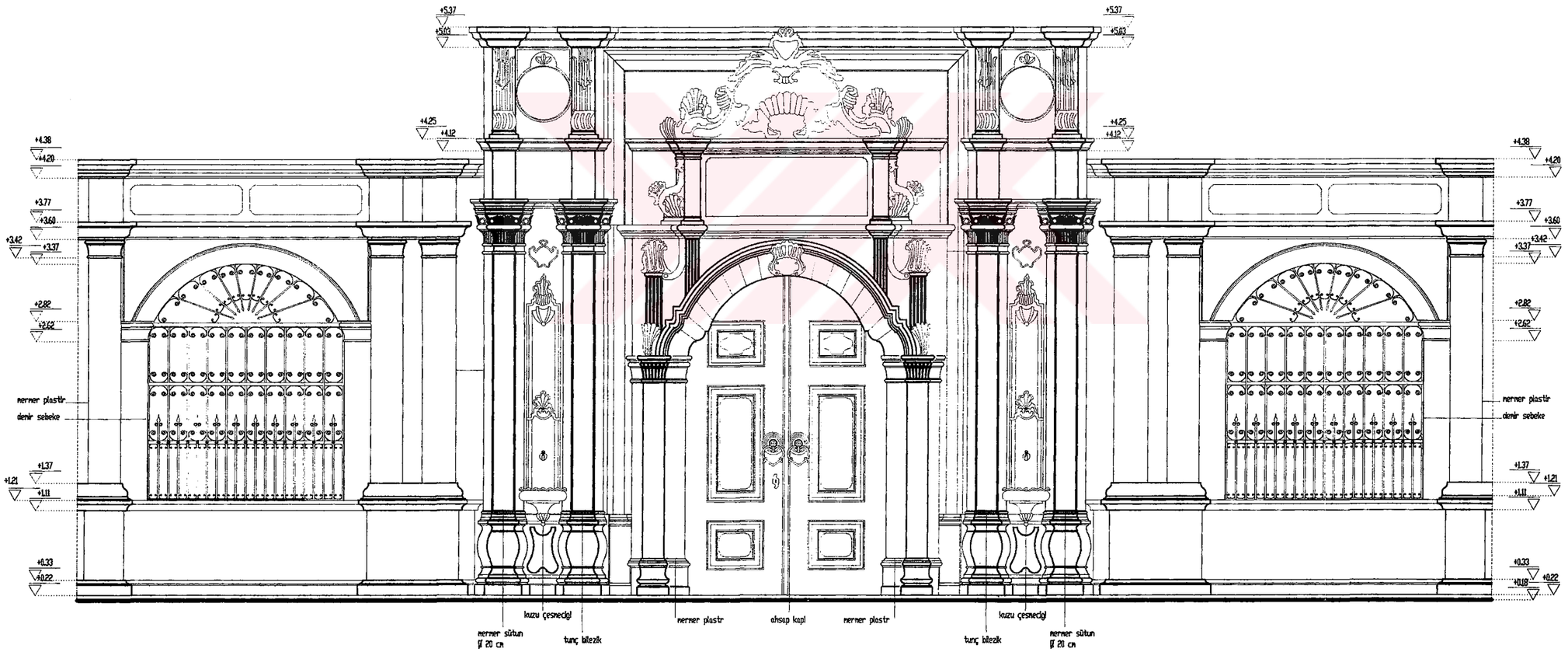
MİHRİŞAH VALİDE SULTAN SEBİLİ

ÖN GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RESTORASYON)

II. AVLU KAPISI

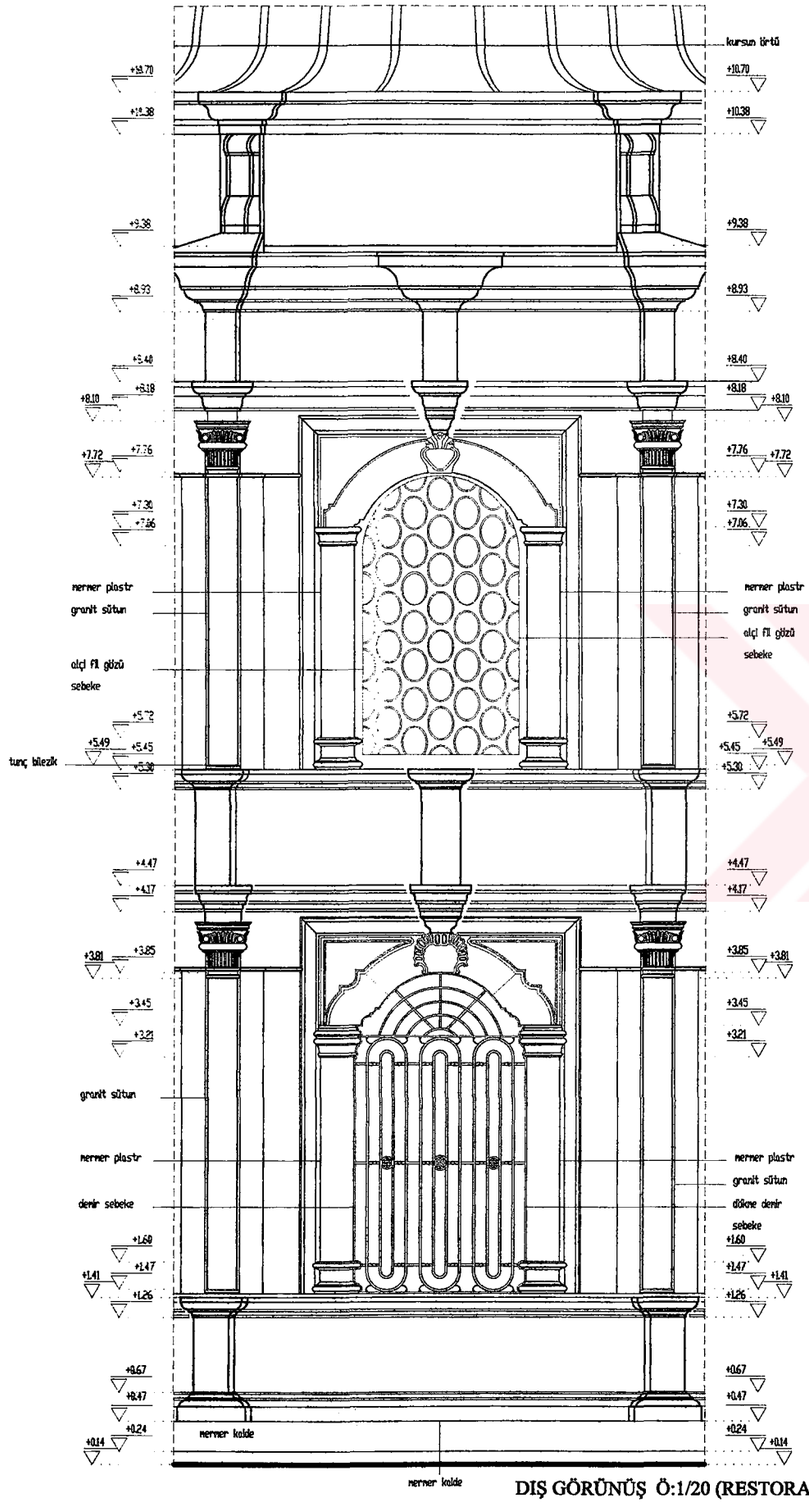
0 0.50 1 1.50m

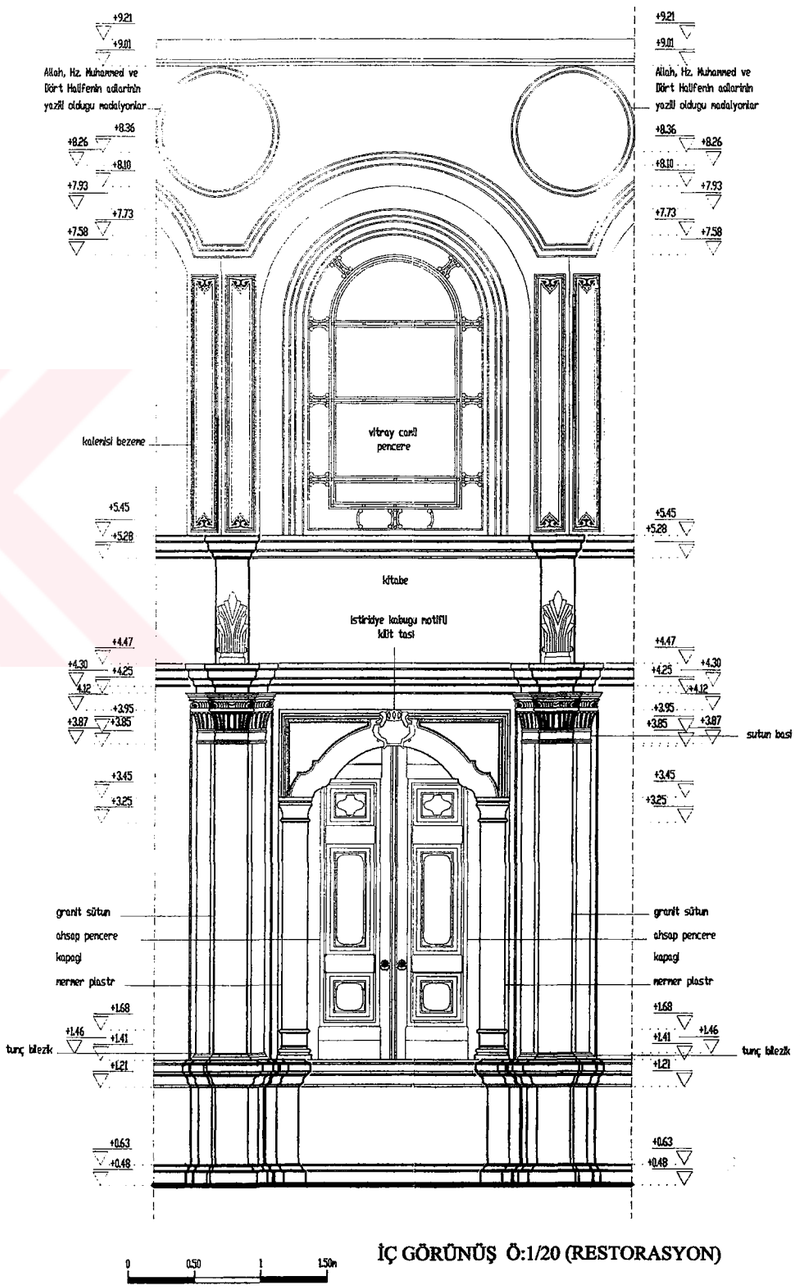
ÖN GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 /(RESTORASYON)

I. AVLU KAPISI

0 0.50 1 1.50m

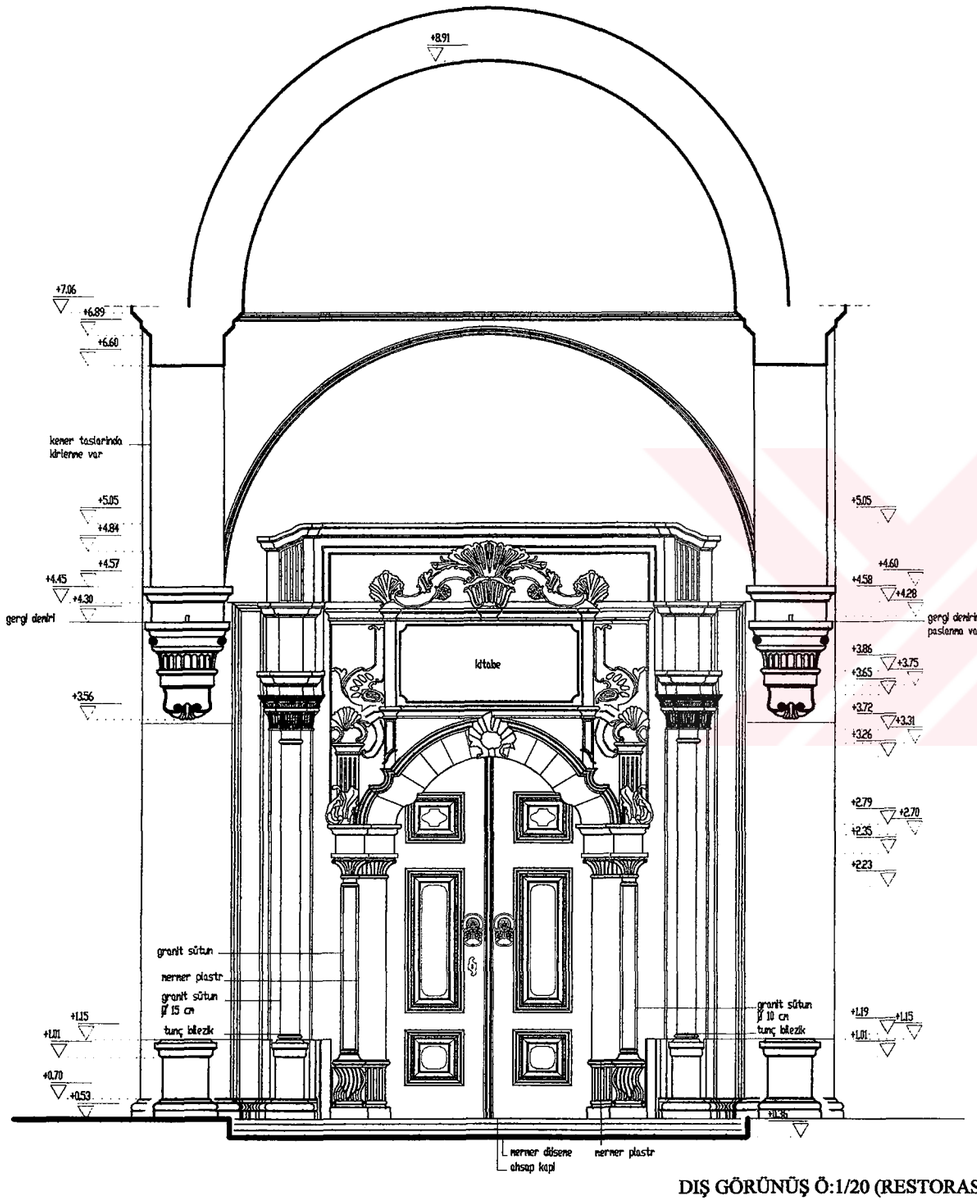

DIŞ GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RESTORASYON)

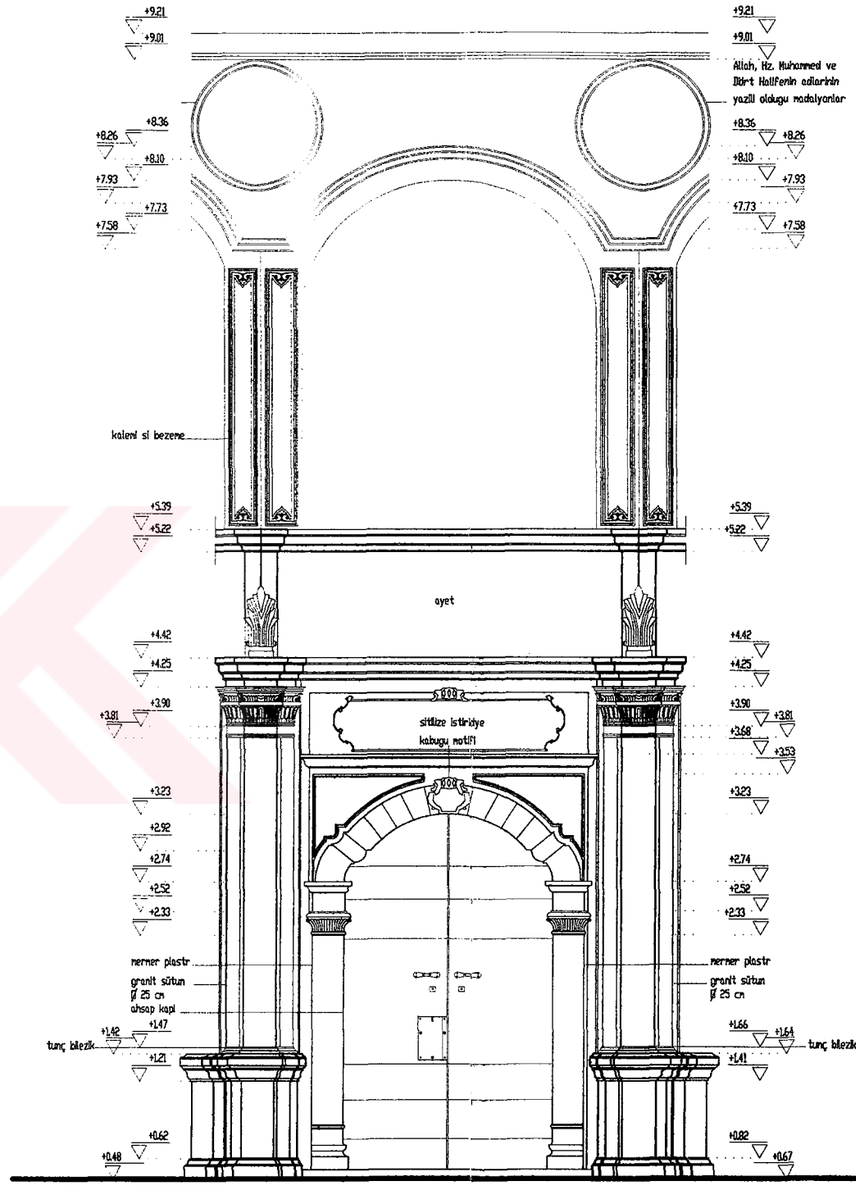

İÇ GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RESTORASYON)

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ

DIŞ GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RESTORASYON)

İÇ GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RESTORASYON)

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN TÜRBESİ GİRİŞ KAPISI

0 0.50 1 1.50m

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN KÜLLİYESİ VE KORUMA ÖNERİLERİ

PAFTA NO:33.40

MİHRİŞAH VALİDİ SULTAN TÜRBESİ

Ozanlı sıkıntının temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Dıranlı sıkıntılarda temizlenme yapılacaktır.
Mermer yüzeylerin temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Kesme profillerde bütünleme yapılacaktır.
Sıkıntı bağlılarında temizlenme yapılacaktır.
Tuğ bitirilerinde bakımı yapılacaktır.
Kiti taşlarının temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Kemer taşlarının temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Mermer kabilerin temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Mermer yüzeylerin temizlenme yapılacaktır.
Kaçan kısımlardaki kiti tabakası temizlenecektir.
Kaçan fiziki ki kısımlar onarılacaktır.

I. AVLU KAPISI

Mermer sıkıntının temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Sıkıntı bağlılarında temizlenme yapılacaktır.
Mermer yüzeylerin temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Kesme profillerde bütünleme yapılacaktır.
Tuğ bitirilerinde temizlenme yapılacaktır.
Kiti taşlarının temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Kemer taşlarının temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Mermer kabilerin temizlenme yapılacaktır.
Kesme yapısındaki sıkıntı yüklü taşlar aslına uygun olarak yapılacaktır.

II. AVLU KAPISI

Mermer sıkıntının temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Sıkıntı bağlılarında temizlenme yapılacaktır.
Mermer yüzeylerin temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Kesme profillerde bütünleme yapılacaktır.
Tuğ bitirilerinde temizlenme yapılacaktır.
Kiti taşlarının temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Kemer taşlarının temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Mermer kabilerin temizlenme yapılacaktır.
Eksisi boşluğu bulduğunda aslına uygun olarak yerine takılacaktır.

MİHRİŞAH VALİDİ SULTAN ÇEŞMESİ

Ozanlı sıkıntının temizlik ve onarımı yapılacaktır.
Sıkıntı bağlılarında temizlenme yapılacaktır.
Tuğ bitirilerinde temizlenme yapılacaktır.
Kesme profillerde bütünleme yapılacaktır.
Kesik olan yalak taşında, mevcut olsa yalak taşından kalıp olarak tekrarlanma yapılacaktır.
Musluk takılarak su verilecektir.
Mermer yüzeylerde temizlenme yapılacaktır.

MİHRİŞAH VALİDİ SULTAN İMARETİ I

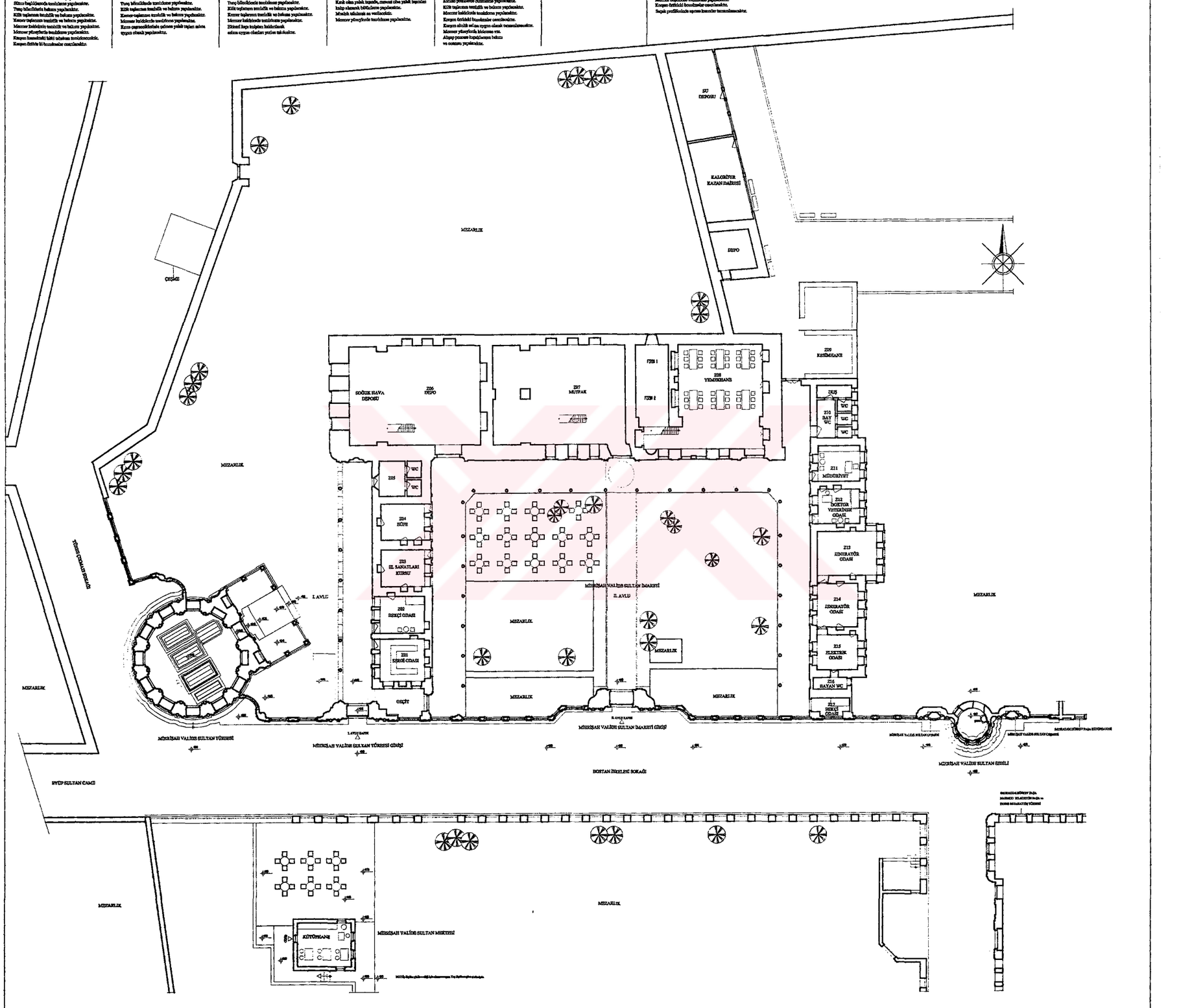
Ozanlı sıkıntının temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Dıranlı sıkıntılarda temizlenme yapılacaktır.
Sıkıntı bağlılarında temizlenme yapılacaktır.
Tuğ bitirilerinde temizlenme yapılacaktır.
Kesme profillerde bütünleme yapılacaktır.
Kiti taşlarının temizlik ve bakımı yapılacaktır.
Mermer kabilerde temizlenme yapılacaktır.
Kaçan fiziki ki kısımlar onarılacaktır.
Kaçan sıkıntı ve/ya uygun olarak temizlenecektir.
Mermer yüzeylerde bakımı yapılacaktır.
Alçıpı yapısı kapatılarak bakımı ve onarımı yapılacaktır.

MİHRİŞAH VALİDİ SULTAN MEKTEBİ

Sonradan yapılan tüfün kabilerinde sıvılmış orijinal kabin ortaya çıkarılacaktır.
Çeşmedeki taş ve tuğla dayalı belirginleştirilecektir.
Pencerelerin çevresi dıranlı kılmaları onarılacaktır.

MİHRİŞAH VALİDİ SULTAN İMARETİ

Revaklı kısımlarda mevcut sıkıntılarda temizleme yapılacaktır.
Tuğla kemerlerin boşaltılmış kısımları onarılacaktır.
Ahşap döşemelerde temizleme yapılacaktır.
Çeşmedeki taş ve tuğla dayalı belirginleştirilecektir.
Mermer döşemede temizleme yapılacaktır.
Kaçan fiziki ki kısımlar onarılacaktır.
Saçak profillerinde eşmiş kısımlar tamamlanacaktır.

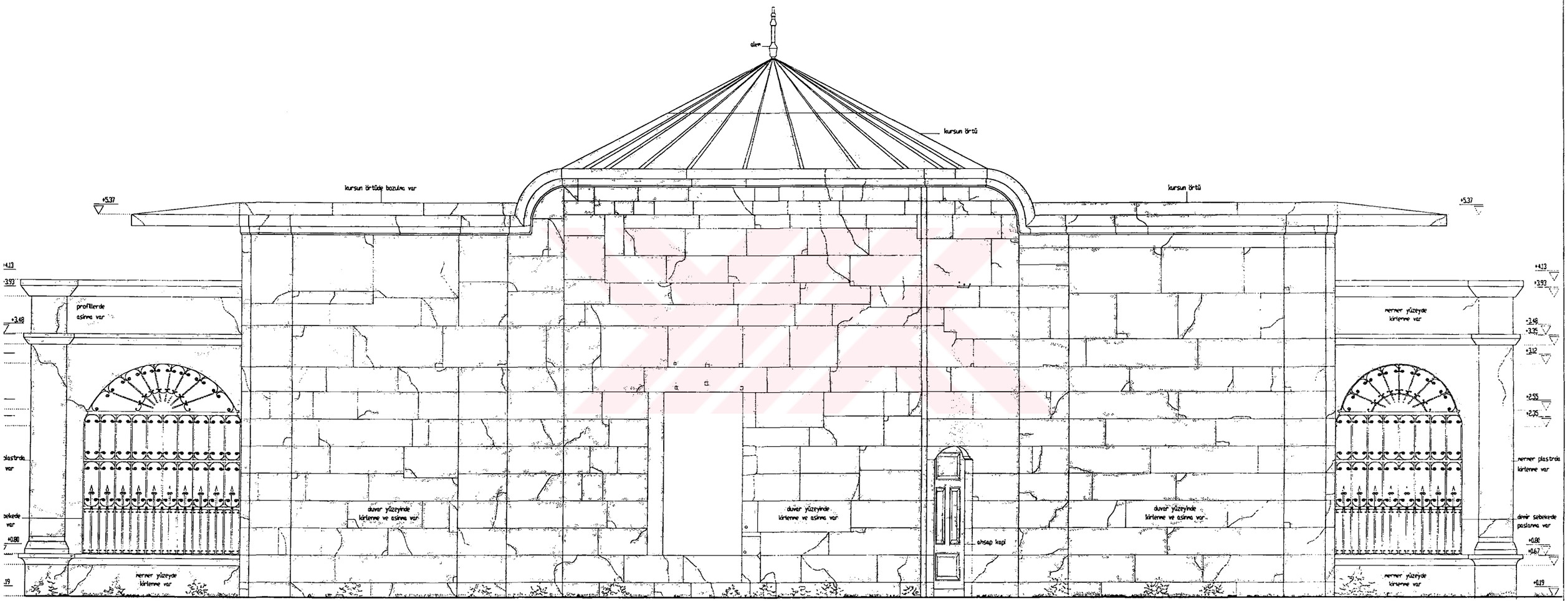

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN KÜLLİYESİ

VAZİYET PLANI Ö:1/100 (RESTORASYON)

DOÇ.DR. FÜSUN ALİOĞLU

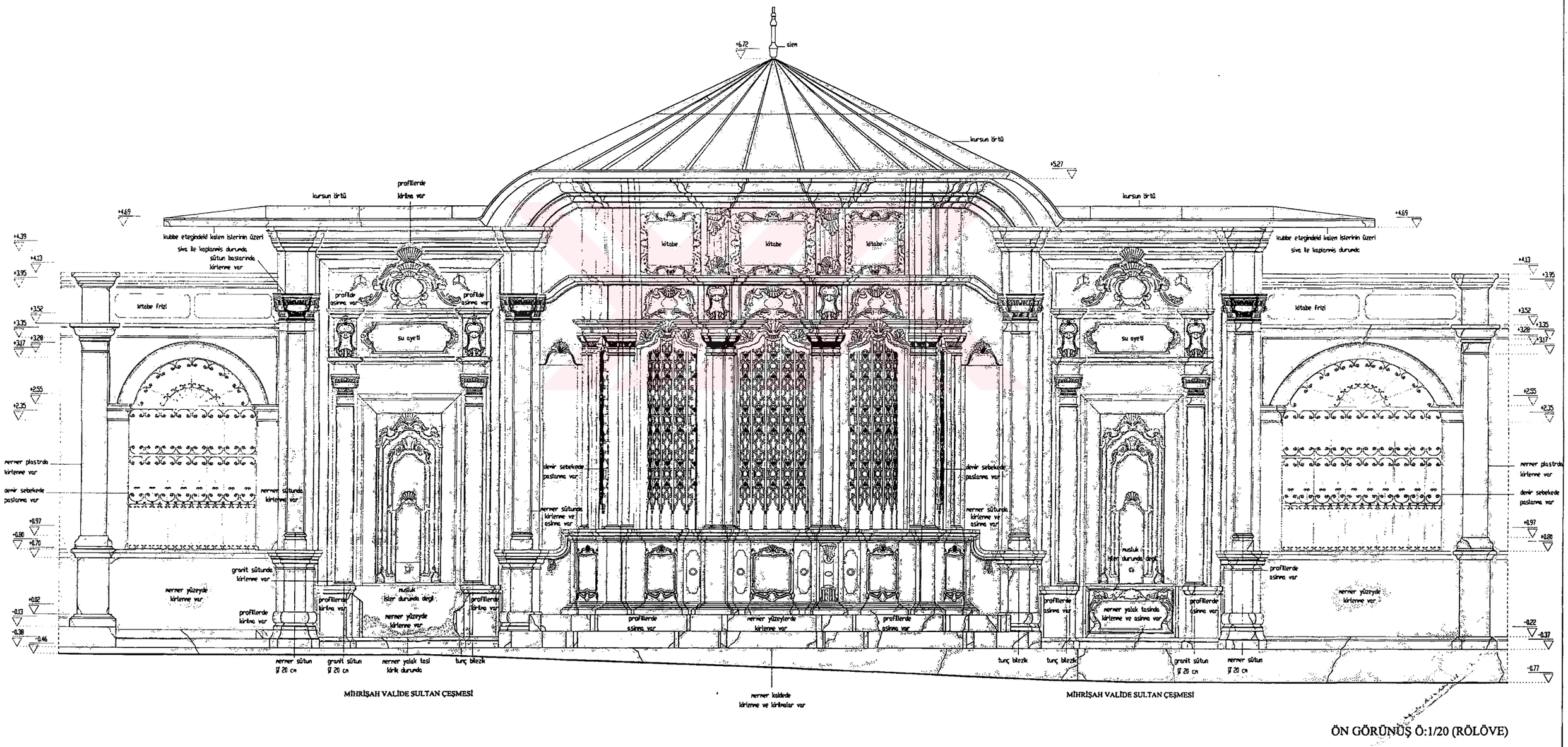
957511 DİDEM AYDIN

ARKA GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RÖLÖVE)

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN SEBİLİ

0 0.50 1 1.50m

ÖN GÖRÜNÜŞ Ö:1/20 (RÖLÖVE)

MİHRİŞAH VALİDE SULTAN SEBİLİ

0 0.50 1 1.50m

DOÇ.DR. FÜSUN ALİOĞLU

957511 DİDEM AYDIN

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	19.02.1974	
Doğum yeri -	Frankfurt	
Lise	1988-1991	Fatih Kız Lisesi
Lisans	1991-1995	Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	1995-1998	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Fakültesi Anabilim Dalı Rölöve Restorasyon Programı
Çalıştığı Kurumlar		
	1997	Avunduk Mimarlık-Rölöve ve Restorasyon Bürosu
	1997	Hatice Karakaya Mimarlık-Rölöve ve Restorasyon Bürosu
	1997-1998	Eminönü Hizmet Vakfı